نو کیں راہ

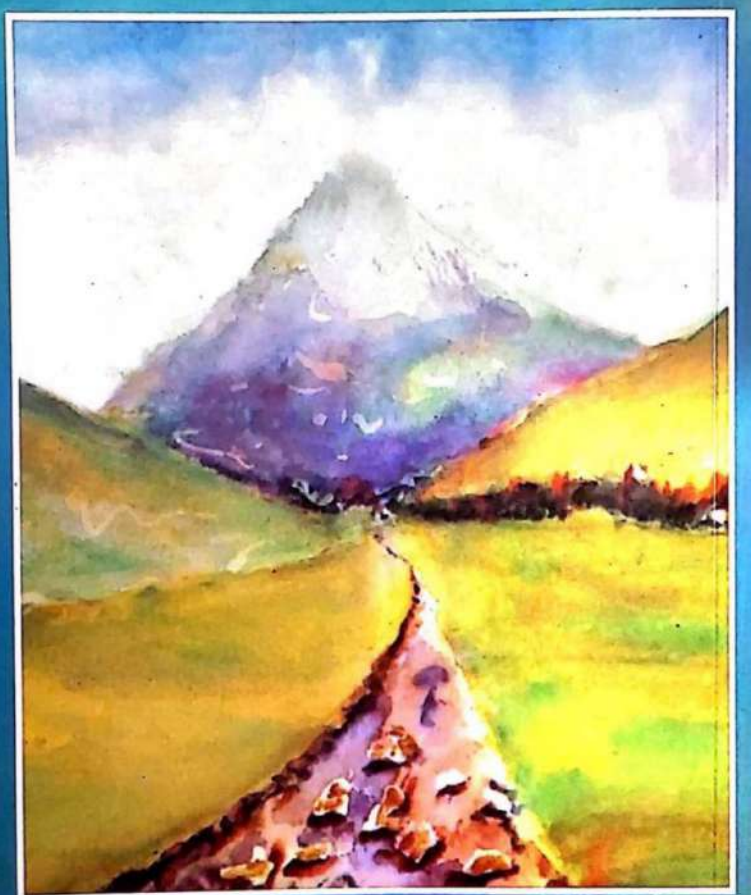

غنی پرواز

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

نوکیں راہ

غنی پرواز

بلوچی اکیڈمی کوئٹہ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

© بلوچی اکیڈمی کوئٹہ

کتاب ءِ نام	:	نوکیں راہ
کتاب ءِ تہر	:	شرگداری
ندکار	:	غنی پرواز
پروف ریڈر	:	ندکار
ڈیزائننگ	:	بیرگ بلوچ
کمپوزنگ	:	نثار احمد
ترتیب	:	نذر بلوچ
چاپار	:	یونائیٹڈ پرنٹرز کوئٹہ
اولی چھاپ	:	2013ء
دانگ	:	500
نہاد	:	500 کلدار

ISBN: 978-969-9768-16-3

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

نامدات

جان محمد دشتی

ءِ

نام

ءَ

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

رِدءُ بند

شمار	سرحال	تاکدیم
	سرگال	11
1	نبشتہ ءِ ارزشت	12
2	بلوچی زبان ءِ آکبت	14
3	بلوچی زبان ءُ لہزانک ءِ انوگیں بستار	17
4	ماتی زبانانی میاں اُستمانی روچ ءُ	21
5	بلوچی زبان: بُنزہ ءُ پند	27
6	بلوچی لہزانک	35
7	بلوچی لہزانک ءِ سرءُ چمشانکے	43
8	بلوچی لہزانک چون اِنت ءُ بائد اِنت	53
9	بلوچی آزمانک کجا اوشتانگ؟	63
10	بلوچی شاعری ءَ زھیروک	66
11	شرگداری ءِ لہتیں جیڑہ	73
12	نبشتہ کارءِ داستا وانگ چہ گچ ءَ	77
13	مُلّا پاژل ءُ آئی ءِ شاعری	83
14	نوکیں بلوچی شاعری ءِ سَرخیل	93

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

شمار	سرحال	تا کدیم
15	آدم حقانی ءِ شاعری	105
16	سید ءِ ازم ءِ سرءَ چمشانکے	119
17	سید ءِ شاعری	123
18	میر عیسیٰ قومی ءُ آئی ءِ شاعری	139
19	مائی ڈیرکم ٹومی	148
20	بلوچی شاعری ءَ عطا شاد ءِ گیشی	154
21	عطا شاد ءِ ازم ءِ لہتیں تَل وتوک	161
22	عطا شاد ءِ بلوچی شاعری ءِ بستار	167
23	من وتی شوہاز ءَ تئی رندا کپتگاں	173
24	گور بام ءِ ھژّام	178
25	پیرل ءِ زند ءُ شاعری ءِ لہتیں پہنات	210
26	وفا ءِ شاعری	217
27	شاعری زرد ءِ پرتگیں ھون انت	220
28	بلوچی لبزانک ءِ توک ءَ نوکیں الھان	228
29	عباس علی زیمی ءُ مہر ءِ بڑگی	239
30	نسیم دشتی ءِ آزمانک نویسی	251
31	چاکرِ چارچم	256
32	بستار ءِ باندات	268
33	روژنائیں منزل ءِ نوکیں مساپر	271
34	بلوچی زبان ءِ دیوانگیں شاعر	288

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

شمار	سرحال	تا کدیم
35	ناگمان ءُ آئی ءِ نگدانک	294
36	ندیم اکرم ءُ آئی ءِ الہام	310
37	بیزن ءُ آئی ءِ رجانک	318
38	''آسمی پُل'' ءِ سرءُ گونڈیں چمشانکے	321
39	بے دروریں ٹیکی	328
40	''بے زُبانیں کِشک'' ءِ ہَبدہ زبان	331
41	صبا دشتیاری ءِ آزمانک نویسی	333
42	بلوچی آزمانک ماں نوکیں دوراں	336
43	گِدار ''نازک'' ءِ نگدی چارءُ چگاس	346
44	نبشتہ کارءِ گونڈیں پچار	359

☆.....☆.....☆

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

سرگال

''نوکیں راہ'' منی سیمی شرگداری کتاب اِنت۔ ایشی ءِ تو کا کُلی 43 نبشتانک ھوار، کہ لبتیں کوھنین اَنت ءُ لبتیں نوکین۔ کتاب ءِ لڑ ءُ کتاب ءِ ھواری ءِ رد و بند جاگہہ جاگہے تاریخی ھساب ءَ انت، ءُ جاگہہ جاگہے بنگی ھساب ءَ۔ بلئے دُرستانی چیرا آہانی نبشتہ کنگ ءِ تاریخ ھم دئیگ بوتگ اَنت۔

کتاب چون اِنت؟ ایشی ءِ ارزشت چی اِنت؟ ءُ اے چیچو شَرَ ءُ پائدہ مند اِنت؟ ایش ءُ دگہ ھمے ڈولیں ھبرانی پتھاں وانوک بائد اِنت وت درگیج اَنت۔ بلئے اے ھبر ءِ گُشتگا من ھچ چک و پدنباں کہ کتاب ءِ تو کا بنگپانی بازی ءُ رنگارنگی اَلم ءَ گندگ بیت ءُ گمان ھمیش اِنت کہ چریشی ءِ وانگ ءَ وانوک پشومان ءُ نا اُمیت نہ بنت.....!

(تربت، اولی مئی 2012)

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

نبشتہ ءِ ارزشت

وانگ و زانگی ادارہانی مُراد ایوکا تالب ءِ وانینگ نہ اِنت، بلکیں آئی ءَ را باز شَرَیں چیزانی ھیل دئیگ ھم وانگ و زانگی ادارہانی یک مزنیں مُرادے۔ چَرا شَرَیں چیزانی تو کا اخلاق، گشتانک، لیب وگوازی، عکس کشی، لبزانک سازی ءُ دگہ ھمے ڈولیں چیز ھوار اَنت، کہ چرے ڈولیں چیزانی ھیل کنگا رند، تالب وتی عملی زندءِ تو کا شرتریں کِردے داشت کنت ءُ شرتر سؤب مند بوت کنت.....

لبزانک.....ازم (Art) ءِ یک بہرے۔ اے تہی ءُ ڈنی جاورانی عکس اِنت ءُ دنیاءِ چیزانی زانگ و پجارگ ءُ آہانی دیم ءَ برگ ءِ واستا بنی آدم ءِ کمک و مدت ءُ کنت.....قول ءِ میتھیو آرنلڈ یگا:

''لبزانک زندءِ آدینک، زندءِ شرگداری، زندءِ دیم ءَ برگ ءُ زندءِ پہک و پلگار کنگ اِنت.....''

لبزانک ءِ دو بنکی تہر اَنت۔ یکے ناژرکیں یا پہکیں لبزانک (Genuine Literature) گشتگ بیت، کہ پرائی ءُ جتائیں پکر وجبزہ الٰہی لیگ بیت۔ ءُ شاعری، آزمانک، کسمانک، گدار، شرگداری ءُ دگہ ھمے ڈولیں چیز آئی ءِ دگہ دگہ شِکل اَنت، ءُ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

دومی علمی یا سیادیں لبزانک (Relative Literature) گشنگ بیت، کہ پرائی ءَ جتائیں پکر و جبزہ الٰہی نہ اِنت۔ ءُ پلسپہ، راجدپتر، سیاسیات، عمرانیات، معاشیات، طبعیات، حیاتیات، کیمیاءُ دگہ ھمے ڈولیں علم آئی ءِ دگہ دگہ شکل اَنت۔

لبزانک سازی یا نبشتہ کنگ یک ھاسیں سازگی (تخلیقی) کارے۔ پریشی ءِ واستا چہ ھُبّ ولیاکت ءَ ابید، باز جُہد و کوشت ھم لوٹیت۔ چہ کالج میگزین ''کیچ'' ءِ اے دومی تاک ءِ دراجیں لڑ ءَ ھمے پدّر بیت کہ مئے کالج ءَ ھُبّ ولیاکت دار ءُ جُہد و کوشت کنوک باز اِنت۔ اگن آوتی ھُبّ ولیاکتانی پدا جُہد و کوشستاں برجابدار اَنت، گڈا یک روچے الّم ءَ شر نبشتہ کُت کن اَنت، ءُ وتی وتی پڈاں نامداریں کلمکار جوڑ بوت کن اَنت۔ ءُقول ءِ جان کیٹس یگا:

''شَر نبشتہ کنگ شر بوگ ءِ نشانی اِنت.....''

(تربت، 15 ستمبر 1993)

دلگوش: تربت کالج میگزین ''کیچ'' ءِ 1993 ءِ تاک ءِ بلوچی بہر ءِ شونگال!

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

بلوچی زبان ءِ آکبت

''بلوچی زبان ءِ آکبت'' ءِ ردءَ من بس سہ بنیادی نکتہانی سرءَ پہ گونڈی ھبر کنگ لوٹاں۔

اولی نکتہ بلوچی زبان ءِ تاریخ اِنت۔ باز مردم ءَ بلوچی زبان فارسی زبان ءِ گاجیل یا بدل اتگیں شکل گشتگ۔ بلئے پروفیسر گریئرسن، ٹی ایم میئرءُ الفین بائن ءِ متابک ءَ بلوچی زبان فارسی زبان ءِ گاجیل یا بدل اتگیں شکل نہ اِنت۔ بلکیں اے کم چہ کم ءَ 2500 سال کوھنیں زبانے، کہ چہ نوکیں فارسی ءُ کوھنیں فارسی ھردکاں کوھن تر اِنت۔ ھلکیت ءَ بلوچی ءُ کوھنیں فارسی یا پہلوی دو گوھاریں زبان اَنت کہ چہ زَرتشتیانی مذہبی کتاب ''اوستا'' ءَ دَراَتگ اَنت۔ بلئے بلوچی پیسرا دَراَتگ ءُ کوھنیں فارسی کے رندتر ءَ دَراَتگ۔ کوھنیں فارسی ءَ سرکاری سرپرستی گون بوتگ ءُ آ تا دراجیں مُدّتے ءَ سرکاری زبان ءُ وانگ و زانگ ءِ وسیلہ بوتگ، پمیشا آئی ءَ دیمروی کتگ ءُ نوکیں فارسی ءِ شکل ءَ دیم ءَ اَتگ۔ وھدے کہ بلوچی ءَ ھاسیں سرکاری سرپرستی گون نہ بوتگ۔ ءُ ھاسیں وھدے ءَ سرکاری زبان ءُ وانگ و زانگ ءِ وسیلہ نہ بوتگ۔ پمیشا آئی ءَ ھاسیں دیمروی کُت نہ کتگ۔

دومی نُکتہ ھمیش انت کہ آیا بلوچی زبان ھلاس بیت یا ناں؟ مرچی باندا زبانانی بابت ءَ یک نوکیں لیکہے نامدار اِنت۔ آلیکہ ایش اِنت کہ دیم ترءَ گوں سائنس ءُ ٹیکنالوجی ءِ دیمروی ءِ ھمراہی ءَ آ تجمیں زبان گار و گمسار بنت کہ سائنس ءُ ٹیکنالوجی ءِ لوٹاں پورہ کُت نہ کن اَنت، یا کسان ءُ نزور اَنت۔ ءُ بس ھمالتیں زبان پشت کپ اَنت کہ سائنس ءُ ٹیکنالوجی ءِ لوٹاں پورہ کن اَنت، یا مزن ءُ تیار اَنت۔ چرے لیکہ ءَ مالوم بیت کہ کم کم ءَ بلوچی ءِ ھوری ءَ ایدگہ تجمیں زبان نیست و نابود بنت۔ ءُ یک برے بس انگریزی،

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

فرانسیسی، روسی ءُ جرمن ءِ ڈولیں مزنیں زبان پشت کپ اَنت ءُ پدا کم کم ءُ فرانسیسی، روسی ءُ جرمن ءِ ڈولیں زبان ھم ھلاس بنت ءُ گڈ یگا بس انگریزی پشت کپیت۔ اوّل وا مئے ھیال ءَ اے یک ردیں لیکہ یے۔ بلوچی ءُ بلوچی ءِ ڈولیں ایدگہ زباناں یا چریشاں مستریں زباناں ھلاسی ءِ ھاسیں ھتر نیست۔ سائنس ءُ ٹیکنالوجی زباناں نزور یا ھلاس نہ کن اَنت، بلکیں دیمروی دی اَنت۔ اگن ھلاس بنت گڈا ھما زبان کہ آہاں ھاسیں نبشتہ کنوک، وانوک ءُ ھبر کنوک نیست..... بلوچی زبان چوں ھلاس بیت کہ آئی ءِ لگاں کُولاں نبشتہ کنوک، وانوک ءُ ھبر کنوک اَست اَنت۔ مئے ھیال ءُ بلوچی ءِ ھلاس بوگ ءِ ھتر گیشتر ھما وھد ءَ بوتگ کہ آئی ءَ نبشتہ کنوک ءُ وانوک نہ بوتگ ءُ آئی ءِ ھبر کنوک کم بوتگ اَنت۔ نوں کہ آئی ءِ نبشتہ کنوک ءُ وانوک پیداک بوتگ ءُ آئی ءِ ھبر کنوک باز گیشتر بوتگ اَنت، گڈا نوں آ چوں ھلاس بیت؟ بلکیں ھلاس بوگ ءِ بدل ءَ نوں آ روچ پہ روچ دیمروی کنت۔ مئے ھیال ءَ آ زبان چوں ھلاس بیت کہ آئی ءَ شئے مرید، بالاچ، مُلّا پازل، مست توکلی، جام دُرّک، سید ہاشمی، گل خان نصیر، شیر محمد مری، مراد ساحر، عطا شاد ءُ بے حساب دگہ ھمے ڈولیں شاعر ءُ لبزانت پیداک کتگ؟ بلئے اگن ھلیکت ءَ آوَکیں ھزاراں لگاں سالانی تو کا بلوچی زبان ءِ ھلاس بوگ ءِ ھترے اَست، گڈا آ ھتر ءِ دیم ءَ سِلاہ دور دیگ نہ بنت، بلکیں آ ھتر ءِ مقابلہ کنگ بیت۔ پدا ھم اِدا اے ھبر پیداک بیت کہ اگن دنیا ءِ تو کا پہ انسان ءَ ھتر اَست، گڈا آیا آ بس زبان ءِ ھلاسی ءِ ھتر اِنت؟ پتہ ھمیش اِنت کہ ''اِنا''۔ آ بس زبان ءِ ھلاسی ءِ ھتر نہ اِنت، بلکیں اگن اُرت بچارئے، تہ انسان چاریں نیمگاں ھزاراں ھترانی تو کا اِنت۔ مثال ءِ ھبر ءُ طبعی ءُ کیمیائی تبدیلیانی آثر ءُ، مئے روچ، نظام شمسی ءُ زمین ھم تباہ و برباد بوت کن اَنت۔ ھمے ڈول ءَ ایٹمی جنگانی وسیلہ ءُ انسانی نسل ءِ نیست و نابود بوگ ءِ ھتر است اِنت۔ بلکیں ماحولیاتی آلودگی ءِ یک ھاسیں حدّے ءَ گیشی ءِ آثر ءُ، بے جنگ ءُ ھم، انسانی نسل ھلاس بوت کنت۔ ڈکال، شُد ءُ قدرتی آفتانی سُورت ءِ ھم انسانی نسل ءُ باز تاوان رَسَت کنت۔ ایڈولیں ھترانی الاج

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

ایش نہ اِنت کہ انسان ھتر انی دیم ءِ وتی شکست ءِ قبول بکنت ۔ بلکیں انشانی الاج ھمیش اِنت کہ انسان ھنچیں تدبیر بکنت کہ اے ڈولیں ھتر انی جند ھلاس ہنت ءُ چہ سائنس ءُ ٹیکنالوجی، ءُ علم ءُ ازمانی دیمروی ءِ برکت ءَ اے چیز ءِ اُمیت گشنگ بیت۔

ءُ یمی نکتہ ایش انت کہ بلوچی زبان چوں دیم ءِ شُت کنت؟ منی بَز ءَ بلوچی زبان ءِ دیما روگ ءِ لہتیں شرت اَنت۔ اگن اے شرت پورہ کنگ ہنت، گڈا آ دیما روت ءُ اے شرت ھرچ حدّے ءَ کہ پورہ کنگ ہنت، ھما حدّ ءَ بلوچی زبان ھم دیما روت۔ منی ھیال ءَ بلوچی زبان ءِ دیما روگ ءِ مستریں شرت ھمیش انت کہ اشی ءِ ھاسیں جیڑہ گیشینگ ہنت کہ آہانی تو کا نبشتہ وڈ ءِ جیڑہ، معیاری زبان ءِ جیڑہ، سیاھگ یا املاء ءِ جیڑہ ءُ ازمی اصطلاحات، یا ٹیکنیکل ژمانی جیڑہ ھوار اَنت۔ دومی شرت ھمیش انت کہ بلوچی لبزانک ءِ دگہ دگہ شکل و اضاف دیمروی دیگ ہنت ءُ ھاسیں سُورت ءَ ھما شکل و اضاف کہ اے وھد ءَ زیات پدمنگ و نزور اَنت۔ چو کہ: شرگداری، پٹ و پول، گدار ءُ دگہ ھمے وڈیں۔ سیمی شرت ھمیش انت کہ بلوچی زبان ءِ کتابانی چاپ و شنگ کنگ ءِ واستا شنگ کار ءُ پبلشرانی بندوبست کنگ بیت۔ ءُ چارمی شرت ھمیش اِنت کہ سرکاری سرپرستی ءُ کمک و مدت گرگ بیت ءُ بلوچی زبان چہ پرائمری ءَ وانگ و زانگ ءِ وسیلہ ھم کنائینگ بیت۔

گڈ سرءَ من اے جبر ءُ ھم کُشاں کہ بلوچی زبان ءِ آبت یا باندات روژنا اِنت۔ بلئے ایشی ءِ آبت ءِ روژنا کنگ ءِ واستا مستریں کردکار ءُ لبزانک دوستانی بیت۔ طالب گیشتر لبزانک دوست بنت۔ پمیشا طالب ھم اے ردءَ یک ھاسیں کردے داشت کن اَنت۔

(تربت 31 مارچ 2000)

دلگوش: بی ایس او ءِ بند و بوج ءَ، 9 اپریل 2000ء، گورنمنٹ عطا شاد ڈگری کالج تربت ءِ ہال ءَ، برمجم واھگیں سیمینار ءَ، زبانی لیکچر ءِ سُورت ءَ پیش کنگ بوت۔

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

بلوچی زبان ءُلبزانک ءِ انّوگیں بستار

زبان ءُلبزانک بُرزی ڈب (Super Structure) ءِ بہر بنت۔ ءُ وتی ڈیہہ ءِ مالی بنیات (Economic basis) ءِ حقّ سی ءُ کن انت۔ اگن مالی بنیات دیم شُت بیت، گڈا گوں آئی ءُ سیادی داروکیں زبان ءُلبزانک ہم دیم شت بنت ءُ اگن مالی بنیات پدمنگ بیت، گڈا گوں آئی ءُ سیادی داروکیں زبان ءُلبزانک ہم پدمنگ بنت۔ چریشی ءُ ابید اگن یک پدمنگیں چاگردے ءُ سیاسی جُنز دیم شُت بیت، گڈا اے سُورت ءُ ہم زبان ءُلبزانک یک کُچے ءِ دیم شت بنت، بلئے اگن یک پدمنگیں چاگردے ءُ سیاسی جُنز میت یا دیم شُتیں شگلے ءُ میت، گڈا زبان ءُلبزانک ہم ہما متا بک ءُ پدم تنگ بنت۔

بلوچستان ءِ مالی بنیات، چاگرد ءُ سیاست پدمنگ اَنت۔ اِد ءِ مالی بندوبوج یک نیم جاگیرداری، نیم قبائلی، نوکیں نوآبادیاتی، زیردستین ءُ پدمنگیں مالی بندوبوجے۔ ءُ پدمنگیں چاگرد ءِ سیاسی جُنز وتی بنگیجی دوراں گوزگا اِنت۔ پمیشا ادءِ زبان ءُلبزانک ہم پدمنگ اَنت۔ بلوچستان ءِ مالی بنیات، چاگرد ءُ سیاست ءِ رُدوم ءِ رپتار سک سُست اِنت۔ ہمے سؤب ءُ ادءِ زبان ءُلبزانکانی دیمروی ءِ رپتار ہم سک سُست اِنت۔ بلوچانی زبان ءُلبزانکانی مقابلہ (Comparison) نئے گوں دیم شُتیں سرمایہ دار مُلکانی زبان ءُلبزانکاں کنگ بیت، نئے گوں سوشلسٹ مُلکانی زبان ءُلبزانکاں کنگ بیت، نئے گوں قومی جمہوری ءُ انقلابی جمہوری مُلکانی زبان ءُلبزانکاں کنگ بیت، نئے گوں سیاسی سُورت ءُ آزات ءُ وت واجہیں مُلکانی زبان ءُلبزانکاں کنگ بیت ءُ نئے گوں انچیں مُلکانی زبان ءُلبزانکاں کنگ بیت کہ آھانی سیاسی ءُ آشوبی جُنز باز دیم ءُ شُنگ اَنت۔

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

بلوچی زبان ءُ لبزانک تنی وھدی پدمنگ اَنت۔ بلوچی زبان ءِ تھی حرپ، سیاھگ، معیاری زبان ءُ نبشتہ وڈ ءِ جیڑہ پیداوریں سُورتے ءَ کشینگ نہ بوتگ اَنت۔ الٰمی علمی اصطلاحات ٹھینگ نہ بوتگ اَنت۔ شنگ کارانی سک کمی اِنت۔ بے حساب شنگ و شانگیں لبز، بتل، مثال، چاچ، عہدی شعر، گیدی قصہ ءُ دگہ ھمے ڈولیں گوھر قیمتی جم کنگ ءُ چاپ وشنگ کنگ نہ بوتگ اَنت۔ بلوچی زبان ءُ لبزانک ءِ راجدپتر ءِ سرءَ یک الکاپیں پَٹ و پولی کتابے ھم چاپ وشنگ نہ بوتگ۔ بلوچی زبان نئے شَتری ءِ سرءَ وانگ و زانگ ءِ وسیلہ جوڑ کن مگ بوتگ، نئے تنی وھدی سرکاری زبان جوڑ کنگ بوتگ ءُ نئے آئی ءِ ایدگہ ھاسیں جیڑہ کشینگ بوتگ اَنت۔ بلوچی لبزانک ءَ گدار، گدارک، کسمانک، ھاکہ، ریزمانک، سپرنامہ، شرگداری ءُ پٹ و پول ءِ پڈ سک پُشت ءَ اَنت۔ بس شاعری، آزمانک ءُ تون و بچکند ءِ پڈ یک کچے ءَ دیم ءُ شنگ اَنت ءُ اے پڈاں لبتیں شتریں جُنز، میل ءُ تجربہ دیم ءُ اَتنگ۔ بلئے ایشانی دیمروی ھم چہ حاجت ءَ باز کمتر اِنت۔ ءُ پدا اے لبزانک ءِ بس سے پڈ اَنت۔ اے جاوراں ھوریں سُورت ءُ بلوچی زبان ءُ لبزانک سکت پدمنگ کُشنگ بنت۔

بلوچی زبان ءُ لبزانک ءِ پدمنگی ءِ مستریں سَوب وا مالی ءُ سیاسی پدمنگی اِنت۔ بلئے ایدگہ سَوبانی توک ءَ وانگ و زانگ ءِ کمی، چہ دنیا ءِ نوکیں نوکیں لبزانکی جُنز، میل ءُ تجربہاں ناسرپد بوگ، زند ءِ دراھیں پہناتاں تنک نذری، انتہا پسندی ءُ ناتپاکی، مزنیں لبزانکی گل ءِ نہ بوگ، سرکار، ریڈو اسٹیشن، ٹی وی اسٹیشن، وانگ و زانگی ادارہ ءُ دگہ ھمے ڈولیں سرکاری ربیدگی ادارہانی کم کردی، شونکارانی ھوالکاری علم و زانت ءِ کمی ءُ ناتجربہ کاری، زبان ءُ لبزانک ءِ زانت کار ءُ پٹ و پول کارانی ءُ ھاسیں سُورت ءَ کُل وھدی زانت کار ءُ پٹ و پول کارانی ڈُکال، لبزانک ءِ چُشیں زانت کار، پٹ و پول کار ءُ شرگدارانی ڈُکال کہ آ لبزانک ءِ نوکین ءُ شتریں چیزاں پہمت بکن اَنت، مہلوک ءِ دیم ءَ آھانی تشریح ءَ کُلت بکن اَنت، آھانی شتری ءُ نزوریاں زاھر کُلت بکن اَنت ءُ آھانی درجہ ءُ پیداوار کُلت بکن اَنت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

بلوچی زبان ءُ لبزانک ءِ دیم ءَ برگ ءِ واستا الّمی اِنت کہ زبان ءُ لبزانک ءِ پدمنتگی ءِ سؤب دور کنگ بِنت۔ مثال ءِ ھبر ءَ سیاسی ءُ آشوبی جہد ءِ نیمگ ءَ گیشتر دلگوش دیگ بِیت، اے جہد دیمروی پسند ءُ جمہوری رھبندانی متابک ءَ مُنظم کنگ ءُ دیم ءَ برگ بِیت، ءُ ھاسیں سُورت ءَ یکّ دیمروی پسندیں مالی بندوبوجے ءِ واستا جہدوکوشست کنگ بِیت، وانگ وزانگ ءِ نیمگ ءَ گیشتر دلگوش دیگ بِیت ءُ وانگ وزانگی ادارہانی توک ءَ بلوچی زبان ءُ لبزانک پہ وانگ وزانگ ءَ گیشتر چہ گیشتر ءَ جاگہہ دیائینگ بِنت، بلوچستان ءَ بلوچی زبان ءِ سرکاری زبان جوڑ کنائینگ ءِ جہد کنگ بِیت، بلوچی زبان ءِ شاعر ءُ لبزانت بلوچی لبزانک ءُ دنیا ءِ ایدگہ لبزانکانی گیشتر چہ گیشتر ءَ وانگ وزانگ ءِ کوشست ءَ بکن اَنت ءُ چہ دگہ زبانانی نوک نوکیں لبزانکی جُنز، میل ءُ تجربہاں پائدہ چست بکن اَنت ءُ پرے مکسد ءَ ایدگہ زبانانی شَرّیں لبزانکی چیز ماں بلوچی ءَ بدل کنگ بِنت، تاکہ گیشتر مردم چراھاں پائدہ چست کُت بکنت۔ بلوچی زبان ءِ تہجی حرپ، سیاھگ، معیاری زبان، نبشتہ وڈ، شنگ وشانگیں گوھر قیمتی ءُ راجدپتر نویسی ءِ جیڑ ہانی گشینگ ءِ وسیں جہد کنگ بِیت۔ بلوچی زبان ءِ گدار، گدارک، کسمانک، ھاکہ، ریزمانک، سپرنامہ، شرگداری ءُ پٹ وپول ءِ نیمگ ءَ گیشتر دلگوش دیگ بِیت۔ بلوچانی ءُ ھاسیں سُورت ءَ بلوچ کلم کارانی تنک نذری، انتہا پسندی ءُ ناتپاکی ءِ ھلاپ ءَ جہد کنگ بِیت ءُ بلوچی زبان ءِ لبزانکی گلانی توک ءَ اتحاد ءُ انضمام ءِ کوشست کنگ بِیت۔ سرکار، ریڈو اسٹیشن، ٹی وی اسٹیشن، وانگ وزانگی ادارہ ءُ ایدگہ ھمے ڈولیں سرکاری ربیدگی ادارہانی کِرد ءِ گیش کنائینگ ءِ جہد کنگ بِیت۔ شونکاروتی ھوالکاری علم وزانت ءُ تجربہ ءَ گیشتر بکن اَنت ءُ وتی ماہتاکانی توک ءَ رنگارنگی پیداک بکن اَنت۔ پرے کارانی واستا بائدیں چیزّے نہ چیزّے کلم کاروت ءَ راوپک (Committed) بکنت۔ ءُ یکّ ھاس تریں ھبرے ھمیش انت کہ بلوچی زبان ءُ لبزانک ءِ زانت کاریں مردم بائدیں بلوچی زبان ءُ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

لبزانک ءِ چارگ و ٹپاسگ ءُ آہانی درجہ ءِ گشینگ ءِ کوھنیں روایتی وڈ و پیماں یلہ بدی اَنت کہ آہانی متابک ءَ مدام بس لہتیں ھاسین ءُ منکر میں مردم شرّین ءُ مزنیں شاعر ءُ لبزانت زانگ بنت۔ بس ھماہانی کارپدا رزشت دینگ بنت۔ ءُ ایدگہ دُراھیں شاعر ءُ لبزانت ھچ بۓ کنگ نہ بنت ءُ آھانی کارپد پہک ڈال چار کنگ بنت، ءُ کوھنیں روایتی وڈ و پیمانی بدل ءَ نوکیں وڈ و پیم دست ءَ بگر اَنت۔ بلوچی زبان ءُ لبزانک ءَ گوں نوکین ءُ شایگانیں نذرے ءَ چار و ٹپاس بکن اَنت۔ آھاں مدام گوں اے مکسد ءَ چار و ٹپاس بکن اَنت کہ باریں آھانی توک ءَ نوکیں جنز، میل ءُ تجربہ پیداک بوتگ یا ناں؟ شُرّ ءُ شرّتریں چیز پیداک بوتگ یا ناں؟ ءُ اگن نوکیں یا شرّیں چیزے بکند اَنت ثری آھر کسی ہیت بائدیں آئی ءَ پہ پرہ باتنی زاھر بکن اَنت۔ آئی ءِ شرّی ءُ نزوریاں پیدا ور بکن اَنت ءُ آئی ءِ آئی ءِ جائزیں درجہ ءَ بدی اَنت۔ تاکہ نوکین ءُ شرّیں چیزانی نبشتہ کنوکانی دل بڈی ہیت ءُ آدیم ترءَ انگت نوک ترءُ شرّتریں چیز ءِ نبشتہ کنگ ءِ کوشت ءَ بکن اَنت۔ ءُ چراھاں ابید ایدگہ شاعر ءُ لبزانتاں ھم نوکین ءُ شرّیں چیز ءِ نبشتہ کنگ ءِ سکین برسیت، بلئے زانتکاریں مرداں چرے ھاسیں کار ءَ ءُ پیسر وتا مزنیں کساسے ءَ لبزانک، شرگداری، راجدپتر، لسانیات، نفسیات، حیاتیات، سیاسیات، سیاسی معاشیات، پلسپہ ءُ ھاسیں سُورت ءَ جدلی و تاریخی مادیت ءِ پلسپہ ءُ ایدگہ ھاسیں علم وانگ و زانگ لوٹنت۔ تاکہ آ پہ زانتکاری، ھلکیت پسندی ءُ بے ریا و روئی وتی ھیال ولیکھاں درشان کُت بکن اَنت۔ پہ کلمکارانی رھشونی ءُ شرّتریں کردے داشت بکن اَنت ءُ چراھانی رھشونی ءِ برکت ءَ بلوچی زبان ءُ لبزانک ءِ دیمروی ءِ راہ و درانی پچ تر بوگ ءَ گیشتر کُمک ءُ مدت برسیت۔

(تربت، 23 مئی 1989ء 26 اکتوبر 2000)

دلگوش: ماہتاک بلوچی کوئٹہ ءِ مہمان شونگال!

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

ماتی زبانانی میاں اُستمانی روچ ءُ
بلوچی زبان ءِ جیڑہ و جنجال

مرچی ماتی زبانانی میاں اُستمانی روچ اِنت۔ تجمیں دنیا ءَ اے روچ دارگ بیت۔ سرکاری ءُ غیر سرکاری دوئیں تہرانی ادارہ اے روچ ءَ دار اَنت۔ ءُ ماتی زبانانی جاور وجیڑہ ءُ اڑ و جنجالانی سرءَ چار و بچار ءُ بحث و تران کن اَنت۔ تاکہ ماتی زبانانی دیم ءَ برگ ءِ واستا نوکیں راہ و در شوہاز بکن اَنت ءُ آہاں دیمروی بدی اَنت۔

زبان بنی آدم ءِ مستریں پجار اِنت ھم۔ ءُ پکر ءُ حیال ءُ جمبزہ و مارگانی زاھر و پیداور کنگ ءِ مستریں وسیلہ ھم۔ دنیا ءِ تجمیں نبشتہیں علم و ازم زبان ءِ برکت ءَ دیم ءَ اَتنگ اَنت ءُ دیمروی اِش کنگ۔ ءُ اے دھد ءَ ماں دنیا ءَ ھرچ مالی، چاگردی، سیاسی، ربیدگی، وانگ و زانگی، سائنسی ءُ تیکنیکی دیمروی بونگ، ایشی ءِ مستریں سَبَب زبان اِنت۔ اگن زبان مبوتیں، گڈا بنی آدم چو جنگلی جاناورانی ڈول ءَ انگت ماں جنگل ءَ سر بنگ اَت۔ جنگلی جاناور ءُ بنی آدم ءِ مستریں تپاوت زبان اِنت۔ جنگلی جاناوراں زبان نہ بیت، دھدے کہ بنی آدم زبان ءِ واوَند اِنت۔ پمیشا بنی آدم ءَ ھبر کنوکیں سہدار، حیوانِ ناطق، معاشرتی جانور ءُ اشرف المخلوقات گش اَنت۔ زبان ءِ اے ارزشت وتی جاگہا است اِنت، بلئے چہ سائنسی پٹ و پول ءُ پدر بونگ کہ بندات ءَ زبان نہ بونگ۔ سائنسی پٹ و پول ءِ رُدءَ انسان ءِ پیدائش دہ لک سال ءَ ساری بونگ۔ اولی انسانی نسل جاوائی انسان یا پتھکن تھروپس بونگ، بلئے آئی ءَ زبان نہ بونگ۔ بس گوں اشارہ ءُ آوازاں کارے کپتگ۔ زبان ءِ بنگیج دو لک ءُ پنجاہ ھزار سال ءَ پیسر نیندرتھل انسان ءَ کت۔ پنجاہ ھزار سال ءَ ساری گرو میگن انسان ءَ زبان دیمروی دات۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

شش ھزار سال ءَ پیش ماڈرن مین یا نوکیں انسان ءَ زبان باز دیمروی دات۔ دو لک ءُ پنجاہ ھزار سالانی نیام ءَ ھزاراں زبان پیداک بوتگ۔ بلئے چراہاں گیشتر ھلاس بوتگ اَنت۔ ءُ اے وھد ءَ گیشتر چما زباناں باز ینے پش کپتگ و زندگ اِنت کہ آ گوستگی ں شش ھزار سالانی نیام ءَ پیدا بوتگ اَنت۔ ءُ یکّ جائز ہے ءِ رُو ءَ آ کم و گیش ھپت ھزار زبان اَنت۔

زانتکارانی گُشنگ اِنت کہ انسان ءِ واستا پہ ھبر، وانگ، نبشتہ ءُ پہمگ ءَ، وتی جند ءِ ماتی زبان ءِ ارزشت چہ درستاں گیش تر اِنت۔ چیا کہ ماتی زبان ءِ تو کا مردم ھر چیز ءَ زوت ترھیل کنت۔ ءُ اگن یکّ قومے چہ وتی ماتی زبان ءَ زبہر کننگ بیت ءُ دری زبانے ءِ محتاج کننگ بیت، گڈا آ قوم گنگ، کور، کرّ، جاہل ءُ گلام بیت و روت۔ ھمے سؤب اِنت کہ وھدے یکّ سامراجی طاقتے یکّ قومے ءَ گلام کننگ لوٹیت، گڈا چہ درستاں ساری آئی ءِ ربیدگ ءَ ءُ ھاسیں سُورت ءَ ربیدگ ءِ ھاس تریں بہر زبان ءَ گارو گمسار کننگ ءِ کوشت ءَ کنت ءُ آ قوم ءَ دگہ ڈنّی زبانے ءِ محتاج کنت، کہ پرا قوم ءَ گران و مُشکل بیت..... زندگ ءُ آزاتیں قوم وتی زبان ءَ باز ارزشت دی اَنت ءُ آہانی سروک وتی وتن ءَ بنت یا درملکاں برو اَنت، ھر جاگہے وتی زبان ءَ کار گر اَنت ءُ اگن دگر ءِ سرپد کننگ ءِ واستا ھاجت بیت، گڈا ترجمان دار اَنت ءُ وتی ھبراں ماں دگہ زباناں ترجمہ کنائین اَنت۔ چیزے سال ءَ پیسر یکّ چینی سروکے پاکستان ءِ دورہ ءَ اَتگگ اَت۔ آئی ءَ یکّ تچی یے ءِ دیم ءَ گشتانک دیگی اَت۔ یکّ حوالکارے ءَ ٹوھین ت وگشت کہ ''واجہ انگریزی ءَ گشتانک بدئے'، تا کہ ما سرپد ببیں۔'' چینی سروک ءَ یکدم پسّہ دات: ''چین گ ُنگ نہ اِنت، آئی ءَ وت ءَ زبانے است''۔ ءُ پدا چینی زبان ءَ گشتانکے دات.....

بلوچاں ھم زبانے است کہ ''بلوچی'' یے گُش اَنت۔ چونائی ءَ براہوئی ءُ سرائیکی ھم بلوچانی زبان اَنت۔ بلوچ ھر جاگہ کہ رو اَنت و جہہ منند بنت، ھمود ءِ زبان ءَ وتیگ کن اَنت۔ بلئے آہانی مستر ءُ ھور ھواریں زبان ''بلوچی'' اِنت، کہ آہانی قومی زبان ھم گشنگ بیت۔ بلوچی زبان ءِ سر ءَ گیشتر پٹ و پول ڈنّی زبان زانتاں کتگ کہ آہانی تو کا

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

گریئرسن، ٹی ایم میئر، میجر موکلر، جوزف الفین بائن ءُ دگہ لہتیں ھوار اِنت۔ آہانی کشنگ انت کہ بلوچی زبان یک آریائی ءُ اوستائی زبانے ءُ کم وگیش 2500 سال کوھن اِنت۔ بلوچی ءُ کوھنیں فارسی یا پہلوی دو گوھاریں زبان اَنت کہ چہ زَرتشتیانی مذہبی کتاب اوستاءِ زبان ءَ پیداک بوتگ اَنت۔ بلوچی پیسرا پیداک بوتگ ءُ کوھنیں فارسی رندترا پیداک بوتگ۔ پمیشا بلوچی مستریں گوھار انت ءُ کوھنیں فارسی کستریں گوھار..... وھدے کہ نوکیں فارسی یا اتوگیں فارسی باز رندا چہ کوھنیں فارسی ءَ پیداک بوتگ، یا چو بکش اِت کہ کوھنیں فارسی ءِ ردوم کپتگیں شنگل اِنت۔ اگن فارسی ءَ چہ بلوچی ءَ گیشتر دیمروی کتگ تہ ایشی ءِ لہتیں بنکی سوب اَنت۔ مستریں سوب ھمیش انت کہ فارسی ءَ بازیں ملکے ءِ سرکاری سرپرستی گون بوتگ ءُ آ ملکانی سرکاری زبان ءُ چہ پرائمری ءَ وانگ و زانگ ءِ وسیلہ بوتگ کہ چرا ملکاں ایران، افغانستان ءُ ہندوستان ءَ ابید کوھنیں بلوچستان ھم ھوار بوتگ گوں..... وھدے کہ بلوچی ءَ چشیں شرّیں موہ نہ رستگ.....

بلوچی زبان ءِ مستریں جیڑہ ھمیش اِنت کہ ھزاراں سالانی دراجیں راجدپترءَ، آپیش ءَ ھچ ملک ءَ، بلکیں وتی جندءِ وتن ءَ ھم، وانگ و زانگ ءِ وسیلہ نہ بوتگ۔ آ اولی رندا نوزدہ سد وھپتادءِ دہ یک ءَ یک یورپی ملکے ءَ چہ پرائمری ءَ وانگ و زانگ ءِ وسیلہ جوڑ کنگ بوت۔ آ یورپی ملک سویڈن اِنت۔ بلئے اودا بلوچانی آبادی کم اِنت، پمیشا کمک بلوچ چک پائدہ چست کت کن اَنت۔ بلوچستان ءِ جندءَ وھدی زمانگ ءَ فارسی وانگ و زانگ ءِ وسیلہ بوتگ۔ پاکستان ءِ جوڑ بوگ ءُ بلوچستان ءِ ھوار بوگ ءَ رندا اردو وانگ و زانگ ءِ وسیلہ بوت۔ مرچاں چیڑے پرائیویٹ وانگ و زانگی اداراہاں انگریزی وانگ و زانگ ءِ وسیلہ انت۔ بلوچستان ءَ اولی رندا 1988 ءَ نواب اکبر خان بگٹی ءِ سرکار ءِ دور ءَ بلوچی چہ پرائمری ءَ وانگ و زانگ ءِ وسیلہ جوڑ کنگ بوت۔ بلوچی ءِ ھمراہی ءَ براہوئی ءُ پشتو ھم وانگ و زانگ ءِ وسیلہ جوڑ کنگ بوت اَنت۔ تا سئے سال ءَ اے چہ برجا اَت۔ طالباں دومی جماعت در برت۔ سیمی جماعت ءِ کورس تیار کنگ بوت۔ بلئے چریشی ءَ پیش کہ کتاب چاپ وشنگ کنگ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

چنت، اے چر هلاس کنگ بوت۔ کالج ءُ یونیورسٹی سَداں وانگ ءُ وانینگ بوگا انت۔ بلئے مستر ءُ بنکی ارزشت پرائمری سَدیگ اِنت۔ کالج ءُ یونیورسٹی سَداں چونائی ءَ هم بلوچی اختیاری مضمون یا الیکٹو ءُ آپشنل سبجیکٹ ءِ بستار ءَ وانگ ءُ وانینگ بیت۔ زیات پائدہ ها سُورت ءَ بیت کہ بلوچی لازمی مضمون یا کمپلسری سبجیکٹ ءِ بستار ءَ چہ پرائمری ءَ وانگ ءُ وانینگ بیت۔

دومی مزنیں جیڑہ سرکاری زبان ئیگ اِنت۔ وهدی زمانگ ءَ بلوچی هچبر سرکاری زبان نہ بوتگ۔ بلکیں بلوچستان ءِ جند ءِ سرکاری زبان هر وهد ءَ فارسی بوتگ۔ وهدے 11 اگست 1947 ءَ چہ انگریز ءِ گلامی ءَ آزات بوت، گڈاچہ 11 اگست 1947 ءَ گبرتا 26 مارچ 1948 ءَ بلوچی آئی ءِ سرکاری زبان بوت۔ بلئے 27 مارچ 1948 ءَ گوں پاکستان ءِ زوریں هواری ءَ بلوچی ءِ سرکاری بستار هلاس کنگ بوت ءُ آئی ءِ جاگها اردو سرکاری زبان جوڑ کنگ بوت۔

1973 ءِ دستور ءِ منظوری ءِ وهد ءَ بلوچی زبان ءِ واستا یک جوانیں موہے پیدا بوگا اَت، بلئے اپسوز ءِ جبر هميش اِنت کہ مئے مستریں سروکاں هم بلوچی ءِ حق ءَ رائے نہ دات بلکیں اردو ءِ حق ءَ رائے دات۔ سندهی سروکاں سندهی زبان ءِ سر ءَ زور دات، پمیشا سندھ ءَ سندهی زبان سرکاری زبان جوڑ کنگ بوت۔ وانگ وزانگ ءِ وسیلہ وا سندهی زبان چہ ساری ءَ است ات۔ بلوچی ءِ بارواناالاجی هے بیان کنگ بوت کہ بلوچی سرکاری زبان بوت نہ کنت، بلئے مئے هیال ءَ اے یک راستیں جبرے نہ اِنت۔ بلوچی سرکاری زبان بوگ ءِ پورهیں لیاکت ءَ واریت۔ بائد اِنت نوں بلوچی کم چہ کم وتی وتن بلوچستان ءَ سرکاری زبان جوڑ کنگ نہ بی ت۔

یمی جیڑہ نبشتہ رَهبند یا رسم الخط ئیگ اِنت۔ باز مردم رومن نبشتہ رَهبند ءِ حق ءَ اِنت۔ بلئے گیشتر مردم عربی نبشتہ وڈ ءِ حق ءَ اِنت۔ منی هیال ءَ درملکاں جاورانی رُوءَ هرچ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

بشتہ رَھبندے کہ شرتر زانگ ہیت زورگ ہیت۔ چوکہ روایژشتی ڈیہاں اگن جاگہہ جاگہے وتی آسانی ءِ واستا رومن بشتہ رَھبند کارمرد کنگ ہیت، ھچ باکے نیست، ہلئے پاکستان، ایران، افغانستان، عرب ملک ءُھما مسلمان ملکاں کہ عربی بشتہ رَھبند ءِ رواج اِنت، بلوچی ھم عربی بشتہ وڈ ءَ ہیت ءُ بلوچی ءِ انوگیں عربی بشتہ رَھبند ءِ تو کا ھرچ نزوری ہے است انت آنزوری گون زبان زانتانی گُمکا در کنگ ہنت۔ متلب ھمیش انت کہ بلوچی ءِ بُنکی بشتہ رَھبند ہلے کہ عربی اِنت۔ بس ایشی ءِ تو کا اُلمی بدلی مدلی کنگ نہ یات۔

چارمی جیڑہ معیاری زبان ئیگ انت۔ بلوچی زبان ءِ سے مزنیں گالوار یا لہجہ اَنت۔ مکرانی، رخشانی ءُ سلیمانی۔ اگن اے سے ئیں گالوارانی شرترین لبز ھور وھوار کنگ ءُ پہ بشتہ ءَ کارمرد کنگ ہنت، گڈا یک جوانیں معیاری زبانے جوڑ بیت۔

پنجمی جیڑہ سیاھگ یا املائیگ اِنت۔ سیاھگ ءِ تو کا چیڑ ے تضاد ءُ رَدی گندگ بیت۔ اے دُرہ در کنگ لوٹنت۔ ءُ ھنچیں ھورھواریں سیاھگ ہے تیار کنگ لوٹیت کہ آئی ءِ سرءَ دراھیں کلمکار ءُ سے ئیں گالوارانی بلوچ تپاک بکن اَنت۔

ششمی جیڑہ علمی ءُ اِزمی اصطلاحات یا ٹیکنیکل ٹرمانی جیڑہ اِنت۔ بلوچی زبان ءِ لبز انبار، بتل، مثال ءُ دگہ ھمے وڈیں چیز سک باز انت۔ آھاسیں سُورت ءَ پہ لبزانی مُڈی ءَ ھنچو ازگار اِنت کہ اردو ءِ یک لبزے ءِ جاگہہ ءَ سے چار چار لبز گندگ بیت۔ ہلئے علمی و اِزمی اصطلاحات ھنچیں چیز انت کہ لبزانی ڈول ءَ ردومی سُورت ءَ پیداک نہ بنت، بلکیں جوڑ کنگ لوٹنت ءُ بلوچی ءَ تنی وھدی علمی و اِزمی اصطلاحات سک کم جوڑ کنگ بوتگ۔ ءُ باز علمی و اِزمی اصطلاحات ذاتی سُورت ءَ ھم جوڑ کنگ بوتگ کہ آہانی سرءَ گُلیں کلمکار یا گُلیں ھندانی بلوچ تپاک گُت نہ کن اَنت۔ بائد اِنت چہ واکداریں ادارہانی نیمگ ءَ گوں زانتکار ءُ گواسیں مردمانی گُمک و مدت ءُ علمی و اِزمی اصطلاحات جوڑ کنگ ہیت۔

ھپتمی جیڑہ بلوچی کتابانی چاپ و شنگ کنگ ءِ واستا شنکار ادارہانی کمی ءِ جیڑہ اِنت۔ پریشی ءِ واستا لہتیں دگہ گیشین ءُ ازگاریں شنگ کار ادارہ ھم پکار اِنت۔ بائد اِنت

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

سرکارءِ ازگاریں مردم اے کمی ءِ پورہ بکن اَنت۔

پداھم منی تز ءِ بلوچی زبان ءِ اسے سجھیں جیڑ ہانی بُنزہ چہ پرائمری ءِ وانگ و زانگ ءِ وسیلہ ءِ سرکاری زبان نہ بوگ ءِ جیڑہ اَنت۔ اگن بلوچی زبان چہ پرائمری ءِ لازمی مضمونے ءِ بستار ءِ وانگ و زانگ ءِ وسیلہ جوڑ کنگ ہیت ءِ ماں بلوچستان ءِ سرکاری زبان جوڑ کنگ ہیت، گڈا کم کم ءِ بلوچی زبان ءِ ایدگہ جیڑہ گوں کے جُہد ءِ وت گیش اَنت۔ بلوچی ءِ سرکاری زبان جوڑ کنگ ءِ ردءِ بلکیں پرے زوتاں سرکار ءِ چیزّے نہ چیزّے سیاسی ءِ مالی نالاجی ہنت، بلئے چہ پرائمری ءِ وانگ و زانگ ءِ وسیلہ جوڑ کنگ ءِ واستا ھاسیں اڑ و جنجالے نہ بیت۔

گڈ سرءِ من پہ سدّ کی گُشاں کہ کُلّیں اڑ و جنجالانی اَستی ءِ سُورت ءِ ھم بلوچی زبان ءِ باندات روشنا اِنت۔ ایشی ءِ باندات ءِ روشنائی ءِ لہتیں ھاسیں سوب اَنت۔ مثال ءِ ھبر ءِ روچ پہ روچ بلوچی زبان ءِ دانوک گیشتر بوان اَنت۔ گوشدا روک گیشتر بوان اَنت۔ نبشتہ کنوک گیشتر بوان اَنت۔ ھبر کنوک گیشتر بوان اَنت۔ دیوان ءِ چست وایر گیشتر بوان اَنت۔ ماہتاک، حوالتاک ءِ تاکبند گیشتر بوان اَنت۔ علمی ءِ لبزانکی کتاب گیشتر بوان اَنت۔ ءِ کم کم ءِ اے دراھیں چیز ءِ کار گُشئے یک جنزے ءِ شُگل ءِ دیم ءِ آھان اَنت۔ ءِ پمّا ءِ پہ دراھیں بلوچاں سکّیں وشّی ں مستاگ ءِ بستار ءِ دار اَنت۔

(تربت، 21 فروری 2007)

دگلوش: ''ماتی زبانانی میان اُستمانی روچ'' ءِ درگت ءِ ایس پی او تربت ءِ بندوبوج ءِ ماں سُری کلگ ءِ 21 فروری 2007 ءِ بیگاہ ءِ برجم بوتگیں سیمینار ءِ زبانی لیکچر ءِ سُورت ءِ پیش کنگ بوت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

بلوچی زبان: بُنزہ ءُ پند

1۔ زبان ءِ بنگیج:

زبان..... جتائیں، ھوریں ءُ راجی سُورت ءَ، بنی آدم ءِ پجار ءِ مستریں نشانی، ءُ آئی ءِ ودی بوگ، زندگ مانگ ءُ دیمروی کنگ ءِ مستریں وسیلہ اِنت۔ ہلئے دہ لک سال ءَ پیسر، بنی آدم ءِ پیدائش ءِ وھد ءَ زبان نہ بوتگ۔ بنی آدم ءِ اولی نسل ''تھکن تھروپس'' ءَ پہ آواز ءُ اشارہ وتی مراد ءِ درشانی کتگ۔ چرائی ءَ رندھم بازیں بنی آدمی نسلے ءَ وتی مراد ءِ درشانی پہ آواز ءُ اشارہ کتگ۔ زبان ءِ بنگیج چہ مرچیگا دو لک ءُ پنجاہ ھزار سال ءَ پیسر ''نیندرتھل انسان'' ءَ کتگ۔ زبان ءِ پیدائش ءِ لیکہ چونائی ءَ باز اَنت۔ ہلئے نامدارترین لیکہ نوزدھمی عیسوی کرن ءِ گڈسر ءَ نامداریں المانی مالی گواس (Economist) بیوچر (Butcher) ءَ پیش کت۔ آئی ءِ رُوءَ زبان ءِ سرچنگ کشت و کشار اِنت۔ وھدی بنی آدم ءَ کشار پہ ھوری رُمبانی سُورت ءَ رُتک۔ کشار ءِ رُنگ ءِ وھد ءَ چرائی ءِ دپ ءَ رنگا رنگیں آواز دراَتگ۔ چے آوازاں کم کم ءُ زبان ودی بوتگ۔ اے لیکہ ءِ نام ''Gesture Theory'' اِنت کہ بیوچر ءَ ابید رچرڈ پیکٹ ءُ جارج ٹامسن ءَ ھم وتی وتی رنگ ءَ پیش کتگ۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

باز زانتکارءُ پٹ و پول کارانی رُوءِ بندات چہ یک زبانے ءِ بوتگ۔ وھدے کہ باز ءِ رُوءِ بندات چہ گیشتر زباناں بوتگ۔ پداھم گوں وھد ءِ گوزگا زبانانی کساس وڈاں بوتگ ءُ گیشتر ھمے ھبر ءِ سَر ءِ تپاک کن اَنت کہ اے وھد ءِ دنیا ءِ تو کا کم و گیش ھپت ھزار زبان است، کہ چراہاں گیشتر نزوری ءُ ترندیں مقابلہ ءِ سؤب ءِ ھتر ءِ تو کا اَنت، ءُ آؤکیں دوراں گیشتر نزوری ءُ ھلاسی ءِ آماچ بوت کن اَنت۔

2۔ ماتی زبان ءِ ارزشت:

زانتکارانی رُوءِ..... وانگ ءُ دربرگ ءِ شرترین زبان ماتی زبان اِنت۔ چوکہ مردم وتی ماتی زبان ءِ وانگ وزانگ، علم وازم ءُ دگہ چیزاں پہ آسانی دربرت کنت، دگہ ھچ زبان ءِ دربرت نہ کنت۔ ھاسیں سُورت ءِ چک، ماتی زبان ءِ وسیلہ ءِ، چہ پرائمری ءِ شرترونت ءُ پہمت کن اَنت۔ پرائمری وانگ وزانگ ءِ تو کا بُنکی ارزشت داریت۔ ھرچ چکّے ءِ وانگ و زانگ کہ چہ پرائمری ءِ مُہر کم بیت، آ وانگ وزانگ ءِ بُستر ءُ مستریں سَنداں گیشتر لانک ءُ زانتکار بوت کنت۔

چریشی ءِ ابید، ماتی زبان یک راجے ءِ مستریں پچّار، آئی ءِ زندءِ مان زمان ءُ دیمروی ءِ وسیلہ اِنت۔ اگن ماتی زبان نزور یا ھلاس بیت، گڈا آئی ءِ سیادی داروکیں راج ھم نزور یا ھلاس بوت کنت۔ ءُ اگن ماتی زبان تیار ءُ دیمرو بیت، گڈا آئی ءِ راج ھم تیار ءُ دیمرو بوت کنت۔ پمیشا مرچیگیں دورِ ءِ زندگیں راج وتی ماتی زبان ءِ زندءُ دیمروی ءِ واستا باز جھد کنگا اَنت۔

3۔ ماتی زبانانی میاں اُستمانی جُنز:

ماتی زبان ءِ اے ارزشت بنگالیاں چہ پاکستان ءِ جوڑ بوگ ءِ وھد ءِ زانتگ۔ پمیشا وھدے 21 مارچ 1948ء پاکستان ءِ اولی گورنر جنرل قائداعظم محمد علی جناح ءِ جار پرّ ینت کہ اردو زبان روایرشتی پاکستان ءُ ردوراتکی پاکستان ھردکانی سرکاری زبان بیت،

گڈا رودراتکی پاکستان یا رودراتکی بنگال ءِ مردماں زہرشانی بنا کت۔ 21 فروری 1952ء ڈھاکہ یونیورسٹی ءِ طالبان یک رندے پدا مزنیں کساسے ءَ زہرشانی کت۔ سرکارءَ کرفیو جت۔ بنگالیاں کرفیو ءِ ھچ پروانہ کت ءُ وتی زہرشانی برجا داشت۔ پاکستانی پولیس ءَ آہانی سرءَ فائرنگ کت کہ چریشی ءَ بازیں مردے بیران بوت۔ بلئے گڈیگ ءَ سرکارءَ ھم بنگالیانی لوٹ منگ کپت ءُ رودراتکی پاکستان یا رودراتکی بنگال یا انوگیں بنگلہ دیش ءِ سرکاری زبان بنگلہ بوت۔

چرے واکیہ ءَ..... ماتی زبانانی مُجز تجمیں دنیاءَ شنگ وتالان بوت۔ ءُ چریشی ءِ اثر ءَ تپاکیں قومانی گل ءِ وانگ وزانگی، سائنسی ءُ ربیدگی ادارہ ''یونیسکو'' (Unesco) ءَ، پیسرا 1953ء پیسلہ کت کہ ھرراج ءَ اے حق است کہ آئی ءِ مردم وتی ماتی زبان ءَ بوان اَنت ءُ آئی ءِ چَک وتی ماتی زبان ءَ ھر درجے ءَ کہ ونت کن اَنت، بوان اَنت۔ ءُ پدا یونیسکوءَ 17 نومبر 1999ء جار جت کہ آئندہ ءَ ھر سال 21 فروری ءَ ماتی زبانانی میان اُستمانی روچ دارگ بیت۔ ایڈول ءَ ماتی زبانانی روچ اولی رندا 21 فروری 2000ء ماں تجمیں دنیاءَ دارگ بوت۔ ءُ چما سال ءَ، ھر سال تجمیں دنیاءَ دارگ بیت۔ ءُ ماتی زبانانی ارزشت زاھر و پیدا ور کنگ بیت۔ ءُ آہانی جائزیں حقانی لوٹ کنگ بیت۔

4۔ بلوچی زبان:

نامداریں انگریزیں زبان زانت گریئرسن ءِ پٹ و پول ءِ رُوءَ بلوچی زبان کم و گیش 2500 سال ءَ پیسر پیداک بوتگ۔ اے بنکی سُورت ءَ آریائی زبانے۔ چہ آریائی زبانانی ہند یورپی گروہ ءِ ایرانی شاخ ءَ سیادی داریت۔ بلوچی ءُ قدیم فارسی یا پہلوی چہ زرتشتیانی مذہبی کتاب ''اوستا'' ءِ زبان ءَ پیداک بوتگ اَنت۔ پمیشا دو گوھاریں اوستائی زبان ھم گشنگ بنت۔ بلوچی پیسرا پیداک بوتگ ءُ کوھنیں فارسی یا پہلوی رندا پیداک بوتگ۔ پمیشا بلوچی مستریں گوھار انت ءُ کوھنیں فارسی یا پہلوی کستریں گوھار اِنت۔

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

وھدے کہ نوکیں فارسی باز رندا چہ کوھنیں فارسی یا پہلوی ءَ پیداک بوتگ ءُ ھمائی ءِ ردوم کپتگیں شکل اِنت۔

چرائی ءِ پٹ و پول ءَ، اے ھبر ھم دیم ءَ اَتنگ کہ بلوچی ءُ پہلوی گوں یک دگر ءَ نزیک تر اَنت، وھدے کہ پہلوی ءُ نوکیں فارسی گوں یک دگر ءَ چراہاں دورتر اَنت۔ ایشی ءِ بنکی سوب ھمیش انت کہ نوکیں فارسی ءَ بازیں سرکاری سرپرستی رسگ ءِ برکت ءَ، گیشتر دیمروی کتگ، وھدے کہ بلوچی ءَ ھاسیں سرکاری سرپرستی نہ رسگ ءِ سوب ءَ کمتر دیمروی کتگ۔ چوکہ فارسی بازیں ملکے ءَ سرکاری زبان ءُ چہ پرائمری ءَ وانگ وزانگ ءِ وسیلہ بوتگ کہ آہانی تو کا ایران، افغانستان، اُزبکستان ءُ کوھنیں ہندوستان ءَ ابید، کوھنیں بلوچستان ھم ھوار اِنت۔ بلئے بلوچی ایوکا ریاستِ قلات ءَ آزاتی ءِ وھد ءَ 11 اگست 1947 ءَ بگرتا 26 مارچ 1948 ءَ یک کچے ءَ سرکاری زبان بوتگ، یا گڈا 1988 ءِ پس گچین کاریاں رند، پاکستانی بلوچستان ءَ بی این اے ءِ سرکار ءِ وھد ءَ سروزیر نواب اکبر خان بگٹی ءِ سرپرستی ءَ تا سے سال ءَ چہ پرائمری ءَ وانگ وزانگ ءِ وسیلہ جوڑ کنگ بوتگ اَت، بلئے بی این اے ءِ سرکار ءِ پرشگ ءَ پد، پندلانی آماج بوت۔ یا 1970 ءِ دہ یک ءِ گڈسر ءَ سویڈن ءِ ڈولیں روایرشتی ملکے ءَ چہ پرائمری ءَ وانگ وزانگ ءِ وسیلہ انت، بلئے اودا بلوچ آبادی ءِ کمی ءِ سوب ءَ پائدہ کم رسگا اِنت، یا چہ 2007 ءَ پاکستانی بلوچستان ءَ ءُ ھاسیں سُورت ءَ مکران ڈویژن ءِ چیزّے پرائیویٹ اسکولاں چہ پرائمری ءَ وانگ و زانگ ءِ وسیلہ اِنت۔ بلئے چشیں اسکول ءُ تالبانی کمی ءِ سوب ءَ کم پائدہ رسگا انت۔ چریشی ءَ ابید، پاکستانی بلوچستان ءَ، ماں بلوچستان یونیورسٹی ءُ بلوچ ھندانی چیزّے کالجاں وانگ ءُ وانینگ بوگا اِنت، بلئے مستر ءُ بنکی ارزشت پرائمری سند ءِ وانگ وزانگیگ انت ءُ دومی ایش کہ یونیورسٹی ءُ کالجاں چونائی ءَ ھم بلوچی الیکٹیو ءُ آپشنل سبجیکٹ ءِ سُورت ءَ وانگ ءُ وانینگ بیت۔ گیشتر پائدہ ھا سُورت ءَ بیت کہ بلوچی چہ پرائمری ءَ کمپلسری

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

سبجیکٹ ءِ سُورت ءَ وانگ ءُ وانینگ ہیت۔

چرے دوئیں جیڑ ہاں ابید، بلوچی زبان ءِ دگہ ھم بازیں مزنیں جیڑ ہے است کہ انگت ءَ گیشینگ نہ بوتگ اَنت، وھدے کہ فارسی ءِ چُشیں دراھیں جیڑہ سرکاری سرپرستی ءِ سوُب ءَ، دیری گیشینگ بوتگ اَنت۔ مثال ءِ ھبر ءَ:

بلوچی زبان ءِ یسی مزنیں جیڑہ نبشتہ رھبند یا رسم الخط ئیگ اِنت۔ باز مردم رومن نبشتہ رھبند ءِ حق ءَ اِنت، بلئے گیشتر مردم عربی نبشتہ رھبند ءِ حق ءَ اِنت۔ منی ھیال ءَ درملکاں جاورانی روءَ ھرچ نبشتہ رھبند ے کہ شرتر زانگ ہیت، زورگ ہیت، چوکہ روایرشتی ملکاں اگن جاگہہ جاگہے وتی آسانی ءِ واستا رومن نبشتہ رھبند کارمرد کنگ ہیت، ھچ باکے نیست۔ بلئے عرب ملکان ءُ پاکستان، ایران ءُ افغانستان ءِ ھوری ءَ ھما مسلمان ملکاں کہ عربی نبشتہ رھبند ءِ رواج اِنت، بلوچی ھم عربی نبشتہ رھبند ءَ ہیت ءُ بلوچی ءِ انوگیں عربی نبشتہ رھبند ءِ تو کا ھرچ نزوری ہے کہ است، آ زبان زانتانی کُمکا در کنگ بنت۔ متلب ھمیش انت کہ بلوچی ءِ بنکی نبشتہ رھبند بلئے کہ عربی اِنت۔ بس ایشی ءِ تو کا الُمی بدلی سدلی کنگ ہیت۔

چارمی جیڑہ معیاری زبان ئیگ انت۔ بلوچی زبان ءِ سئے مزنیں گالوار یا لہجہ اَنت، کہ آہانی تو کا مکرانی، رخشانی ءُ سلیمانی ھوار انت۔ اگن اے سئے ئیں گالوارانی شرتریں لبز ھور وھوار کنگ ءُ پہ نبشتہ ءَ کارمرد کنگ بنت، گڈا ایک جوانیں معیاری زبانے جوڑ بیت۔

پنجمی جیڑہ سیاھگ یا املائیگ اِنت۔ انوگیں سیاھگ ءِ تو کا چیزّ ے تضاد، رَدی ءُ پرک و درک گندگ بیت۔ اے دُرہ در کنگ لوٹنت۔ ءُ ھنچیں ھور ھواریں سیاھگے تیار کنگ لوٹیت کہ آئی ءَ دراھیں کلمکار ءُ سئے ئیں لبجہانی مردم بمقت۔

ششمی جیڑہ علمی ءُ ازمی اصطلاحات یا ٹیکنیکل ٹرمانی جیڑہ اِنت۔ بلوچی زبان ءِ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

ءِ دی لبز انبار، بتل، مثال ءُ دگہ ھمے ڈولیں چیز سک باز انت۔ ھاسیں سُورت ءَ پہ ءِ دی لبزانی مڈی ءَ بلوچی ھنچو ازگار اِنت کہ اردو ءِ یک لبزے ءِ جاگہہ ءَ سئے چار چار لبز گندگ بیت۔ بلئے علمی ءُ ازمی اصطلاحات ھنچیں چیز انت کہ ءِ دی لبزانی ڈول ءَ ردومی سُورت ءَ پیداک نہ بنت، بلکیں جوڑ کنگ کپنت ءُ بلوچی ءَ تنی وھدی علمی ءُ ازمی اصطلاحات سک کم جوڑ کنگ بوتگ۔ ءُ باز علمی وازمی، اصطلاحات ذاتی سُورت ءَھم جوڑ کنگ بوتگ اَنت کہ آہانی سرءَ کُلّیں کلمکار ءُ زبان زانت یا کُلّیں ھندانی بلوچ تپاک کُت نہ کن اَنت۔ بائد اِنت چہ واکداریں ادارہانی نیمگ ءَ گوں زبان زانت ءُ گواسیں مردمانی کُمک و مدت ءَ علمی وازمی اصطلاحات جوڑ کنگ ءِ بیت۔

ھشتمی جیڑہ بلوچی کتابانی چاپ وشنگ کنگ ءِ حاترءَ شنگ کار ادارہانی کمی ءِ جیڑہ اِنت۔ پرے مرادءَ چہ استیں شنگ کار ادارہاں ابید، دگہ لبتیں شنگ کار ادارہ ھم پکار اِنت۔ بائد اِنت سرکار ءُ سرکاری حاکم واپسر، ازگاریں زبان ولبزانک دوستیں مردم ءُ راج ءُ وتن دوستیں سروک اے کمی ءُ حاجت ءَ پورہ بکن اَنت۔ بلئے پرے کار ءَ زانتکاریں لبزانت، لبزانک دوست ءُ سیاست زانتانی ھواریں لوٹ، جہد ءُ رھشونی بنکی ارزشت دار اَنت۔

ھشتمی جی ژہ مزنیں پٹ و پولی ادارہ ءِ نہ بوگ انت۔ کم چہ کم یک ھنچیں شائیگانیں پٹ و پولی ادارے الی انت کہ چرائی ءِ نیمگا بلوچی زبان، لبزانک، ربیدگ، چاگرد، راج دپتر، کوھیں قلات، کوھیں نشان ءُ مزنیں لبزانکی وراجی مردم ءُ سروکانی زند ءُ کارکردانی سرءَ پٹ و پول کنگ بیت۔ ءُ اے بُن گپانی سرءَ پٹ و پولی کتاب چاپ وشنگ کنگ بیت۔ اے ذمہ داری ھم سرکار، سرکاری حاکم واپسر، زبان ولبزانک دوستیں ازگاریں مردم ءُ راج ءُ وتن دوستیں سروکانی اِنت۔ بلئے پریشی ءِ واستا ھم زانتکاریں زبان زانت، زانتکاریں لبزانت، ازگاریں زبان ولبزانک دوست ءُ زانتکاریں راج ءُ وتن دوستیں سروکانی ھواریں لوٹ، جہد ءُ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

رھشونی ھاسیں ارزشت دار اَنت۔

5۔ مرچگیں ماتی زبانانی میاں استمانی روچ ءَ مئے لوٹ:

مرچگیں ماتی زبانانی میان استمانی روچ ءَ ماھم چہ سرکار، حاکم، راج ءُ وتن دوستیں سیاسی سروک، ءُ زبان ءُ لبزانک دوستیں ازگاریں مرداں لوٹ کنیں کہ بلوچی ءُ براھوئی زبان بلوچانی قومی زبان منگ ہنت۔ بلوچی زبان کم چہ کم بلوچستان ءَ سرکاری زبان جوڑ کنگ ہیت۔ بلوچی ءُ براھوئی زبان چہ پرائمری ءَ کم چہ کم بلوچستان ءَ وانگ و زانگ ءِ وسیلہ جوڑ کنگ ہنت۔ ءُ بلوچستان ٹیکسٹ بک بورڈ بلوچی ءُ براہوئی زبانانی نوکیں نصابی کتاب جوڑ بکنت ءُ چاپ ءُ شنگ بکنت۔ ھمے ڈول ءَ کم چہ کم یک ھنچیں شایگانیں قومی، پٹ و پولی ءُ شنگ کاری اکیڈمی یے جوڑ کنگ ہیت، کہ آ بلوچی ءُ براہوئی کلم کارانی بلوچی ءُ براہوئی زبانانی دگہ دگہ شگل ءُ بُن کپانی کتاباں چاپ و شنگ بکنت۔ بلوچی ءُ براہوئی زبان ءُ لبزانک، بلوچ ءُ بلوچستان ءِ راجدپتر، بلوچ چاگرد، بلوچی ربیدگ، مزنیں بلوچ سروکانی زند ءُ کارکرت، بلوچستان ءِ کوھنیں قلات ءُ کوھنیں نشان ءُ گوں بلوچ ءُ بلوچستان ءَ سیادی داروکیں دگہ ھمے ڈولیں چیزانی سرءَ پٹ و پول بکنت ءُ ایشانی کتاباں ھم چاپ ءُ شنگ بکنت۔ اے دوئیں زبانانی نبشتہ رھبند (رسم الخط)، حجبی حرپ (حروف تہجی)، سیاھگ (اِملا)، گریمر ءُ معیاری زبانانی جیڑ ہاں بگشینیت۔ ءُ علمی و ازمی اصطلاحات، ڈکشنری ءُ انسائیکلوپیڈیا جوڑ بکنت، ءُ چاپ و شنگ بکنت۔ تا کہ ایڈول ءَ بلوچ راج ءُ بلوچ ڈیہہ گیشتر چہ گیشتر ءَ دیمروی گت بکن اَنت۔

6۔ گڈی تران:

اگن بلوچی زبان ءِ بُرز ءَ نام گپتگیں جیڑہ گیشینگ ہنت، گڈا بلوچی زبان ءِ دیمروی ءِ گام تیزتر ءُ شرتر بنت ءُ آئی ءِ باندات روژ نا تر ہیت۔ بلئے من پہ سدّ کی گُشاں کہ بے اے تخمیں جیڑ ہانی گیشینگ ءَ ہم بلوچی زبان ءِ باندات روژ نا اِنت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

زبانانی بابت ءِ من گوں آنامداریں روایَشتی لیکہ ءَ تپاک نہ کناں کہ دیمتر ءَ گوں سائنس ءُ ٹیکنالوجی ءِ دیمروی ءَ تجہیں کستریں زبان ھلاس بنت۔ پیسرا انگریزی فرانسیسی، روسی ءُ جرمن ءِ ڈولیں مستریں زبان پشت کپ اَنت۔ ءُ پدا کم کم ءَ فرانسیسی، روسی ءُ جرمن زبان ھم ھلاس بنت، ءُ ایوکا انگریزی پشت کپیت کہ تجہیں دنیا ءِ ایوکیں زبان جوڑ بیت۔ اول وامنی بزّ ءَ اے یک نزوریں غیر فطری لیکھے۔ چیا کہ رنگارنگیں تب ءُ جاورانی بنی آدم ءِ زبان ھچیر یکے بوت نہ کنت، بلکیں آئی ءِ زبان دائم ءَ باز بنت۔ چریشی ءَ ابید بلوچی ءُ بلوچی ءِ ڈولیں ایدگہ زباناں ءُ چراہاں مستریں زباناں ھلاسی ءِ ھاسیں ھتر نیست۔ سائنس ءُ ٹیکنالوجی زباناں ھلاس نہ کن اَنت، بلکیں دیمروی دی اَنت۔ اگن ھلاس بنت۔ گڈا ھما زبان کہ آہاں ھاسیں نبشتہ کنوک، وانوک ءُ ھبر کنوک نیست۔ ثری سائنس ءُ ٹیکنالوجی دیمروی بکن اَنت یا مکن اَنت، پُشیں زبان کم کم ءَ ھلاس بنت۔ بلئے بلوچی ءِ ڈولیں زندگیں زبان کہ آہاں لکّاں کُرلاں نبشتہ کنوک، وانوک ءُ ھبر کنوک است، ھلاس نہ بنت، بلکیں کم کم ءَ دیمروی کن اَنت۔ بلوچی ءِ ھلاس بوگ ءِ ھتر ھما وھد ءَ بوتگ کہ آئی ءَ نبشتہ کنوک ءُ وانوک نہ بوتگ ءُ آئی ءِ ھبر کنوک کم بوتگ اَنت۔ نوں کہ آئی ءِ نبشتہ کنوک ءُ وانوک پیداک بوتگ ءُ آئی ءِ ھبر کنوک باز گیشتر بوتگ اَنت، آ ھلاس نہ بیت۔ بلکیں ھلاس بوگ ءِ بدل ءَ روچ پہ روچ دیمروی کنت ءُ دیم پہ یک روژنا تریں منزلے ءِ نیمگا روت۔

(تربت، 21 فروری 2012)

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

بلوچی لبزانک

بلوچی لبزانک ءِ بنگیج چہ شائری ءَ بوتگ۔ بلوچی شائری ءِ کوھن تریں نمونہانی سیادی گوں پانزدھمی عیسوی کرن ءَ اِنت، بلئے چریشانی دیمروی ءِ سَوب ءَ اے نمونہ بنگیجی نمونہ مالوم نہ بنت۔ ھنچو مالوم بیت گشئے زانا بنگیجی نمونہ گار و گور بوتگ اَنت ءُ تنی وھدی درگیجگ نہ بوتگ اَنت۔ بلوچی شائری ءِ سئے بنگی دَور اَنت۔

اولی دور چہ پانزدھمی عیسوی کرن ءِ گڈسر ءَ تا ہژدھمی عیسوی کرن ءِ نیام جین ءَ اِنت۔ اے دور ءِ شائری ءِ کرداری شائری یے ءُ شیر چاکر، گوھرام، نودبندگ، ہیبگر، گراناز، شہداد، مہناز، عومر، شئے مرید، حانی، جاڑو، ریحان، رامین، دودا، بالاچ، دوستین، شیرین، شئے کلان، شئے عیسیٰ، شئے شولان ءُ دگہ لبتیں کرد ار ءُ شائرانی نام ءَ زانگ بنت۔ بلئے گیشتر گمان ھمیش انت کہ چرے کرداراں گیشتر وت شائر نہ بوتگ اَنت۔ ھاسیں سُورت ءَ چاکر ءُ گوھرام ءِ ڈولیں کردار پکائی ءَ وت شائر نہ بوتگ اَنت۔ البت ہیبگر، بالاچ، شئے مرید، شئے کلان، شئے عیسیٰ ءُ شے شولان وت شائر بوتگ اَنت ءُ اے دور ءِ شئیرانی توک ءَ ابید چہ ہیبگر ءُ بالاچ ءِ شئیراں، ایدگہ گیشتر شیر، شئے مرید، شئے کلان، شئے عیسیٰ ءُ شئے شولان ءَ پربستگ اَنت۔ اے دور ءِ شائری عشقی شائری ءُ جنگی شائری ءِ دوتہراں بہر کنگ بیت۔ چریشانی توک ءَ گیشتر شیر کسمانکی شیر اَنت ءُ نیم

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

آزاتیں لچہ یا Blank verse ءِ شگل ءَ اَنت کہ بلوچی ءَ دستانگ، لولی، لیکو، نازینک، زہیروک، ڈیہی، لاڈوک، ہالو، سوت ءُ مورو اِش گُش اَنت۔ اے شیرانی ھاسیں ھاسیتانی توک ءَ دراجی، روانی، سادگی، دش تواری، جوش و جبزہ، پہکیں زبان، غیرت مندی، بہادری، جہد و کوشت، جنگ و بڑ، بیرگری، میار جَلل، مہمان داری، مہر و دوستی ءُ گم وگل ھوار اَنت۔ اے دور ءِ گیشتر شیر لچ، ڈیمز ءُ مَیر نامیں انگریزیں زانتکاراں ءُ ہتورام نامیں ہندوستانی زانتکارے ءَ در کیتگ ءُ یکجاگہ کتگ اَنت۔ اے دور ءِ شرترین عشقی شیر شئے مرید یگ اَنت ءُ شرترین جنگی شیر بالاچ یگ اَنت۔

بلوچی شائری ءِ دومی دور ءِ سیادی چہ ھودھمی عیسوی کرن ءِ نیام جین ءَ تا بستمی عیسوی کرن ءِ نیام جین ءَ اِنت۔ اے دور ءِ شائرانی توک ءَ جام درّک، عبداللہ خان قہار، شہباز خان، سیمک، مُلا پازل، مُلا قاسم، مُلا بہادر، ملک دینار، عزّت پنجگوری، رحم علی مری، مُلا مزار بنگلزئی، ملا اسماعیل پُھل آبادی، جوانسال بگٹی، ریکی ءُ دگہ بازینے ھوار اِنت۔ اے دور ءِ شائری عشقی، اصلاحی ءُ انقلابی شائری ءِ سئے تہرانی توک ءَ بہر کنگ بیت۔ شگلی سُورت ءَ اے شیر نیم آزاتیں لچہ ءُ پابندیں لچہ اَنت۔ اے دور ءُ ھم اولی دور ءِ پیم ءَ دستانگ، لولی، لیکو ءُ ایدگہ کوھنیں شگلاں شیر پر بندگ بوتگ۔ اے دور ءِ شائری ءِ ھاسیں ھاسیتانی توک ءُ لُلّی، گرانی، ڈولداری، شرکی، مہر و دوستی، درد و سوزمان، جوش و جبزہ، قدرتی رنگ، راستی، امن دوستی، زانتکاری، یکی و تپاکی، دینی رنگ، پَند و نصیحت، گم وگل، قوم دوستی، وتن دوستی، آشوب دوستی، سامراج دژمنی، جہد و کوشت، فارسی، عربی ءُ ھندی لبز، ءُ چیر ءُ شین ءِ کارمردی، ھوار اَنت۔ اے دور ءِ شرترین شیر جام دُرّک، مُلا پازل، رحم علی مری ءُ مُلا مزار بنگلزئی ءِ شیر اَنت۔

بلوچی شائری ءِ سیمی دور چہ بستمی عیسوی کرن ءِ نیام جین ءَ بنجیج بوتگ ءُ انگت جاری اِنت۔ اے دور ءِ شائرانی توک ءَ گل خان نصیر، محمد حسین عنقا، ظہور شاہ ہاشمی، آزاد

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

جمالدینی، میر عیسیٰ قومی، عبدالمجید سہرابی، مراد ساحر، کریم دشتی، عطا شاد، صدیق آزاد، باتل دشتیاری، جی آر ملا، بشیر بیدار، غنی پرواز ءُ دگہ باز ینے ھوار اِنت۔ اے دور ءِ شائری آشوبی شائری ءُ عشقی شائری ءِ دو مزنیں تہراں ءُ اصلاحی شائری ءِ یک کسانیں تہرے ءَ بہر اِنت۔ اے دور ءِ شائری ءَ دستانگ، زہیروک ءُ ایدگہ کوھنیں شگلاں ھم شئیر پر بندگ بوتگ ءُ باز نوکیں شگلی تجربہ ھم کنگ بوتگ کہ آہانی توک ءَ گال، نیم گال، آزاتیں گال، دوسوتی، نوکیں پابندیں لچہ، چاربند، لکڈ، نیم آزاتیں لچہ، آزاتیں لچہ، ردانکی لچہ، سانیٹ، ہائیکو، ترائیلے ءُ دگہ لہتیں شکل ھوار اَنت۔ اے دور ءِ شائری ءِ ھاسیں ھاسیتانی توک ءَ سادگی، ڈولداری، شرکنی، پہکیں زبان، مہر و دوستی، نکی و تپاکی، قوم دوستی، وتن دوستی، آشوب دوستی، سامراج دژمنی، آزاتی پسندی، جُملی وشائیگانی، پلسپہ ئی رَنگ، سیاسی رنگ، گم وگل، جوش وجبزہ، مزن ہمّتی، جہد و کوشت، میاں استماں دوستی، دیمروی دوستی، انسان دوستی، پرہ نذری، برابری پسندی، لُٹ و پل دژمنی، زُلم وزورا کی ءِ مخالفت، ھوریں پکر وھیال، ھون ومسکرا، لبزانی گچین کاری ءُ چیر، ثُبین ءُ نشانی ءِ باز کار مردی، ھوار اَنت۔ اے دور تئی وھدی جاری اِنت۔ پمیشا اے دور ءِ شرتریں شیری نمونہانی گڈی پسلہ ءَ دیمتر ءَ راجد تپروت کنت۔

تئی وھد یگیں پٹ و پول ءِ رُو ءَ، بلوچی زبان ءِ ردانک یا نثر ءِ بُنگیج ھودھمی عیسوی کرن ءِ دومی نیم بہر ءِ اول سر ءَ بوتگ۔ بلوچی ردانک ءِ دو دور اَنت۔

اولی دور ءِ سیادی چہ ھودھمی عیسوی کرن ءِ دومی نیم بہر ءِ اول سر ءَ بگر تا نوزدھمی عیسوی کرن ءِ گڈسر ءَ اِنت۔ اے دور ءَ بس دو کلمکارانی نام ءُ کار گندگ بنت۔ اولی کلمکار اوتمان یا عثمان کلمتی انت کہ آئی ءِ ردانکی کتاب 1763 عیسوی ءِ کساس ءَ نبشتہ کنگ بوتگ۔ ءُ دومی کلمکار کمالان گچکی اِنت کہ آئی ءِ ردانکی کتاب 73-1872 عیسوی ءِ کساس ءَ نبشتہ کنگ بوتگ۔ ءُ کتاب ءِ نام ''بلوچی دَزنمشتی کتاب'' اِنت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

ردانک ءِ اولی دور ءِ ھاسیں ھاسیتانی توک ءَ گرانیں زبان، فارسی لبز ءُ ترکیب، پدمتکیں چاگرد ءِ عکاسی، مردمانی واری ءِ بیان، دینی رنگ ءُ بلوچی زبان ءِ ھیل وئیگ ءِ کوشت، ھوار اَنت۔

بلوچی ردانک ءِ دومی دور چہ بستمی عیسوی کرن ءِ دومی نیم بہر ءُ ھاسیں سُورت ءَ گوں مولانا خیر محمد ندوی ءِ ماہتاک ''اومان'' ءِ درآھگ ءَ بنگیج بوت ءُ انگت جاری اِنت۔ بلوچی ردانک ءِ دومی دور ءَ تنی وھدی آزمانک، کسمانک، تژن و بچکند، ریزمانک، گدار، شرگداری نبشتانک، پٹ و پولی نبشتانک، پجاری نبشتانک، سپر نامہ ءُ رجانک نبشتہ کنگ بوتگ۔

آزمانک چہ ایدگہ دُراھیں ردانکی شگلاں دیمروتر اِنت ءُ ھلکیی سُورت ءَ بس ھمے یکیں ردانکی شگل یک کَچے ءَ دیمروگشتگ بیت۔ چریشی ءَ ابید ایدگہ دُراھیں شگل وتی بنگیجی دور ءَ گوزگا اَنت۔ گہتریں آزمانک نویسانی توک ءَ شیر محمد مری، صورت خان مری، ڈاکٹر نعمت گچکی، محمد بیگ بلوچ، مبارک علی، غلام فاروق، غوث بہار، غنی طارق، عزیز بگٹی، الفت نسیم، منیر عیسیٰ، منیر احمد بادینی، صبا دشتیاری، غنی پرواز، گوھر ملک، راشدہ بلوچ ءُ دگہ لہتیں ھوار اِنت۔ چہ آزمانک ءَ ابید چیز ے کلمکار ءَ آزمانکک یا افسانچہ ھم نبشتہ کتگ۔ ریزمانک ءِ پڈتنی وھدی سک نزور اِنت۔ بازی ءُ شتری دوئیں سُورتاں۔ اے ردءِ لہتیں کلمکاراں بس بنگیجی چیز نبشتہ کتگ کہ آہانی توک ءَ امان گچکی، فضل خالق، عباس علی زیمی، صبا دشتیاری، حنیف شریف، ناگمان، ءُ دگہ چیز ے نام ھوار اِنت۔

کسمانک ءِ پڈ ءَ تنی وھدی ھاسیں چیز دیم ءَ نیتگ۔ بس لہتیں کلمکار ءَ چیز ے کسمانک نبشتہ کتگ کہ آہانی توک ءَ مراد اَوارانی، امان اللہ گچکی، عطا شاد، محمد بیگ بلوچ، غوث بخش صابر، عبدالخالق بلوچ، ایوب بلوچ، نصیر شاھین ءُ دگہ لہتیں ھوار اَنت۔ چریشی ءَ ابید لہتیں کلمکار ءَ کسانیں کسمانک یا ھاکہ ھم نبشتہ کتگ، کہ آہانی توکا بشیر

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

کسانوی، فضل خالق، انور بلوچ ءُ دگہ چیزّ ے نام ھوار کنگ بنت۔

تژن و بچکند ءِ پڈ تنی وھدی مقداری سُورت ءَ ھاس نہ اِنت، بلئے صفتی سُورت ءَ شرّ اِنت۔ اے رِد ءَ محمد بیگ بلوچ، صدیق آزاد، اکرم صاحب خان، عیسیٰ گل، بانل دشتیاری ءُ دگہ لہتیں ھوار اَنت۔

گدار ءِ پڈ ءَ دَراوّل ءَ تامُدّ تے ءَ بس سئے بنداتی چیز نبشتہ کنگ بوتگ۔ اولی سید ہاشمی ءِ ''نازک'' اِنت۔ دومی فقیر محمد عنبر ءِ ''نل ءِ توار'' ءُ سیمی ستار پُرُدلی ءِ ''سؤب''۔ پداھم اِشاں وتی جاگہہ ءَ راجد پتری ارزشت اَست۔ بلئے رند ءَ کم کم ءَ لڑ دراشتر بُوّاں بوتگ، کہ آئی ءِ تو کا محمد جان رضا، منیر احمد بادینی، حاجی خدا بخش بزدار، ڈاکٹر فضل خالق، اسلم دوستین، نذیر ناصر، حنیف شریف، اسلم تگرانی ءُ منِ غنی پرواز ءِ گدار ءُ گدارک ھوار بُوّاں بوتگ اَنت۔

شرگداری نبشتا نک ءُ کتاب بس لہتیں نبشتہ کنگ بوتگ۔ ءُ چریشانی توک ءَ ھم گیشتر شرّیں شرگداری نبشتا نک ءُ کتاب گُشنگ نہ بنت۔ شرگداری ءِ توک ءَ کریم دشتی، امان اللہ گچکی، عبدالحکیم بلوچ، عاقل خان مینگل، منِ غنی پرواز، عبدالصبور بلوچ، زینت ثناء ءُ دگہ لہتیں نام ھوار اِنت۔

پٹ و پولی کارھم تنی وھدی ھاسین ءُ بازیں کنگ نہ بوتگ۔ پداھم اے پڈ ءَ لہتیں کلمکاراں چیزّ ے کارکتگ کہ آہانی توک ءَ شیر محمد مری، بشیر احمد بلوچ، عبداللہ جان جمالدینی، مٹھا خان مری، عبدالغفار ندیم، یوسف گچکی، صبور بلوچ ءُ دگہ لہتیں ھوار انت۔

پجّاری نبشتا نک گپّڈ ے نبشتہ کنگ بوتگ ءُ پجّاری نبشتا نک نویسانی توک ءَ عبداللہ جان جمالدینی، عبدالصمد امیری، بشیر احمد بلوچ، صدیق آزاد، عابد آسکانی، غلام فاروق، بُشریٰ بلوچ، اے آر داد ءُ دگہ لہتیں ھوار اِنت۔

سپر نامہ بس چیزّ ے نبشتہ کنگ بوتگ ءُ آھم ھلیکت ءَ پورھیں سپر نامہ گُشنگ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

نہ بنت۔ چاپ بوتگیں سپر نامہانی توک ءِ عبداللہ جان جمالدینی، عبدالصمد امیری، ابراھیم نگوری، عبدالحئ جمشیر زئی، محمد بیگ بلوچ ءُ مقبول انور ءِ سپر نامہ ھوار اَنت۔ پداھم تنی وھدی اے پڈ ءِ بازیں کتاب چاپ وشنگ نہ بوتگ۔ بس منیر بادینی ءِ ''آگہیں چنانی واب'' چاپ وشنگ بوتگ۔

رجانک یا بدل بلوچی لبزانک ءِ توک ءِ گپڈے نبشتہ کنگ بوتگ۔ ھاسیں رجانک کارانی توک ءِ لعل بخش رند، فضل خالق، غلام فاروق، غوث بخش صابر، نعمت اللہ گچکی، شاہ محمد مری، عزیز محمد بگٹی، عبدالصبور بلوچ، احمد علی ظفر، حکیم بلوچ، بیزن صبا، منِ غنی پرواز، جیئند بلوچ ءُ دگہ باز نام ھوار اِنت۔

بلوچی ردانک ءِ دومی دور ءُ بلوچی شائری ءِ سیمی دور ءِ وھد و زمانگ یک اَنت۔ پمیشا اشانی تہر ءُ ھاسیت ھم وت ماں وت ءَ نزیک اَنت۔ مثال ءِ جبر ءَ اے دور ءِ ردانک ءِ توک ءَ دیمروی پسندیں ردانک، عشقی ردانک، نفسیاتی ردانک، جنسی ردانک ءُ اصلاحی ردانک ءِ تہر ءِ گندگ بنت۔ ءُ اشانی ھاسیتانی توک ءَ سادگی، پہکیں زبان، ڈولداری، ردوبند، مہر و دوستی، یکی و تپاکی، قوم دوستی، اولس دوستی، وتن دوستی، آشوب دوستی، سامراج دژمنی، آزاتی پسندی، میاں اُستماں دوستی، دیمروی دوستی، لُٹ و پل دژمنی، زلم وزورا کی ءِ ایراد، ھوریں پکر وھیال، گم وگل، تئون و مسکرا، جُملی وشایگانی، لبزانی گچین کاری، نشانی یا علامت ءِ باز کار مردی، علم و زانت، پکر و رُژن، عمل ءِ سکین ءُ دگہ ھمے ڈولیں ھاسیت ھوار اَنت۔

چرے چمشانک ءَ مالوم بیت کہ نوکیں بلوچی لبزانک ءَ چہ کوھنیں بلوچی لبزانک ءَ باز گیشتر دیمروی کتگ۔ بلئے ھوریں سُورت ءِ بلوچی لبزانک انگت دیمرو یا ترقی یافتہ گُشنگ نہ بیت۔ ایشی ءِ مقابلہ گوں ھچ دیم ءُ شگیں لبزانک ءَ کنگ نہ بیت۔ ایشی ءِ توک ءَ فرانسیسی، انگریزی، اطالوی، روسی ءُ دگہ دیم ءُ شگیں لبزانکانی ڈول ءَ ھاسیں

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

جُنری تجربہ کنگ نہ بوتگ ءُ تاثریت، اظہاریت، موجودیت، استقبالیت، مُکعبیت، پیکریت ءُ دگہ باز ھمے ڈولیں جُنزانی ھاسیں رنگ و دروشم کِندگ نہ بنت۔ یونانی لیزانک ءِ ایلیڈ ءُ اوڈیسی، اطالوی لیزانک ءِ اینیڈ (Aneid) ءُ ڈیوائن کامیڈی، جرمن لیزانک ءِ فاؤسٹ ءُ میجک ماؤنٹین، روسی لیزانک ءِ War and peace ءُ ward Roots ءُ The old man and the sea ءِ، امریکی لیزانک No.6، فرانسیسی لیزانک ءِ میڈم بواری ءُ دا بال آف فیٹ، انگریزی لیزانک ءِ ہیملٹ ءُ پیزاڈائیز لاسٹ، فارسی لیزانک ءِ شاہنامہ ءُ بوفِ کور، سنسکرتی لیزانک ءِ رامائن ءُ مہابھارت، بنگالی لیزانک ءِ گیتاں جلی ءُ گھرے باہرے ءُ اردو لیزانک ءِ آگ کا دریا ءُ خدا کی بستی، ءُ دنیا ءِ دگہ ھزاراں ھمے ڈولیں مزنیں لیزانکی مَڈی ماں بلوچی لیزانک ءَ نیست اَنت۔ بلکیں اگن اُدت بچارئے تہ بلوچی لیزانک ءِ توک ءَ سندھی لیزانک ءِ دَنگی مُنجھ دریاءُ پشو پاشا، پشتو لیزانک ءِ چون غرءُ بادبان، ءُ پنجابی لیزانک ءِ سُورج گرہن ءُ دو آبہ ڈولیں لیزانکی چیزانی مَٹ ھم کِندگ نہ بیت۔ بلوچی لیزانک ءَ تئی وھدی دیمرو بوگ ءِ داستاں بازیں منزلے جنگی اِنت۔ پرے مکسد ءِ داستاں وانندہ ءُ ورنائیں کلمکارانی کِرد باز ارزشت دارایت۔ آھاں بائدیں کہ یک کچے ءَ طبعی سائنس، پلسپہ، تاریخ، سیاسیات ءُ ایدگہ علمانی وانگ ءِ ھمراھی ءَ نوکیں لیزانکی ءُ اِزمی علم و زانت باز بوان اَنت۔ ءُ وتارا ثُرّی ءِ سرءَ تیار بکن اَنت۔ ءُ وتی علم و زانت ءِ مدت ءَ بلوچی لیزانک ءِ دُراھیں پہناتانی ءُ ھاسیں سُورت ءَ زیات پدمتکیں پہناتانی دیم ءَ برگ ءِ وسیں جہد و کوشت ءَ بکن اَنت ءُ بلوچی لیزانک ءَ دنیا ءِ ایدگہ دیم ءُ شکیں لیزانکانی برابر ءَ برسین اَنت۔

بلئے اے یک پدّریں ھبرے کہ پہ لیزانک ءِ دیم ءَ برگ ءَ ایوکا کلمکارانی جُہد و کوشت بَس نہ بنت۔ بلکیں چاگرد ءِ باز دگہ مردمانی جُہد و کوشت ھم الُمی بنت۔ مثال ءِ ھبر ءَ اگن زبان زانت، سیاست زانت، چاگردی کارکنوک، استاد، طالب، وانگ و زانگی

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

کواس ءِ دگہ ھمے ڈولیں ذمہ داریں مردم وتی وتی پَرزاں شَرّی ءِ سرءِ پورہ بکن اَنت ءُ وتی وتی پڈاں دیم ءِ ببر اَنت، تہ چریشی ءِ ھم لبزانک ءِ دیمروی ءِ باز مدت رسیت۔ ءُ اے ھم یک پیداوریں ھبرے کہ لبزانک پہ قوم ءِ دیمروی ءُ پجارو کی ءِ واستا باز اَلمی ءُ ارزشت داریں چیزے۔ یک قومے ءِ لبزانک ھرچُست زیات دیمروی بکنت، ھمچُو زیات آ قوم ماں ایدگہ پڈاں ھم دیمروی کُت کنت۔ ءُ ھمچُو زیات، آ قوم وت، ماں دنیا ءِ دیم ءِ، قومی بستار ءِ زانگ و پجارگ بیت۔ پمیشا اگن میتھیو آرنلڈ ءِ لبزانک گوں اے لبزاں ساڑا تگ تہ آئی ءِ رَدنہ کتگ: ''لبزانک زندءِ آدینک، زندءِ شرگداری، زندءِ سازگ ءُ زندءِ پلگارگ اِنت۔''

(تربت 3 جنوری 1988)

دلگوش: 7 ستمبر 2012ء، نوکتریں لبزانکی دیمرویانی رُوءِ، اے نبشتانک ءِ نوکتر کنگ ءِ مُجد کنگ بوت۔ (نبشتہ کار)

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

بلوچی لبزانک ءِ سرءَ چمشانکے

ایدگہ کوھنیں زُبانانی ڈول ءَ بلوچی زبان ءِ لبزانک ءِ بُنگیح ھم چہ شاڑی ءَ بوتگ۔ بلوچی شاڑی ءِ دست کپتگیں کوھن تریں شیئری نمونہانی سیادی گوں پانزدھمی عیسوی کرن ءَ اِنت۔ بلئے اے کوھن ترین شیئری نمونہ ھمنچک دیمروَ اَنت کہ اے بلوچی شاڑی ءِ بنگیجی نمونہ مالوم نہ بنت۔ ھنچو مالوم بیت کہ بلوچی شاڑی ءِ بنگیح چہ پانزدھمی عیسوی کرن ءَ باز پیسر بوتگ۔ بلئے چریشی ءَ پیسری شیئر گار دگور بوتگ اَنت ءُتنی وھدی دَرگیجگ نہ بوتگ اَنت۔ بلوچی شاڑی سئے مزنیں دورانی توک ءَ بہر کنگ بیت۔

بلوچی شاڑی ءِ اولی دور ءِ سیادی چہ پانزدھمی عیسوی کرن ءِ گڈسرءَ تا ہژدھمی عیسوی کرن ءِ نیام جین ءَ اِنت۔ اے دور ءِ شاڑی کرداری شاڑی ایت ءُشیئر گوں چاکر، گوھرام، نودبندگ، ہیگر، گراناز، شہداد، مہناز، عومر، شئے مرید، حانی، جاڑو، ریحان، رامین، بنگو، قبیل جت، بکّر، دلملک، دودا، بالاچ، حسن، سُہراب، دوستین، شیرین، شئے کلان، شئے عیسیٰ، شئے شولان ءُ دگہ لہتیں کردار ءُ شاڑانی ناماں زانگ بنت۔ بلئے گیشتر زبان زانت ءُ پٹ و پول کارانی گُشگ ھمیش انت کہ چہ کردارانی توک ءَ گیشتر وت شاڑ نہ بوتگ اَنت۔ ھاسیں سُورت ءَ چاکر ءُ گوھرام ءِ ڈولیں کردار پگا ءَ وت شاڑ نہ بوتگ اَنت۔ البت ہیگر، بالاچ، شئے مرید، شئے کلان، شئے عیسیٰ ءُ شئے شولان وت شاڑ بوتگ اَنت ءُ اے دور ءِ شیرانی توک ءَ ابید چہ ہیگر ءُ بالاچ ءِ شیراں، ایدگہ گیشتر شیر، شئے مرید، شئے کلان، شئے عیسیٰ ءُ شئے شولان ءَ پر بستگ اَنت۔ اے دور ءِ شاڑی جنگی شاڑی ءُ رنگی شاڑی ءِ دوتھراں بہر کنگ بیت۔ چریشانی توک ءَ گیشتر شیئر کسمانکی شیئر اَنت ءُ نیم آزاتیں لچہ (Blank verse) ءِ شکل ءَ اَنت کہ بلوچی ءَ دستانگ، لولی،

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

لیکو، نازینک، زہیروک، ڈیہی، لاڈوک، ہالو، سوت ءِ مورو گشنگ بنت۔ اے شیرانی ھاسیں ھاسیتانی توک ءَ دراجی، روانی، سادگی، وش تواری، جوش و جبزہ، پہکیں زبان، غیرت مندی، بہادری، جہدو کوشت، جنگ و مڑ، بیرگری، میار جَل، مہمان داری، مہر و دوستی ءُ گم وگل ھوار اَنت۔

اے دور ءِ گیشتر شیر لیچ (Leach)، ڈیمز (Dames) ءُ میئر (Mayer) نامیں انگریزیں زانتکاراں ءُ ہتو رام نامیں ہندو زانتکارے ءَ در گیتگ ءُ یکجا گہ کتگ اَنت۔

اے دور ءِ رنگی شیرانی توک ءَ شرتریں شیر شئے مرید ءِ اے شیر زانگ بیت:

جانو! منی رادیں گروک
ہاں تانہی نوداں جنوک
لَہمیں گمانی دُور کنوک
حانی! ترا شاہ ءِ سر اِنت
پَرمَا سَری ءَ جَنڈ مکن
مارا پہ نیم چمی مَچار
دل کوتلی چی یے نہ اِنت
مہر پَہ بہا گپت نہ بیت
حانی! دل ءَ تیراں جَن
شلیں نہاں من دوبرا
اے رنگ منی ساہ نہ روت
موجیں دل ءَ نیست اِنت رَزا
زیر تو وتی جود ءِ جَگ ءَ
برات ءِ دو گوشیں خنجر ءَ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

شِل دے منی پاکیں کُش ءَ
شِل دے منی پاکیں کُش ءَ

اے دور ءِ شرتریں جنگی شیر بالاچ ءِ ھما شیر اِنت کہ آئی ءَ وتی دُژمن بیبگر پُڑ دیم ءَ کتگ ءُ کُشتگ۔ شیر ءِ لہتیں بندایش اَنت:

کوہ اَنت بلوچانی قلات
اَنبار اِش بے ھوشیں گَر اَنت
بُرزیں ھَشی اِش گوات گِر اَنت
ھنکین اِش بے راھیں گَر اَنت
آپِش بہوکیں چَمو اَنت
بورِش سپتیں چَبو اَنت
بَچ اِش گِچینیں گونڈل اَنت
زاماتے شِلّیں خنجر اَنت
برازتک اِش مَردوارین لَڑ اَنت
برات اِش تلاریں اِسپَر اَنت
من پر وتی ھیسی سر ءَ
ھر شپ چو بَشامی جُڑ ءَ
بَندان ءُ کاھاں پہ مِڑ ءَ

بلوچی شائری ءِ دومی دور ءِ سیادی چہ ھوڈھمی عیسوی کرن ءِ نیام جین ءَ تا بستمی عیسوی کرن ءِ نیام جین ءَ اِنت۔ اے دور ءِ شائرانی توک ءَ جام درّک، عبداللہ خان قہار، شہباز خان، سیمک، مُلّا پازل، مُلّا قاسم، مُلّا بہادر، احمد واجو، ملک دینار، عزت پنجگوری، رحم علی مری، مُلّا مزار بنگلزئی، لشکران دُرخانی، رُستم خان لہڑی، ابراھیم شمبانی، بجّار مری، ملا اسماعیل

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

پُھل آبادی، سیّد یٰسین خارانی، قیصر خان، فقیر شیر جان، جوانسال بگٹی، ءُریکی ھوار اَنت۔

اے دور ءِ شائری رنگی شائری، اصلاحی شائری ءُ آشوبی شائری ءِ سئے تہرانی توک ءَ بہر کنگ بیت۔ شگلی سُورت ءَ اے دور ءَ نیم آزاتیں لچہ ءَ ابید پابندیں لچہ ھم کُشگ بوتگ۔ ءُغزل رنگیں لچہ ءِ بنگیج ھم چَے دور ءَ بوتگ۔ اے دور ءَ اولی دور ءِ کم وگیش دراھیں شگلانی شیر پر بندگ بوتگ۔

اے دور ءِ شائری ءِ ھاسیں ھاسیتانی توک ءَ لُکّی، گرانی، ڈولداری، شرکنی، مہر و دوستی، درد و سوزمان، جوش و جبزہ، قدرتی رنگ، راستی، امن دوستی، زانتکاری، یکی و تپاکی، دینی رنگ، پَنت و نصیحت، گم وگل، قوم دوستی، وتن دوستی، سامراج دژمنی، آشوب پسندی، جہد و کوشست، فارسی، عربی ءُ ھندی لبز، ءُ چیر ءُ شین ءِ کار مرد کنگ، ھوار اَنت۔

اے دور ءِ شرترین شیر جام دُرّک، مُلا پازل، رحم علی مری ءُ مُلا مزار بنگلوئی ءِ شیر اَنت۔ ھاسیں سُورت ءَ جام دُرّک ءِ عرشی پری، اھتکنت کھندان ءَ گروخ دوشی ءُ پری شہ بھاگیں بیلو ءُ، مُلا فاضل ءِ گندیم گونگیں گرکی تل ءُ پاکیں اشرفی ءِ چانگ، رحم علی میری ءِ گُمبد ءِ جنگ ءِ شیر ءُ مُلا مزار بنگلوئی ءِ لاٹ ءِ بگی نامیں شیر وتی مَٹ وت اَنت۔ ''لاٹ ءِ بگی'' چونائی ءَ بلوچی زبان ءَ نبشتہ کنگ بوتگ، بلئے ایشی ءِ توک ءَ براھوئی، سندھی ءُ اردو زبان ھم کار مرد کنگ بوتگ اَنت۔

بلوچی شائری ءِ یسمی دور چہ بستمی عیسوی کرن ءِ نیام جین ءَ بنگیج بوتگ ءُ تنی دھدی جاری اِنت۔ اے دور ءِ شائرانی توک ءَ گل خان نصیر، محمد حسین عنقا، ظہور شاہ ہاشمی، عبدالرحمٰن غور، آزاد جمالدینی، مولوی عبداللہ پیشنی، قاضی عبدالرحیم صابر، میر عیسیٰ قومی، انور شاہ قحطانی، ملک محمد رمضان، عبدالمجید سہرابی، عبدالمجید گوادری، فقیر محمد عنبر، یار محمد یار، یار محمد نوقلانی، یار محمد ساکم، عنایت اللہ قومی، محمد عثمان غریب، مومن بُردار، مراد ساحر، ملک طوقی، اکبر بارکزئی، اشرف سربازی، کریم دشتی، عطاشاد، صدیق آزاد، احمد زہیر، مراد اَوارانی، آدم حقانی، اسحاق شمیم، ہاشم شاکر، اسماعیل ممتاز، غوث بخش صابر، فضل مشتاق

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

عاجز، ظفر علی ظفر، جی آر مُلّا، بشیر بیدار، بشیر شہزاد، ابراھیم عابد، منصور بلوچ، برکت اللہ بلوچ، دوست محمد توفیق، غلام فاروق، مبارک قاضی، عابد آسکانی، عباس علی زیمی، اللہ بخش بُزدار، پیر محمد زبیرانی، پیر بخش پیرل، پیرل شے نگری، احمد علی میر، الٰہی بخش فدا، اکرم صاحب خان، انور صاحب خان، رزاق نادر، غوث بہار، خان صابر، بشیر کسانوی، مولا بخش مشتاق، واحد بخش راہی، محمد بیگ بیگل، صبا دشتیاری، کہدا علی، فضل خالق، ایم ایچ خلیل، نذیر احمد صوفی، حیات شوکت، یوسف گچکی، ڈاکٹر علی دوست، گل محمد وفا، باقر علی شاکر، منیر مومن، عبید شاد، ممتاز یوسف، نثار یوسف، اقبال راز، احمد علی ظفر، صابر علی صابر، اصغر علی آزگ، محمد سعید قاضی، بشیر احمد قاضی، کریم آزاد، رحیم پروانہ، یونس ارمان، یٰسین سوز، درویش میر، اسلم آزار، خلیل باذل، اسحاق محمود، طاہر پیشکانی، ڈاکٹر عبدالحکیم مندی، محمد عیسیٰ مندی، نور محمد شکاری، مروارد، بانل دشتیاری، زینت ثناء، سا بلوچ، غنی پہوال، اکبر علی اکبر، منظور بسمل، ارشاد پرواز، شوکت صحرائی، شوکت شاھین، امین غمگین، مِن غنی پرواز ءُ دگہ باز یئے ھوار اِنت۔

اے دور ءِ شائری آشوبی شائری ءُ رنگی شائری ءِ دو مزنیں تہراں ءُ اصلاحی شائری ءِ یک کسانیں تہرے ءَ بہر اِنت۔ اے دور ءِ شائری ءَ دستانگ، زہیروک، سوت ءُ سپت ءِ ڈولیں کوھنیں شگلاں ھم شیر پر بندگ بوتگ۔ ءُ باز نوکیں شگلی تجربہ ھم بُوتگ کہ آہانی توک ءَ گال، نیم گال، دوسوتی، نوکیں پابندیں لچہ، چار بند، لکڈ، نوکیں نیم آزاتیں لچہ، آزاتیں لچہ، آزاتیں گال، سانیٹ، ہائیکو، ترائیلے، ردانکی لچہ ءُ دگہ لہتیں شگل ھوار اَنت۔ اے دور ءِ شائری ءِ ھاسیں ھاستیانی توک ءَ سادگی، پہکیں زبان، ڈولداری، شرکنی، مہر و دوستی، یکی و تپاکی، قوم دوستی، وتن دوستی، سامراج دژمنی، آشوب پسندی، آزاتی پسندی، جُملی و شائیگانی، پلسپہ ئی رَنگ، سیاسی رنگ، لیکھی رنگ، قدرتی رنگ، گم وگل، جوش وجبزہ، مزن ہمتی، جہد وکوشت، میاں استماں دوستی، دیمروی دوستی، انساپ دوستی، پرہ نذری، برابری پسندی، لُٹ و پل دژمنی، زُلم وزورا کی ءِ مخالفت، ھوریں پکر و

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

هیال، توون و مسکرا، لبرانی گچین کاری ءِ چیر، شُبین ءُ نشانی ءِ باز کار مرد کنگ هوار اَنت۔

اے دور تئی وهدی جاری اِنت۔ پمیشا اے دور ءِ شرترین شئیری نمونهانی گڈی پیسله ءَ دیمتر ءَ راجد پتر وت کنت۔

تئی وهد یگیں پٹ و پول ءِ رُوءَ، بلوچی زبان ءِ ردانک ءِ بنگیج هودهمی عیسوی کرن ءِ دومی نیم بهر ءِ اول سرءَ بوتگ۔ بلوچی ردانک ءِ دو دور اَنت۔

بلوچی ردانک ءِ اولی دور ءِ سیادی چه هودهمی عیسوی کرن ءِ دومی نیم بهر ءِ اول سرءَ بگر تا نوزدهمی عیسوی کرن ءِ گڈسرءَ اِنت۔ اے دورءَ بس دو کلمکارانی نام ءُ کار کرگ بنت۔ اولی کلمکار اوتمان کلمتی رند انت که آئی ءِ ردانکی کتاب گُمان اِنت که 1763 عیسوی ءَ نبشته کنگ بوتگ۔ ءُ دومی کلمکار کمالان گچکی بلوچ اِنت که آئی ءِ ردانکی کتاب 73-1872 عیسوی ءَ نبشته کنگ بوتگ۔ ءُ کتاب ءِ نام ''بلوچی دَزمشتی کتاب'' اِنت۔ اے دوئیں کتاب ماں برٹش میوزیم لندن ءَ ایر اَنت ءُ اشانی پوٹوئی نقل نامداریں زبان زانت جوزف الفین بائن ءُ ڈاکٹر نعمت الله گچکی ءَ ماں بلوچستان ءَ آوَرتگ اَنت ءُ بلوچی اکیڈمی ءَ داتگ اَنت۔ کمالان گچکی ءِ کتاب 1982 ءَ بلوچی اکیڈمی ءُ چاپ هم کتگ۔ ردانک ءِ اولی دور ءِ هاستیانی توک ءُ گرانیں زبان، فارسی لبز ءُ ترکیب، پدمتگیں چاگرد ءِ عکاسی، مردمانی واری ءِ بیان، دینی رنگ ءُ بلوچی زبان ءِ هیل دیگ ءِ کوشت، هاسیں سُورت ءُ هوار اَنت۔

بلوچی ردانک ءِ دومی دور چه بستمی عیسوی کرن ءِ دومی نیم بهر ءُ هاسیں سُورت ءُ 1951 ءُ گوں مولانا خیر محمد ندوی ءِ ماهتاک ''اومان'' ءِ درآهگ ءَ بنگیج بوت ءُ تئی وهدی انگت جاری اِنت۔ گوں نوزدهمی عیسوی کرن ءِ گڈسرءَ بگر تا بستمی عیسوی کرن ءِ نیام جین ءَ سیادی داروکیں بلوچی ردانکی نبشتانک تئی وهدی دست نه کپتگ۔ تئی وهدی اے هبرهم زانگ نه بیت که اے مُدّت ءَ بلوچی ردانک نبشته کنگ بوتگ یا ناں۔ بلوچی ردانک ءِ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

دومی دور ءِ تنی وهدی آزمانک، کسمانک، ریزمانک، گدارک، گدار، شرگداری نبشتانک، پٹ و پولی نبشتانک، پنجاری نبشتانک ءُ سپر نامہ نبشتہ کنگ بوتگ۔

نوکیں بلوچی روانک ءِ توک ءَ آزمانک چہ ایدگہ دُراهیں رِدانکی شکلاں دیمروتر اِنت ءُ هلیکی سُورت ءَ چہ بلوچی روانکی پڑءِ بس آزمانک یک گَچ ءَ دیمروگشتگ بیت۔ آزمانک ءَ ابید ایدگہ دراهیں شکل وتی بنگیجی دوراں گوزگا اَنت۔ گہتریں آزمانک نویسانی توک ءَ شیر محمد مری، عبداللہ جان جمالدینی، عنایت اللہ قومی، انور شاہ قحطانی، مراد ساحر، صورت خان مری، ڈاکٹر نعمت گچکی، نسیم دشتی، رحیم صادق، محمد بیگ بلوچ، کریم دشتی، طاہر محمد خان، عبدالغفار گچکی، عبدالرحمٰن غور، فقیر محمد عنبر، عصمت اللہ جمالدینی، محمد اعظم آسکو جمالدینی، ظہور شاہ ہاشمی، حکیم بلوچ، برکت علی، مبارک علی، غلام فاروق، غوث بہار، الفت نسیم، منصور بلوچ، منیر عیسیٰ، منیر احمد بادینی، عزیز محمد بگٹی، قیوم سربازی، عباس علی زیمی، تاج محمد طائر، حبیب اللہ امیر، اکرم صاحب خان، عبداللطیف عادل، باقر علی شاکر، صبا دشتیاری، غنی طارق، غنی پہوال، رزاق نادر، ابراهیم عابد، اسحاق محمود، عیسیٰ گل، مولا بخش شاکر، عطاء اللہ قحطانی، ڈاکٹر علی دوست، قرۃ العین طاہر، ط۔روحی، فاطمہ مینگل، راشدہ بلوچ، گوهر ملک، فریدہ انجم، قمر انساء، اے آر داد، محسن بالاچ، حنیف شریف، یونس حسین، ناگمان، منِ غنی پرواز ءُ دگہ لہتیں هوار اِنت۔

آزمانک ءِ پڈ ءَ تنی وهدی چہ بیانی آزمانک ءَ ابید نشانیداریں آزمانک (علامتی افسانہ) ءُ آزمانگ (افسانچہ) ءِ تجربہ هم کنگ بوتگ۔ نشانیداریں آزمانک ءِ رِد ءَ غوث بخش صابر، غوث بہار، لطیف عادل، اللہ بخش کرار، یٰسین مجروح، مقبول انور، منِ غنی پرواز ءُ دگہ لہتین ءِ نام، ءُ آزمانگ ءِ رِد ءَ فضل خالق، باقر علی شاکر، عبدالصبور بلوچ، تاج محمد طائر ءُ دگہ لہتین ءِ نام هوار اَنت۔

کسمانک ءِ پڈ ءَ تنی وهدی هاسیں چیز دیم ءَ نیتگ۔ بس لہتیں کلمکاراں

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

چیزے کسمانک نبشتہ کنگ کہ آہانی توک ءِ مراد اَوارانی، امان اللہ گچکی، کریم دشتی، عطا شاد، اسحاق محمود، ڈاکٹر علی دوست، ڈاکٹر طارق نخی، ڈاکٹر فضل خالق، عبدالخالق بلوچ، حکیم بلوچ، غوث بخش صابر، منیر احمد بادینی، نصیر شاہین، ایوب بلوچ، محمد بیگ بلوچ ءُ دگہ لہتیں ھوار اَنت۔

چریشی ءَ ابید کسانیں کسمانک کہ ھاکہ یے گش اَنت ھم کم و باز نبشتہ کنگ بوتگ۔ اے ردءَ انور بلوچ، بشیر کسانوی، فضل خالق ءُ دگہ لہتین ءِ کوشست ھوار اَنت۔

تون و نچکند ءِ پڈ تنی وھدی مقداری سُورت ءَ ھاس نہ اِنت، بلئے صفتی سُورت ءَ جوڑ اِنت۔ اے ردءَ محمد بیگ بلوچ، صدیق آزاد، اکرم صاحب خان، بانل دشتیاری، عیسیٰ گل ءُ دگہ لہتیں ھوار اَنت۔

ریزمانک ءِ پڈ سک نزور اِنت۔ ایشی ءِ تکنیک ءَ تنی وھدی بلوچی ءِ کلمکار، زانتکار نہ اَنت۔ پداھم چیزے کلمکار ءَ اے ردءَ کوشست کنگ، کہ آہانی توکا امان اللہ گچکی، جان محمد دشتی، عباس علی زیبی، ڈاکٹر فضل خالق ءُ دگہ لہتیں ھوار اَنت۔

گدار ءِ پڈ ءَ بندات ءَ تا مُدّ تے ءَ بس سئے بنداتی چیز نبشتہ کنگ بوتگ۔ اولی ظہور شاہ ہاشمی ءِ ''نازک'' اِنت۔ دومی فقیر عنبر ءِ ''تل ءِ توار'' ءُ سیمی ستار پُرُدلی ءِ ''سوب''۔ پداھم اِشاں وتی جاگہہ ءَ راجد پتری ارزشت اَست۔ بلئے رندا کم کم ءَ لڑ دراشتر بُڑاں بوتگ، ءُ آلڑ ءِ تو کا محمد جان رضا ءِ ''جہد ءِ کاروان''، منیر احمد بادینی ءِ ''ریکانی تل ءَ ھلکے''، منیر احمد بادینی ءِ ''بلّے کہ ماہ بکپیت''، منی جند ءِ ''مہر ءِ ہوشام''، خدا بخش بزدار ءِ ''چھیذغ''، ڈاکٹر فضل خالق ءِ ''ہر ساہت چکاس''، منی جند ءِ ''شپ جتیں راہی''، اسلم دوستین ءِ ''سوتکال''، منیر احمد بادینی ءِ ''شال ءِ گلیں بازار ءِ اولی بہر''، ''بلان اِنت سکہ لعلانی''، دومی بہر ''جوریں جاورانی زورا کی'' ءُ سیمی بہر ''ناز بو آئی ہزار بو''، نذیر ناصر ءِ ''اگر بیچ''، حنیف شریف ءِ ''چگر دیل اِنت''، منی جند ءِ ''مہر ءُ ہمراہی'' ءُ اسلم گمرانی ءِ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

''کہر آماچیں گدان'' ھوار بُوّاں بوتگ اَنت۔ بلئے چراہی ءَ ھم رندتر، منیر احمد بادینی ءَ گدارنویسی ءِ یکّ دراجیں چَرّے دست ءَ گپت..... 18 اگست 2012ءَ ٹیلپون ءِ سرءَ منی یکّ جُستے ءِ پسّہ ءَ آئی ءَ درّائینت کہ آئی ءَ کُلّی 92 گدار ءُ گدارک نبشتہ کتگ، کہ چراہانی توکا کم وگیش 70 چاپ وشنگ بوتگ۔

شرگداری نبشتانک بس لہتیں نبشتہ کنگ بوتگ۔ ءُ چریشانی توک ءَ ھم گیشتر شرّیں شرگداری نبشتانک گُشنگ نہ بنت۔ شرگداری ءِ توک ءَ اولی مردم کریم دشتی اِنت کہ ''شرگداری'' ءِ نام ءَ آئی ءِ یکّ بنداتی کتابکے چاپ وشنگ بوتگ۔ ءُ چہ کریم دشتی ءَ ابید امان اللہ گچکی، عبدالحکیم بلوچ، عاقل خان مینگل، عبداللہ جان جمالدینی، محمد سعید قاضی، یوسف عزیز گچکی، عبدالصبور بلوچ، زینت ثناء، صبا دشتیاری، حفیظ حسن آبادی، واحد بزدار، اے آر داد، ناگمان، منی جندءُ دگہ لہتیں مردم ھوار کنگ بیت۔

پٹ و پولی کارھم تنی وھدی ھاسین ءُ بازیں کنگ نہ بوتگ۔ پداھم اے پڈءَ لہتیں کلمکاراں چیزّے کارکتگ کہ آہانی توک ءَ شیر محمد مری، بشیر احمد بلوچ، عبداللہ جان جمالدینی، حاجی عبدالقیوم، آغا نصیر خان، عاقل خان مینگل، مٹھا خان مری، محمود خان مری، عبدالغفار ندیم، انور شاہ قحطانی، عطا شاد، صدیق آزاد، یوسف گچکی، جان محمد دشتی، ڈاکٹر بدل خان، فقیر شاد، منی جندءُ دگہ لہتیں ھوار انت۔

پجّاری نبشتانک گپّڈے نبشتہ کنگ بوتگ ءُ پجّاری نبشتانک نویسانی توک ءَ عبداللہ جان جمالدینی، عبدالصمد امیری، امان اللہ گچکی، بشیر احمد بلوچ، صدیق آزاد، عابد آسکانی، غلام فاروق، منیر بادینی، جان محمد دشتی، محمد بیگ بلوچ، فاطمہ مینگل، بُشریٰ قیوم، حاجرہ خالدءُ دگہ لہتیں ھوار اِنت۔

سپرنامہ بس چیزّے نبشتہ کنگ بوتگ ءُ آھم ھلیکت ءَ پورھیں سپرنامہ گُشنگ نہ نت۔ چاپ بوتگیں سپرنامہانی توک ءَ عبداللہ جان جمالدینی، عبدالصمد امیری، ابراھیم

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

نگوری، عبدالحئی جمشیر زئی، منیر احمد بادینی، محمد بیگ بیگل ءُ مقبول انور ءِ سپر نامہ ھوار اَنت۔ پداھم تنی وھدی اے پڈا ابید چہ منیر احمد بادینی ءِ ''آگہیں چتانی واب'' ءَ دگہ ھچ کتاب چاپ وشنگ نہ بوتگ۔

رجانک، لبزانک ءُ کلمکارانی رَہ دَربری ءِ مزنیں وسیلہ ایت۔ چہ ھَر لبزانک ءِ دیم ءَ برگ ءَ، ءُ ھاسیں سُورت ءَ بلوچی لبزانک ءِ ڈولیں پد منتگیں لبزانکے ءِ دیم ءَ برگ ءَ دنیا ءِ دیم ءَ شتگیں لبزانکانی گیشتر چہ گیشتر ءَ رجانک کننگ ءُ چاپ وشنگ کننگ اَلمی اِنت۔ بلئے بلوچی زبان ءِ توک ءَ تنی وھدی رجانک کاری سک کم اِنت۔ پداھم اے پڑ پہک ھالیگ ھم نہ اِنت۔ دنیا ءِ باز لبزانکانی کُمُک کُمُک شیری ءُ ردانکی نمونہ رجانک کننگ بوتگ۔ رجانک کارانی توک ءَ لعل بخش رِند، فضل خالق، غلام فاروق، جیئند بلوچ، حکیم بلوچ، ڈاکٹر شاہ محمد مری، عبداللہ جان جمالدینی، غوث بخش صابر، نعمت اللہ گچکی، عزیز محمد بگٹی، احمد علی ظفر، عبدالصبور بلوچ، بیزن صبا، عبدالخالق خالد، منِ غنی پرواز ءُ دگہ بازینے ھوار اِنت۔

بلوچی رِدانک ءِ دومی دور ءُ بلوچی شائری ءِ سیمی دور ءِ وھد و زمانگ یکَ اَنت۔ پمیشا اشانی ھاسیت ھم یکَ اَنت۔ ردانک ءِ دومی دور ءِ توک ءَ شائری ءِ سیمی دور ءِ کم وگیش دراھیں ھاسیت است اَنت۔

ہر چُنت کہ بلوچی شائری ءُ آزمانک ءَ یکَ کَچّے ءَ دیمروی کتگ۔ بلئے ھوریں سُورت ءَ بلوچی لبزانک دیمرو (ترقی یافتہ) کُشنگ نہ بیت۔ ایشی ءِ مقابلہ گوں دنیا ءِ ھچ دیمروئیں لبزانک ءَ کننگ نہ بیت۔ ءُ تنی وھدی ایشی ءَ دیمرو بوگ ءِ واستا بازیں منزلے جنگی اِنت۔

(تربت، 21 فروری 1989)

دلگوش: 8 ستمبر 2012ء، نوکتریں لبزانکی دیمرویانی روءَ، اے عبشتانک ءِ نوکتر کننگ ءِ جہد کننگ بوت۔ (نبشتہ کار)

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

بلوچی لبزانک چون اِنت ءُ بائد اِنت چوں بیت

چریشی ءَ پیسر کہ بلوچی لبزانک ءِ مرچیگ ءُ باندات ءِ باروا گپ جنگ بیت، بائد اِنت یکبر ے اے جیڑہ گشینگ بیت کہ لبزانک ءِ جندچی یے۔

باز مردم لبزانک ءِ ارزشت ءَ نزانت، ءُ لبزانک ءَ گنوکی ءُ نزانتکاری لیکیت، بلئے ھلکیت ءُ لبزانک دنیاءِ مستریں ساری ءُ مستریں زانت انت۔

لبزانک اسل ءَ زبان ءِ ھمراہی ءَ ربیدگ ءِ مستریں بہر اِنت۔ ءُ ربیدگ یک راجے ءِ پجارھم بیت۔ آئی ءِ پیدائش، ھستی ءُ یکی و تپاکی ءِ مستریں سؤب ھم، ءُ جیڑھانی گشینگ، حقانی گرگ ءُ دیمروی و گھبودی ءِ یک مزنیں وسیلہ ھم۔

راستیں لبزانک..... چاگرد ءِ چم بیت ءُ چاریت، دل بیت ءُ لوٹیت، ءُ دماغ بیت ءُ پکر وھیال کنت، ءُ آئی ءِ رہ دربری ءَ چاگردوتی دیم ءِ اَڑ و جنجالاں دُور کنان بیت ءُ دیم ءَ روت۔

راستیں لبزانک آنہ اِنت کہ بس واب بگیجیت، بلکیں ھما اِنت کہ واب ءِ وھد ءَ واب بگیجیت ءُ آگہی ءِ وھد ءَ آگہہ بکنت۔

راستیں لبزانک آنہ اِنت کہ ھر چیز ءَ ڈولدار پیش بداریت، بلکیں ھما اِنت کہ ڈولداریں چیز ءَ ڈولدار ءُ بدّ ولیں چیز ءَ بدّ ول پیش بداریت۔

راستیں لبزانک آنہ اِنت کہ ھر چیز ءَ شرّ پیش بداریت، بلکیں ھما اِنت کہ شَر ءَ شُر ءُ ھراب ءَ ھراب پیش بداریت۔

راستیں لبزانک آنہ اِنت کہ ایوکا مہر درشان بکنت، بلکیں ھما اِنت کہ پہ دوستین چیز ءَ مہر ءُ نادوستین چیز ءَ نپرت درشان بکنت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

راستیں لبزانک ھما شرنگیں جنین ءِ مثال اِنت کہ دل ءُ مہر و دوستی بداریت، بلئے دپ ءِ گلّہ و آزاری ھم بکنت۔

راستیں لبزانک ھما براھد اریں مردین ءِ مثال اِنت کہ آئی ءِ کیسگ ءُ کلم ءُ دستاں ٹیکھ بیت۔

لبزانک ءِ شرتر ءُ نامدارتریں سپت یا تعریف لبزانکی دنیاءِ مزنیں نام میتھیو آرنلڈ ءَ کتگ۔ آئی ءِ روءَ: ''لبزانک زندءِ آدینک، زندءِ شرگداری، زندءِ دیم ءَ برگ ءُ زندءِ پہک و پلگار کنگ اِنت۔''

لبزانک ءِ باز زانتکاراں لبزانک دو بہر ءَ کتگ کہ چراہانی تہا اولی نازرکیں، یا پہکیں لبزانک ءُ دومی علمی یا سیادیں لبزانک گُشتگ بیت۔ نازرکیں یا پہکیں لبزانک ھما لبزانک ءَ گُش اَنت کہ آئی ءِ توک ءَ جتائیں پکر، جبزہ ءُ مارگانی سرءَ گیشتر، ءُ ڈنّی دنیاءِ جاور ءُ جیڑ ہانی سرءَ کمتر زور دیگ بیت۔ ایشی ءِ توک ءَ شاعری، آزمانک، کسمانک، گدار، ریزمانک، تئون و بچکند، سَپر نامہ، پٹ و پول، شرگداری، رجانک ءُ دگہ ھمے ڈولیں ازم ھوار اَنت۔ وھدے کہ علمی یا سیادیں لبزانک ھما لبزانک ءَ گُش اَنت کہ آئی ءِ توک ءَ جتائیں پکر، جبزہ ءُ مارگانی سرءَ کمتر ءُ ڈنّی دنیاءِ جاور ءُ جیڑ ہانی سرءَ گیشتر زور دینگ بیت۔ ایشی ءِ توک ءَ فزکس، کیمسٹری، بیالوجی، تاریخ، سیاسیات، نفسیات، پلسپہ ءُ دگہ ھمے ڈولیں علم ھوار اَنت۔

چرے گونڈیں تعریف ءُ تشریح ءَ اے ھبر پدّ ربوت کہ ھلّیگیں لبزانک نازرکیں، یا پہکیں لبزانک انت ءُ اے وھد ءَ مئے بُنکپ ھم ھمیش اِنت۔ نوں بیااِت، بلوچی لبزانک ءِ سرءَ گونڈیں چمشانکے دیئگیں ءُ اے ھبر ءَ چاریں کہ باریں اے چیچو آپ ءَ اِنت ءُ ایشی ءَ چتور بوگ لوٹیت۔

منی نزّ ءَ بلوچی شاعری ءَ مزنیں کساسے ءَ، ءُ چہ ردانک ءَ گیشتر، دیمروی

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

کتگ۔ بُن گپ، شگل ءُ تکنیک سے ئیں ھساباں اے ھوریں سُورت ءَ جوان اِنت۔ ایشی ءِ بازیں چیزّ ے گوں دنیاءِ مزنیں شعری مَڈّیاں دیم پہ دیم کنگ بیت۔ مثال ءِ ھبر ءَ عطاشادءِ ''بولان'' نامیں گال ءُ ''ساہ کندن'' ءُ ''دل گریت وشپ ناریت'' نامیں لچہ، ءُ صدیق آزادءِ ''شاعر ءُ ارواح'' نامیں دراجیں لچہ ءُ دگہ ھمے ڈولیں۔ بلئے ایشی ءِ توک ءَ لہتیں کمی ءُ نزوری انگت ءَ گندگ بیت۔ چوکہ قومی، مُلکی ءُ میاں استمانی بُن گپ، دراجیں لچہ، ءُ شعری تون و بچکند سک کم اِنت۔ مے شاعراں اے نیمگ ءَ دلگوش گور کنگ لوٹیت۔ گیشتر ایتیں شاعر، شعری دیوان، کیسٹ ءُ ریکارڈ ءِ واستا نبشتہ کن اَنت۔ ھر چُند کہ اے چیزاں مردم پورئی ءَ رَدکت نہ کنت، بلئے ایشانی نیمگ ءَ چہ کچ ءَ ءُ زیات دلگوش دیگ ھم شر نہ اِنت۔

بلوچی لبزانک ءِ دومی، دیم ءُ شگیں تہر، آزمانک اِنت۔ ایشی ءَ چہ ایدگہ دُراھیں ردانکی تہراں گیشتر دیمروی کتگ۔ وتی جاورانی رُدءَ اے ھم بُن گپ، شگل ءُ تکنیک ءِ ھساب ءَ جوان اِنت۔ چہ شیر محمد مری ءُ عبداللہ جان جمالدینی ءَ رند، ایشی ءِ نبشتہ کارانی دراجیں لڑے دیم ءَ اتگ۔ ایشی ءِ توک ءُ ھم پُشیں چیز بیت کہ آ گوں دنیاءِ مزنیں آزمانکی مَڈّیاں دیم پہ دیم کنگ بیت۔ مثال ءِ ھبر ءُ غوث بہارءِ ''مھشر''، مبارک علی بلوچ ءِ ''مبات گنجے کہ دل ءَ رنجے'' ءُ ڈاکٹر علی دوست بلوچ ءِ ''کاپڑ'' ءُ دگہ لہتیں۔ بلئے ھوریں سُورت ءَ ایشی ءِ توک ءَ بازیں کمی ءُ نزوری یے گندگ بیت۔ چوکہ شکلی ءُ تکنیکی سُورت ءَ ایشی ءَ تنی وھدی اینچو دیمروی نہ کتگ کہ کنگے لوٹیت۔ گیشتر آزمانک نویس گوں مہر ءُ جنس ءِ بُنگپاں دلگوش اَنت۔ قومی، ملکی ءُ میاں استمانی جیڑ ہاں ڈال چار کنگا اَنت۔ ءُ آزمانک تنی وھدی نئے باتن ءِ زرءَ شرّی ءِ سرءَ ایر کپتگ ءُ نئے گوں ڈنّی دنیاءَ الکاپی ءَ ھم گام بوتگ..... اے دُراھیں کمی ءُ نزوریانی در کنگ ءَ رند مے آزمانک راستیں رنگے ءَ دیم ءَ شت کنت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

بلوچی کسمانک ءِ ھاسیں دیمروی نہ کتگ۔ مئے گور ءِ تنی وھدی ھاسیں کسمانک نویس پیداک نہ بوتگ۔ ھرچی کہ پیداک بوتگ، چراہاں چیزّے ءِ دلگوش ٹی وی کسمانک ءِ نیمگا اِنت، چیزّے ءِ دلگوش ریڈو کسمانک ءِ نیمگ ءَ، ءُ چیزّے ءِ دلگوش اسٹیج ھاکہ ءِ نیمگ ءَ۔ ءُ اے ھر سئے مقدار ءُ معیار ھر دو ھساب ءَ سک کم ءُ نزور اَنت۔ اگن مئے کسمانک نویس، ھاسیں کردے درشان کنگ لوٹنت، گڈا آہاں جوانیں ملکی ءُ درملکی کسمانک وانگ لوٹنت، ءُ کسمانک نویسی ءِ نیمگ ءَ گیشتر دلگوش دینگ لوٹیت۔

بلوچی گِدار ءِ راجدپتر سک گونڈ اِنت۔ چہ سید ظہور شاہ ہاشمی ءَ رند، تنی وھدی دگہ بس لبھتیں نبشتہ کار ءَ اے نیمگا دلگوش گور کتگ، کہ آہانی تو کا فقیر محمد عنبر، ستار پُرُدلی، محمد جان رضا، خدا بخش بزدار، ڈاکٹر فضل خالق، اسلم دوستین، اسلم نگرانی، نذیر ناصر، حنیف شریف، منِ غنی پرواز ءُ منیر احمد بادینی ھوار اَنت۔ بلئے منیر احمد بادینی ءَ گوں وتی بازیں گدار ءُ گدارکاں اے پڈ ءِ نبشتہ کارانی کمی ءُ آہانی کارانی کمی مزنیں کساسے ءَ پورہ کنگ ءِ جُہد کتگ۔ چوکہ 18 اگست 2012ء آئی ءَ گوں من وت ھمے ھال ئت کہ آئی ءَ 92 گدار ءُ گدارک نبشتہ کتگ، کہ چراہاں تنے سہت ءَ 70 گدار ءُ گدارک چاپ وشنگ بوتگ۔

بلوچی ریدانکی تژن و بچکند ءَ یک کچے ءَ دیمروی کتگ۔ اے رد ءَ چہ صدیق آزاد ءَ رند، محمد بیگ بیگل، اکرم صاحب خان، عیسیٰ گُل ءُ بانل دشتیاری ءَ وتی کساس ءَ کار کتگ ءُ اے پڈ ءَ جوان جوانیں چیز نبشتہ کنگ بوتگ۔ بلئے اپسوز کہ تنی وھدی ایشی ءِ نبشتہ کارانی کساس سک کم اِنت۔ چے سؤب ءَ، زاھر اِنت، ایشی ءِ کتاب ءُ نبشتانک ھم سک کم اَنت۔ اے نیمگ ءَ گیشتر کلمکار ءَ دلگوش گور کنگ لوٹیت۔

بلوچی ریزمانک ءَ ھچ دیمروی نہ کتگ۔ اے لبزانکی تہر، گندومکند ءِ ھساب ءَ اِنت۔ چریشی ءِ ازم ءَ مئے گیشتر کلمکار نابلد اَنت۔ چیزّے مردم ءَ ھمے نام ءُ لبھتیں نبشتانک

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

بشتہ کنگ کہ چراہانی توک ءِ امان گچکی، ڈاکٹر فضل خالق ءُ صبا دشتیاری ءِ نام گرگ کرز اَنت۔ بلئے چہ کساس ءِ کمی ءِ ابید، ازمی سُورت ءُ ھم اے وڈیں گیشتر بشتا نک نزور اَنت۔ اے پڈ ءِ کلمکاراں گیشتر وانگ ءُ ھیل کاری پکار اِنت۔

سَپر نامہ ءِ ھم بلوچی زبان ءِ ھاسیں دیمروی نہ کنگ۔ عبداللہ جان جمالدینی، عبدالصمد امیری، عبدالحئ حمشیر زئی، حاجی محمد ابراھیم نگوری، محمد بیگ بیگل، مقبول انور ءُ منیر احمد بادینی ءِ ھوری ءِ چیزّ ے نام گندگ بنت۔ بلئے ایشی ءِ جند ءِ بشتہ کار دوئینانی کساس سک کم انت ءُ کتابی سُورت ءِ تنی وھدی ''آ گہیں چتانی واب'' ءِ نام ءِ ایوکا منیر احمد بادینی ءِ یک سفرنامہ چاپ وشنگ بوتگ۔ بلوچ یک جہاں گردیں راجے۔ ایشی ءِ زبان ءِ بائد انت باز سفرنامہ بشتہ ءُ چاپ ببوتیں۔ بلئے بلوچ کلمکاراں انگت ایشی ءِ ارزشت ھاس نہ مارا تگ۔ بائد اِنت، ایشی ءِ ارزشت ءِ آ گیشتر بمار اَنت ءُ ایشی ءِ واستا گیشتر جہد بکن اَنت۔

پٹ و پول کے زیات بشتہ کنگ بوتگ۔ پٹ و پول کارانی جند ءِ، ءُ آہانی کتابانی کساس جوڑ اِنت۔ پٹ و پول کارانی توک ءِ شیر محمد مری، عبداللہ جان جمالدینی، عاقل خان مینگل، حاجی عبدالقیوم، آغا نصیر خان، مٹھا خان مری، محمود خان مری، بشیر احمد بلوچ، عبدالغفار ندیم، عطا شاد، صدیق آزاد، محمد یوسف گچکی، غوث بخش صابر، غلام فاروق بلوچ، صبا دشتیاری، فقیر شاد، غفور شاد، اکبر غمشاد، یعقوب عامل، رزاق نادر، عبدالصبور بلوچ، جان محمد دشتی، ڈاکٹر بدل خان، سعید عزیز اللہ ءُ دگہ گپڈ ے نام ھوار اِنت۔ بلئے اے ردءِ بازیں کمی ءُ نزوری گندگ بیت۔ پٹ و پول پہکیں لبزانک ءِ ھنچیں شگلے کہ ایشی ءِ توک ءِ بائد انت چہ ایدگہ دُراھیں شگلاں ھلکیت پسندی گیشتر ءُ ذاتی پسند ءُ ناپسند کمتر ہیت۔ بلئے بلوچی زبان ءِ گیشتر پٹ و پولی کتاب ءُ بشتا نکانی توک ءِ ھلکیت پسندی کمتر ءُ ذاتی پسند ءُ ناپسند گیشتر گندگ بیت۔ بلوچی پٹ و پول کم و گیش ایوکا شاعری ءِ بارو ءِ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

اِنت۔ ءُ بازیں لبزانکی تہرءُ چاگردی بُن گپانی سرءُ پٹ و پول نیست، یا نہ بوگ ءِ برابرءُ اِنت۔ بائد اِنت، پشکپکیں لبزانکی تہرءُ چاگردی بُن گپانی سرءُ ھم پٹ و پول کنگ بیت۔

بلوچی شرگداری سک پدمنگ انت۔ اے پڈءُ ھاسیں کار نہ بوتگ۔ چہ کریم دشتی ءُ رند، بس دگہ لہتیں نام دیم ءُ اتگ۔ آ کتکیں شرگداراں لیکی شرگداری کے گیشتر نبشتہ کتگ۔ بلئے عملی شرگداری سک کم نبشتہ کتگ۔ ءُ آہانی چاپ وشنگ بوتگیں کتاب بس چیزے دانگ اَنت ءُ چراہاں ھم گیشتر ھاسیں معیارے نہ دار اَنت۔ شرگداری لبزانک ءُ دیم ءُ بارت۔ بلوچی لبزانک ءِ پدمنگی ءِ یک مستریں سۆبے شرگداری ءِ کمی ءُ پدمنگی اِنت۔ بائد اِنت، اے پڈازیات کار کنگ بیت، تاکہ ایشی ءِ برکت ءُ مئے لبزانک ھم گیشتر دیمروی بکنت۔

رجانک پہ لبزانک ءِ پچار ءُ مزنیں ارزشتے داریت۔ بلوچی رجانک ءِ پڈا غوث بخش صابر ءُ چہ درستاں گیشتر کار کتگ۔ چرائی ءُ ابید، حکیم بلوچ، غلام فاروق بلوچ، ڈاکٹر فضل خالق، ڈاکٹر شاہ محمد مری، جیئند بلوچ، نعمت اللہ گچکی، عزیز محمد بگٹی، عبداللہ جان جمالدینی، عبدالصبور بلوچ، عبدالخالق خالد، احمد علی ظفر، بیزن صباء، منِ غنی پرواز ءُ دگہ بازینے ءُ کار کتگ۔ بلئے تنی وھدی اے پڈا چاپ وشنگ بوتگیں کتاب ءُ نبشتانکانی کساس ءُ شرّی چہ ھاجت ءُ باز کمتر اَنت۔ اے ردءُ سک باز دلگوش دینگ ءِ حاجت اِنت۔

لبزانک ءِ دگہ دگہ تہرانی دیم ءُ برگ ءِ واستا اَلمی اِنت کہ آہانی نبشتہ کار ایوکا ذاتی، باتی ءُ ھندی جاور ءُ جیڑ ہانی بندی مہنت، بلکیں قومی، ملکی ءُ میاں استمانی جاور ءُ جیڑ ہانی نیمگ ءُ ھم دلگوش بدی اَنت۔ چوکہ: غلامی، آزادی، آمریت، جمہوریت، صیہونیت، بنیاد پرستی، فرقہ پرستی، دھشت گردی، امن، جنگ، اَرش، ہجرت، سامراجیت، نیو ورلڈ آرڈر، گلوبلائزیشن، مَلٹی نیشنل

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

کمپنی، آئی ایم ایف، ورلڈ بنک، لُٹ و پل ءُ دگہ ھمے ڈولیں۔ ھمے پیم ءُ ایوکا مہر ءُ جنس ءِ کوھنین ءُ رسمی قصہاں میار اَنت، بلکیں پلسپہ، مذہب، سائنس، ٹیکنالوجی، کمپیوٹر، انٹرنیٹ، ای میئل، سٹلائیٹ، ڈیجیٹل، کیبل، کلوننگ، وانگ وزانگ، ناداندہی، چاگردی جیڑہ، نفسیاتی جیڑہ، ذگری نمازی جیڑہ، شیعہ سُنّی جیڑہ، عیسائی مسلم جیڑہ، ہندو مسلم جیڑہ، بابری مسیت، رام مندر، تبلیغ، جہاد، نقل، دھاندلی، کرپشن، مردمانی بازی، ماحولیاتی آلودگی، ڈرگ مافیا، لینڈ مافیا، نشہ، نشہی چیز، نشہی چیز ءِ کاروبار، دُزّی، دُنگی، چُکانی حق، چکانی دُزی، جنین آدمانی حق، جنین آدمانی کاروبار، ماذورانی جیڑہ، پیرو آجزیں مردمانی جیڑہ، امریکہ، اسرائیل، افغانستان، ایران، عراق، تیونس، لیبیا، مصر، شام، یمن، فلسطین، کشمیر، چیچنیا، بوسینا، گوریچانی کوریا، زرباری سوڈان، سومالیہ، القاعدہ، طالبان ءُ دگہ ھمے ڈولیں چیزاں ھم وتی بُن گپ بکن اَنت۔ بلئے مئے گیشتر کلمکار چرے ڈولیں چیز ءُ بُن گپاں پہک ناسر پدءُ نادلگوش اَنت ءُ بس چوچات ءِ پُگل ءِ ڈول ءُ یک گونڈکیں ھندی چاگردے ءِ تہا بند اَنت۔ بلئے نوں بائد اِنت، آچہ نوکیں دور ءِ لوٹاں سر پد ہنت، چہ گونڈکیں ھندی چاگردءِ بندی ءُ آزات ہنت ءُ قومی، ملکی ءُ جہانی چاگردانی باسک جوڑ ہنت۔

گوستکیں دور ءُ مرچگیں دوراں زمین ءُ آزمان ءِ پرک اِنت۔ گوستکیں دوراں سائنس ءُ ٹیکنالوجی ءِ پد منتگی ءِ سؤب ءُ بدلی سدلی گوں سکّیں سُستیں ریتارے ءُ بوتگ۔ ءُ باز کسانیں کساسے ءُ بوتگ۔ بلئے مرچگیں دور ءُ سائنس ءُ ٹیکنالوجی ءِ بے کچ و کساسیں دیمروی ءِ سؤب ءُ بدلی سدلی گوں سکّیں تیزیں ریتارے ءُ بوگا اَنت۔ ءُ دنیا ءِ توک ءُ مزنیں مزنیں بدلی سدلی آھگا اَنت۔ یک نیمگے ءُ سائنس ءُ ٹیکنالوجی ءِ بے کچ و کساسیں دیمروی ءِ برکت ءُ آلم دیم پہ بے کساسیں آرام و آسَرات ءُ گل ءُ وشی، یا گوں پدریں لبزاں دیم پہ یک دنیائی بہشتے ءُ روگا اَنت۔ ءُ دومی نیمگ ءُ سامراجیت، صیہونیت، بنیاد پرستی، دھشت گردی، فرقہ پرستی، نیو ورلڈ آرڈر، گلوبلائزیشن، ملٹی نیشنل کمپنی، آئی ایم

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

ایف، ورلڈ بنک ءُ دگہ ھمے ڈولیں چیز بلاھیں ھتر جوڑ بوتگ اَنت۔ ءُ اے ھتر دُراھیں بنی آدم ءَ چپ و چاگرد کنئگا اَنت۔ روچ پہ روچ گیشتر ءُ مستر بوان اَنت ءُ چریشانی سؤب ءَ آلم دیم پہ بے کساسیں تباہی و بربادی ءُ نیستی و نابودی، یا گوں پدّریں لبزاں دیم پہ یکّ دنیائی دوزہے ءَ روگا انت۔ بنی آدم ءِ زند ءَ ھندی، قومی، مُلکی ءُ میاں استمانی سنداں آبادی ءُ بربادی، یا بہشت ءُ دوزہ، چوکہ مرچی نزیک اَنت، ھچبر نہ بوتگ اَنت۔ بلئے چرے نوکیں جاور ءُ جیڑ ہاں مئے گیشتر کلمکار ناسرپد ءُ نادلگوش انت۔ چریشاں ھچ اثر زورگ ءَ نہ اَنت۔ پمیشا آہانی نبشتا نکانی توک ءَ ڈنّی دنیا ءِ جاور ءُ جیڑہ، لُٹ و پل ءُ زلم و زوراکیانی ھلکیگیں عکس ھاس گندگ نہ بنت ءُ ذاتی ءُ باتنی ھُلّ ءُ واھگ، ءُ گم و گُرست زیات گِندگ بنت۔ بلکیں اگن اُرت بچارئے، گڈا آہانی نبشتا نکانی تہا ذاتی ءُ باتنی ھُل ءُ واھگ، ءُ گم ءُ گرستانی ھم ھلکیگیں عکس گندگ نہ بنت۔ چیا کہ ذاتی ءُ باتنی ھُلّ و واھگ، ءُ گم ءُ گُرست چہ ڈنّی دنیا ءِ جاور ءُ جیڑہ، پُل ولٹ ءُ زلم وزوراکیانی آسَر ءَ پیداک بنت۔ وھدے کلمکار ڈنّی دنیا ءِ جاور وجیڑہ، لٹ و پل ءُ زُلم وزوراکیانی راستیں عکّاسی ءَ کُت نہ کن اَنت، گڈا ذاتی ءُ باتنی ھل ءُ واھگ، ءُ گم ءُ گُرستانی راستیں عکّاسی ءَ چوں کُت کن اَنت؟ پمیشا مئے کلمکاراں بائد اِنت کہ چہ دنیا ءِ وھد وھد ءِ جاور ءُ جیڑہ، لُٹ و پل ءُ زلم وزوراکیاں سرپد ببنت، تاکہ آ ڈنّی دنیا ءُ باتنی دنیا ءِ شرتریں عکّاسی ءَ کُت بکن اَنت ءُ پرے مُراد ءِ واستا الّمی اِنت کہ آوانگ وزانگ، چاروٹپّاس، تجربہ، ھیل کاری ءُ محنت ءِ نیمگ ءَ باز باز دلگوش بدی اَنت۔

ڈنّی زوراکی ءُ تہی درد، یا نپ ءُ ڈولداری، دنیا ءُ انسانی زند ءِ دوالّمی پہنات اَنت، کہ لبزانک ءِ ھم، دو یکّے دومی ءِ چپّین ءُ ھاسیں بُن گپّ اَنت۔ منی ھیال ءَ، اے دوئیں بُن گپ ازمی سُورت ءَ ھم گرنچ، ھم دپ ءُ ھم سنگ کنئگی، ءُ پیش کنئگی اَنت۔ بلئے مئے گیشتر کلمکار اے رِد ءَ دو گلگ ءَ بہر اَنت۔ یکّے بس ڈنّی زوراکی یا نپ ءَ زورگا

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

اِنت۔ وھدے کہ دومی بس تہی درد یا ڈولداری ءِ زورگا اِنت۔ ءُ چشیں کلمکار سک کم گندگ بیت کہ دنیاءُ انسانی زندءِ اے دوئیں پہناتاں اِزمی سُورت ءُ ھم گرنچ، ھم دپ ءُ ھم سنگ کنت ءُ پیش کنت۔ بلئے راستیں رھبند ھمیش انت کہ اے دوئیں پہنات اِزمی سُورت ءُ ھم گرنچ، ھم دپ ءُ ھم سنگ کنگ ءُ پیش کنگ ہنت۔ تاکہ اِزم ءِ توک ءَ یک ہنّیا مراد، شایگانی، ڈولداری ءُ جتائیں طرز، پیداک بیت۔ گوں تچک ءُ سادھیں لبزاں پہ گونڈی من ایڈول گُشنگ لوٹاں کہ مئے باز مردم مکسدی چیز نبشتہ کنُگا انت ءُ باز مردم تفریحی چیز نبشتہ کنُگا انت بلئے ھلکیت ءَ مارا ھنچیں چیز نبشتہ کنگ لوٹیت کہ آہانی توک ءَ مکسد ءُ تفریح ھردک بیت۔ من اے ھبر ءَ دگہ رنگے ءُ ھم پیداور کنگ لوٹاں، ءُ آے رنگ ءَ کہ مئے باز مردم پہ ھذمت ءُ تعمیر ءِ ھاتر ءَ نبشتہ کن اَنت ءُ باز مردم پہ وشی ءُ ایمنی ءِ شوہاز ءَ نبشتہ کن اَنت، بلئے مارا ھنچیں چیز نبشتہ کنگ لوٹیت، کہ چراہاں اے دوئیں لوٹ پورہ ہنت۔ بلکیں منی زانت ءُ تجربہ ھمیش اِنت کہ مردم تُری ھر پیمیں چیزے نبش نہ بکنت، بلئے اگن آئی ءِ زَ ءَ آنبشتا نک شَر بیت، گڈا چرا نبشتا نک ءَ آئی ءَ وشی ءُ ایمنی وت رسیت۔ بلکیں ھلکیت ءَ دنیاءِ مستریں وشی ءُ ایمنی، ساچشت یا تخلیق ءِ وشی ءُ ایمنی اَنت۔

لبزانت ءُ لبزانک، کسّی پابند نہ ہنت، بلکیں آزات ہنت۔ یک زمانگے لیکی سیاست ءِ دور اَت، گڈا ھر جماعت ءِ واھگ ھمیش ات کہ لبزانت ھمائی ءِ لیکہ ءُ پیسلہانی رُوءُ لبزانک بساز اَنت۔ دینی تاکتاں ھر زمانگ ءَ ھمے لوٹنگ کہ لبزانت ھماہانی عقیدہانی متابک ءُ لبزانک بساز اَنت۔ ھمے ڈول ءَ سرکاراں ھم ھر دور ءَ ھمے کوشست کنگ کہ لبزانت ھماہانی پالیسی، قانون ءُ حکمانی سر ءُ لبزانک بساز اَنت، بلئے لبزانت ایڈول گُت نہ کن اَنت۔ چیا کہ اگن لبزانت دگر ءِ پابندی ءِ حالت ءُ لبزانک بساز اَنت، گڈا نئے لبزانتانی بستار ءُ آوت پشت کپ اَنت، ءُ نئے آہانی لبزانک راستیں لبزانک بوت کن اَنت۔ پمیشا ھر جماعت، دین ءُ سرکار ءَ بائد اِنت کہ آلبز انتاں وتی پکر، جاور ءُ ازمی

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

لوٹانی پدا پہ آزاتی لبزانک سازی ءَ بلّ اَنت ءُ آہانی سرءَ ھچ ڈولیں زورآوری مکن اَنت۔

زبان ءُ لبزانک ءِ دیمروی، پہ ھر مردم، جماعت، دین ءُ سرکار ءَ ھم پائدہ مند بیت ءُ پورھیں مُلک ءُ قوم، ءُ دنیا ءُ بنی آدم ءَ ھم۔ پمیشا ایشانی دیمروی ءِ واستا دُراھیں سیادی داروکیں تا کتانی ھور ھواریں کُمک و مدت، ءُ سرکاری سرپرستی، باز ارزشت دار اَنت، ءُ اے دُرستاں بائد اِنت کہ بلوچی زبان ءُ لبزانک ءِ دیمروی ءِ واستا، وتی پرزاں سرجم بکن اَنت۔ جماعتی ءُ دینی سروک ءُ کارکنوک، ءُ لس مہلوک، لبزانکی گل ءُ چست و ایراں اخلاقی کُمک و مدت بکن اَنت ءُ سرکار ءُ سرکاری حاکم ءُ اپسر، وتی گنجائش ءِ متابک ءَ مالی کُمک و مدت بکن اَنت۔ ھر چُنت کہ زبان ءُ لبزانک بے کُمک و مدت ءَ ھم دیم ءَ شُت کن اَنت۔ بلئے کُمک و مدت ءِ سُورت ءَ، ایشانی دیمروی ءِ رپتار تیز تر بیت۔

چریشی ءَ ابید، زبان ءُ لبزانک ءِ دیمروی ءِ واستا لہتیں دگہ چیز ھم ارزشت دار اَنت کہ بلوچی زبان ءُ لبزانک چرآہاں تنی وھدی زبہر اَنت۔ چوکہ: بلوچی زبان ءِ چہ بنگیجی درجہاں وانگ وزانگ ءِ وسیلہ بوگ، بلوچی زبان ءَ سرکاری زبان ءِ بستار دئیگ، بلوچی زبان ءِ سیاھگ ءُ نبشتہ وڑ ءِ جیڑ ہانی گشینگ، بلوچی زبان ءِ المی لبز، لبز جوڑ، اصطلاح ءُ گریمر ءِ بندوبست، بلوچی زبان ءُ لبزانک ءِ کتابانی چاپ وشنگ ءِ واستا قومی ءُ سرکاری شنگ کارانی انتزام، ءُ دگہ ھمے ڈولیں۔ ءُ اے جیڑ ہانی گشینگ دُراھیں بلوچ راج ءُ ضلعی، صوبائی ءُ بُنجاہی سرکارانی ھواریں پرز اِنت۔ ءُ ما اُمیت کشیں کہ اے دُرست کم کم ءَ وتی پرزاں سرجم کن اَنت۔

(تربت 13 فروری 2003)

دلگوش: 8 ستمبر 2012ء، نوکتریں لبزانکی دیمرویانی رُوءَ، اے نبشتانک ءِ نوکتر کنگ ءِ جہد کنگ بوت۔ (نبشتہ کار)

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

بلوچی آزمانک کجا اوشتاتگ؟

آزمانک ءِ بُنگیج کار ایڈگر ایلن پوءَ گُشتگ ات کہ آزمانک ھما گونڈیں کسّہ ءَ گُش اَنت کہ نیم کلاک ءَ بگرتا یک کلاکے ءَ یا دو کلاک ءَ، بزاں یکّیں نیاد ءَ وانگ وھلاس کننگ ہیت۔ چہ پوءَ رند، باز شرگداراں آزمانک ءِ واستا واکیات، کارست، پلاٹ، ھوریں اثر ءُ دگہ بازیں چیزّے ھم اَلمی لیکنتگ۔ بلئے منی نزّ ءَ مرچی نئے آزمانک ءِ واستا ایوکا کسّہ ءِ لبز ءِ کارمرد کننگ بس انت، نئے ایشی ءِ دراجی ءِ واستا ھاسیں وھدے مُکرم کننگ بیت ءُ نئے پریشی ءَ واکیات، کارست پلاٹ، ھوریں اثر ءُ ایدگہ چیز ھر سُورت ءَ اَلمی لیگگ بنت۔ چیا کہ آزمانک ءَ وتی یک ءُ نیم کرن ءِ کسانیں راجد پتر ءَ بازیں منزلے جتگ۔ بازیں شگل وسُورتے بدلینتگ۔ بازیں بُن گپ، تکنیک ءُ اسٹائیلے دیم ءَ آوَرتگ۔ ءُ ھنچو بدل، شائیگان ءُ رنگارنگ بوتگ کہ ایشی ءِ زانگ، پجّارگ ءُ پہمگ چہ پیسری ءَ باز گران تر بوتگ۔ پمیشا وتی آسانی ءِ واستا مردم پریشی ءَ بس امنچک بگشیت شرتر اِنت کہ:

"آزمانک ھما نوکیں کسّہ ءَ گُش اَنت کہ یکّیں نیاد ءَ وانگ ءُ ھلاس کننگ ہیت۔" آنیاد چہ نیم کلاک ءَ کمتر ءِ ھم بوت کنت ءُ چہ یک ءُ دو کلاک ءَ گیشتر ءِ ھم بوت کنت۔

لس سُورت ءَ لبزانک ءُ ازم وتی راجد پتر ءِ دراجی ءُ وتی راج ءِ مالی، چاگردی، سیاسی، ربیدگی، وانگ وزانگی ءُ دگہ ھمے پیمیں جاورانی دیمروی ءِ رُو ءَ دیم ءَ رو اَنت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

جہانی آزمانک ءِ بنگیج 1830ءِ دہ یک ءَ گوں امریکی آزمانک نویس ایڈگرایلن پوءِ آزمانکاں بوتگ کہ چراہاں

"The fall of the house of usher"(1839)
"The Murder in the ruemorgue"(1841)
"The Gold bug"(1843)
"The pit and the pendulam"(1843)

ھاسیں بستار دار اَنت۔ اردو آزمانک ءِ بنگیج 1906ءَ گوں پریم چند ءِ آزمانک "دنیا کا سب سے انمول رتن" ءَ بوتگ۔ سندھی آزمانک ءِ بنگیج 1914ءَ گوں مرزا قلیچ بیگ ءِ آزمانک "شریف بیگم" ءَ بوتگ۔ پشتو آزمانک ءِ بنگیج 1917ءَ گوں استاد راحت زاخیلی ءِ آزمانک "داکونڈہ جلیبی" ءَ بوتگ۔ پنجابی آزمانک ءِ بنگیج 1921ءَ گوں سردار لال سنگھ ءِ آزمانک "کملا اکالی" ءَ بوتگ۔ وھدے کہ بلوچی آزمانک ءِ بنگیج باز رندتر ءَ 1956ءَ گوں شیر محمد مری ءِ آزمانک "گنوک" ءَ بوتگ۔ ءُ بلوچانی مالی، چاگردی، سیاسی، ربیدگی، وانگ وزانگی ءُ ایدگہ جاور ھم پدمتنگ تر اَنت۔ اے رنگ ءَ، زاھر اِنت، بلوچی آزمانک ھم، پدمتنگ تر بیت۔ پداھم، ھوریں سُورت ءَ، بلوچی آزمانک چہ پنجابی آزمانک ءُ دیم ءَ تر اِنت۔ چیاکہ پنجابیانی گیشتر دلگوش اردو آزمانک نویسی ءِ نیمگ ءَ بوتگ۔ پنجابی آزمانک ءَ ابید، چہ سرائیکی، براھوئی، ھزارگی، کشمیری، ہندکو، گلگتی، بلتی ءُ ایدگہ پاکستانی زبانانی آزمانکاں ھم دیم ءَ تر اِنت۔

بلوچی آزمانک ءِ بنگیج چہ لہتیں ھاسیں چاگردی، مہری ءُ دگہ ھمے وڈیں بُن گپاں بوتگ اَت۔ وھدے کہ نوں ایشی ءِ بُن گپانی توک ءَ پلسپہ، نفسیات، سیاسیات، قومی سیاست، میاں استمانی سیاست، انسانی حق، جنیانی حق، چکانی حق، جنس، دین، فرقہ ءُ دگہ بے ھساب چیز ھوار بوتگ۔ ایشی ءِ بنگیج چہ کوھنیں بیانی ءُ چاگردی ھلکیت پسندیں تکنیکاں بوتگ اَت، وھدے کہ نوں ایشی ءَ وڈ وڈیں تکنیکی تجربہ بوگا اِنت، کہ آہانی تہا علامتی،

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

تجریدی، سُر ریئلی، بازنیمگی، وجودی، شعوری رو، آزاد تلازم خیال ءُ دگہ بازیں تکنیکے ھوار اِنت۔ ایشی ءِ بنگیج چہ سکیں سادگ ءُ یکّ رنگیں اسٹائیل ءُ بوتگ اَت، وھدے کہ مرچاں ایشی ءَ اسٹائیلی تجربہ ھم باز بوگا اِنت کہ آہانی تہا سادگ، پیچیدگ، یکّ رنگ، رنگارنگ، ھر جیمیں اسٹائیل ھوار اِنت۔

مرچی..... بلوچی لبزانک ءَ، چہ شاعری ءَ رند، آزمانک دیماتریں شکل یا صنف اِنت۔ چریشی ءِ دیمروی ءِ سوُباں ایشی ءِ جند ءِ گونڈی، دلچپی، اثرداری، ماناداری، ڈولداری، رنگارنگی ءُ دگہ بازیں ھاسیتے ھم ھوار اِنت۔ آزمانک نویسانی زانت، رُژن، ھیلکاری، تجربہ ءُ جُھدانی وڈگ ھم، ءُلبزانکی گل ءُلبزانکی تاکانی ھاسیں کردھم، کہ چریشی ءِ برکت ءَ پیسرا مقداری گیشی ءُ بدلی سدلی اتنگ، ءُ پدا چریشی ءِ آسَر ءَ مقدار (Quantity) ماں صفت (Quality) ءَ بدل بوتگ۔

اے سدّ کی ھبرے کہ اگن اے چیز ھمے ڈول ءَ، یا انگت شرتریں وڈے ءَ پشت بہ کپ اَنت، تہ دیمتر ءَ ھم، آزمانک ءِ توک ءَ مقداری گیشی ءُ بدلی سدلی ءِ آھگ، ءُ مقدار ءِ ماں صفت ءَ بدل بوگ ءِ چَر، برجامان اَنت ءُ آزمانک، شکل (Form) ءُ نکان (Content) ھر دوسُورتاں دیم ءَ روان بیت۔

(تربت، 5 جون 2004)

لکوش: ماہتاک بلوچی کوئٹہ ءِ مہمان شونگال بوتگ۔

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

بلوچی شاعری ءَ زھیروک

''زھیروک'' ءِ لبز اَسلا چہ ''زھیر'' ءَ در اَتنگ۔ ''زھیر'' ءِ مانا یات، ھیال یا ترانگ اِنت۔ پمیشا ''زھیروک'' ءِ لبزی مانا ''یاتی'' ھیال ءَ کپتگی یا ''ترانگ ءَ گیجگی'' بیت۔

''زھیروک'' سوت ءِ یک کوھنیں شنگل ایت۔ گوں ھندوجاہ ءِ پرک ءَ بلوچی زبان ءِ گالوار یا لہجہ ءِ تہا ھم پرک گندگ ءَ کیت۔ چے سؤب ءَ دگہ دگہ ھندوجاہاں ''زھیروک'' ءِ نام ءِ واستا دگہ لبز کار مرد بنت۔ ''زھیروک'' ءِ لبز ءَ ابید، اشی ءِ نام ءِ واستا کار مرد بوءَ کیں لبزانی توک ءَ ''زھیرگ'' ''زھیریگ'' یا ''زرَوک'' ھم ھوار اَنت گوں۔

سوت ءِ اے شنگل ءِ توک ءَ گیشتر جتائی، گستائی، ترانگ ءُ رہچاری ءِ جاور و اھوال درشان کنگ بنت۔ سوت ءِ اے شنگل ءَ باز مردم کم کم ءَ ھوار وکائی ھم پر بند اَنت ءُ یک مردمے ایوک ءَ ھم پر بند اِیت۔ مردیں آدم یے ھم پر بند اِیت ءُ جنین آدم ھم۔ زھیروک یہ وَش گُنڈ ءُ در دواری جنگ بیت۔ ایشی ءَ دگہ دگہ جاوراں دگہ دگہ وڈیں مردم جن اَنت۔ مردیں آدم یے ھم جن اَنت ءُ جنین آدم ھم۔ اے ساز ءِ ھمراہی ءَ ھم جنگ بیت ءُ بے ساز ءَ ھم جنگ بیت۔ زھیروک ءِ ساز ءَ ھم زھیروک گُش اَنت۔ اے ساز بے زھیروک ءِ سوت ءَ جتا ھم جنگ بیت۔

زھیروک ءَ جنین آدمیں دوستدار یہ وتی گستائیں مردیں آدمیں، دوستدار ءِ یات ءَ جنت ءُ مردیں آدمیں دوستدار یہ وتی گستائیں جنین آدمیں دوستدار ءِ یات ءَ۔ لوگ بانک یہ وتی گستائیں لوگ واجہ ءِ یات ءَ جنت ءُ لوگ واجہ یہ وتی گستائیں لوگ بانک ءِ یات ءَ۔ مات یہ وتی گستائیں چُک ءِ یات ءَ ءُ چُک یہ وتی گستائیں مات ءِ یات ءَ۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

پت پہ وتی گستائیں چُکّ ءِ یات ءَ جنت ءُ چُک پہ وتی گستائیں پت ءِ یات ءَ۔ گوھار پہ وتی گستائیں برات ءِ یات ءَ جنت ءُ برات پہ وتی گستائیں گوھار ءِ یات ءَ۔

لہتیں لبزانتانی گُشتگ اِنت کہ زھیروک ءَ یکّ مردے پر نہ بند اِیت بلکیں باز مردم ھوار وکائی پر بند اَنت۔ اے راستیں ھبرے نہ اِنت۔ چہ زھیروک ءِ راجد پتر ءِ وانگ ءَ گندگ بیت کہ باز مردم ءِ ھوار وکائی پر بستگیں زھیروکی سوتان ءُ ابید یکّ مردے ءِ پر بستگیں زھیروکی سوت ھم سک باز اِنت۔

لہتیں لبزانتانی اے ھم ھیال اِنت کہ زھیروک جنین آدمی سوت ایت ءُ ایشی ءِ پر بندوک ءُ جنوک بس جنین آدم بنت۔ اے ھم یکّ رَدیں ھبر ایت۔ چیا کہ چہ جنین آدمیں شاعرانی پر بستگیں زھیروکاں، مردیں آدمیں شاعرانی پر بستگیں زھیروک گیشتر گندگ بیت ءُ ابید چریشی ءَ اے مئے وتی چتاں دیستگ ءُ گوشاں اشکتگ کہ جنین آدماں ابید مردیں آدماں ھم جُنگ۔

زھیروک ءَ جنین آدم گیشتر جنترءِ سرءَ دان ءِ ذرشگ ءُ گُد ءِ دو چگ ءِ وھد ءَ جن اَنت ءُ مردیں آدم ءُ زیات، ساربان، شپانک ءُ گُوال، گیشتر سپر ءِ وھد ءَ ءُ رنگ ءُ گورم ءِ چاریڈنگ ءِ وھد ءَ جن اَنت۔

باز مردم زھیروک ءَ گوں موتک ءَ یکّ کنت۔ اے ھبر ءَ شک نیست کہ زھیروک گوں موتک ءَ نزیک اِنت۔ ھرڈک گی سوت اَنت۔ ھردک پہ جتا بوتگیں مردمانی یات ءَ پر بندگ ءُ جنگ بنت۔ ھردکانی توک ءَ جتا بوتگیں مردم ءِ سپت و سنا کنگ بیت ءُ ھردکانی طرز ھم وڈ اَنت۔ پداھم ھردک جتا جتائیں سوت اَنت۔ اشانی نیام ءَ بازیں تپاوتے اَست۔ مستریں تپاوت ھمیش اِنت کہ زھیروک جتا بوتگیں زندگیں مردم ءِ یات ءَ پر بندگ ءُ جنگ بیت۔ بلئے موتک جتا بوتگیں مُرتگیں مردم ءِ یات ءَ پر بندگ ءُ جنگ بیت۔

کوھئیں بلوچی شاعری ءِ توک ءَ زھیروک سک باز گندگ بیت۔ زھیروکی

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

شاعری ءِ توک ءَ بلوچ شاعروتی یک جتاءُ پیداوریں بستارے دار اَنت۔ چہ کوھنیں بلوچی شاعری ءِ توک ءَ زھیروک ءِ بازی ءُ زھیروکی شاعری ءِ توک ءَ بلوچ شاعرانی جتاءُ پیداوریں بستارے ءِ دارگ ءِ ھبراں ھمے زاھر بیت کہ بلوچاں زھیروک سک پسند اِنت۔ اگن شَرّی ءِ سرءَ چاروبچار کنگ بیت تہ پدّر بیت کہ اے پسند بے سوَب ھم نہ اِنت۔ ھاسیں سوَب ایش انت کہ بلوچ چہ ھزاراں سال ءَ جنگل و گیابان نشین، گِدام نشین ءُ مالدار بوتگ اَنت۔ آدائم ءَ یکیں ھندو جاہ ءَ نشت نہ بوتگ اَنت۔ بلکیں شپ جاہ و روچ جاہ بوتگ اَنت۔ آھانی زندگیشتر پہ تہنائی، بے ترک وتواری ءُ چہ وتی دوستیں مردُماں گِستائی گوستگ۔ ءُ بنی آدم ءِ بُنی ھیل و آدت (فطرت) اِنت کہ آ تہنائی، بے ترک وتواری ءُ گِستائی ءَ تادیر ءَ سکّت نہ کنت۔ آ تہنائی، بے ترک وتواری ءُ گستائی ءِ جاوراں یک نہ یک وڈے ءَ، پہ ھمراہی، یکجائی ءُ نندو نیاد ءِ رنگ ءَ بدلینگ لوٹ ایت۔ جان بال نامیں پرنگی زانتکارے ءَ چاردھمی کرن ءَ گُشتگ اَت کہ ''ھر مردم ھمراہی لوٹیت۔ چیا کہ ھمراہی جنت انت ءُ چریشی ءَ زبہری جہنم۔'' دگہ وڈءَ وا بلوچ ھمراہی، یکجاہی ءُ نندو نیاد ءِ جاورانی ودی کنگ ءَ زیات سوَبی نہ بوتگ اَنت۔ پمیشا آھاں زھیروک ءِ ڈولیں سوت ءِ وسیلہ شوہاز کتگ۔ ءُ اے چیز پراھاں مزنیں ھبرے بوتگ۔ چیا کہ آھاں ایشی ءِ کُمک ءَ ماں یات، ھیال ءُ ترانگ ءِ توک ءَ گوں وتی دوستیں مردماں ھمراہی، یکجاہی ءُ نندو نیاد ءِ جاور ودی کتگ اَنت۔

زھیروک ءِ لہز سادگ بنت۔ ءُ ترز دردناک بیت۔ جنوک ایشی ءَ ھنچیں وڈے ءَ جنت کہ اشکنوکانی دل ءَ پاہار چست بیت ءُ آبے کساس ءَ بے وت ءُ سراماد بنت۔

باز مردم ءِ ھوار وکائی پربستگیں زھیروکانی پربند وکانی نام زانگ نہ بنت۔ اے ڈولیں زھیروک بلوچی زبان ءِ کوھنیں شاعری ءِ توک ءُ سک باز اِنت کہ ادا بس چیزے مثال دینگ بنت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

اولی مثال:

دل ھیالے پہ گونگے کاریت
دل منا بارت و دیر پرّ ینیت
دل منا پیشی ترانگاں گیجیت
کونڈم ءِ جنت چو بَندیں نَریان ءَ
گِر بندیت چو گوانز گی تِپل ءَ
چوڈاچی ءِ دنزیت پہ وتی ہرّ ءَ
جوش کاریت چو رودیں لوہی ءَ

دومی مثال:

دل بہارے کہ رُستہ مَن تَل ءَ
جنگ لوار ءِ ءَ گر کے ہوشینگ
دل ڈگارے کہ سُورگے بستہ
نئے آپ داریت، نئے دَھل رودینیت

سیمی مثال:

زھیر منی بشامی دردیں ھور اَنت
کہ دائم ءَ گریوان اَنت منی چناں
ھچ منا نیلنت پہ شپی واب ءَ
شپ منی سال اِنت، روچ منی شش ماہ
شپ منی سالین نہ بنت با گواہ
روچ منی تیر ماہی تَپ اِنت ثرندیں

یک مردمے ءِ پربستگیں زھیروکانی پر بندوکانی نام زانگت بنت۔ اے ڈولیں زھیروکانی پر بندوکانی توک ءَ کوھنین ءُ نوکیں ھردو تہر ءِ شاعر ھوار اَنت۔ البت تئی وھدی

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

کوهنیں شاعر گیشتر اَنت ءِ نوکیں کمتر۔

ہیگر ءَ گوں مَلّی نامیں جُتّیں جنین یے ءَ باز مہر و دوستی اَست اَت۔ چیزے مُدّت ءَ رند پہ بے گت و گبانی آچرائی ءَ جتا بوت، بلئے ہیگر ءَ آبے ھیال گت نہ کت۔ پمیشا پرائی ءِ یات ءَ زھیروک یے پر بست و جت۔ یک ھمے ڈولیں زھیروک یے ایڈول ءَ بنگیج بیت:

باز پہ مَلّی ءَ ورے درداں
ھر دوئیں دستاں گُتگاں دارے
گِندے ئے ملّی ءِ بانڈو ءِ ھندءَ

وھدے چاکر ءَ شئے مرید ریپنت ءُ آئی ءِ دشتار حانی چرائی ءَ پچ گپت تہ شئے مرید ءَ سک درد بوت۔ بلئے آئی ءَ گوں چاکر ءَ اڑگ ءِ تاکت نیست اَت۔ پمیشا پکیرانی رُمبے ءِ ھمراہی ءَ بیت اللہ ءِ زیارت ءَ شت ءُ وتی عمر ءِ مزنیں بہرے ھمود ءِ گوازینت۔ اے نیام ءَ آئی ءَ حانی ءِ یات ءَ بازیں زھیروک یے پر بست۔ یک زھیرو کے ءَ آئی ءَ چوش گشتگ:

دوشی سمین ءَ شیکتگ
اچ مکران ءِ نیمگ ءَ
حانی زباد بوئیں من ءَ
نیلیت من باگیں مکہ ءَ

جام دُرّک ءَ وتی دوستدار ءِ یات ءَ سکّیں ڈولداریں زھیروک پر بستگ۔ ھر پُت کہ آئی ءَ عربی لبز ھم کار مرد کتگ۔ بلئے پریشی ءَ آھانی ڈولداری ءَ پرک نیئیت۔ آئی ءِ زھیروک ھنچو دردناک اَنت کہ گوں آھانی اشکنگ ءَ ھر اشکنوک ءِ دل تاب گپت۔ آئی ءِ یک زھیرو کے ءِ بندات ایڈول ءَ اِنت:

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

ھجر منا موینان جشت پاسان
چو کہیرانی ہا روئیں آسان
بے کراراں من نیم شپی پاسان
پہ وتی دوست ءِ ھُبّ و اخلاصان

دینار عبداللہ خان میروانی وتی کیگد ءِ گستائی ءَ زھیروکے ءِ توک ءَ یک جاگہے وتی بے آرامی ءَ چو درشان کنت:

دل منی جوش کنت پہ شپی پاسان
زرتگ مہرنگ ءِ اشک ءِ وسواسان
پہ وتی دوست ءِ لاڑیں گل کند ءَ
باز زھیریوں پہ شکر کند ءَ

مُلّا دادرحمٰن مَلیری چہ وتی دوستدار ءَ گلگ دار اِنت کہ دوستدار ءَ آچہ گماں ھنچو سربار کتگ کہ آ چرائی ءَ ھجر بے ھیال بوت نہ کنت۔ آ گشیت:

دلبر تئ بازیں گماں
کا اَنت چو ماری ءَ لُڑاں
گیش اَنت زھیر دَم پہ دماں
بُرتِش منی امن و امان
نالاں چو بُلبُل نیم شپاں

نوکیں دور ءِ شاعرانی توک ءَ کریم دشتی ءِ زھیروک وتی مَتّ وت اَنت۔ آ وتی یک زھیروکے ءِ توک ءَ وتی دوستدار ءَ گیرآران ءَ پہ پُرسوزی گشیت:

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

چاڑ منا داتہ موسمی کوشاں
ترانگاں پرّینتہ زِری نوداں
من زہیرانی قدّحاں نوشاں
من تئی دردانی بلہ زیراں
پل منا پرّیناں تئی یات ءَ
وشگوشیں شانتو دنت شوندات ءَ
شر کج و آہو گردنیں جانی
بیا کہ پلگارتہ کل زہیرانی
شپ وتی پاسانی پدا ہلّی
دروہی ءِ بے سوتیں رگام جلّی
وش گداراں زید پہ بہار گاہے
ندر باں ما پہ زند ءِ ہمراہے
ما وتی چتان ءَ براں کاراں
ما وتی زند ءِ رَہ سَراں چاراں
جی ہما وہد او ساعتاں شَرّیں
گندگ ءِ کیتیں ماہ پری دُرّیں

نبشتہ کنگ ءِ تاریخ: 13 ستمبر 1982
دووار چارگ ءِ تاریخ: 20 جنوری 1988

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

شرگداری ءِ لہتیں جیڑہ

کلمکارانی سَر پاں لہتیں شرگداری جیڑ ہانی سرءَ مدام تران و باوست بوتگ۔ بازیں شرگدارے ءَ اے جیڑ ہانی بابت ءَ بشتہ ھم کتگ ءُ چہ وتی نیمگا اشانی گیش و گیوار ءِ کوشت کتگ۔ بلئے گوں وھد ءِ گوزگ ءَ آہانی ھبر باز ءَ نہ منتگ اَنت، باز ءَ پراموش کتگ اَنت ءُ باز ءِ دیم ءَ نہ گوستگ اَنت۔ پمیشا اے جیڑہ ھر دور ءُ ھر زبان ءَ یک نہ یک کچے ءَ زندگ منتگ اَنت۔ چرا جیڑ ہاں یکے ھمیش انت کہ آیا وھد ءِ گوزگ ءُ دور ءِ کوھنی ءَ لبزانک کوھن تَریت ءُ نیست و نابود بیت یاناں؟ دگہ جیڑ ہے ھمیش انت کہ آیا پہ شرگداری ءَ لبزانک ءِ ارزشت کم تَریت یاناں؟ اے دوئیں جیڑ ہانی سرءَ من دت چدو پیسروتی ''لبزانک'' ءُ ''لبزانکی شرگداری'' نامیں دو بشتانکاں ھم پہ گونڈی ھیال درشان کتگ اَنت کہ منی کتاب ''لبزانکی شرگداری'' ءَ ھوار اَنت۔ بلئے جیڑ ہانی ارزشت داری ءِ سَوب ءَ ماں اے بشتانک ءَ جتائیں سُورت ءَ ھم ھیالاں درشان کءَ تگ لوٹاں۔

1۔ آیا پہ وھد ءِ گوزگ ءُ دور ءِ کوھنی ءَ لبزانک کوھن تَریت ءُ نیست و نابود بیت یاناں؟:

باز مردم ءِ ھیال ھمیش انت کہ پہ وھد ءِ گوزگ ءُ دور ءِ کوھنی ءَ لبزانک کوھن تَران بیت ءُ نیست و نابود بیت۔ پمیشا کوھنیں لبزانک بے پائدھیں چیزَ ے ءُ وانگ ءُ زانگ نہ کرزیت، بلئے منی ھیال ءَ پہ وھد ءِ گوزگ ءُ دور ءِ کوھنی ءَ لبزانک نئے کوھن تَریت، نئے نیست و نابود بیت ءُ نئے بے پائدہ بیت۔ اشی ءِ مستریں ثبوت ھمیش انت کہ دنیا ءِ کوھن تریں لبزانک ءِ نمونہ انگت اَست اَنت کہ چار ھزار و پنج سد سال ءَ پیسر شاعری ءِ شکل ءَ ماں سومیر (عراق) ءَ سازگ بوتگ اَنت۔ کوھن تریں لچی قصہ انگت است اِنت کہ سہ ھزار ءُ پنج سد تا چار ھزار سالانی نیام ءَ سومیر ءَ بشتہ کنگ بوتگ کہ سرھال یے ''جَت ءِ قصہ'' اِنت۔ کوھن تریں رِدانک ھم انگت است انت کہ سہ ھزار ءُ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

ھپت سد ءُ ھپتاد سال ءَ پیسر نبشتانک (Essay) ءِ شکل ءَ سومیر ءَ نبشتہ کنگ بوتگ ءُ وانگ وزانگ ءِ بابت ءَ انت۔ ءُ کوھن تریں یونانی شاعر ہومر (800 تا 1200 پ م) ءِ لچہ ایلیڈ (Illiad) ءُ اوڈیسی (Odyssey)، کوھنیں یونانی کسمانک نویس سافوکلیز (495-406 پ م) ءِ کسمانک ایڈی پس (Odepus)، کوھن تریں ہندوستانی کسمانک نویس ءُ شاعر کالی داس (300 پ م تا 600ء) ءِ کسمانک ''شکُنتلا'' ءُ کوھن تریں رومی شاعر ورجل (70-19 پ م) ءِ لچہ اینیڈ (Aneid) ھم انگت است انت۔ ھمے ڈول ءَ اٹلی ءِ کوھنیں شاعر دانتے (1265ء- 1321ء) ءِ لچہ ڈیوائن کامیڈی (Divine Comedy)، کوھنیں برطانوی شاعر ملٹن (1608- 1674ء) ءِ لچہ پیراڈائز لاسٹ (Paradise Lost)، کوھنیں ایرانی شاعر فردوسی (940-1020ء) ءِ لچہ ''شاہنامہ'' ءُ کوھنیں ہندوستانی، ءُ اردو ءِ اولی کسمانک نویس امانت (1815ء- 1858ء) ءِ کسمانک ''اِندرسبھا'' مرچی ھم نوک وپتاک زانگ بنت۔ کوھنیں لبزانک پائدہ مندیں چیزے۔ آئی ءِ وانگ ءُ زانگ ءِ پائدہ باز انت، ءُ مستریں پائدہ ہمیش اِنت کہ چریشی ءَ قوم ءُ ملکانی کوھنیں راجپتر، ربیدگ ءُ جاور وجیرہ مالوم بنت۔ مئے وتی بلوچانی راجپتر، ربیدگ ءُ جاور وجیرہ ھم راجپتر نویس ءُ پٹ وپول کاراں گیشتر چہ کوھنیں بلوچی، فارسی، عربی ءُ دگہ لبزانکانی بنیاد ءَ ردوبند داتگ انت۔

ھ کیکت ءُ لبزانک پہ وھد ءُ دور ءِ کوھنی ءُ نوکی ءَ کوھن ءُ نوک نہ بیت۔ بلکیں چہ وتی پُشت گردی ءُ دیمروی پسندی ءِ سؤب ءَ کوھن ءُ نوک بیت۔ کوھنیں لبزانک ھما اِنت کہ پُشت گرد اِنت، ثری آ کوھنیں وھد ءُ دورے ءَ سیادی بدار اِیت یا نوکیں وھد ءُ دورے ءَ۔ ءُ نوکیں لبزانک ھما اِنت کہ دیمروی پسند اِنت، ثری آ نوکیں وھد ءُ دورے ءَ سیادی بداریت یا کوھنیں وھد ءُ دورے ءَ۔ ھمے سؤب انت کہ دیمروی پسندیں کلم کار کوھنیں وھد ءُ دورانی دیمروی پسندیں لبزانک ءَ، یا کوھنیں وھد ءُ دورانی لبزانک ءِ دیمروی پسندیں بہراں باز اَرزشت دی اَنت، آہاں پہاز انت ءُ دیما بَر اَنت۔ لبزانک ءِ نیست و نابود بوگ ءِ سُورت حادثاتی بیت۔ ثری کوھنیں لبزانکے بیت یا

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

نوکیں لبزانکے۔ نیست و نابودھما وھد ءِ بیت کہ ہور و ہار، توپان، زمین چَڈ، ڈنّی اُرش، جنگ و چوپ، گار و گوری ءُ دگہ ھمے وڈیں حادثہ ءُ تباہی و بربادی ءِ آماچ بیت، ءُ آچیز کہ بے حادثہ ءُ حاس پہ وھد ءِ گوزگ ءُ دور ءِ کوھنی ءُ نیست و نابود، کوھن یا بے پائدہ بیت، ءُ وانگ ءُ زانگ مہ کرزیت، بگندے دگہ چیزے بیت، بلئے لبزناک الّما بوت نہ کنت، ثری کوھنیں چیزے بیت، یا نوکیں چیزے۔

چیزے مردم یک نوکیں روایرشتی لیکہ یے ءِ اَثر ءَ ھمے کُشیت کہ مرچیکیں دیما شُتکیں سائنس ءُ ٹیکنالوجی ءِ دور ءِ وتی نوکین ءُ ھاسیں لوٹ اَنت کہ بازیں زبان ءُ لبزانکے پیلوکُت نہ کن اَنت، پمیشا نزور تَر ان بنت ءُ گار و گمسار بنت، بلئے منی بَز ءَ اے یک نزوریں لیکہ یے کہ گوں ھلکیت ءَ ھچ سیادی نہ داریت۔ ھر آ زبان کہ چہ ھزاراں سالانی راجد پتری چگّا ساں گوستگ ءُ یک ھاسیں بستارے ءَ دیما اَتنگ، وت ھم دیما شتکیں سائنس ءُ ٹیکنالوجی ءِ لوٹاں پیلوکُت کنت، ءُ آئی ءِ لبزانک ھم اے لوٹاں پیلوکُت کنت۔ پمیشا نئے آ زبان گار و گمسار بیت ءُ نئے آئی ءِ لبزانک۔ بلکیں ھلکیت ایش اِنت کہ سائنس ءُ ٹیکنالوجی چشیں زبان ءُ لبزانکاں گار و گمسار نہ کن اَنت، بلکیں آہاں گیشتر دیمروی دی اَنت۔

بُوت کنت کہ یک کلمکارے تا یک مُدّتے ءَ مزنیں بستارے بداریت۔ بلئے پدا یک ھنچیں نوک تریں کلمکارے پاد بئیت کہ چرائی ءَ مستریں بستارے ءِ ھدابند بیت، کہ چریشی ءِ سؤب ءَ سرزاھر ءَ کوھن تریں کلمکارے ءِ بستار کم مالوم بیت۔ بلئے ھلکیت ءَ کوھن تریں کلمکار ءِ بستار کوھنی ءِ سؤب ءَ کم نہ تَریت۔ بلکیں آئی ءِ بستار چہ نوک تریں کلمکار ءِ بستار ءَ کم تر بیت۔ بزاں آئی ءِ وتی اسلی بستار کم نہ تَریت، بلکیں بس کم تر گِندگا کئیت۔ بوت کنت کہ لبزانکے ءِ لہتیں شاہ ولمب ءُ زاھری چیز گوں وھد ءِ گوزگ، دور ءِ کوھنی ءُ جاورانی بدلگ ءَ کوھن بَتر اَنت، بلئے آئی ءِ بنکی ءُ ھلکیں چیز پرے ھبر ءَ کوھن نہ تَر اَنت۔

2۔ آیا پہ شرگداری ءُ لبزانک ءِ ارزشت کم تَریت یا ناں؟:

باز مردم ءِ ھیال ھمیش اِنت کہ پہ شرگداری ءُ لبزانک ءِ ارزشت کم تَریت۔ پمیشا ایڈولیں مردم چہ شرگداری ءَ سک تُرس اَنت، شرگداری ءَ ایرجن اَنت، ءُ لوٹ اَنت

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

کہ آہانی جندءِ یا آہانی پسندءِ ایدگہ کلمکارانی ھچ ڈولیں شرگداری کنگ مبیت۔ بلئے منی ھیال ءَ اے مردمانی ھیال رَد اِنت۔ چیا کہ شرگداری ردی سُورت ءَ مزنیں، یا شَرّیں شاعرءُ لبزانتانی بیت۔ ھرچ مردمے ءِ کہ شرگداری کنگ بیت، بزاں پہ ارادہ، یا پہ بے ارادہی شرگدار آ مردم ءَ مزنیں، یا شَرّیں کلمکارے منّیت۔ ءُ چہ شرگداری ءَ ازم کارءِ ازم ءِ سر ءَ ھچ ڈولیں ھرابیں اثر نہ کپیت، بلکیں آئی ءِ ازم پدّ را بیت ءُ وتی اسلی شکل ءُ بستار ءَ دیم ءَ کئیت۔ ھلکیں شرگداری یک ھیل کاری اِزمے، کہ چرائی ءَ ازم کار، ءُ اشکنوک ءُ وانوکانی ازمی ھیل کاری بیت۔ ءُ چریشی ءَ ازم ءُ لبزانک ءَ باز پائدہ رسیت، پداھم شرگداری ثری ھر چُند رَد بیت، چرائی ءَ ازم کارءِ ازم ءِ سر ءَ ردیں اثر نہ کپیت۔ ءُ چرائی ءَ ازم کارءِ بستار کم نہ بیت۔ بلکیں اگن اثر کپیت، گڈا شرگدارءِ جندءِ سر ءَ، کہ نیٹ آ رَد کنگ بیت۔ ءُ اگن بستار کم تَریت، گڈا شرگدارءِ جندءِ، کہ آئی ءَ را شرگدار، یا جوانیں شرگدار مَنّگ ءِ واستا گیشتر مردم تیار نہ بنت۔ اگن پہ شرگداری ءَ کلمکارءِ ازم ءِ سر ءَ ھرابیں اثر بکپتیں، یا کلمکارءِ بستار کم بَتر اِتیں، گڈا مرچی دانتے، شیکسپیئر، موساپاں، چیخوف، کافکا، بورخیس، کامیو، سارتر، پیراندیلو، جوائس، بائرن، گوئٹے، تھامس مان، دوستوفسکی، ٹالسٹائی، گورکی، شولوخوف، ہیمنگوے، ایلیٹ، نیرودا، ٹیگور، ناظم حکمت، محمود درویش، احمد شاملو، پروین اعتصامی، غالب، اقبال، فیض، راشد، سعادت حسن منٹو، کرشن چندر، انتظار حسین ءُ قرۃ العین حیدر ءِ ازم وتی ڈیہہ ءُ زبانانی شرتریں ازم زانگ نہ بوت اَنت ءُ آہانی جندءِ لبزانکی بستار بُرز و بلند نہ بوت، چیا کہ اے تخمیں لبزانتانی اِزمانی سر ءَ بے کساس شرگداری کنگ بوتگ۔ بلئے ایڈول نہ اِنت۔ بلکیں راستیں ھبر ھمیش اِنت کہ شرگداری لبزانک ءِ اَلمی وردن اِنت۔ آئی ءِ رھشون و رھدر بر اِنت ءُ بے شرگداری ءَ نئے لبزانک وتی استیں بستار ءَ برجا داشت کنت ءُ نئے دیمروی کُت کنت۔ پمیشا ٹی ایس ایلیٹ ءَ گشتگ اَت کہ ''پہ مئے زِندءَ شرگداری ہمچو اَلمی اِنت، ھمچو کہ دَم ءِ کشگ.....''

(تربت، 11 جون 2000)

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

نبشتہ کارءِ واستاوانگ چہ گچّ ءَ اَلّمی اِنت

چریشی ءَ پیسر کہ من مَکرَ میں سرھال ءِ سرءَ گپ بکناں، من لبزانک ءِ لبتیں ھاسیں پہناتانی پیداور کنگ ءَ الّمی زاناں۔

اے ردءَ اولی جیڑہ ھمیش اِنت کہ لبزانک ءِ مانا ءُ بنکی تہر چی اَنت؟ شروع شروع ءَ ھر تہر ءِ نبشتانک لبزانک گشنگ بوتگ۔ بلئے گوں وھد ءِ گوزگ ءَ، وھدے لبزانک ءَ دیمروی کت، گڈالبزانک ءِ دو بنکی تہر پیداک بوت۔ یکے ءِ نام بوت پہکیں لبزانک، Genuine Literature یا Pure Literature ءُ دومی ءِ نام بوت سیادیں لبزانک، متعلقہ ادب یا Relative Literature۔ پہکیں لبزانک، Genuine Literature یا Pure Literature ھمالبزانک ءَ گش اَنت کہ آئی ءِ توک ءَ کلمکاروتی ذہنی، ذاتی ءُ جتائیں جبزہ ءُ مارگانی سرءَ گیشتر زور دَنت ءُ ڈنّی دنیاءِ جاور، ءُ جیڑہ و جنجالانی سرءَ کمتر زور دَنت۔ پُشیں لبزانک ءِ توک ءَ شاعری، آزمانک، کسمانک، ریزمانک، گدار ءُ دگہ ھمے ڈولیں چیز ھوار اَنت۔ وھد یکہ سیادیں لبزانک، متعلقہ ادب یا Relative Literature ھمالبزانک ءَ گش اَنت کہ آئی ءِ توک ءَ نبشتہ کنوک ڈنّی دنیاءِ جاور، ءُ جیڑہ و جنجالانی سرءَ گیشتر زور دَنت ءُ وتی ذہنی، ذاتی ءُ جتائیں جبزہ ءُ مارگانی سرءَ کمتر زور دَنت۔ پُشیں لبزانک ءِ توک ءَ سیاسیات، معاشیات، تاریخ، عمرانیات، نزکس، کیمسٹری، بیالوجی ءُ ایدگہ سوشل سائنسز ءُ نیچرل سائنسز ھوار اَنت۔

دومی جیڑہ ھمیش اِنت کہ لبزانک ءِ اَرزشت چی اِنت؟ لبزانک، ربیدگ ءِ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

یک ھاسیں بہرے۔ اے یک قومے ءِ پجار اِنت ءُ چریشی ءِ دیمروی ءُ قوم ءِ مالیات، نندو نیاد، ءُ سیاست ھم دیمروی کن اَنت۔ پمیشا تجمیں دنیا ءُ لبزانک ءِ تخلیق ءُ دیمروی ءِ سرءَ باز زور دینگ بیت۔ اشی ءِ تخلیق ءُ دیمروی ءِ واستا وڈ وڈیں ھندی، قومی ءُ میاں اُستمانی ادارہ جوڑ کنگ بیت ءُ پرے مُرادءَ اِنام ھم دیگ بیت۔ دنیا ءِ مستریں لبزانکی اِنام ''نوبل انام'' اِنت۔

سیمی جیڑہ ھمیش اِنت کہ مردم پرچہ کلمکار بیت ءُ پرچہ نبشتہ کنت؟ اوّل ایش کہ کلمکار وتی زندءِ بنگیجی دورءَ وتی پیدائشتی ءُ پُشتی جاور، ءُ چپ و چاگرد ءِ جاورانی سؤب ءُ سَک ماروک بنت، ءُ رِدی مردمانی مقابلہ ءَ ھر چیز ءُ ھر ھبر ءَ گیشتر ءُ شرتر مار اَنت، ءُ دومی ایش کہ کلمکار انی باز ھُنچیں واھگ ءُ مُراد بنت کہ پورہ نہ بنت ءُ آچہ باز چیز ءَ زبہر بنت۔ مثال ءِ ھبر ءَ باز گریب بیت، باز ءَ وتی زرورت ءِ مُتابک ءَ مال و زَرّ نہ بیت، باز ءَ وتی واھگ ءِ متابک ءَ وانگ و زانگ نہ رسیت، باز ءَ وتی پسند ءِ رشتہ نہ رسیت، باز عشق ءَ بے سؤب بیت۔ ءُ ایڈول ءَ آہاں یک نہ یک زِبہری یے بیت۔ زیاتیں ماروکی ءِ سؤب ءَ آ وتی زِبہریاں چہ رِدی مردم ءَ زیات مار اَنت ءُ وت ءَ ناسرجم ھم مار اَنت ءُ پہ زانت یا پہ نزانگ وتی سرجمی ءِ واھگ ءَ ھم دار اَنت ءُ کوشت ءَ ھم کن اَنت۔ ءُ ھمے سرجمی ءِ واھگ ءُ کوشت، آہاں شاعر، آزمانک نویس، کسمانک نویس، گدار نویس ءُ دگہ ھمے ڈولیں کلمکار جوڑ کن اَنت۔ سرجمی ءِ واھگ ءُ کوشستانی آسَر ءَ آ سرجم وا نہ بنت، کہ اے نہ بوتگیں ھبرے، بلئے آکلمکار جوڑ بنت۔

چارمی جیڑہ ھمیش اِنت کہ کلمکار چُور تخلیق کنت؟ مردم وھدے زیاتیں ماروکی ءُ زِبہری ءِ مارگ ءِ سؤب ءَ کلمکار جوڑ بیت ءُ وتی ناسرجمی ءَ سرجم کنگ ءِ واھگ ءَ داریت، تہ آ پرے مُرادءَ دو وڈ ءَ جُہد کنت۔ یکے آباتن ءِ درشانی یا اظہارِ ذات کنت، ءُ دومی چپ و چاگرد ءِ عکاسی ءَ کنت۔ وھدے آ وتی باتن ءِ درشانی ءَ کنت، گڈا چریشی ءَ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

آئی ءِ جندءِ شخصیت، آئی ءِ ازم ءُلبزانک ءِ توک ءَ ھوار بیت، ءُ وھدے چپ و چاگردءِ عکاسی ءَ کنت، گڈا چریشی ءَ ڈنّی دنیاءِ جاور، ءُ جیڑہ و جنجال ھم آئی ءِ ازم ءُلبزانک ءِ توک ءَ ھوار بنت گوں۔ ءُ ایڈول ءَ ازم ءُلبزانک، کلمکار ءِ جند ءِ شخصیت، ءُ دنیا و انسانیت ءِ شخصیت ءِ ھواری یا مجموعہ بیت۔ چہ وتی شخصیت ءِ درشانی ءَ ازم ءُلبزانک ءِ توک ءَ ڈولداری و جمالیات پیداک بیت ءُ چہ دُنیا و انسانیت ءِ شخصیت ءِ عکاسی ءَ ازم ءُ لبزانک ءِ توک ءَ مقصدیت و افادیت پیداک بیت۔ چہ وتی شخصیت ءِ درشانی ءَ وتی جتائیں اسٹائیل ہے، جتائیں اسلوب ہے یا جتائیں طرزے پیداک بیت، وھدے کہ چہ دنیا و انسانیت ءِ جاور، ءُ جیڑہ و جنجالانی عکاسی ءَ وڈ وڈیں بُن گپ دست کپیت، چوکہ چاگردی بُنکپ، سیاسی بُن گپ، مالی بُنکپ، نفسیاتی بُن گپ، ءُ دگہ ھمے ڈولیں۔

نوں من اے مُکّر میں سرھال ءِ نیمگ ءَ رواں کہ آخر نبشتہ کار ءِ واستا وانگ چہ کچ ءَ اَلمی اِنت؟ منی ھیال ءَ نبشتہ کار ءِ واستا وانگ سک اَلمی اِنت۔ لبزانت بائد اِنت، ھر وھد ءَ بوانیت۔ چیا کہ آئی ءَ نبشتہ کنگی اِنت ءُ اگن مرچیگیں دور ءِ لبزانت مہ وانیت ءُ نبشتہ بکنت، تہ آئی ءِ نبشتانکاں ھاسیں جان ءُ ارزشت نہ بیت۔ لبزانک و نبشتہ کار ءِ واستا، ازمی ءُلبزانکی ھُبّ ولیاکت ءِ دارگ ءَ ابید، وانگ، پٹ و پول ءُ پریکٹس ھم اَلمی اِنت۔ اگن نبشتہ کار لبزانک ءُ شاعری ءَ ایوک ءَ خُدائی دادے بزانت، ھالی وتی ھُبّ ءُ لیاکتانی سرءَ انحصار بکنت، ءُ وانگ، پٹ و پول ءُ پریکٹس ءِ سرءَ زور مہ دنت، تہ آیک حدّے ءَ بلکیں دیمروی گُت بکنت، بلئے زیات دیمروی گُت نہ کنت۔ زیات دیمروی کنگ ءِ واستا، ءُ سکّیں شرّیں ازم ءُلبزانک ءِ تخلیق کنگ ءِ واستا، وانگ، پٹ و پول ءُ پریکٹس باز اَلمی انت۔

منی ھیال ءَ شاعری، آزمانک نویسی، کسانیں کسمانک نویسی ءُ دگہ ھمے ڈولیں ازم کاری ءِ واستا مزنیں کساسے ءَ وانگ لوٹیت، دراجیں کسمانک نویسی ءُ گدار نویسی ءِ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

واستا چراہاں گیشتر ءُ باز وانگ لوٹیت ۔ وھدے کہ لبزانکی پٹ و پول ءُ شرگداری ءِ واستا سک باز وانگ لوٹیت ۔ شاعر، آزمانک نویس، کسانیں کسمانک نویس ءُ ایدگہ ھمے ڈولیں ازمکار، کم چہ کم ءُ انچوالم ءُ بوان اَنت کہ آہاں وتی اِزم ءِ سرءُ دست رَسی ہَیت ۔ ءُ وھد، جاور ءُ ھاجتانی رُدءُ آہاں شَرّیں بُن گپ باز بریت، بلئے پہ لبزانکی پٹ و پول کار ءُ شرگدارانی واستا، ءُ ھاسیں سُورت ءُ پہ شرگدارانی واستا الّمی اِنت کہ آلبز انک ءُ شرگداری ءِ باز وانگ و زانگ ءِ ھمراہی ءُ، ایدگہ سوشل سائنسز ءُ نیچرل سائنسزانی بابت ءُ ھم مزنیں کساسے ءُ بوان انت، ھاسیں سُورت ءُ پلسپہ، تاریخ، تاریخی مادیت، جدلی مادیت، سیاسیات، سیاسی معاشیات، نفسیات، بیالوجی، فزکس، کیمسٹری ءُ دگہ ھمے ڈولیں علماں مزنیں کساسے ءُ بُوان اَنت۔

ایشی ءِ متلب ایش نہ اِنت کہ عالم تر ءُ زانتکار تریں مردم چہ کمتر علم و زانت ءِ ھد ابند ءُ ھر ھالت ءُ مستریں لبزانت ءُ شاعر بنت ۔ متلب ھچبر ایش نہ اِنت ۔ دُنیاءُ عالم و زانتکار باز گوستگ، بلئے چراہاں گیشتر لبزانت ءُ شاعر نہ بوتگ اَنت ۔ وھدے کہ باز ناواندھیں مردم یا کم واندھیں مردم لبزانت ءُ شاعر بوتگ اَنت ۔ یا مرچیگیں دور ءُ ھم باز ھنچیں مردم گِندگ بیت کہ عالم تر ءُ زانتکار تر اَنت، بلئے گستریں لبزانت ءُ شاعر اَنت، وھدے کہ کمتر واندہ ءُ کمتر زانتکاریں مردم مستریں لبزانت ءُ شاعر اَنت ۔ بلئے اگن ما برابریں ھُبّ ءُ لیاکت دار وکیں دو لبزانت ءُ شاعرانی مقابلہ ءُ بکنیں، تہ چراہانی توک ءُ ھما لبزانت ءُ شاعر گیشتر دیمروی کنت ءُ مستریں لبزانت ءُ شاعر جوڑ بیت کہ گیشتر وانیت ءُ گیشتر زانت ۔ وانگ و زانگ ءِ متلب ایش ھم نہ اِنت کہ زندءُ بس لبتیں رندا وانگ ہَیت، ءُ پدا وانگ و زانگ ءِ چرّیلہ دیگ ہَیت ۔ بلکیں وانگ و زانگ ءِ متلب ھمیش انت کہ وتی زندءُ ردی سُورت ءُ ھم مردم پد ماں پدا بوانیت، ءُ وھدے یک نوکیں لبزانکی چیزے نبشتہ کنگی ہَیت، تہ ھم ے نوکیں چیز ءِ نبشتہ ءُ پیسر ءُ نبشتہ ءِ وھد ءُ، ھمے چیز ءِ جند ءِ بابت ءُ ھم، ھاجت ءِ رُو

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

ءَ، وانگ ہیت، تا کہ آ تخلیق گیشتر ءُ شُر تر سوب مند ہیت۔

دنیا ءِ تجمیں سوب مَندیں لبزانت ءُ شاعراں وانگ، پٹ و پول ءُ پریکٹس ءِ سرءَ زور داتگ۔ مثال ءِ ہبرءَ:

ناماریں روسی گدار نویس دوستوفسکی ءَ وتی نامدارتر ءُ حاس تریں گدار "The Brothers Karamazov" ءِ نبشتہ کنگ ءِ واستا سالانی سال ونگ، پٹ و پول سگ، ءُ مشق و پریکٹس کنگ۔ بلکیں آئی ءَ چَرے گدار ءِ نبشتہ کنگ ءَ پیسر، ربہرسل ءُ پریکٹس ءِ ھاتر ءَ، بازیں گدارے ھم نبشتہ کنگ کہ چراہانی توک ءَ آئی ءِ ناماریں گدار "Crime and Punishment" ءُ "The Idiot" ھم ھوار اَنت گوں۔

اُردو زبان ءِ ناماریں گدار نویس شوکت صدیقی ءَ، وتی ناماریں گدار "جانگلوس" ءِ نبشتہ کنگ ءَ پیسر، پنجابی قومیت، پنجابی مہلوک، پنجابی ربیدگ، ءُ پنجاب ءِ مالی، چاگردی، سیاسی، ربیدگی ءُ جغرافیائی جاور ءُ دنیا ءِ نوکیں جاور، بدلی سدلی ءُ چست و ایرانی بابت ءَ سَد ہاں کتاب ونگ۔

بلوچ کلمکار ردی سُورت ءَ نہ وان اَنت۔ بلےَ ایشی ءِ مطلب ایش ھم نہ اِنت کہ ھر کلم کار ھچ نہ وانیت۔ چیزے نہ چیزے چُشیں کلمکار اَلم ءَ بیت کہ آ کم و باز وان اَنت۔ اے ردءَ من وتی بابت ءُ شرتر گشت کناں۔ پمیشا وتی لبتیں مثال دینگ لوٹاں۔ من پہ وتی World-Wide Range ءِ چیدگی آزمانک "پکے آپ" ءِ نبشتہ کنگ ءَ پیسر، ءُ نبشتہ کنگ ءِ وھد ءُ، ایشی ءِ اُمی پہناتانی واستا، وتی کساس ءَ ونگ ءُ پٹ و پول ھم کنگ۔ من پرے گونڈیں آزمانک ءِ واستا کوھنیں یونانی پلسپہ، کوھنیں یونانی سیاست، یونانی مردمانی نام، جرمن پلسپہ، جرمن سیاست، جرمن مردمانی نام، کوھنین ءُ نوکیں برطانوی سیاست، برطانوی نام، سوویت روسی سیاست ءُ مردمانی نام، امریکی سیاست ءُ مردمانی نام ءُ دگہ ھمے ڈولیں چیز ونگ اَنت ءُ پیل، اَپس، مَم ءُ کَڈک ءِ بابت ءَ جتا گونڈیں پٹ و

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

پولے کتگ۔ ھمے ڈول ءُ وتی ھَندی سَند ءِ ردی بیانی آزمانک ''دل ءِ منزل'' ءِ نبشتہ کنگ ءُ پیسر، ءُ نبشتہ کنگ ءِ وھد ءَ، آزمانک ءُ پُشدریں ھَند تربت تا پنجگور ءِ سڑک ءِ بابت ءُ، پٹ و پول ءُ جست و پرس کتگ۔ من چہ پنجگوری مرداں، ءُ بس ڈرائیور ءُ کنڈکٹراں اے سڑک ءِ کرّ و گور ءِ بازار، ہوٹل، مردم ءُ دگہ ھمے وڈیں چیزانی بابت ءَ جست و پرس کتگ، ءُ اے بابت ءَ نکان جم کتگ ءُ پنجگور ءِ راہ ءَ، تربت تا کوئٹہ سہ رندا بس ءِ سپر ھم کتگ۔ چریشی ءَ ابید وتی شرگدری ءُ پٹ و پولی کتاب ''فکشن ءُ آئی ءِ تکنیک'' ءِ نبشتہ کنگ ءُ پیسر، ءُ نبشتہ کنگ ءِ وھد ءَ، دگہ دگہ زبانانی سدھاں کتاب ونتگ ءُ سدھاں رندا انٹرنیٹ چارنگ ءُ پٹ ولوٹ کتگ۔

پداھم، گڈسر ءَ من پدّ رکنگ لوٹاں کہ ما بلوچ کلمکار ھوریں سُورت ءَ وانگ و زانگ ءِ ماملہا تئی وھدی باز پُھتائیں۔ ءُ اِنچو کہ مارا وانگ لوٹیت، چتا کس وانگ ءُ نہ اِنت۔

اگن ما چگائی ءَ پہ وتی زبان ءُ لبزانک ءَ دل پھکیں، گڈا مارا مدام چہ ''نبشتہ ءُ پیسر وانگ لوٹیت، ءُ چہ نبشتہ ءَ گیشتر وانگ لوٹیت.....''

(گوادر، 28، جولائی 1995)

وگوش(1): گوادر کلب ءِ سیمینارے ءُ زبانی لیکچر ءِ سُورت ءَ پیش کنگ بوتگ۔

وگوش(2): وتی کتاب ''فکشن ءُ آئی ءِ تکنیک'' ءِ نبشتہ کنگ ءِ مثال من 9 نومبر 2012 ءُ ھوار تگ۔ چیا کہ اے نبشتانک یا لیکچر ءِ وھد ءُ منی اے کتاب نبشتہ کنگ یا چاپ ونشتگ کنگ نہ بوتگ۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

مُلّا پازُل ءُ آئی ءِ شاعری

چہ مُلّا پازُل ءِ ودی بوگ ءَ پیسر آئی ءِ مات ءَ واب دیست کہ آئی ءِ دوئیں دستانی دل ءَ دو مزنیں گوھر قیمتی ڈرپشگا اَنت ءُ چرا گوھر قیمتیانی ڈرپشگ ءَ شپ روڑنا بوتگ۔ سبا ءِ سرءَ آئی ءَ چہ یک کوّاسیں پیرزالے ءَ واب ءِ تعبیر جست کُت تہ آئی ءَ درّائینت کہ ترا دو ھنچیں چُک بیت کہ سک لائک ءُ زانتکار بنت ءُ لائکی ءُ زانتکاری ءِ سؤب ءَ دُور دُورءَ نام دار بنت۔ آئی ءِ مات ءِ واب ءُ پیرزال ءِ کتگیں تعبیر راست بوت اَنت ءُ دیر نہ گوست مُلا پازل ودی بوت ءُ چرائی ءَ رند مُلا قاسم۔ ءُ دوئیناں چہ وتی شاعری ءُ زانتکاری ءَ نام درآوَرت۔

پازل قاسی چات نامیں مند ءِ یک سرحدی کلگے ءِ نندوک بوتگ۔ پت ءِ نام بے چاوَش بوتگ ءُ سیادی بے گوں رِند نمَک ءَ بوتگ۔

پازل پٹک ءُ نزوریں مردے بوتگ۔ سکّیں وش تب ءُ حاضر جوابے بوتگ۔ وتی دور ءُ چاگرد ءِ یک مزنیں زانت کارے بوتگ۔ عربی ءُ فارسی زبانانی ٹوھیں کوّاسے بوتگ۔ عربی ءُ فارسی ءَ ھنچو بلد بوتگ کہ اے زباناں آئی ءَ شاعری ھم کتگ۔

پازل یک دانائیں مردے اَت۔ آ رِندے اَت بلئے چہ رِندانی ناتپاکی، اَڑ ءُ گُرا، جنگ ءُ چوپ ءُ بے سریں کاراں سکّ نہ وش ءُ دل پدرد اَت ءُ ڈراھیں بلوچ قوم ءِ وت ماں وتی دوستی ءُ یکی و تپاکی ءِ لوٹوک اَت۔ آئی ءِ شاعری ءِ مزنیں بہرے گوں ھمے ڈولیں شرّیں مُراداں سیادی داریت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

مُلّا پازل ءِ ودی بوگ ءِ سال زانگ نہ بیت۔ بلئے آئی ءِ بیران بوگ ءِ سال 1270 ھجری اِنت کہ آئی ءِ کستریں برات مُلا قاسم ءَ ماں آئی ءِ قبر ءِ شک ءِ سر ءَ نبشتہ کتگ۔ آئی ءِ ءُ آئی ءِ کستریں برات ملا قاسم ءِ قبرمند ءِ بُنجاھی بازار سُورو ءَ اَنت۔

ملا پازل بلوچی زبان ءِ یکَ مزن نامیں شاعرے بوتگ۔ آئی ءِ سیادی گوں مُلا قاسم، مُلا بھرام، مُلا بوھیر، مُلا ابراھیم باہوی، عبدالنبی، احمد واجو، عزت پنجگوری ءُ مست توکلی ءِ دَور ءَ بوتگ۔ آ یکَ تِپو کیں استارے اَت۔ قولِ بشیر احمد بلوچ ئیگا:

''آئی ءِ شاعری یکَ بے گُوازیں زِرے کہ چہ لعل و گوھر قیمتی آں پُرَ اِنت۔ ہر چُنت کہ جُہل و ہورتی آئی ءَ بہ پَٹّے گیش مروارد و گوہر قیمتی دَر کیت۔''

پازل ءِ شاعری ءِ سپتانی تو کا عشق و عاشقی، حاضر جوابی، تژن و شگان، قوم دوستی، بے تمائی، بے شانی، اُمیت داری، پلسپئی رنگ، اخلاقی رنگ، دینی رنگ، نیک کِردی، ودار ءِ سرءِ اوشتگ، حیال ءِ بُرزی، نوکیں نوکیں حیال، نوکیں نوکیں سرحال، نوکیں نوکیں چہر، شُبین ءُ نشانی، زبان ءِ پہکی، لبزانی ڈولداری و شرکنی، جاگہ جاگہے عربی و فارسی لبزانی کارمردی ءُ جتائیں طرز ھور اَنت۔

پازل ءِ شاعری ءِ گیشتریں بہر عشقی اِنت۔ آئی ءِ سؤبی تریں رنگ ھمیش زانگ بیت۔ مثال ءِ ھبر ءَ:

گوش گوں کہربائیں ہنگ ءَ
دابانی گُلیں مہ رَنگ ءَ
پرچے نشتگ ئے دل تنگ ءَ
ساز ئے چو گُوشوکیں چنگ ءَ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

ھر وھد داب کنت نودی شَل
گندیم گونگیں گرکی تَل

گنج و قیمتی نیادانی
کولیگاں تئی پادانی

آسیگوں مکن دُردانگ
پھکیں اشرپی ءِ چانگ
بالاد اِت کتگ دیوانگ

حاضر جوابی ھم آئی ءِ شاعری ءِ مزنیں سپت اِیت ءُ اے سپت ءِ تو کا جاگہ جاگہے تئون ءُ شِگان ءِ سپت ھم ھور بیت گوں۔ ھنچو گُشنت کہ یک رندے مُلّا داد محمد پروی پازل ءِ چکاسگ ءَ مند ءَ شُت۔ آئی ءَ لھتیں گال پیسر ءَ پر بست ءُ تیار کُت ءُ رسگ ءِ شرت ءَ گوں پازل ءَ گُشتے:

سلام عالیک ترا بات پُلّیں پازُل
تمامیں شاعرانی اَست ئے بُلبُل
گلامے جتگ ءُ گار اِنت
پہ بند لانک ءَ من ءَ کار اِنت

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

پازل ءَ ھما دمان ءَ پہ تَژون پسہ دات:

سلام اِت بات علیک او یار
منی دوست ئے دلی ءُ سیاد
پرومیانی شکر گُپتار
من و یار محمد و کَیا
سر و سوجے کناں ٹی ءَ
چمودا سر گِپتگ ئے پاری
دو گال اِت گوشتہ پہ واری

دگہ رندے پازل ءُ قاسم وتی ھلک ءِ نزّیک ءَ ماں ''ناگی در'' ءَ شت اَنت۔ آمین ءِ موسم اَت۔ مچکدگ ءَ آھاں دیست کہ مردے مَچ ءِ سرا اِنت ءُ نا ءِ روپگ ءُ کپات ءِ ایر دیگا اِنت۔ ءُ آئی ءِ زال بُن ءَ نشتگ ءُ ناہاں سَپت ءَ کنُگا اِنت۔ آھاں پازُل ءُ قاسم دیست اَنت، بلئے ناہ ءِ سلا اِش نہ جَت۔ پازل ءَ بدبُرت ءُ گوشت:

مُلک ءِ ھَمدِ ناگی در اِنت
مردے ھمے مَچ ءِ سر اِنت
جَن نشتگ ءُ مَرد کِندر اِنت
نائے نہ دنت کہ ما بوریں
جنتیں ہَرزّے ما مِریں
بِلّے کہ مئے حون ئے پِر اِنت

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

دگہ رندے پازُل ءُ قاسم پہ ترَ ءُ تاب ءَ ایرانی بلوچستان ءِ کلگ باپتان ءَ شت اَنت۔ آ دیوانے ءَ نشتگ اِتنت کہ قاسم ءِ چم پہ کاڑے ءَ کپت اَنت۔ آئی ءَ لوٹت کہ وتی برات پازل ءَ حال بدنت۔ بلئے دیوان ءِ بَزی ءِ سوَب ءَ آئی ءَ سَرِ زاہر ءَ حال دات نہ کت۔ پمیشا شاعری ءِ زبان ءَ حالے دات ءُ پدا دوئیناں وتی دلانی گپّ ھنچو جت اَنت کہ دیوان ءِ نندوکاں ھچ سمانہ کپت:

قاسم: کپودر ماں گُلیں۔ دَمب ءَ
پازل: کجام دیم ءَ دیاں گُونب ءَ
قاسم: دَریگ ءُ کاپر ءِ لنب ءَ
پازل: تپنگے شُشتگ پہ جنگ ءَ
قاسم: دو تیر لکّنت پہ ونگ ءَ

پازل قوم دوستیں مردے بوتگ۔ آئی ءِ واھگ ھمے بوتگ کہ بلوچ تپاک ہنت، تا کہ وتی ءُ وتی ماتیں وتن ءِ ھپازت ءَ بکن اَنت ءُ دیم ءَ برو اَنت۔ آئی ءَ رِندانی اَڑ ءُ کُڑ ءُ جنگ ءُ چوپ دوست نہ بوت اَنت۔ پمیشا آئی ءَ وتی شئیرانی زبان ءَ باز جاگہ ءَ یکّی و تپاکی ءِ سروسوج کتگ۔ اے رِد ءَ یکَ دراجیں شئیرے ءِ لھتے بھراے ڈول اَنت:

منی نصیحتاں برحقیقت باوَر کن اِت
نیکہ چہ پیریناں بناہے دیگر کن اِت
مہر ءُ دوستی ءَ نیکہ پہ سیم ءُ زَر کن اِت

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

مولیں تاواناں کشّ اِت و کاراں شر کن اِت
دشمنیں مردان ءَ ہما سِنگ و سر کن اِت

☆

چل ہزار رِند انت و گلام بولک نُہ صَد انت
وھد یکہ جنگ ءِ باری ءَ پہ نیک و بد انت
ہوت اگن کمتین اَنت مزارانی پُشپد انت
من کِنک ءَ گراں جابہیں نوحانی لد انت
سی ہزار برات ءِ واجہ گر ستی کنت رَد انت
ناتپاکی ءَ چے شمارا کَٹ ءُ نپ انت
ایر شُتگ روچ ءُ گِنداں کہ دنیا ءَ شپ انت

☆

ہرچی کہ رند اَنت گر حقیقت ھمراہ ہت
مہر ءُ دوستی ءُ تپاک و یکجاہ ہت
نیکہ چہ شاہانی در ءَ دست کوتاہ ہت
تیھریں گٹ چو تلاراں بے راہ ہت
پُلّیں مستاگے ماں بشارتاں داہ بت

آئی ءِ نزّ ءَ مال ءُ دنیا ھچ پَھر ءُ شان نہ گرز اَنت۔ چیا کہ اے چو مکّاریں جنین ءِ ڈول ءَ اَنت کہ دل یے برے نیمگے ءَ تَرَ اِیت۔ پمیشا پہ مال ءُ دنیا ءَ بُرات ءُ سیاد ءُ وارثاں مردم مہ جنت ءُ ئے آھاں چہ وت ءَ دل کہر بکنت۔ آئی ءَ گُشتگ:

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

دنیا مکاریں جنینے داب کنت ھر روچ پہ رنگ
یار کنت بیگانہے، بکنت چو ہرءَ بَر پُشتِ ونگ

آئی ءِ شاعری ءِ تو کا گم دوستی ھم گندگ بیت۔ آئی ءَ گم ءُ عاشقی ءِ نیام ءَ پَرک کتگ ءُ کُشتگ کہ اے دو جتا جتائیں چیز اَنت:

گم حیالے ءُ عاشقی چاڑے
اے دگہ شُکُل و آدگہ کارے

آسکیں گم جتیں مردے بوتگ۔ آئی ءِ جند ءِ کُشتگ ءَ، آئی ءِ گم چار تہر ءِ بوتگ اَنت:

شپ کہ چار پاس اِنت گم چہار قسم ءِ گوں من اَنت
قسے چہ یاقوبی حیالاں زیاد تر اِنت
قسے چہ نوک سنجیں کڈی سِنداں تیز تر اِنت
قسے چہ الماسیں پَلک تراشاں نیش تر اِنت
قسے چہ گراں باریں گُراباں سنگیں تر اِنت

بلے اِنچو گراں و تیز یں گماں رندھم آ دل پروش ءُ ناامیت نہ بوتگ۔ بلکیں لمانگ ءُ امیت وار بوتگ:

بیا اِت منی شیر تپاکیں نزاھندگاں
من گمانی رنجیتگیں اولاک نہ باں

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

قول اِنت کہ نوکیں آدگارے رنگ کناں
گوں دتا مہ رنگ ءِ گماں ہم تنگ کناں

آئی ءِ بازشیر ھنچو پسند کنگ بوتگ کہ مثال ءُ جُل جوڑ بوتگ اَنت۔ مثال ءِ جہ:

عاقلیں مرداں شپ اگر ہر چند اِنت تہار
شپ رَو ءُ گردِشتاں نشان اَنت مات و گوھار

یا

تیشگ گوں پولاتیں کڑی ءَ کار نہ کنت
آئی ءَ ودار ءِ سر ءِ اوشنگ سک اَلمی لیکنگ

یک جاگہے آئی ءَ گشتگ کہ اگن من ھنچو نزور بہاں کہ تچک ءَ اوشتات مکناں ؤ لَٹ ءِ واز مندگ بہاں، پداہم چہ وتی قول و وداراں پر نہ تَرّاں:

سی مہ ماناں و بر سہاں بوشتاں
پد نہ گرداں چہ وعدۂ دوستاں

آئی ءَ وتی شاعری ءِ توک ءَ نوکیں نوکیں چہر، شبین ءُ نشانی باز شریں وڈاں کارمرد کنگ۔ چوکہ:

لعل گروکے و کوکرے بشی
یا انارے من ہچگاں پشی
گروھگاں بیاریں دلے کشی

یا

مُرگ زری مس بارگیں چو باں درنگ اتنت
ھر دھیں نخلانی شمر حونی رنگ اتنت

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

آئی ءِ گیشتر شعرانی زباں پھکیں، ڈولداریں ءُ شرکنیں بلوچی زبان اِنت۔ ءُ ایشی ءِ مثال آئی ءِ شاعری ءِ گیشتریں بہر اِنت۔ بلئے جاگہ جاگھے آئی ءِ شعرانی زبان پھکیں بلوچی نہ اِنت، بلکیں آئی ءِ تو کا عربی ءُ فارسی لبز مان گوں۔ مثال ءِ جبر ءُ:

بیا حقیقت عندلیبِ جانی
راگیں شاپی مُرگِ سلیمانی
طاہرِ قُدسی باغِ رضوانی
راز ءِ ربّالو ماہِ تابانی

ھاسیں سُورت ءُ آئی ءِ دینی شعر چہ عربی ءُ فارسی لبزاں پُر اَنت ءُ چریشی ءُ برے برے آئی ءِ زبان بڈ دل و نہ وش مارگ بیت۔ چوکہ:

من کہ سُبحٰنَ الّذِیٓ اَسرٰی اوّل یات کناں
گوھراں بھر دھان وقف آن ذات کناں
صدق و حق، علم الیقین سِرّ و خُفیات کناں
لغت سردارِ نبیاں مدح و صلوٰۃ کناں

یا

من اوّل گویم سپاسِ حیّ و شاھیں ذوالجلال
قادر و قیّوم و نقّاشیں کریم و لایزال
عرش و کرشی و ثریّا مملکتِ کل وصال
ماہ و کوکب، برق و رعد و ابر و باران و ژیال

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

بلے آ دورءِ جاورانی پدءُ ءُ ھاسیں سُورت ءَ ماں دینی شعرانی تو کا، آ پہ عربی ءُ فارسی لبز ءِ کارمرد کنگ ءَ میار یگ نہ بوتگ۔ چیا کہ آ دور ءَ اے رسے بوتگ ءُ عربی ءُ فارسی ءِ وانگ و زانگ زانتکاری ءُ کوّاسی ءِ نشانی بوتگ۔ برے برے ءُ گیشتر ماں دینی شعرانی تو کا عربی ءُ فارسی لبزانی کارمرد کنگ الّمی حمرے بوتگ۔

آئی ءِ شاعری ءِ وتی جتائیں طرزے ءُ اے طرز ھنچو پیداور اِنت کہ سَرپدیں مردم گوں اشکنگا آئی ءِ شعراں پجاہ کاریت ءُ شتری ءِ سرءَ جتاءُ پیداوریں طرز مزنیں شاعری ءِ نشانی اِنت۔

نوکیں دَور ءِ شاعری چہ مُلا پازل ءَ مزنیں کچے ءَ اثر مند اِنت ءُ آئی ءِ شاعری ءِ باز سپتانی رنگ ءُ دروشم نوکیں شاعرانی شاعری ءَ گِندگ بنت۔ چہ ملا پازل ءَ اثر مندتریں شاعرانی تو کا سید ظہور شاہ ہاشمی ءُ بشیر بیدار ءِ نام گرگ گرزانت۔

مُلا پازل 1270 ھجری ءَ بیران بوتگ ءُ انّوں 1405 ھجری اِنت۔ اے حساب ءَ آئی ءِ بیراں بوگ ءَ یک سد ءُ سی و پنج سال اِنت۔ بلئے آ وتی مزنیں شاعری ءُ زانت کاری ءِ برکت ءَ مرچی ہم زندگ اِنت۔ ءُ تا بلوچی زبان ءُ لبزانک ءُ بلوچ قوم زندگ ہنت، آ ہم زندگ بیت۔

مُلا پازل ءَ یک جاگھے وتی شاعری وت ایڈول ءَ ساڑاتگ:

کوتاہ کن پازل کہ سخن یکے
کس تئی گپتاراں نہ کنت شکے

(تربت، 21 فروری 1985)

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

نوکیں بلوچی شاعری ءِ سَرخیل

گل خان نصیر

حکّاں پہ وتی مَن جَنگ کناں
حوناں گوں زمین ءَ رَنگ کناں
مَن قوم ءِ بَداں دل تنگ کناں
من حق گوئشاں، مَن یاگھیاں!
من یاگھیاں، من یاگھیاں
(من یاگھیاں)

بلوچی شاعری ءِ گرنانی کرن ءِ کوھنیں توار ءِ اِشکنُرگاپد، ایش اَت نوکیں توار، ھمایاگی ءُ آشوبی شاعرءِ، کہ نام یے گل خان نصیر اَت، ءُ نوکیں بلوچی شاعری ءِ سَرخیل زانگ بیت۔

آ، چونائی ءَ، یکّ باز ھاتیتیں مرڈمے اَت۔ یکّ پجّیا ھوالکار، سیاست زانت، راجدپتر نویس، پَٹ و پولکار، رجانک کار ءُ شاعرے اَت۔ بلئے شاعری ءِ پڈا، آئی ءَ گیشتر ءُ شرتریں کارکت، پمیشا شاعر ءِ بستار ءَ نامدارتر بوت۔

آ 14 مئی 1914ء ماں نوشکی ءَ پیداک بوت ءُ 6 ءُ 7 دسمبر 1983ء ءِ درنیامی شپ ءَ کراچی ءِ نامی ئیں ہسپتال ''مڈ ایسٹ'' ءَ کینسر ءِ نادراھی ءِ سوَب ءَ بیران بوت۔ آئی ءِ پت ءِ سیادی گوں ڈگر مینگل تُمن ءَ اَت۔ ءُ مات ءِ سیادی گوں رخشانی بلوچ بادینی تُمن ءَ۔ ءُ ایڈول ءَ آئی ءِ پتی زُبان براھوی ءُ ماتی زبان بلوچی اَت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

آئی ءَ پرائمری چہ نوشکی ءَ، میٹرک چہ کوئٹہ ءَ ءُ ایف اے چہ لاہور ءَ کت۔ بلئے لہتیں نائلا جیانی سؤب ءَ ایف اے ءَ رند، وانگ یلہ دات ءُ ریاست قلات ءَ سرکاری نوکری بنا کت۔ بندات ءَ آ تحصیلدار بوت، ءُ پدا دیمروی یے کت ءُ ناظم بوت، ءُ چریشی ءَ رند نائب وزیر ءِ منسب ءَ ھم سر بوت۔ ھمے نیام ءَ وھدے ماں ڈیہہ ءُ ھند ءَ انگریزی سامراج ءِ پَندل سازی ءُ زلم و زوراکی ودّ اتنت، گڈا ورنائیں قوم دوستاں احتجاجی سُورت ءَ ''ملازمت چھوڑ تحریک'' شروع کت۔ ءُ ایڈول ءَ باز دگہ ورنائیں قوم دوستانی ھمراہی ءَ گل خان نصیر ءَ ھم سرکاری نوکری یلہ دات۔

چہ سرکاری نوکری ءِ یلہ دئیگ ءَ رَند، آئی ءَ ھوالکاری بنا کُت ءُ اے رِد ءَ آئی ءَ بندات ءَ ہفت روزہ ''استقلال'' ءَ کار کُت ءُ پدا باریگ باریگ ءَ ہفت روزہ ''نوائے بلوچستان'' ءُ ''نوائے وطن'' ءِ شونکار بوت۔ ھوالکاری ءِ پڈا غلام محمد شاہوانی، غوث بخش بزنجو ءُ عبداللہ جان جمالدینی گوں آئی ءَ ھم کوپگ ءُ ھمراہ بوتگ اَنت۔ آئی ءَ چہ ھوالکاری ءَ مدام قوم ءُ اولس ءِ آگہی، آزاتی ءُ دیمروی ءِ کار گِپت۔

پدا آ چہ میر عبدالعزیز کرد، یوسف علی خان مگسی ءُ آہانی ایدگہ ھمراہانی سیاسی جُہد ءَ ھنچو اثر مند بوت کہ آسَر سیاست ءَ اَتک۔ اے رِد ءَ آ انجمن وطن، اُستمان گل، آل انڈین نیشنل کانگریس، قلات اسٹیٹ نیشنل پارٹی، نیشنل عوامی پارٹی، نیشنل ڈیموکریٹک پارٹی ءُ پاکستان نیشنل پارٹی ءَ ھوار بوتگ۔ آئی ءَ 1971 ءِ لَس گچین کاریاں بہر زُرت، چہ ضلع چاغی ءَ بلوچستان اسمبلی ءِ باسک گچین بوت، ءُ نیشنل عوامی پارٹی ءُ جمعیت علمائے اسلام ءِ ھوریں سرکار ءَ وانگ و زانگ ءُ جاں سلامتی ءِ وزیر بوت۔ اے سرکار ءِ گورنر غوث بخش بزنجو ءُ سروزیر عطاء اللہ مینگل اَت۔ آئی ءَ وتی وزیری ءِ وھد ءَ بلوچی زبان ءِ نبشتہ وڈ ءِ بُنگپّ ءِ سر ءَ بلوچ کلمکارانی کنونشنے ماں کوئٹہ ءَ لوٹائینت۔ تا کہ آ بلوچی زبان ءِ نبشتہ وڈ ءِ جیڑہ ءَ بگشین اَنت۔ آ وت رومن نبشتہ وڈ ءِ حق ءَ اَت ءُ آئی ءَ پریشی ءَ مزن

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

جہد کت، بلئے بلوچ کلمکارانی وت ماں وتی اڑ وکُڑانی سؤب ءَ کنونشن ءَ ھچ ھوریں پیسلہ کُت نہ کُت ءُ وتی مراد ءَ سؤب مند نہ بوت۔ پدانُہہ ماہ ءَ رَند تہی ءُ ڈنّی پندلانی سؤب ءَ ھوریں سرکار ءِ جندھم پروشگ بوت ءُ ''حیدرآباد پندل کیس'' ءِ رِد ءَ غوث بخش بزنجو، عطاء اللہ مینگل، خیر بخش مری ءُ ایدگہ سیاسی سروکانی ھمراہی ءَ آھم گِرگ ءُ بندی خانہ ءَ بند کنگ بوت۔ وھدے 1977 ءَ ذوالفقار علی بھٹو ءِ سرکار پرشت ءُ جنرل ضیاء الحق ءِ پوجی سرکار جوڑ بوت، تہ پوجی سرکار ءَ 1978 ءَ اے پندل کیس واپس زُرت، ءُ ایڈول ءَ ایدگہ سیاسی سروکانی ھمراہی ءَ گل خان نصیر ھم چہ بندی خانہ ءَ دَر کنگ بوت۔ چہ بندی خانہ ءِ درآھگ ءَ رَند، آئی ءَ وتی گیشتر دلگوش وانگ ءُ نبشتہ ءِ نیمگا گُورکت۔ آئی ءَ کم و گیش پنجاہ سال ءَ سیاست کتگ، سیاست ءِ اے دراجیں دور ءَ ماں نوشکی، مستونگ، قلات، کوئٹہ، کُلی کیمپ، کراچی، ساہیوال ءُ حیدرآباد ءَ جیل بوتگ۔ تا 36 سال ءَ پد ماں پدا، باز براں جیل بوتگ۔ آئی ءِ سیاسی جُہد ءِ بُنکی مراد ڈیہہ، قوم ءُ اولس ءِ آگہی، تپاکی، آزاتی، وشحالی ءُ دیمروی بوتگ۔

راجد پتر نویسی ھم آئی ءِ یکَ ھاسیں پڈے بوتگ۔ اے رِد ءَ آئی ءِ بُنکی کوشت بلوچستان ءُ بلوچ قوم ءِ پجّار ءُ راجد پتر ءِ دیم ءَ آرگ بوتگ ءُ پرے مراد ءَ آئی ءَ ماں اردو ءَ لہتیں جوانیں کتاب نبشتہ کتگ، کہ آہانی تو کا تاریخ بلوچستان، تاریخ بلوچستان دور قدیم اور دور جدید کی روشنی میں، ءُ کوچ و بلوچ ھوارانت۔ پٹ و پول ءِ پڈاھم آئی ءِ کردمزن بوتگ۔ اے رِد ءَ آئی ءَ بلوچی شاعری ءِ دگہ دگہ رنگ ءُ پہنات، بلوچی رنگی شاعری، ءُ بلوچی جنگی شاعری ءِ سر ءَ ھاسیں کار کتگ ءُ پرے مراد ءَ ماں اردو ءَ ''بلوچستان کی کہانی شاعروں کی زبانی''، ''بلوچی عشقیہ شاعری'' ءُ ''بلوچی رَزمیہ شاعری'' ءِ نام ءَ کتاب نبشتہ کتگ۔

آئی ءَ رِجانک کاری ھم کتگ۔ اے رِد ءَ آئی ءِ کوشت ھمے بوتگ کہ دِگہ زبانانی جوانیں راجد پتری ءُ لبزانکی کتاب ماں اُردو ءُ بلوچی ءَ ترّینگ بنت، تاکہ گیشتر چہ گیشتر

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

مردماں پائدہ بریت۔ پرے مُراد ءَ آئی ءَ آخوند محمد صدیق مُلّا زئی ءِ فارسی زبان ءِ راجد پتری کتاب ''کتاب الابرار'' ماں اردو ءَ ''خوانیں قلات کی مختصر تاریخ'' ءِ نام ءَ ا جنرل ڈائرَ ءِ انگریزی زبان ءِ راجد پتری کتاب ''Raiders of Frontier'' ماں اُردو ءَ ''بلوچستان کے سرحدی چھاپہ مار'' ءِ نام ءَ بدل کتگ۔ ءُ ھمے ڈول ءَ فیض احمد فیض ءِ اُردو و زبان ءِ شعری کتاب ''سرِ وادی سینا'' ماں بلوچی ءَ ''سینائی کیچک'' ءِ نام ءَ بدل کتگ ءُ شاہ عبداللطیف بھٹائی ءِ سندھی زبان ءِ شعر ماں بلوچی ءَ ''شاہ لطیف گشیت'' ءِ نام ءَ بدل کتگ اَنت۔

بلئے گُل خان نصیر ءِ مستر، شرتر ءُ سوب مندتریں پڈ بلوچی شاعری بوتگ۔ آئی ءَ بیستمی کرن ءِ اولی نیم بہر ءِ گڈسر ءَ چہ کوھنیں رنگ ءُ توار ءَ شاعری شروع کت ءُ بیستمی کرن ءِ دومی نیم بہر ءِ اول سر ءَ گوں نوکیں رنگ ءُ توار ءَ بلوچی شاعری ءِ کوھنیں دیوال جکسینت انت۔ آئی ءَ شاعری ءِ بنگیچ چہ اُردو ءَ کت۔ پدا براھوی، بلوچی، فارسی، ہندی ءُ انگریزی زباناں ھم شاعری کت۔ بلئے آئی ءَ زوت مارِت کہ زیات دیمروی ءُ سوب مندی ءِ لوٹ ھمیش اِنت کہ بس یک زبانے ءَ شاعری کنگ ہیت، پمیشا رَندا آئی ءَ وتی ماتی زبان بلوچی گچین کت۔ چیز ے مُدّت ءِ روایتی شاعری ءَ پد، آئی ءَ مارِت کہ اے رنگ ءِ شاعری نوں کوھن بوتگ ءُ ایشی ءِ تو کا دیمروی ءِ گنجائش پَشت نہ کپتگ۔ پمیشا آئی ءَ چہ روایتی شاعری ءَ بغاوت کت، کوھنیں روایت پروشت اَنت ءُ نوکیں رھبندانی بُن ھشت ایر کت۔ آ بلوچی ءِ اولی شاعر اَت، کہ آئی ءَ گوں نوکیں رَنگ ءُ توار ءَ لس مہلوک ءِ گم و گل ءُ جیڑہ و جنجالانی گپ جت ءُ آپہ آزاتی، وشحالی ءُ دیمروی ءِ جہد ءَ توار پر جت اَنت۔ وتی لبزانکی جُہد ءِ مُنظم کنگ ءِ واستا آلھتیں لبزانکی گلانی باسک ءُ منسب دارھم بوت کہ آ ہانی تو کا بلوچی زبان ءِ دیوان ءُ عوامی ادبی انجمن ھوار اَنت۔ ءُ گال، پابندیں لچہ، نیم آزاتیں لچہ، چار بند، سوت ءُ دگہ لبتیں شِگلاں شاعری یے کت ءُ ھاسیں سُورت ءَ پابندیں لچہ ءِ وڈ وڈیں تجربے کت ءُ ایڈول ءَ شاعری ءِ پڈا ھم بازیں کتابے نبشتہ یے کت، کہ چراہانی تو کا

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

ماں براھوی زبان ءَ 'جنگ نامہ مشہد' ءُ بلوچی زبان ءَ گلبانگ، شپ گروک، گرئند، حون ءِ گوانک، پُرنگ، دوستین وشیرین، حمل جینئد، ھپت ھیکل ءُ گل گال ھوار اَنت۔

آئی ءَ بندات چہ رَنگی شاعری ءُ گال ءَ کت، بلئے رَندا گوں وھد ءِ گوزگ ءَ وھدے آچہ دنیا، ڈیہہ ءُ قوم ءِ جاور ءُ اھوالاں سئی وسرپد بوت، تہ آئی ءَ رنگی شاعری ءُ گال پہ وتی مارگ وجبزگ، ءُ مُراد ومکسدانی درشان کئنگا تنک وتلگ لیکئت اَنت ءُ مکسدی شاعری ءُ لچہ ءِ نیمگا دلگوش یے گورکت۔

گل خان نصیر ءِ شاعری ءِ بُن گپ ءُ ھاسیت سک باز اَنت کہ آہانی تو کا مہر، آشوب دوستی، سامراج دُشمنی، دیمروی پسندی، قوم دوستی، وتن دوستی، آزاتی پسندی، نوکیں مالی ءُ چاگردی بندو بوج ءِ زلورت، میاں اُستماں دوستی، ھک گُشی، ندارگ نویسی، ورناہانی کِرد، آسانیں زُبان، جتائیں طرز، کوھنیں رنگ، نوکیں رنگ ءُ دگہ بازیں چیزے ھوار اِنت۔

آئی ءَ رنگی شاعری ھم کتگ کہ مثال یے بنگیجی گال ءُ لچہ اَنت۔ چوش کہ توے، اومان، آزار، آس زھیرانی، ترا نود بیار اَنت، نازانی، سُومری، نگار، حیرانیں دل، من ءُ دل، تئی نام ءَ، دوشی، تو کجا ومن کجا، مہگل، بیکانی رندگ ءَ، گریوانیں دل، ماہ لقا، بیا بیا منی دلدار، نہ زانے بزان، من ءَ زھیر بیتگ، بے مہریں لقا، ماھکان ءَ بگند، دابانی پَری، دیدار تئی بیتگ، شال ءِ گوات، مہر ءِ کشار، دل زھیرانی ءُ دگہ بازیں گال ءُ لچہے۔ آوتی گال "بے مہریں لقا" ءِ تو کا گُشی ت:

تئی دروشم وتئی رنگ ونما، نہئیت منی کار ءَ

بے مہریں تئی ماھیں لقا، نہئیت منی کار ءَ

آئی ءَ انقلابی، سامراج دشمن ءُ دیمروی پسندیں شاعری ھم کتگ کہ آئی ءِ رَندی شاعری ءِ پیداور تریں رنگ اِنت۔ چوش کہ آئی ءِ لچہ گدار کے؟ زِندہ بیت انکلاب، پنت ئت براتی، بزگر، شوانگ ودُزّ، ڈیوا، مردانی سوت، اُستمان ءِ شائر، نے پہ گرانک ءَ، دل

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

ومن، کوکو، بیا او مُرید، سُبب ءِ استار، نوکیں سال ءُ دگہ بازیے۔ آوتی لچہ ''زندہ بیت انکلاب'' ءِ تو کا یک جاگہے گُشیت:

در بکپیت آپاب
گَرم چو آچ ءِ زَراب
سُھر چو سُھریں گلاب
زندہ بیت انکلاب

آئی ءُ قوم دوست ءُ وتن دوستیں شاعری کتگ، کہ آئی ءِ رَندی شاعری ءِ مزنیں بہرے، ھمے رَنگا اِنت۔ چوش کہ آئی ءِ لچہ بلوچ، ننگ، چوش نہ بیت، آھوی صحرائی، وطن ءِ مہر، وطن ءِ بہار، وطن کجا اِنت؟ منی وطن ترا سلام، زھیرنالی گُشیت، شاعر، بولان، بلوچستان، پرداچ، چوں بکناں!؟، پُھل دپ، کپوت چاہی، کوکو، تریاک لُٹ، ھَچُش، دیما قدم، بولان ہارکنت ءُ دگہ بازیں لچے۔ آوتی لچہ ''ھَچُش'' ءِ تو کا یک جاگہے گُشیت:

سنگے اگاں چات ءَ کپیت
کرن و دراجیں مُدّتے
آپ ءِ شلاں ھیرت ءَ نبیت
ھَچُش بلوچ دُردانگیں
دَور و زمان ءِ پنھناں
لیگار و دھنزین ءَ نبیت

یاوتی لچہ ''دیما قدم'' ءِ تو کا یک جاگہے گُشیت:

پہ شانِ مادرِ وطن
فِدا گوں جسم ءُ جان بہ بت
پہ نام ءُ ننگ ءُ آبرو

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

سَراں وتی دیاں بہ بت
قدم قدم رواں بہ بت
دلیر ءُ پہلواں بہ بت

آئی ءَ آزاتی پسندیں شاعری ھم کتگ، کہ اشی ءِ مثال ھم آئی ءِ شاعری ءَ باز جاگہا گِندگ بنت۔ مثال ءِ ھبر ءَ آئی ءِ لچہ بانک آزاتی، آزاتی ءِ چول، مناں، ورنا، سنٹرل جیل حیدرآباد ءُ دگہ بازینے۔ آوتی لچہ ''آزاتی ءِ چول'' ءِ تو کا یک جاگہے گُشیت:

مہر ءَ گوں تپنگ و تیر کس کاشت نہ کنت
پُل آس ءِ زَراب ءَ کدی برداشت نہ کنت
اے کیز، اے زَمزیل و مشین، توپ و تپنگ
آزاتی ءِ چولان ءَ کسے داشت نہ کنت!

آ، یک دیمروی پسندیں مردے بوتگ۔ آئی ءِ ھیال ھمے بوتگ کہ راستیں آزاتی، وشحالی ءُ دیمروی ءِ واستا یک نوکیں مالی ءُ چاگردی بند و بوجے پکار اِنت۔ پمیشا اے رِد ءَ آئی ءَ وتی ھیال ولیکہ ماں پر بنداں درشان کتگ اَنت۔ اشی ءِ مثال آئی ءِ لچہ دِرتہ پچ، نان لوٹوں، بیا بیا او انقلاب، چُپ نہ باں، زندے ما نوکیں اَڈ کنوں ءُ دگہ لہتیں ھمے ڈولیں لچہ اَنت۔ آوتی لچہ ''زندے ما نوکیں اڈ کنوں'' ءِ تو کا یک جاگہے گُشیت:

بیا بیا او بیلاں! بندت سریناں زندے ما نوکیں اڈ کنوں
گُشنگ و واھریں، زند ءِ لجوزیں، حاکانی چیر ءَ کھڈ کنوں

آئی ءَ پہ قوم ءُ وتن ءِ آزاتی، وشحالی ءُ دیمروی ءَ، ءُ پہ نوکیں مالی ءُ چاگردی بندوبوجے ءِ ٹہینگ ءَ، ورناہانی کِرد باز اَرزشت داتگ۔ اشی ءِ مثال آئی ءِ شاعری ءِ تو کا باز جاگہا گندگ بنت۔ مثال ءِ ھبر ءَ آئی ءِ لچہ چوٹ بروت، ورنا، پادا، پادا او گہیں ورنا، جنکنت ءُ دگہ لہتیں۔ آوتی لچہ ''ورنا'' ءِ تو کا یک جاگہے گُشیت:

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

ورنا وتن ءَ گوں وتی هوناں کشت آزات
لوچی و شُد و لُٹ و پُل ءِ درد و اذاب ءَ
ایشی تہ ءَ شک نیست کہ آزاتی ءِ بوجی
هون ءِ زِر ءَ اوژناگ کناں کیت تیاب ءَ

آئی ءِ دل ءَ، ایوکا قوم ءُ وتن ءِ دَرد نہ بوتگ، بلکیں دنیا ءِ تحمیں قوم ءُ ملکانی درد هم بوتگ۔ پمیشا آئی ءَ ایر دستیں قوم ءُ ملکانی آزاتی، ءُ انقلابی جُنزانی پلّہ مرزی کتگ ءُ ایڈول ءَ میاں استماں دوستیں شاعری هم کتگ۔ اے رِد ءَ آئی ءِ لچہ وئیٹنام ءَ، کیوبائی استمان ءُ سلام، گردیت پہ بال ٹیٹوف ءُ دگہ لہتیں لچہ نامدار اَنت۔ آئی ءِ لچہ ''وئیٹنام ءَ'' ءِ یک چُنڈے ایڈول انت:

مرحبا انت ویٹکانگاں
واہ واہ انت وئیٹنام
صد سلام، پاکیں شہیداں
صد دعا زحمت کشاں

آ یک هک گُشیں مردمے بوتگ۔ ءُ آئی ءِ شاعری هم چہ هک گُشی ءِ مثالاں پُر اِنت۔ آوتی لچہ ''چپ نباں'' ءِ تو کا یک جاگہے جار جنت وگُشیت:

بے شک تو بکش، زلم بکن، آس بجن!
مادار ءِ سر ءَ حق ءَ گُشاں، چُپ نباں!

بندات ءَ تامدّ تے ءَ، آئی ءِ طرز چہ کوهنین ءُ سنیئر تریں شاعرانی طرزاں اَثر مند بوتگ، ءُ هاسیں سُورت ءَ چہ جام دُرّک، ملا پازل، رحم علی مری ءُ علامہ اقبال ءِ طرزاں۔ بلئے رَندا کم کم ءَ آئی ءِ طرز جتا بواں بوت، ءُ نیٹ، چہ دُراهیں کوهنین ءُ سنیئر تریں شاعرانی طرزاں جتا بوت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

آئی ءِ جتائیں طرز ءِ تو کا سادگی، تچکی، تیزی، ژرندی، دوستی، سوج ءُ نوکی ءِ ہتیں رنگ چو سنج ءِ ہتیں رنگاں، ہم گرنج گندگا کا اَنت۔ اے ردءَ آئی ءِ لچہ دیوان، ڈیوا، دیما قدم، من یاگھیاں، زندہ بیت انقلاب، اے کنیکنت، اوبڑگیں براس، دل و من، اُستمان ءِ شائرءُ باز دگہ ھمے ڈولیں لچہ، پیداوریں سُورت ءَ آئی ءِ طرز ءِ نمائندگی ءَ کن اَنت۔ ''اُستمان ءِ شائر'' ءِ تو کا، آوتی شاعری ءِ اے ھاسیت ءِ بابت ءَ وت گُشیت:

نصیر ءِ شائری توپان و گرندے
جتائیں گپتہ یک راھبند و رَندے

آئی ءِ شاعری ءَ بدارگ نویسی ھم باز اِنت۔ اے ردءَ آئی ءِ لچہ ترنپ ءِ توار، کونجانی رَم ءَ، بولان ءَ سلام، بَش ءِ ھار و ھیروپ، نہ بیت ایرمات، چاردھی ماہ ءِ کپگ ءَ، ءُ دگہ لہتیں لچہ اَست اَنت۔

آئی ءِ شاعری اولسی شاعری یے۔ پمیشا آئی ءَ ھنچیں آسانیں زبانے کار مرد کتگ، کہ اولس سرپد بیت۔ اے ھاسیت چونائی ءَ وا آئی ءِ شاعری ءِ گیشتری بہر ءَ گندگ بیت۔ پداھم، آئی ءِ لچہ منی وطن، واجہ تئی ملک ءَ، ءُ نان لوٹوں، ایشی ءِ لہتیں پیداور تریں مثال اَنت۔

آئی ءَ کوھنیں رنگ ءَ ھم شاعری کتگ کہ مستریں ھاسیتے یک شلہ ءُ تچکیں بیانی رھبند انت۔ اے ردءَ آئی ءِ بازیں لچے ءِ مثال دیگ بیت۔ چوش کہ سرلوز، ھسد یگ، اُشتر، دل ءِ چتاں گوں بچار، بَش ءِ ھار و ھیروپ ءُ دگہ لہتیں۔

بلئے آئی ءَ نوکیں رنگ ءَ ھم شاعری کتگ، کہ مستریں ھاسیتے اشارہ، چپر، شبین، نشانی، جُملی ءُ شایگانی اَنت۔ آئی ءِ اے رنگ چہ کوھنیں شاعرانی رنگ ءَ جتا اِنت ءُ نوکیں شاعرانی رنگ ءِ بندات اِنت، کہ چریشی ءَ بلوچی شاعری ءِ نوکیں دور بنگیچ بوت ءُ نوکیں شاعرانی یک ڈرچے دَر رِچگ ءَ لکّت، کہ آہانی تو کا مرچگیں دَور ءِ گیشتر شاعر ھوار

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

اَنت۔ آئی ءِ اے نوکیں رَنگ ءِ شعری نمونہ سک باز اَنت۔ چوش کہ دیما قدم، بولان ہار کنت، پنت سُت براتی، شمے منزل کجا اِنت؟، زندہ بیت انکلاب، چوش نہ بیت، آھوی صحرائی، بیا قاتل ءُ دگہ بے ھساب ھمے ڈولیں لچہ۔ ءُ آوتی ھمے، نوکیں رنگ ءِ بنگیج کاری ءِ سوُب ءَ نوکیں شاعری ءِ بُن ھشت ایر کنوک ءُ سرخیل زانگ بیت۔

مروچاں لہتیں مردمانی گُشنگ ھمیش انت کہ گل خان نصیر ءِ شاعری شر نہ اِنت۔ آہانی اعتراض ءِ مستریں سوُب سے اَنت۔ اولی ایش کہ آئی ءَ یلہ شلہ ءُ تچکیں بیانی رنگ ءَ شاعری کتگ، دومی ایش کہ آئی ءِ شاعری ءِ رنگ ژرند و تیز ءُ افادی انت ءُ چہ نرم و نازرک ءُ جمالیاتی رنگ ءَ ھالیگ اِنت ءُ سیمی ایش کہ آئی ءِ زبان نزور انت ءُ چہ اردو ءَ اثر مند اِنت۔

چُشیں مردمانی اعتراض ءِ ردءَ، منی اولی پسّہ ھمیش انت کہ شرگداری ءِ لہتیں منتگیں رھبند بنت، کہ آہانی رُو ءَ ازم کار گیشتر وتی دور ءِ جاورانی پیداوار بنت، پمیشا شرگداری، ازم کار ءِ جند ءِ جاور ءُ آئی ءِ دور ءِ جاورانی متابک ءَ کنگ بیت، مُرتگین ءُ زندگیں ازم کارانی شرگداری دگہ وڑ ءَ بیت ءُ مرتگیں ازم کارانی، نزوریانی بیان ءِ سرءَ کمتر ءُ شریانی تشریح ءِ سرءَ گیشتر زور دیگ بیت، چیا کہ مرگ ءِ سوُب ءَ، آوتی نزوریاں در کُت نہ کن اَنت، ءُ زندگیں ازم کارانی نزوری ءُ شرّی ھر دکانی بیان ءُ تشریح ءِ سرءَ زور دیگ بیت، چیا کہ زندگ مانگ ءِ سوُب ءَ، آوتی اصلاح ءَ کُت کن اَنت۔ دومی پسّہ ھمیش انت کہ اگن نصیر ءِ پورھیں شاعری پہ اُرتی ءُ شایگانی وانگ ءُ چارگ بیت، تہ مرچکیں دور ءِ متابک ءَ ھم، آئی ءِ ازم ءَ چُشیں نزوری باز باز گندگ نہ بیت، اگن آئی ءَ یک شلہ ءُ تچکیں بیانی رنگ ءَ شاعری کتگ، تہ اشارہ، چہر، شُبین ءُ نشانی ھم کارمرد کتگ، ھمے ڈول ءَ اگن آئی ءَ ژرند و تیزیں افادی رنگ ءَ شاعری کتگ، تہ نرم و نازرکیں جمالیاتی رنگ ءَ ھم شاعری کتگ، اگن شاعرن ءِ اے دگہ دگہ پہنات باز جاگہا یکیں پہ بندانی

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

تو کاھم گرنچ بوگ ءِ بدل ءَ، جتا جتائیں پر بندانی تو کا گندگا کا اَنت، تہ اے چیز آ وھد ءَ ھراب زانگ نہ بوتگ۔ شبلی، نیرودا، ناظم حکمت، احمد شاملو، سلیمان لائق، نذر الاسلام، حسرت موہانی، اسرار الحق مجاز، سردار جعفری، ءُ جوش ملیح آبادی، ءِ ڈولیں انقلابی ءُ دیمروی پسندیں شاعرانی گوراھم، اے دگہ دگہ پہنات، باز جاگہا ھم گرنچ نہ اَنت۔ بلکیں جتا جتا گندگا کاانت۔ پرے ھبر ءَ، کئے چراہانی ارزشت ءَ انکار کُت کنت؟ سیمی پتہ ھمیش انت کہ آئی ءَ جاگہ جاگہے اردو لبز الَم ءَ کارمرد کتگ کہ چریشی ءَ آئی ءِ زبان ءِ پہکی اثر مند بوتگ۔ بلئے آ وھد ءَ کہ آئی ءَ جاگہ جاگہے اردو لبز کارمرد کتگ، اردو لبز ءِ کارمرد کنگ ھراب نہ بوتگ، بلکیں شرزانگ بوتگ، بلوچی زبان، وانگ وزانگ ءِ وسیلہ نہ بوگ ءِ سؤب ءَ باز ھبر ءَ چہ مرچیگا نزورتر بوتگ، ءُ زند ءِ ھر پڈا اردو ءِ بالادستی بوتگ، وھدے کہ نوکیں سیاسی، چاگردی ءُ سائنسی دیمروی ءِ سؤب ءَ، پہ لبز انک ءُ شاعری ءَ شائیگانیں زبان ءُ نوکیں لبز، اصطلاح ءُ ترکیبانی زلورت بوتگ، پمیشا بلوچی زبان ءِ شاعر ءُ لبز انتاں ھم اردو کارمرد کتگ۔ اے ردءَ چہ گل خان نصیر ءَ رَند مراد ساحر ءِ مثال ھم دیگ بیت۔ چارمی پتہ ھمیش انت کہ آ بلوچی ءَ ابید اردو ءِ ھم شرَیں شاعر ءُ ردانک نویسے بوتگ، پمیشا آئی ءِ بلوچی شاعری ءِ چہ اردو ءَ اثر مند بوگ، فطری ھبرے بوتگ۔ دنیا ءِ ھر آ شاعر ءُ لبز انت کہ چہ یک زبانے ءَ گیشتر ءَ نبشتہ بکنت، آئی ءِ دگہ دگہ زبانانی تخلیقات چرائی ءِ دگہ دگہ تخلیقی زباناں اثر مند بنت۔ چہ گل خان ءَ رندایشی ءِ مثال عطا شادیگ انت۔ ءُ پنجمی پتہ ھمیش انت کہ آ یک مزنیں شاعرے بوتگ ءُ مزنیں شاعر ءُ لبز انت ءِ ازم باز شائیگان ءُ رنگا رنگ بیت۔ پمیشا آ یک زبانے ءِ پابند بوت نہ کنت، ءُ نئے یک زبانے آئی ءِ شائیگان ءُ رنگا رنگیں ازم ءِ لوٹاں سرجم کُت کنت ءُ ایڈول ءَ آنائلاج بیت کہ چہ دگہ زباناں ھم کُمک بزوریت۔ اشی ءِ مثال ہیمنگوے، غالب، اقبال ءُ قرۃ العین حیدر یگ اِنت۔

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

گل خان نصیر ماں ھوالکاری، سیاست، راجدپتر نویسی، پٹ و پول ءِ رجانک کاری ءِ پڈاں ھم، جتا جتائیں ارزشت داریت، بلئے آئی ءِ شاعری ءِ ارزشت چہ ایدگہ دُراھیں پڈانی ارزشت ءَ گیشتر اِنت۔ آ بلوچی زبان ءِ مستریں شاعرانی سرپ ءَ ھوار انت۔ نوکیں بلوچی شاعری ءِ ھلکیں سرخیل انت ءُ آئی ءِ لہتیں دراجین ءُ لکّیں لچہ وتی جاورانی ھساب ءَ، گوں دنیاءِ مزنیں شاعرانی دراجین ءُ لکیں لچہاں دیم پہ دیم کنگ بنت کہ آہانی تو کا دوستین و شیرین، حمل جیئند، ھپت ھیکل ءُ جنگانی زراب ءِ دراجیں لچہ، ءُ ڈیوا، دیما قدم، بولان ہار کنت، من یا گھیاں، چُپ نہاں، جنکنت، انقلاب زندہ بات، اُستمان ءِ شائر، دل و من، بیا او مرید ءُ دگہ لہتیں لکّیں لچہ ھوار اَنت۔ ءُ چُشیں جوانیں لچہانی برکت ءَ، شاعر ءِ بستار ءَ، آمدام زندگ مانیت.....!

روچے بہر بیت مرد ءِ وار بیت
گوارَنت واچڑاں بشامی جُڑاں
دھنز و دھیت بیت باوَ سیت بیت
بولان ہار کنت بازاں سار کنت
بولان ہار کنت

(تربت، اولی جولائی 1995)

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

آدم حقّانی ءِ شاعری

''وتی جند ءِ زاھر کنگ'' ھر انسان ءِ بُنی واھگ اِنت۔ بلئے اے واھگ ءَ ھر انسان وتی ھُب ولیاکتانی پدا زاھر کنت۔ مثال ءِ ھبر ءَ اگن یکے ءَ سائنس ءِ ھُب و لیاکت ہیت، تہ آ سائنس زانت جوڑ بیت۔ یکے ءَ راجدپتر ءِ ھُب ولیاکت ہیت تہ آ راجدپتر زانت جوڑ بیت۔ یکے ءَ سیاست ءِ ھُب ولیاکت ہیت تہ آ سیاست زانت جوڑ بیت ءُ یکے ءَ لبزانک ءِ ھُب ولیاکت ہیت تہ آلبز انت وشاعر جوڑ بیت۔

وتی ھمے جند ءِ زاھر کنگ ءِ آسَر ءَ ھر انسان ماں دنیاءَ وتی یک نہ یک نشانے پُشت گیـــجیـــت۔ بلئے ھر انسان ءِ نشان وتی ارزشت ءِ کمی ءُ بازی، ءُ وھد ءِ جاور، لوٹ ءُ زلورتانی پدا پشت کپیت۔ ءُ ھمے ھساب ءَ اے نشان وتی دور ءِ انسانانی سرءَ، یا چہ وت ءَ رَندی انسانانی سرءَ، اثر دور دنت۔ اگن آ نشان ءِ ارزشت کم ہیت، وھد ءِ جاور ءُ لوٹانی متا بک ءَ ہیت ءُ مہلوکات ءَ آئی ءِ زلورت ہیت، گڈا آ زوت گار بیت۔ بلئے اگن آ نشان ءِ ارزشت باز ہیت، وھد ءِ جاور ءُ لوٹانی مُتا بک ءَ ہیت ءُ مہلوکات ءَ آئی ءِ زلورت ہیت، گڈا آ تا دیر ءَ پشت کپیت۔

دنیا ءِ دراجیں انسانی راجدپتر ءِ تو کا بے ھساب انسان پیداک بوتگ ءُ مُرتگ۔ بلئے چراہاں گیشتر ءِ نشاناں پل، نام ھم پشت نہ کپتگ اَنت۔ وھدے کہ چراہانی تو کا تھیلز، فیثا غورث، ہیرا کلائیٹس، ہیروڈوٹس، فوہی، رومولس، جیمورابی، جولیس سیزر، ہنّی بال، سُقراط، بُقراط، افلاطون، ارسطو، ہومر، کالی داس، ورجل، ہورلیس ءُ دگہ باز ینے

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

است که هزاراں سالانی گوزگ ءِ رند، نام اش هم پش کپتگ اَنت ءُ نشان هم، ءُ چراہانی تو کا باز ءِ نشان چو مزنیں کار پد ءِ ڈول ءَ انگت دنیاءُ بنی آدم ءَ رُژن و زانت پُجّائینگا انت، چو که سُقراط، افلاطون، ارسطو، ہومر، کالی داس، ورجل، ہوریس ءُ دگه هم ڈولیں۔

بلوچ قوم، بلوچی زبان ءُ بلوچستان ءِ کوهنیں نشانانی راجدپتر وا دراج اِنت۔ بلئے کوهنیں دور و باریگاں ریاست، سرکارءُ وانگ و زانگ ءِ نه بوگ ءِ سؤب ءَ، بلوچ قوم ءَ پیداوریں نام کم پیداک کتگ ءُ چرے کمیں نامانی تو کا میر جلال خان، میر چاکر رند، میر گوهرام لاشاری، میر نصیر خان نوری، میر محراب خان شہید، بالاچ گورگیج، جام درّک، ملا پازل ءُ دگه چیزّے هم ڈولیں نام هوار اَنت که لهتیں کرن ءَ پیسر گوستگ اَنت۔

نوزده سدءُ ہبده عیسوی ءِ سال دنیا ءِ راجدتپر ءَ یک سکّیں هاسیں سالے اَت۔ هم سال ءَ ماں روس ءَ اشترا کی انقلاب اَتک، که پوریا گر، دهکان، سپاهیگ، اُستاد، ایدگه پاد مالیں طبقه، لگت مالیں مهلوک ءُ گلامیں قومانی آزاتی، برابری ءُ حق وحقوقانی نعره دیگ بوت، ءُ اے ردءَ عملی گامیگ چست کنگ بوت، که چریشی ءَ کم کم ءَ سجّهیں دنیا اَثر مند بوت۔ ءُ هم سال ءَ ماں جاهو ءِ ڈولیں کسانیں دمگے ءَ دو تالہ داریں بلوچ چُک پیداک بوت۔ چریشاں یکّے ءِ سیادی گوں مزنیں سردارءُ جاگیرداریں حاندانے ءَ اَت ءُ دومی ءِ سیادی گوں کسانیں کشارکارءُ مالداریں حاندانے ءَ۔ اولی ءَ مزن بوگا رند، ماں بلوچستان ءُ پاکستان ءِ سیاست ءَ انقلاب آوَرت، که نام ے میر غوث بخش بزنجو اَت۔ ءُ دومی ءَ ماں بلوچی زبان ءِ شاعری ءَ انقلاب آوَرت، که نام ے آدم حقانی اَت۔

آدم حقانی ءِ شعری کتاب ءِ نام ''دُرون'' انت، که نوزده سدءُ هشتاد و بهت عیسوی ءَ آزات جمالدینی اکیڈمی کراچی ءَ چاپ وشنگ کتگ۔

آدم حقانی ءِ شاعری ءَ بازیں هاسیتے گِندگ بیتءُ که چراہانی تو کا پیداورتریں حاسیت کلاسیکی رنگ، انقلابی بُن گپ، قوم دوستی، وتن دوستی، زبان دوستی، بلوچ شاعرءُ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

کلمکارانی ذکر، بلوچی ماہتاکانی توسیپ، حق گشی، مہر و دوستی، اُمیت واری، ڈولداری، سادہی، جوش، عربی ءُ فارسی لہزانی کارمردی ءُ دگہ ھمے ڈولیں ھوار اَنت۔

آدم حقانی ءِ شاعری ءِ 'آ' ھاسیت کہ گوں کتاب ءِ گال ءُ لچھانی گِندگ ءَ یکدم مارگ بیت، آئی ءِ کلاسیکی رَنگ اِنت۔ آنوکیں دور ءِ شاعرے بوتگ ءُ گوں نوکیں دور ءِ بازیں شاعرے ءَ نزیکی ءُ دوستی ہے بوتگ ءُ چراہانی شاعری ءَ سرپد بوتگ۔ بلئے کلاسیکی رنگ گوں آئی ءِ تب ءُ جاوراں گیشتر ھم دَپ بوتگ۔ پمیشا آئی ءِ تحیمیں گال ءُ لچھانی مَستریں رنگ کلاسیکی اِنت۔ (البت گالانی کمتر ءُ لچھانی گیشتر) ءُ اے رنگ گال ءُ لچھانی اسٹائیل، تکنیک ءُ فارم دُرستاں گِندگ بیت۔ اے ردءِ دگہ دگہ گالانی لہتیں شعری مثال ایڈول ءَ اَنت:

موکل انت واب رُخصت انت آرام نوں ترا
زانگا پر کُت اٹکلاں بال کُرت اَچ سرا
زِری نوداں کمر بستا گوں سیاھیں جمہراں مرچی
گِروک ءِ شہم شہمات انت گوں رَعدی گُرّگاں مرچی
مُچار آدم مکُش حالاں پدا یاتاں مگیج لالے
اے حقانی تمنا ینت ترا بیاینت دلا پرچہ

ءُ ھمے ڈول ءَ یک لچھے ءِ چُنڈے پہ مثال ھاذِر انت کہ سرھال ہے ''کُشت ءِ گُشتن'' اِنت ءُ کوھنیں کسمانکی رنگ ہے پیدا ورانت:

کُشت ءِ کہ کائیں تی گورا
گُشتن کہ دل داتا ترا

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

گشت کہ نندیں بُرز ترا
گشتن کہ چتانی سرا
گشت کہ تی شر رنگیں ڈگار
گشتن تی وشبوئیں بہار

بلئے آدم حقانی ءِ شاعری ءِ مستر ءُ ھاس تریں ھاسیت، انقلابی بُن گپانی انت۔ آ یک انقلابی دورے ءَ پیداک بوتگ ءُ چہ دنیا ءِ انقلابی چست و ایراں سرپد بوتگ۔ پمیشا انقلابی یے جوڑ بوتگ ءُ گوں ھمے بستار ءَ وتی چاگردیے پہ اُرتی چار اِتگ ءُ کوھنیں سیاسی ءُ مالی بندوبوج، ءُ وتن، قوم ءُ مہلوک ءِ پدمنتگی، واری، پادمالی، ناوانندہی، ناتپاکی، اڑوکڈ، جنگ و چوپ ءُ ایدگہ ھرابی یے ھلکاپی ءَ ماراتگ اَنت ءُ چریشی ءَ سک دل پدرد بوتگ ءُ وتی مارشت ءُ دل پدردی یے ماں شعرانی سُورت ءَ درشان کتگ اَنت۔

وتی یک دراجیں لچھے ءَ کہ سرھال یے ''ھتیں گال'' انت، یک جاگہے مستراني غداری ءُ بزگرانی واری ءِ بابت ءَ پہ ارمانے گُشیت:

چونیں حالتے یا باری!
زُرتہ مستراں غداری
بزگر کار کنت پہ خواری
حاکاں بڈ کنت صد واری
واجہ گلّھاں تڑ آری
بزگر چو گنوکا چاری۔

''امیر ءِ تڑ آرگ غریبے اُفارگ'' نامیں لچھے ءَ یک جاگہے اَمیر ءِ زیاتیں اَزگاری ءُ گریب ءِ بازیں نیزگاری ءِ بابت ءَ پہ اپسوزی گُشیت:

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

امیرا دولت دنیائے باز نژ آرگا دَمبُرت
غریبا خوارئے بازیں غم اُفارگا دمبرت
امیر اچ وردِناں بازیں چو گامیشے وڑا زنڈ انت
غریبا لُنکوئے خُشکیں پہ شام و سوارگا دَمبُرت

آ واجہ ءِ بے کاری ءُ سُستی، ءُ راج ءِ ناواندہی ءُ ناسرپدی ءُ سکّیں ھرابیں نذرے ءَ چاریت کہ چریشی ءَ آئی ءِ طبقاتی شعور ءِ اندازہ جنگ بیت، ءُ "پنتے پہ واجہاں" نامیں لچّے ءَ واجہاں کار ءِ سکین ءَ دیان ءَ گُشیت:

نوں واجہاں وت سار کن اِت
اَچ بزگر بے زار گن اِنت
وت حذمت وت کار کن اِت
وت گوک وت لنگار کن اِت
بے کاری ءِ نانے بَزیں
بے کاری ءِ نامے بدیں!
کاری ءِ نام سردار بیت
بے کار ءِ نام مُردار بیت
آ دیما واجہ کاہلنت
اے دیما راج مے جاہلنت
اے ہر دو طبقہ رَد اَنت
وت ماں وت اَنت مُفتا بد انت

چہ انقلابی بُن گپانی ھاسیت ءَ رَند، آدم ءِ شاعری ءِ مستریں ھاسیت قوم دوستی انت۔ آدم ءَ وتی بلوچانی پیشی کار و کرد ءُ دلیری ءُ زحم جنی باز دوست اَنت ءُ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

آہانی سرءِ پہر بندایت۔ بلئے آہانی ناتپا کی یے دوست نہ بیت۔ پمیشا آ بلوچاں سکین دنت کہ آ وتی ھما پیشکیں ھاسیتاں کار بگر اَنت ءُ چہ مرچکیں ھرابیں جاوراں وتارا ذَربکن اَنت۔ چوکہ ''ما بلوچ'' نامیں لچّے ءِ کشیت:

ما بلوچن ما بلوچن ما بلوچ
ما زمینے ماہُ استارِن و روچ
گُلزمینے پہرہ دارِن ما بلوچ
پہ معیاراں سرمچارِن ما بلوچ
کوہ سار ءِ نرمزارِن ما بلوچ
پَر بَداں سک زَھر مارِن ما بلوچ
ما بلوچن ما بلوچن ما بلوچ
او بلوچ بیا تو وتی راجا بدوچ
زَحم جن چابُک سواراں ما بلوچ
کوہ ساراں پہ شکاراں ما بلوچ
کوچگاں فصل کشارِن ما بلوچ
دُشمناناں تیر گوارِن ما بلوچ
ما بلوچن ما بلوچن ما بلوچ
او بلوچ نوں ناتپا کیا بسوچ

''بلوچ پادا'' نامیں لچّے ءِ بلوچاں، پادآھگ، وتی گلامی ءِ سادءِ سندگ ءُ پہ زور وتی حقانی پچ گرگ ءِ سکین ءِ دَنت:

پہ خیراتی ملوٹ دادا پکن ہمت چو فرہادا
پسند تو بستگیں سادا بلوچ بزگ مبو پادا

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

پکن نوں توکلے شیری مکن تو سَک سَک و دیری
بلوٹ حقا مکن دیری بلوچ مُردگ میو پادا

آ پیشی قبیلہ ئی سردارانی حقّ ءِ بوتگ، بلئے انگریزانی داشتگیں دلّار ءِ قوم دُشمنیں سردارانی ھلاپ بوتگ۔ پمیشا وتی بازیں گال ءِ لچّے ءِ آیے ایر جتگ اَنت۔ چوکہ ''بگی ءِ سردار'' نامیں دراجیں لچّے ءِ لہتیں جاگہا گشیت:

سرداری ءِ راج مَستری
پیشا نہ اَت پہ وت سَری
سردار۔ گُرت رَہ در بری
راجا وتی نام گُرت مَری!

احت کہ پرنگی تئی گورا!!
راجے چہ دَر گت ترا!
وت دات پاگ پر تی سرا
گُرت ترا زور سر برا
دات ترا نقدی پگار
ناما ءِ تی گُرت اَنت ڈگار
راجا را بزگر دات قرار
ششک شُمے زور بوت اوار
ننگ وت شا گُرت اَنت بہا
دات اَنت بہا ننگ جہ جہا

آ یک وتن دوستے بوتگ ءِ ''وتن دوستی'' ءِ ھاسیت ھم چرائی ءِ شاعری ءِ پدّ ربیت۔ چونائی

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

ءِ آزانت کہ آئی ءِ وتن پدمنتگ ءُ ایرذست اِنت، بلئے بلوچی ءِ نامداریں مثالے کہ ''وائے وتن ھُشکیں دار'' آئی ءَ وتی اے پدمنتگ ءُ ایردستیں وتن ھم سک دوست انت۔ ''اومان پہ اومان ءُ'' نامیں لچھے ءِ توکا ماتیں وتن ءِ پدمنتگی ءُ ایردستی ءِ نقشہ ءُ کشیت ءُ بلوچاں پہ تپاکی ءُھوازیں جُہد ءَ توار پر جنان ءَ کُشیت:

اے مئے وتن بوتا تہار
غیراں کتگ مارا شکار

سر گوات گورپچ ۔ لوار!
اے سبزگ کاہ بہار
ہستیں ما زیادہ ۔ شرمسار
ما بوتکن چوں بے توار
بیا اِت بہاں یک جا اوار
یا ما مرَن یا بَن تیار

گوانک نامیں لچھے ءَ بلوچستان ءِ دولتانی بازی، چرا دولتاں بلوچانی زہری، ءُ بلوچستان ءِ بہرو بانگی ءُ بے توارئی ءِ بابت ءَ دل پدردی درشان کنت ءُ جاورانی بدلینگ ءِ سِکین ءَ دیان ءُ کُشیت:

او بلوچانی وطن تی گنج دولت بے شمار
تاں کدینا چیر بنت گونا مر اَنت تی پہرہ دار
تی ڈگار ویرانگ اَنت آپ تی تچھت ھُشکا رونت
مردم تی لَڈ اَنت رو اَنت بہ حلقوان بے کار بار
دَرمیانا کُل جہانے مے بلوچستان زمین

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

مَنا اَچ کُلّیں جہانا نیست ہچ نام توار
سہ۳ جہا بہر بوتگ اَنت میریں بلوچانی وطن
بہر ایرانے تہائست بہر اوغانا اوار!

زُبان دوستی ھم آدمِ ءِ شاعری ءِ یک پیداوریں ھاسیتے۔ آ یک زبان دوستے بوتگ۔ آئی ءَ وتی ماتی زبان ''بلوچی'' سک دوست بوتگ۔ آ چرے ھبر ءَ سر پد بوتگ کہ زبان ءِ رواج ءِ گرگ ءِ برکت ءَ قوم مانیت ءُ دیمروی کنت۔ پمیشا آئی ءِ مزنیں واھگے بوتگ کہ بلوچی زبان ھم چو فارسی، سندھی، اردو ءُ انگریزی ءِ ڈول ءَ رواج بکپت ءُ دیمروی بکنت۔ ''قومے زبان'' نامیں دو لچّھاں آئی ءَ وتی اے جہزہ یک نہ یک وڈے ءَ درانگاز کتگ ءُ چرے دوئیں لچّھاں یکے ءِ تو کا گُش یت:

ھر کجا قومے زبان بوتگ رواج پہ وانگا
صَرف نحوش جوڑ کُتا قانون لوظے زانگا
مُلکے سرکارا وتی قومے زبان داتگ رواج
آ زبان دیما شُتگ پہ قوم مُلکے مانگا

ھمے لچّہ ءِ تو کا دیمتر ءَ عبدالواحد آزاد جمالدینی ءِ ساڑاتگ کہ آ ماہتاک ''بلوچی'' ءِ کُمک ءَ بلوچ کلمکاراں یکجا گہ کنگا اِنت ءُ بلوچی زبان ءَ دیمروی دیگا انت:

ماہتاکے کشتا نام ءِ بلوچی ایر کُتا
چُچ کنت راجے خیالاں پہ زبانے وانگا
نام عبدالواحد آزاد جمالدینی گہیں
جنت بلوچانا توار بیا اِت گوشن افسانگا

آئی ءَ بلوچی زبان ءِ گیشتر شاعر ءُ لبزانت پجا آوَرتگ اَنت، گوں باز ھم

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

دوریں شاعرءِ لبزانتاں نزیکی یے ھم بوتگ ءُ وتی شاعری ءَ بازءِ نام یے کپتگ۔ ''پہ حقانی چہ حقانی'' نامیں لچھے ءَ عبدالحق حقانی ءِ رَستکیں کاگدے ءِ پسہ ءَ ماں لچہ ءِ سُورت ءُ دَنت ءُ آئی ءَ سئی کنت کہ گوں تئی کاگدءِ رَستگ ءَ منا بلوچی زبان ءِ بازیں شاعرءِ لبزانتے یات آھگا انت۔ اے رِدءَ چہ کوھنیں شاعراں مُلّا پازل، مُلّا قاسم، بالاچ، ملک دینار ءُ دگہ بازینے ءِ نام ءَ کپت ءُ چہ نوکیں شاعرءِ لبزانتاں گل خان نصیر، مراد ساحر، ملک رمضان، عطا شاد، صدیق آزاد ءُ دگہ بازینے ءِ نام ءَ کپت ءُ گڈ سر ءَ گُشیت:

منوں آدم و حقانی منی نام!
گوں ڈیہے شاعراں یکجاہ جنیں گام
کسے شعرا بلوچی کہ پکنت دام
بہ جھل جھاوَ منی جاگا پکنت شام

آئی ءِ زمانگ ءَ ھاسیں بلوچی ماہتاک ''بلوچی'' ءُ ''اولس'' بوتگ اَنت۔ اے دوئینانی تو کا آئی ءِ گال ءُ لچہ چاپ وشنگ بوتگ اَنت۔ وتی شاعری ءِ تو کا اے ھرءُ کانی نام یے کپتگ ءُ توسیپ یے کتگ۔ ''پہ بلوچی ماہتاک ءَ'' نامیں لچھے ءَ آزاد جمالدینی ءِ دورءِ ماہتاک ''بلوچی'' یے ساڑانگ۔ مثال ءِ ھبر ءَ:

توار قومے بلوچی ماہتاک انت
پہ چناں ہر بلوچے جلوہ ناک انت
بلوچانی گُشگ دائم ہمیش انت
کہ ما لوٹاں ھما تاکے کہ پاک انت

ءُ پہ ''اولس ءَ'' نامیں لچھے ءَ ماہتاک ''اولس'' یے ساڑانگ۔ چوکہ:

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

اولس نوں جُنجتا نوک چول جنان اِنت
بلوچی ءِ کشاراں آپ دیان اِنت
تہار ماہیں شپے لُنجاں مُتُرس اِت
پہ شیراں شپ تہاریں مائکان اِنت

بقولِ ابوعلی آفاق: ''ھرچ مردُمے کہ چہ حقّیں ھبر ءَ پہریز کنت، آ کُنکیں شنانے۔'' وھدے کہ آدم یکّ حق گُشیں شاعرے بوتگ ءُ پے حق گُشی ءِ سؤب ءَ وتی پیام ءِ حقانی کتگ کہ مانائے ''گوں حق ءَ سیادی داروک'' انت۔ آئی ءِ حق گُشی ءِ مثال چہ نائی ءَ وا آئی ءِ شاعری ءِ گیشتری بہر اِنت کہ چہ حقّیں ھبر ءَ سررپچ اِنت۔ بلئے پیداور زریں مثالانی تو کا آئی ءِ لچہ بزّکار، حقّیں گال، زمانگ بوت بدل، تامور، پُرنگی، من بزگروں، شگان ءِ، غیبے توار، امیر ءِ نزّ آرگ غریبے اُفارگ، بیچارگ مَبُو، بگّی ءُ سردار، بزگر، اُپتے پہ واجہاں ھوار اَنت۔

مہر و دوستی ءِ ھاسیت ھم آئی ءِ شاعری ءَ باز گندگ بیت۔ شکسپیئر ءَ گُشتگ کہ ''عاشق، شاعرءُ گنوک یکّیں تہر ءِ مردم اَنت'' آ یکّ ھلکیں شاعرے بوتگ، پمیشا آئی ءِ عاشق یا عاشق تب بوگ ھم الّمی ھبرے بوتگ۔ آئی ءَ وتی باز گالانی تو کا مہر و دوستی ءِ جہزہ احیال دَرشان کتگ اَنت۔ اے رِدءَ دگہ دگہ گالانی لہتیں شعر چوش اَنت:

وھدے تو کنئے گوں من تران
مشکل بنت منی وَت آسان
پر تو دِل منی درد وار اِنت
بے تو زندگی مُردار اِنت
آ چے ماں دل ءَ چو روک اِنت

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

دوری تی دلے سوچوک اِنت
آدم دل ترا زانیں دات
حقّانی گُشیت دوست بیایات

اُمیت زند ءِ، ءُ نا اُمیتی مَرگ ءِ نشانی اِنت۔ لبزانک زند ءِ عکس اِنت۔ پمیشا شرّیں لبزانک ءِ واستا اُمیت الّمی چیزے۔ ءُ آدم ءِ شاعری ءَ اُمیت واری ءِ ھاسیت است اِنت۔ آوتی وتن، راج ءُ چاگرد ءِ سجّہیں ھرابیاں دیم ءَ کاریت۔ بلئے نا اُمیت نہ بیت ءُ اُمیت ءِ چراگ ءَ مدام روک کنت ءُ آئی ءَ مِرَگ ءَ نیلیت۔ چوکہ "پدا" نامیں لچّے ءَ پہ ھُلّے گُشیت:

پدا ساٹار تامیشاں پہ اُومیتا بہارانی!
پدا کاہ رُستگ اَنت سیرکیں شماں پراہیں ڈگارانی
پدا مے کوچگاں رُستگ وتی گیسو کشارانی!
پدا ہوشگ کتگ بنداں گیابیں ملگزارانی

شعر بنکی سُورت ءَ یکّ ڈولی تجربہے ءُ پرے ڈولی تجربہ ءَ ڈولداری باز ارزشت داریت ءُ ھرچ گال ءُ لچّہ ءَ کہ اے ھاسیت مبیت، آزیات شرزانگ نہ بیت۔ بلئے آدم ءِ شاعری ءَ اے ھاسیت است انت، کہ لبزانی گچین کاری، لبزانی جوڑینگ، شعرانی شرکنی، شاعری ءِ سادہی، زبان ءِ روانی ءُ دگہ ھمے وڈیں چیزانی شگل ءَ باز جاگہا گِندگ بیت۔ اے رِد ءَ پہ مثال یکّ گالے ءِ اے شعراں دلگوش کن ات:

منا کاینت وتی دوستے جریات
منا دوستا وتی چَنکاں شکر دات
نہ چاریں چاردھی ماھا کدی من
کہ ماہ اَچ دُر دَپا ھچبر بئیت زیات

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

بقولِ پی جے بیلے ''سادہی، قدرت ءِ اولی ءُ ازم ءِ گڈی گام گیج اِنت۔'' ءُ اے چیز چہ آدم ءِ شاعری ءِ پیدا ورتریں ھاسیتاں یکے، کہ سرءَ تا پادءَ آئی ءِ تجمیں گال ءُ لچھاں مزنیں کساے ءُ گندگ بیت۔ چوکہ ''قومے زبان'' نامیں یک لچے ءِ لہتیں بندانی مثال اَنت:

قومے وتی زبان ءَ شاعر توار کنت
مُلکے وتی یلانا کاریت اوار کنت
دَمبُرتکش چہ دھر ءِ گیشیں جتائی ءَ
کاریت انت ہمسرانا یک جا قطار کنت

''جوش'' شاعری ءِ یک شریں ھاسیتے زانگ بیت کہ شاعری ءِ تو کا زور و تاثیر مان کنت۔ ءُ اے ھاسیت آدم ءِ شاعری ءَ ھم گندگ بیت۔ مثال ءِ ھبرءَ آئی ءِ ''تامور'' نامیں لچہ ءِ چُنڈے اے ڈول اِنت:

ڈُنگ نوں پانگ انت راہانی
گُرک نوں شوانگ اَنت میشانی
ظالم لیڈر انت راجانی
زوراک نوں کنت ذیم پانی

آئی ءِ شاعری ءَ جاگہہ جاگہے ''عربی ءُ فارسی زبانانی لبز ءُ ترکیب'' گندگ بنت، کہ چریشی ءَ آئی ءِ زبان ءِ پہکی اثر مند مالوم بیت۔ چوکہ یارب کریم کردگار، برقرار، بے شمار، تاج دار، رعد، حصار، برتر ءُ دگہ ھمے ڈولیں۔ بلئے ھلکیت ءَ کوھنیں شاعری ءِ دومی دورءَ، ءُ نوکیں شاعری ءِ بنگیجی زمانگ ءَ عربی ءُ فارسی زبانانی لبز ءُ لبز جوڑ ءِ کارمردی ءِ عیبے نہ بوتگ، بلکیں زُباں زانتی ءُ عالمی ءِ نشانی بوتگ۔ پمیشا مُلا پازل ءِ شعری کتاب ''شپ چراگ''، مُلا قاسم ءِ شعری کتاب ''پہکیں اشرفی'' ءُ مراد ساحر ءِ شعری کتاب ''پاہار'' ءَ ھم پُشیں چیز باز گندگ بیت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

آدم ءِ شاعری ءَ جاگہ جاگہے ازی نزوری ھم گِندگ بیت۔ مثال ءِ طبرءَ بندانی نابرابری، کنڈو بیٹ ءُ دگہ ھمے ڈولیں نزوری۔ چہ ے ڈولیں نزوریاں چیزّ ے وا کتابت ءُ پروفانی رَدی مالوم بنت۔ ءُھرچی کہ آئی ءِ شاعری ءِ ھلکیتیں نزوری اَنت، تہ آ اِنچو بازنہ انت کہ آئی ءِ زمانگ ءَ بلوچستان ءِ پدمتگی، بلوچانی ناواندہی ءُ جاہو ءِ ڈولیں گتائیں ھندے ءِ ھساب ءَ ھاسیں ارزشتے دیگ بنت۔

انگریز شاعر ءُ شرگدار بلیک، شیلی ءُ ورڈز ورتھ ءِ گُشگ ءِ رُو ءَ: ''شاعری دُراھیں علم ءُ اِزمانی اَرواہ اِنت۔'' ءُ اگن مردم گوں اے قول ءَ تپاک بکنت، گڈا اے ھبر ءَ شک نہ بیت کہ ''دُرون'' ءِ شاعر ءَ وتی کساس ءَ اے ''ارواہ'' پتا سر کتگ۔

ما اے سر بوتگیں ارواہ ءِ قدر ءَ بزانیں یا مزانیں، پریشی ءُ سرکنوک ءِ سر ءَ ھاسیں اثرے نہ کپیت۔ چیا کہ اگن مرچی ما ایشی ءِ قدر ءَ مزانیں، تہ باندا چنا زندتری مردم گیشتر زانت ءِ ھد ابند بنت ءُ اشی ءِ قدر ءَ زان انت ءُ اشی ءِ سرکنوک ءِ نام ماں جہان ءُ ھر سُورت ءَ زندگ مان ایت۔ ھنچو کہ آدم حقانی ءَ وت گُشتگ:

آ کس پہ ننگاں مُرتگنت
ڈیہا وتی سر داتکش
نامش جہانا زِندگنت
گر بُرتگ ءُ بار داتکش

(تربت، 11 مارچ 1994)

دلگوش: اواران ءِ سیمینارے ءَ پیش کنگ بوتگ۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

سید ءِ ازم ءِ سرءَ چمشانکے

سید ظہور شاہ ہاشمی چہ بلوچی زبان ءُ لبزانک ءِ نوکیں دور ءِ مستریں اِزم ءِ گراں یکے بوتگ۔ آئی ءِ ازم ءِ باز پہنات انت۔ آ شائرے ھم بوتگ، آزمانک نویسے ھم، گدار نویسے ھم، زبان زانتے ھم ءُ زانتکارے ھم۔

سید ءِ اولی ءُ مستریں پڈ شائری انت۔ آئی ءُ لچہ ھم پر بستگ ءُ گال ھم، بلئے آئی ءُ چہ لچہ ءُ گال باز گیشتر ءُ شرتر پر بستگ۔ ءُ بلوچی گال باز دیم ءُ بُرتگ۔ پمیشا آ گیشتر یک گال گُشیں شائرے گُشتگ بیت۔ آئی ءِ گیشتر گال ءُ شیرانی توک ءُ روانی، ڈولداری، تامداری، مہر و دوستی، دوستدار ءِ سپت و سنا، دوستدار ءِ جتائی ءِ گم، دوستدار ءِ ترانگ و یات، دوستدار ءِ نیادانی واھگ، لبزانی گچین کاری ءُ شائری ءِ جتاءُ پیداوریں رنگ ءِ ھاسیت ءُ باز گال ءُ شیرانی توک ءُ کوم دوستی ءُ وتن دوستی ءِ ھاسیت ھم، گِندگ بنت۔ سید ءِ چاپ و شنگ بوتگیں شیرانی کتابانی توک ءُ اَنگر ءُ ثرونگل، بُرتگیں بیر، ثراپکنیں ثرمپ ءُ پچکانیں سَستا ھوار اَنت۔

چرائی ءِ شرتریں شیرانی توک ءُ لہتیں شیر ایش اَنت:

گیش کن شہلانی گونڈلیں تیراں
دل مبات انت اگاں من دلگیراں
ترانگ اِش دات من ءَ زبادبو ءِ
چست کن اِت زَپتیں پوپل ءُ ھیراں

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

مروچی ھِنّی اَنت ماھیں گُل ءِ پاد
پدا باریں لگتمال انت کئی دل

کاگدیں دیم تئی چارگ ءَ پولنگ نہ چنت
سہتے ءِ نند و نیاد ءَ من ءَ چمدار مکن

گُل ءِ ملگوراں مسک ءُ امبریناں
کناں یات ءُ وتی گُلّ ءَ زَریناں

گنوکیں دل کہ پرتو پہر بند اِیت
تچوکیں آپ ءِ پُشت ءَ کِشک رَند اِیت

برے پہ ھالل ءَ گلکاریں گال پربنداں
برے پہ راج ءَ چکن کاریں درداں در ریچاں

سیدءِ دومی پڑ آزمانک نویسی انت۔ آئی ءِ لہتیں آزمانک ھم نبشتہ کتگ کہ گیشتر بُنگجی آزمانک اَنت۔ ''میرگنڈ'' ءِ نام ءَ آئی ءِ آزمانکی کتابے چاپ وشنگ بوتگ۔ بلئے آئی ءَ اے کتاب ءِ سرءَ وت بُنگجی تاکبند نبشتہ کتگ ءُ اشی ءَ رارم ءُ آزمانکانی بُنگجی کتابے لیکتگ۔ پداھم آئی ءِ ''گاریں کلدار'' نامیں آزمانک کہ ''میرگنڈ'' ءَ ھور نہ انت گوں، یک شرّیں آزمانکے کُشتگ بیت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

سید ءِ سیمی پڈ گدار نویسی انت۔ آئی ءَ ''نازُک'' ءِ نام ءَ یک گدارے نبشتہ کنگ کہ بلوچی زبان ءُ لبزانک ءِ اولی گدار زانگ بیت۔ ایشی ءِ توک ءَ آئی ءَ میر ءُ واجہانی زوراکی، ءُ گریب ءُ نیزگاریں مردمانی پادمالی ءِ وڑ و پیم بیان کنگ انت ءُ چاگرد ءِ عکاسی کنگ ءِ کوشت کنگ۔ ھر چُت کہ ایشی ءَ تکنیکی نزوری مان۔ بلئے بلوچی گدار نویسی ءِ پڈا اے گدار ھاسیں راجد پتری درجہ ءُ بستار داریت، پر چہ کہ اے بلوچی زبان ءُ لبزانک ءِ اولی گدار انت۔

سید ءِ چارمی پڈ زبان زانتی انت۔ آئی ءِ زبان زانتی چرائی ءِ لہتیں دگہ دگہ زبان زانتی کاراں زاھر ءُ پیداور بیت۔ آئی ءَ ''بلوچی زبان وادب کی تاریخ ایک جائزہ'' ءِ نام ءَ ماں اردو زبان ءَ بلوچی زبان ءُ لبزانک ءِ راجد پتر نبشتہ کنگ۔ اے کتاب ءِ توک ءَ چیزے نزوری ءُ رَدی بوت کنت، بلئے چریشی ءِ راجد پتری درجہ ءُ بستار ءَ انکار کنگ نہ بیت۔ آئی ءَ ''سید گنج'' ءِ نام ءَ یک بلوچی لُگاتے جوڑ کنگ۔ اے لُگات پہ بلوچی زبان ءُ لبزانک ءَ باز ارزشت داریت ءُ چریشی ءِ چاپ وشنگ بوگ ءَ بلوچی زبان ءُ لبزانک ءِ لبزانی توک ءَ باز گیشی اتگ ءُ چریشی ءَ بلوچی زبان ءُ لبزانک ءِ دیمروی ءَ باز کمک و مدت رسگا انت۔ آئی ءَ باز لبز ءُ اصطلاح وت جوڑھم کنگ۔ چے لبزانی توک ءُ لہتیں لبزگوں بلوچی زبان ءَ ھم دپ نہ انت ءُ بلوچی زبان ءُ لبزانک ءَ رواج گرگ ءَ نہ اَنت۔ بلئے چیزے لبزگوں بلوچی زبان ءَ ھم دپ انت ءُ بلوچی زبان ءُ لبزانک ءَ کارمرد بوگا انت کہ چراھاں ھاس تریں لبز لچہ، رَم، رِدانک، نمدی، ٹپال ءُ دگہ لہتین انت۔ زُبان زانتی ءِ رِدءَ آئی ءِ دگہ لہتیں چاپ وشنگ بوتگیں کتابانی توک ءَ ''بلوچی سیاھگ ءِ راست نبیسگ''، ''بلوچی بنگیج''، ءُ ''جُرعم بلوچی'' ھوارانت۔

سید ءِ پنجمی پڑ زانت کاری انت۔ آ یک زانت کار یا مُفکرے ھم بوتگ۔ آئی ءَ وتی زانت ءُ تجربہ ءِ مُتابک ءَ قولانی سُورت ءَ ھم وتی ھیال ولیکہ درشان کنگ انت۔ آئی ءِ قولانی کتابے ھم چاپ ءُ شنگ بوتگ کہ نامے ''دستگیں دستونک'' اِنت۔ چہ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

سستگیں دستونک ءِ قولاں لہتیں قول ایش انت:

1) سُچ اِیت وَٹ ءُ جُش اَنت ٹیل، نام چراگ ءِ نوک اِنت۔

2) من ءَ مہ گِرّین اِت، کہ شمئے وتی پدگار بنت!

3) آبودنا کی کہ من ءَ چہ وتی جند ءَ بے ترانگ کنت، مگندانوں بات۔

4) سر ءَ مہ سُرین، ''ھو'' بکن یا ''اِنّا''۔

5) اگاں تو منی ءُ وتی میانجی ءَ کِشکے رَست کنئے گڈا بزاں تو گار نئے۔

6) لہتیں من ءَ گُش ایت گنوک، لہتیں گُش اِیت شپتال، منی میار ایش انت کہ من وتی زبان ءَ گپّ جناں!

7) یکّے ہنگامانی واجہ اِنت ءُ یکّ ھزار بے شام، اوروچ تو کجائے!!

8) ماڑیانی چراگ شہموک اِنت

کہ آس ماں کُڈّ کاں روک اِنت

9) بُلُم دگہ چیزّ ے ءُ لوپ دگہ،

بلے چہ ھر دُکاں وت ءَ پہریز

سید ءِ جند بیران بوتگ۔ بلئے آئی ءِ نام ءُ ازم زندگ اَنت۔ آئی ءَ بلوچی زبان ءُ لبزانک ءِ دیم ءَ برگ ءِ واستا وتی دُراھیں زند وَ پک کتگ۔ پرے مکسد ءَ بازیں قربانی یے داتگ ءُ وتی جاور ءُ وسیلہانی مُتا بک ءَ بلوچی زبان ءُ لبزانک ءِ دیم ءَ برگ ءَ مزنیں کساسے ءَ سؤب مندھم بوتگ۔ پمیشا اِزم گرے ءِ بستار ءَ آئی ءِ درجہ باز بُرز اِنت۔ تا وھدے کہ بلوچی زبان ءُ لبزانک ءُ بلوچ راج زندگ بنت، سیدھم زندگ بیت۔ ءُ آئی ءِ نام مدام پہ دوستی ءُ عزت واحترام گِرگ بیت.....!!

(تربت، 2 مارچ 1989)

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

سیدءِ شاعری

بے وساں دست ءَ چہ مال ءُ سر شُتگ
گوں منی تپّیں دل ءَ دلبر شُتگ
پتّراں پُلّیناں پیچ اِچ مجلس ءِ
شپ چراگ ءُ ماہ ءِ ھمدرور شُتگ
مرگ شومان اِنت کہ ارواہ منی
ھانّل ءِ ھمبراہی ءَ پیسر شُتگ

پہ بے وسی..... مال، سر، دل ءُ دلبرءِ روگ ءِ گم وگُرستاں گار و گمساریں، اے پریات و زاری کنوک اَت، بلوچی زبان ءِ نامی ئیں ازم گرءُ ھانل ءِ زلپ ءُ ملکورانی بندیگیں..... واجہ سید ظہور شاہ ہاشمی!

واجہ سید ہاشمی یک باز سپتیں ازم گرے بوتگ۔ آ یک پچّی ءَ بلوچی ءِ شاعر، آزمانک نویس، زبان زانت ءُ زانتکار یا مفکرءَ ابید بلوچی ءِ اولی ءُ وتی زندءَ یکّیں گدار نویس بوتگ۔ بلئے آئی ءَ چہ اندگہ پڈاں، ماں شاعری ءِ پڈا گیشتر نام دَرآوَرتگ ءُ ھمے سَب انت کہ مرچی آ گیشتر پہ وتی شاعری ءَ نامدار اِنت۔

''شَرّیں ازم گر'' ءِ سپت (Difination) ءَ چونائی ءَ ھر یکے وتی جندءِ ھیال دلیکہانی پدا دگہ دگہ وڈ ءَ کنت۔ بلئے اے بابت ءَ یک حمرے ءِ سرءَ کم وگیش

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

دُراھیں مردم ھم حیال بنت۔ آ ایش کہ ''شرّیں ازم گر'' ءِ یک پدّ ریں نشانی ہے آئی ءِ سر ءَ تران و باوست ءُ شرگداری بوگ اِنت۔ پرے وڈءَ دھدے بلوچی ءِ ازم گر چارگ بنت تہ شرّیں ازم گرانی رم ءَ سید ھم ھور بیت گوں۔

سید ءِ سر ءَ تران و باوست کنوک ءُ شرگدارانی دو دگہ وڈیں رُمب اَنت۔ یکے آئی ءَ را ھمنچو ساڑائیت کہ گوں پوراں ھمسر کنت ءُ بلوچی ءِ مستریں شاعر لیکیت ءُ دومی آئی ءَ را ھمنچو ایر جنت کہ بُنچ ءِ مال ھم نہ کنت۔ منی نزّ ءَ ھر دو رُمب انتہا پسندی ءِ آماچ اَنت۔ نئے آ چو شر بوتگ کہ بلوچی ءِ مستریں شاعر لیگ بیت ءُ نئے ھمنچو حراب بوتگ کہ ھچ ھساب کتگ مبیت۔ بلکیں آ در نیامی درجہ ءِ شاعرے بوتگ۔

شاعر چونائی ءَ سے تہر ءِ بنت۔ اولی ھما کہ پکر (Imagination)، ڈنّی جاور (Objective Conditions) ءُ مراد (مقصد) ءِ سر ءَ زور دِی اَنت۔ دومی ھما کہ جوزہ، تہی جاور (Subjective Conditions) ءُ ازم (Art) ءِ نیمگا گیشتر دلگوش دی اَنت۔ ءُ یسی ھما کہ ماں وتی شاعری ءِ تو کا یک پنجی ءَ جوزہ ءُ پکر ءِ ہم تواری، تہی ءُ ڈنّی جاورانی ہم سنگی ءُ مراد ءُ ازم ءِ ہم تبی ودی کن انت۔ اولی تہر ءِ شاعر گیشتر دنیا ءِ گم و گلاں وتی ازم ءِ براہ کن اَنت، دومی تہر ءِ شاعر گیشتر وتی جند ءِ گم و گلاں ماں شاعری ءِ سُورت ءَ درشان کن اَنت ءُ یسی تہر ءِ شاعر وتی جند ءِ گم و گل ءُ دنیا ءِ گم و گلاں ھور ءُ ہم تب کن انت ءُ شیر پر بند انت۔ اولی ءُ دومی تہر ءِ شاعر وتی چیزّ ے نہ چیزّ ے سپتانی کمکا شرّیں شاعر بوت کن انت۔ بلئے یسی تہر ءِ شاعر گیشتر سکّیں شرّیں شاعر بنت۔ چیا کہ اے تہر ءِ شاعرانی ازم سک شایگان ءُ گوں وھد ءِ لوٹاں ھم دپ بیت۔ یہ وتی جند ءَ، یا یہ یک ٹک، تمن ءُ استمانے ءَ محدود نہ بیت۔ بلکیں تجمیں زند، مردمی (Human race) ءُ گیدی ءَ چاگرد کنت۔ اگن آئی ءِ تو کا استمان دوستی (Nationalism) بیت تہ بس یہ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

یک استمانے ءِ واستاناں، بلکیں پہ دراھیں استماناں یا پورھیں مردمی ءَ۔ پرچہ کہ چشیں شاعر ءِ نڑءَ یک استمانے پورھیں مردمی ءِ یک اَلمی بہرایت ءُ چہ استمان دوستی ءَ میان اُستمان دوستی ءِ منزل ءِ راہ پچ یا ساپ بیت۔ چشیں شاعر ءِ گور ءَ استمان دوستی ءِ اصطلاح اَسلامیان استمان دوستی ءِ یک نشانی (Symbol) ے بیت۔

سید ءَ من سیمی تہر ءِ شاعرے نہ لیکاں۔ چیا کہ نئے آئی ءِ جند ءَ سیمی تہر ءِ شاعر ءِ سپت بوتگ انت ءُ نئے آئی ءِ شاعری ءَ سیمی تہر ءِ شاعری ءِ سپت است اِنت۔ آ اولی تہر ءِ شاعرے ھم نہ بوتگ کہ پریشی ءَ کم چہ کم ءَ وتی چاگرد ءِ جاورانی مارگ اَلمی اِنت ءُ آئی ءِ تو کا چشیں لیاکت کم بوتگ۔ آئی ءَ گیشتر جوزہ تہی جاور، ءُ ازم ءِ سر ءَ زور داتگ ءُ زیات وتی جند ءِ گم وگل درشان کتگ اَنت۔ پمیشا منی نزیک ءَ آدومی تہر ءِ شاعراں ھوار انت گوں۔

آئی ءَ چہ بلوچی ءِ دومی دور ءِ نامداریں شاعر مُلّا پازل ءَ باز اَثر زُرتگ۔ آئی ءِ شاعری ءَ پازل ءِ شاعری ءِ ڈول ءَ مہری ھُل و جوزہ، دوستدار ءِ سپت وسَنا، جتائی ءِ گم، نیادانی اُمیت، جتائیں وڈ ورنگ، جاگہ جاگہے استمان دوستی ءِ جوزہ ءُ باز جاگہا شعریت ءُ لبزانی ڈولداری وشرکنی گندگ بیت۔ جاورانی تپاوت ءِ سؤب ءَ دوئینانی تپاوت بس ھمیش انت کہ پازل وتی شیراں برے برے پہ فارسی ءُ عربی ءِ درآمدیں لبزاں بڈّ دل و بے تام کنت ءُ سید وتی شعراں پہ بلوچی ءِ وت گڑیں لبزاں بڈّ دل و بے تام کنت۔ پازل ءِ شاعری ءِ تو کا کوھنیں رنگ گیشتر ءُ نوکیں کمتر اِنت ءُ سید ءِ شاعری ءِ تو کا نوکیں رنگ گیشتر ءُ کوھنیں کمتر اِنت۔ منی حیال ءَ اگن اے دوئیں شاعرانی دور یک بوتین تہ اشانی شاعری ءِ تپاوت چریشی ءُ ھم کمتر بوت۔ ءُ آ گوں یکے دومی ءَ سک سک نزیک بوتگ اتنت۔ سید ءِ اے شعرانی تو کا پازل ءِ اثر پیدا ور اِنت:

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

منی ارواہ ءِ ریتاراں ھزین ایت
گلیں ھانل کھیب ءُ لڈ گانی
تئ آسکی دیدگانی منت وار اَنت
منی بھت ءُ سیاھی کنجلانی
بجر پہ ایمنی سبزیں بھاراں
منی لستائیں آھوگ بیدھانی
گجا آ شھد گال ءِ ہینکیں لُٹ
کجا اے کدہ شیر ءُ شکلانی

پازل ءِ ھمے اثر ءِ سوَب ءَ آوتی شاعری ءِ تو کا پازل ءِ نام ءَ باز باز کار مرد کنت ءُ آئی ءَ را ساڑائیت۔ مثال ءِ ھبر ءَ:

دوشی شکلیں واب ءَ مُلا پازل اوں دیستگ
پرچہ گال و گپتارانی کِسد نہ نُواراں من
پازل ماں گھیں لچہ گوشاں کارواں سالار
بے جیڑہ ءَ شاھانی شھ انت لچہ گوشانی
راج لچہ ءُ دود لچہ ءُ پنت لچہ ءُ دستونک
اے پازل ءِ مارتین ءُ سگار، ڈگی ءُ کاٹار

ابید چہ مُلا پازل ءَ آئی ءَ چہ لہتیں اردو شاعراں ھم اثر زُرتگ۔ مثال ءِ ھبر ءَ آ یک کچے ءَ گوں اردو ءِ نامداریں شاعر اختر شیرانی ءَ ہم وڈ گندگا کیت۔ سید ءُ اختر ھردکانی

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

عری چہ مہری جوزہ ءَ سر ریچ اَنت۔ ھردکانی شاعری یک مہلنج ءِ چپ و چاگردءَ چکر ت۔ ءُ ھمے مہلنج ءِ مہر، نیادءُ جتائی ءِ گل ءُ گمانی کِسّہ ءُ آیات اَنت۔ اختر ءِ مہلنج ءِ نام سلمٰی" انت ءُ سید ءِ مہلنج ءِ نام "ھاتل"۔ ھردکاں وتی وتی مہلنج ءِ نام باز جاگہاءُ ھاسیں رت ءُ وتی رندی شاعری ءَ یک نشانی یے ءِ سُورت ءَ کارمرد کنگ۔ ھنچو ھلکٹ بیت کہ یدءُ وتی ھاتل چہ اختر ءِ سلمٰی ءَ زُرنگ۔ بلئے سیدءُ اختر ءِ مستریں تپاوت ایش انت کہ یدگال (غزل) ءِ شاعر بوتگ ءُ اختر لچہ (Poem) ءِ۔ دگہ تپاوتے ایش انت کہ سیدءَ کا ھاتل زُرنگ ءُ شنگ ءُ ابید چہ ھاتل ءَ دگہ نام مثال ءِ ھبر ءَ املءُ دگہ دگہ سک کم ارمرد کنگ۔ بلئے دومی نیمگا اختر ءَ ابید چہ سلمٰی ءَ ریحانہ ءُ عذرا ءِ نام ھم باز جاگہا کارمرد نگ انت ءُ وتی شاعری ءِ تو کا یک کچے ءَ ھمک رنگی ودی کنگ ءِ کوشست کنگ۔ سید ءِ ندءِ گشنگ انت کہ:

"منی لچہ کاری و شاعری ھاتل ءِ منت وار انت۔ اگاں ھاتل مہ بیتیں، منی ہانی تہا اے رنگیں راست و بے کپیں باہندانی چہر و شبین گندگ نہ بوت۔ البت ہر چنت کہ وھد نوزان بوتگ، ھاتل ءِ جند ءِ چہر و شبین منی شاعری و لچہ کاری ءِ تہا بدل بیان نگ او آئر ءَ آ منی لچہانی تہا بے درور او ہزار درورین مزے (Symbol) جوڑ بنگ۔"

اندگہ ھبر بلکیں یک نہ یک کچے ءَ راست بنت، بلئے گالی شاعری (غزلیہ شاعری) ءِ تو کا آئی ءِ پدماں پداءُ چہ کچ ءَ زیات ھاتل ءِ نام ءِ گرگ ڈولدار مالوم نہ بنت۔

سیدءُ میر ہم یک کچے ءَ یک وڈ گندگا کا اَنت ءُ پہ جوزہ ءُ تہی جاورانی سر ءِ زور ریگاں یک دگر ءَ سک نزیک اَنت، بلئے اشانی نیام ءِ مستریں تپاوت ایش انت کہ میر ءِ ازم ءُ جوزہ چہ یکے دومی ءَ بہ جتاءُ دگہ دگہ وڈ مالوم نہ بنت، بلکیں اُمرہ گوں یکے دومی

Scanned with CamScanner

ءِ ھورءِ ھمگر نچ اَنت کہ یکیں چیز گندگا کا اَنت۔ بلئے سیدءِ ازم ءُ جوزہ ماں گیشتر جاگہاں جتا جتائیں چیز مالوم بنت۔ ایشی ءِ اولی سؤب ھمیش بیت کہ آئی ءِ مارگ چو میرءِ ڈول تیز نہ بوتگ اَنت، دومی سؤب ایش بیت کہ آئی ءَ گیشتر جاگہاں پہ جوزہانی گرم و جوش گرہ سَبر نہ کتگ ءُ زوت زوت ءَ شعر پر بستگ ءُ سیمی سؤب ایش کہ آئی ءَ جوزہ ءِ سرءَ گیشتر ازم ءِ سرءَ کمتر زور داتگ ءُ پہ لبزانی گچین کاری، لبز جوڑ (ترکیب)، اشارہ (رمزیت)، چہر وشبین (تشبیہ واشعارہ) ءِ نوکی یا نوک کار بندگ ءُ نوکیں حیال ءِ شوہاز یا کوھنیں ھیالانی نوکیں وڈ ءِ کار بندگ ءِ ردءَ ھر جاگہہ میرءِ ڈولیں جہد نہ کتگ، مثال ءِ ھبرءَ:

من ترا کدی گشتگ بیرگ ءَ گنہکارے؟
اِنچو زاناں ھر کارے پہ ترا سواب نہ انت
جوریں ناروایانی دیدگاں نہ آزاراں
پہ وتی گُلیں چتاں گُلڑیں گباراں من
وش دلیانی دوار جاہ ءُ کس ءَ شر زاناں
بلے پُچھوں وتی گرانیں گماں بیران کناں

میر ءِ اُرت کاری، دردواری ءُ روانی ءِ بدل ءَ سید ءِ اے شعرانی تو کا تلکیں جوزہ، زوریں رنگ ءُ گنوکیں وڈے گندگا کئیت۔

بلئے ایشی ءِ متلب ایش نہ انت کہ آ ھر جاگہہ ازم ءِ سرءَ زور نہ دنت ءُ ازم ا جوزہ ءِ ھورتور کنگا بے سؤب اِنت۔ باز جاگہا پرے حبر ءَ آھنچو سؤبی انت کہ آئی ءِ شعر ساز وزیمل، وشتواری، قدرتی رنگ ءُ ڈولداری ءِ گوھر قیمتی مالوم بنت۔ مثال ءِ ھبرءَ:

گیش کن ٹھلانی گونڈلیں تیراں
دل مبات انت اگاں من دلگیراں

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

ٹہل و نازانی زوم سریں تیراں چے کناں
دل کُج اِنت؟ سوگاتاں اگاں زیراں چے کناں

مروچی ھنّی انت ماھیں گُل ءِ پاد
پدا باریں لگتمال اِنت کئی دل

پداھم اگن اُرت چارگ ہیت تہ سید چہ اردو زبان ءِ شاعرانی تو کا اسلا چہ درستاں گیشتر گوں مولانا حسرت موہانی ءَ سیادی ءُ نزیکی داریت۔ تچک و راستیں حیال، سادگیں لہز، گیشتر کوھنیں چہر و شبین، مہر و عشقی ھُل و جوزہ، سیاسی رنگ ءِ کمی، دراجیں دراجیں گال (غزل) ءُ بس گال ءَ محدود بوگ، درست حسرت ءِ حیال ءَ گیج اَنت:

من کدی کُشتگ من ءَ گرانیں گماں بار مکن
واھگ ءُ دوستی ءَ چمن گلگدار مکن
کاگدیں دیم تئی چارگ ءَ پولنگ نہ چنت
سہتے ءِ نند و نیاد ءَ من ءَ چمدار مکن
گُل ءِ ملگوراں مِسک ءُ امبریناں
کناں یات ءُ وتی گُلن ءَ زَریناں

البت حسرت ءِ شاعری ءِ تو کا لہتیں ھنچیں سپت است کہ آھاں، آئی ءِ شاعری ءِ درجہ سک برز کتگ، مثال ءِ ھبر ءَ آئی ءَ قول ءِ آل احمد سرور یگا:

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

''گال ءِ تو کاھے دنیاءِ ڈولداری (حسن) ءُعشق ءِ زیمل جت کہ آئی ءِ شرکی، سرامادی، نفسیاتی جاور، جوزہی راستی، وشبوئی ءُ تاجگی بے مَتّ اَنت۔ حسرت ءُ گال ءُ را نوکیں حیال (تصورات) نہ دات۔ آئی ءُ گال پہ زِندءِ دُراھیں گواچنانی پدر کنگا ھم کارمرد نہ کت۔ بلئے آئی ءُ گال ءُ را چہ رنگینی (مرصع سازی ءُ مرصع کاری)، ارزانیں جوزہانی سہرا کنگ ءُ ناڈراھیں جتارنگی (انفرادیت) ءُ رکینت ءُلس ءُ پجارو کیں راستیانی عکس کشیں چیزے جوڑ کت۔ آئی ءُ چہ عشق ءُ آئی ءِ تہلی ءُ زبہری، بدنصیبی ءُ رسم پسندی پچ گپت کہ لکھنو ءِ جوزہی (جذباتی) یا درد و گم پسندیں درس جاہ ءُ یک نادراہی ہے جوڑ بوتگ ات۔ بلکیں آ زندءِ یک مزنیں نیامتے ءُ گیدی ءِ یک ڈولدار تریں معجزہے جوڑ کت۔ آئی ءُ چو آزمانی چیز یگا سُرنگی سجدہ نہ کت، بلکیں آیے چرائی ءِ پوشاک، وشبوئی، وپسگ ءُ پاد آھگ ءِ وڈءُ بے تاھیری ءُ کشاں چیل ءُ زانت ءُ پجا آوَرت۔ پمیشا آئی ءُ گال ءِ پکری بُن مال ءِ تو کا چیزے پر نہ کت، بلئے آئی ءِ مردمی ءُ مہلوکی (انسانی ءُعوامی) تب ورنگ وڈینت ءُ آئی ءُ نفسیاتی ءُ حسیاتی زندے بخشت۔''

(سیاھگ: ''اردو غزل میر سے اقبال تک'' کتاب ''اردو انشا کے الماس پارے'' تاکدیم 76-475)

سیدءِ شاعری ءُ بُرزءِ عبشتہ ئیں نزوری باز جاگہا گِندگ بنت۔ بلئے شرّی کم گندگ بیت۔ اے ردءُ آئی ءِ شاعری زیات چو اخترءِ شاعری ءِ ڈول ءُ یک آزمانی چیزے مالوم بیت کہ پہ دگہ دُگنیائی منزلے ءِ شوہاز ءُ سرسر جنان اِنت۔ ابید چریشی ءُ حسرت ءِ مقابلہ ءُ آپہ آسان و روچ روزینی لبز ءِ کاربندگ، وت سپردگی، روانی، آمدءُ بے ساختگی ودی کنگا ھم برے برے ءُ گیشتر وتی زندی شاعری ءُ بے سَوب گندگا کیت۔ بلکیں ابید چہ درآمدیں (غیر مانوسیں) لبز ءِ کاربندگا باز وھد ءُ چہ وت ءُ وت گڑیں لبزے ھم جوڑ کنگ ءُ وتی ازم ءُ کاربستگ۔ ھنچو گمان بیت کہ گڈی وھد ءُ آئی ءِ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

ذہن ءِ چنگ حسک تر اِنگ اَنت، بلئے پداھم آئی ءَ او پارنہ شنگ ءُ پہ ازم ءِ نامہ ءَ آئی ءَ وت گڑیں لبزانی ردو کنار کنگ ءُ گوں یک دگر ءَ ماں گشینگ بنا کنگ۔ پمیشا باز مردم آئی ءَ را بہتام بندیت کہ آئی ءَ بلوچی زبان تاوان داتگ۔ زبان ءِ تاوان دیگ ءِ بہتام بندگ ءِ سؤب وا چہ زبان ءِ علم ءَ ناسر پدی انت۔ چیا کہ ئری دنیا ءِ ھر چ زبانے ہیت پہ یک ودو یا پہ چیزّے مردم ءِ واھگ ءُ کوشستاں ھچبر نہ بدلیت۔ مئے نزیکیں زبان اردو ءِ چشیں بازیں مثالے است۔ بادشاہ جہانگیر ءَ حکم دات کہ ''شراب'' ءِ نام بدل کنگ ءُ ''رام رنگی'' کنگ ہیت۔ اے لبز سرکار ءِ حکم ءِ سر ءَ دپتراں کار مرد ھم کنگ بوت۔ بلئے مہلوکات ءَ پسند نہ کت۔ پمیشا چیزّے مدت ءَ پد چہ ''رام رنگی'' ءُ ھر کس بے حیال بوت ءُ شراب ءِ نام ھما ''شراب'' بوت۔ چیزّے ایجاد پسنداں ''ریلوئے لائن'' ءِ نام پہ ''سکتہ الحدید'' ءَ بدلینگ ءِ کوشت کت۔ بلئے اشی ءِ آئر ھم ھما بوت کہ ''رام رنگی'' ءِ بوتگ اَت۔ جنرل ایوب ءَ وتی صدری ءِ زمانگ ءَ حکم دات کہ رودراتکی پاکستان ءَ ''مشرقی پاکستان'' ءِ بدل ءَ ''پوربو پاکستان'' ءُ روایرشتی پاکستان ءَ ''مغربی پاکستان'' ءِ بدل ءَ ''پچھمو پاکستان'' گشنگ ہیت۔ سرکاری دپتر، ریڈو ءُ ٹیلی ویژناں سرکار ءِ حکم ءِ سر ءَ ھے نوکیں نام کار مرد کت انت۔ بلئے دُراھیں کوشت بے سؤب ءُ بے آئر بوت انت۔ سرکار ءِ حبر کس ءَ گوش نہ داشت ءُ ھر کس ءَ ھما وھد یگیں نام گپت اَنت۔

زبان اسلا یک ھنچیں چیزیت کہ کسّی گلام و ایردست نہ بیت۔ بلکیں اُمبرہ آزات انت ءُ پہ آزاتی وھد ءِ لوٹ، جاورانی وڑ، ھند ءِ تب ءُ مہلوکات ءِ ھواریں پسند ءِ پدءَ گوں راجد پتر ءَ ھم گام بوان ءَ دیما روت۔ ھے سؤب اِنت کہ یکیں زبان ھم دگہ دگہ ھنداں یک نہ یک کچے ءَ دگہ دگہ وڈ ءَ کار مرد کنگ بیت۔ انگلستان، آئرلینڈ ءُ امریکہ، ھر سے ئیں ڈیہانی اولسی زبان انگریزی اِنت، بلئے چرے سے ئیں ڈیہاں ھر یک ڈیہے ءِ گالوار یا لہجہ (Dialect) دگر یت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

لکھنو، دہلی، حیدرآباد (دکن) ءُ لاہورءِ اردو ءِ قدیمی علمی ءُ لبزانکی بُنجاہ اَنت ءُ چریشاں ہچ جاگہہ ءِ زبان چہ اندگہ جاگہانی زباناں شرتر یا گندہ تر گُشنگ نہ بیت، بلئے کِندگ ھمیش بیت کہ اے دُراھیں جاگہانی گالوار دگہ دگہ وڈ انت۔ بلوچانی زبانانی ھم ھمے مثال انت۔ اگن ما کمکے دور بچاریں تہ بلوچ کہ یک استمان ایت ءُ دراول ءُ آئی ءِ زبان یکے بوتگ، بلئے انوں سے مزنیں ءُ چہ یکے دومی ءَ دگہ دگہ وڈیں زبان اَنت۔ بزاں بلوچی، براہوئی ءُ سرائیکی۔ ابید چریشی ءَ چرے سئے ئیں زباناں ھر زبان دگہ دگہ ھنداں دگہ دگہ وڈ ءَ کارمرد کنگ بیت۔ بلکیں اگن اُرت چارگ بیت تہ ھر سئے ءُ چار میل ءِ سر ءُ چیزّے نہ چیزّے تپاوت الما گندگا کیت۔ چشیں تپاوتانی ودی کنگ یک و دو مردم یا لبتیں مردمانی دستی چیزّے نہ انت ءُ نئے بوت کنت۔ البت چیزّے اصطلاح (Terms) ءِ جوڑ کنگ یک جتائیں حبرے ءُ ایشی ءَ یک و دو یا چیزّے مردم ھم سُت کنت۔ متلب ایش انت کہ سید ءَ چہ وتی وت گڑیں لبز، لبز جوڑ (تراکیب) ءُ دگہ ھمے ڈولیں چیزاں بلوچی زبان واھج تاوان نہ داتگ ءُ نئے اے آئی ءِ وسی ھبرے، البت اگن تاوان داتگ، گڈا وتی جند ءِ ازم، کہ چریشی ءَ آئی ءِ تو کا کنڈ و بیٹ، آورد، بناوٹ، پیچیدگی ءُ بدرنگی ودی بوتگ۔ مثال ءِ ھبر ءَ:

راجانی ھمک جاور ءِ تھارگ ءَ دیدگ
گالایگ ءَ گُلگالیں زباں پُلّیں لچہ کار
سر دپتر اَت دستونک ءِ عمر ابن ربیعہ
تازی وتی راج ءِ، وتی گالانی زماندار
ھر راج ءُ زبان چہ وتی شہ لچّھاں زندگ
تئی راج ءُ زباں ھم پہ وتی لچّھاں زندار

☆

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

نہ کنت مرگ ءِ شئیں ہور ترونگلینت من ءَ
کہ زند ءِ کورم ءِ آس ءِ کریچ و اگریچاں

چمیشا باز قلم کار، شرگدار ءُ وانوکاں ابید آزات جمالدینی ھم آئی ءَ یک ھنچیں شاعرے لیکیت کہ آئی ءِ شاعری پہ وتی جندءَ اِنت۔

''اگہ راست سوج کنئے تہ واجہ سید پہ وتی جندءَ شاہری کنت، پرچکہ مئے پیمیں ناسرپد آوانی شاہری ءَ پوہ نباں کہ ہمے رنگیں لوزان ءَ آوتی شاہری ءَ کاربند کنت۔ ہمے رنگیں لوز کہ ہچ ڈکشنری ءِ تہا آئی ڈس مہ بیت۔'' (پنجگی زمانہ بلوچی، کوئٹہ، تاک 18 جولائی 1977، تاکدیم 2)

من سدّ کاں کہ ''رام رنگی'' ''سکتہ الحدید'' ''پوربو پاکستان'' ءُ ''پھچمو پاکستان'' ءِ اردو لبزانی ڈول ءَ واجہ سید ءِ گیشتر وت گڑیں لبز، لبز جوڑ (تراکیب) ءُ ھمے ڈولیں اندگہ چیز چہ بلوچی زبان، بلوچی لبزانک ءُ مہلوک ءِ ذہناں دَرکا اَنت، البت لہتیں لبز بلکیں تاگپڈے مُدّت ءَ پشت بکپیت کہ کم و باز جوڑ انت ءُ بلوچی ءَ آھانی جاگہہ سک ھورک انت۔ لچہ، نمدی، رم، ردانک، ردانک کار، سیاھگ، ٹپال ءُ دگہ دگہ، چمے شرتریں لبزاں ھوار اَنت گوں کہ مرچی سید ءِ شرگدار ءُ مخالفاں ھم باز اِش کار مرد کنگا اِنت ءُ باز نیے پہ کارمردی ءِ دلمانگ انت ءُ چرائی ءِ مرگ ءَ پدنوں الما آھانی لچ پرشیت ءُ آیے پہ ڈڈی کارمرد کن انت۔ بلئے چو بوت کنت کہ وھد ءِ گوزگ ءِ ھمراہی ءَ اشانی اسلی شکل و سُورت بدل بیت۔ محمد شاہ رنگیلا ءَ حکم داتگ ات کہ سنگترہ ءِ لبز ''سنگ'' ءِ بہر ءِ سوب ءَ بڈول گندگا کیت۔ پمیشا ایشی ءَ رنگترہ کُشگ ءُ وانگ بیت۔ پرائی ءِ حکم ءَ وا سنگترہ ھچ نہ بدل اِت۔ بلئے مزنیں مُدّتے ءَ رند کم کم ءَ ایشی ءِ شکل و سُورت ءِ تو کاھمے پرک ودی بوت کہ ''سنگ'' ءِ ''گ'' دور اتک۔ ''سنگترہ'' ءِ بدل ''سنترہ'' بوت۔ اگن سید ءِ چیرے

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

شتریں لبز پہ جاگہانی یلہ بوگ ءِ سوَب ءَ پشت بکپیت تہ آھانی آئر ھم چو ''سنگترہ'' ءِ آئر ءَ بوت کنت۔ چونائی ءَ اے حبر ءَ شک نیست کہ دائما ھچ لبز وتی یکیں شکل و سورت ءَ پشکپت نہ کنت۔ ابید چریشی ءَ چو ھم بوت کنت کہ چیزے مُدّت ءَ پد چریشاں شرتریں لبز ودی ہیت ءَ اشانی جاگہہ ھم پچ گرگ ہنت۔ مطلب ایش کہ سید ءِ شرترءَ مانوک تریں لبز لہتین اَنت ءَ آھم بے ھتر نہ اَنت۔

وتی شاعری ءِ توسیپ ءِ ردءَ آئی ءَ ماں وتی شعرانی دپتر ''تراپکنیں ترمپ'' ءِ پیش گال ءَ نبشتہ کنگ:

''اگاں من بگوشاں کہ منی پلاں لچہ من ءَ دوست بیت ءَ پلاں نا دوست۔ گڈا بزاں من وتی یک پچے ءِ دوستی ءَ دومی ءِ نادوستی ءِ گپ ءَ جناں۔ بلئے اے گپ ءَ تھنا من نا بلکیں ھر جوانیں ندکارے زانت کنت کہ ''انگر ءَ ترونگل''، ''برتگیں بیر'' ءَ ''تراپکنیں ترمپ'' پہ منی لچہ کاری ءِ زانگ ءَ سے پدیانک انت کہ ھر یک پدیانکے وانوک ءَ پہ یک جتائیں بُرزی ئے ءَ رسگ ءَ کمک کنت ءَ گوں اے گپ ءَ کہ یکیں زرد ءِ درشان ءَ یکیں رنگ ءَ زرشان انت، ھر یک بُرزی یے جتائیں زید ءَ ندارگے داریت۔ پمیشکا پہ منی زانگ ءَ ھر سکیں بُرزیانی ندارگ چارگ لوٹیت۔'' (تراپکنیں ترمپ، دومی چاپ سال 1965، تاکدیم 8)

دل ءَ پہ داوُند ءَ بدی مان نیست۔ وتی جند ءِ ازم ھچ ازم گر ءِ نڑ ءَ حراب نہ انت۔ عبدالرحیم صابر کہ گُشیت: ''قاتل ءِ انتزار پیداک اِنت'' ھم وتی ازم ءَ ھچیر حراب نہ لیکیت۔ بلکیں آئی ءِ سر ءَ پہر بندیت۔ ءَ اے ھم راستیں جبرے کہ ھر قلمکار ءَ شاعر ءِ دگہ دگہ کتابانی نیام ءَ چیزے نہ چیزے تپاوت المابیت۔ بلئے منی نڑ ءَ اے سئے ئیں کتابانی تو کا پُشیں مزنیں سپت نیست کہ پہ ''بُرزی'' ئے ءِ نیمگا بُرت بکن اَنت۔ ءَ نئے سید پُشیں مزن زانتیں، مردم دوستیں یا شڑیں لیکہے ءِ بیرک داریں مردے بوتگ کہ چرائی ءِ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

کار پداں کسے ءَ بُرزی یے ءِ منزل ءِ شون برسیت۔ چرائی ءِ شاعری ءَ جاگہہ جاگہے بے شک اُستمان دوستی (Nationalism) سہرابیت ءُ چریشی ءَ آئی ءِ ساڑاؤ کاں الما اے نامہ رسیت کہ آ یکّ استمان دوست ءُ مردم دوستیں، مردم ءُ ازم گرے بوتگ۔ مثال ءِ ھبر ءَ:

ھپتوئیں راجے گِتگگ ءُ اشکند ۓ گوشاں
گردوے جان ءَ ھاک ۓ ماں چمّا گتگگ اَت

آگہیں شپاں دراجیں، راج ءُ واھگ ءِ کوھیں
سوچک ءُ سوزماں داریں درد ءِ گُمگماراں من
بیرم ءُ تلاہ سیچکیں شیپگ اَنت پہ مھماناں
دُژمن ءِ جگر بنداں رُومّاں ایر کاراں من

چون سگّاں من کہ دژمن پہ گلے
تئی بھار ءِ گُلیں زمبان گِر اَنت
یکے بے آپ ءُ دومی بے توشگ
ھر دوئیں بیرگ ءَ پشومان اَنت

ھاتر ءَ گتّاں راجے ءِ، دیری دل سیدؔ
چہ ردیں امروز ءِ گِر ءُ کشّاں جستگ ات

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

ہلئے آ دگنیاءِ کجام مردمءُ ازم گر اِنت کہ چہ وتی چاگرد یا چہ وتی ھم زمانگیں ازم گراں ھچ اَثر مزوریت۔ آئی ءِ اے استمان دوستی، چرائی ءِ راستیں استماں دوستی ءُ کیشتر یک رسمی چیزے۔ آئی ءُ کم و باز چہ وتی مالی بدحالی ءُ سکی وسُوریانی ءُ کم و باز چہ وتی زمانگ ءِ جاور ءُ اندگہ ازم گرانی اثر ءُ چیزّے نہ چیزّے تام ماں وتی ازم ءُ ودی کنگ کپتگ۔ چونائی ءُ استماں دوستی ءِ نام وتوار ماں دگنیاءِ کُنڈ کُنڈ ءُ ھمنچو جکستگ کہ استمان دژمنیں مردم ھم پہ وتی ذاتی یا طبقاتی نپ و پائدگانی ھاترءُ پہ فیشن و پیش دارگ استماں دوستی ءِ نعرہ ءِ جنگ ءُ نالکاج اَنت ءُ پداپُش گردیں استماں دوستی (رجعت پسندانہ قوم پرستی) پُشیں گرانیں کارے یا مزنیں حبرے ھم نہ اِنت۔

پداھم اے حبر مَنگ لوٹیت کہ آئی ءِ شاعری بے شرّی ھم نہ اِنت۔ مثال ءِ ھبر ءُ، چوعطاشات، مراد ساحر ءُ اندگہ شرّیں شاعرانی ڈول ءُ، آھم وتی جندءِ یک جتائیں وڈ و رنگ (اسلوبِ بیان) یے داریت ءُ چریشی ءُ آئی ءِ شعر و گال ھنچو نشان انت کہ اشکنگ ءِ شرت ءُ پچارگ بنت۔ اے دگہ حبرے کہ آئی ءِ شاعری ءِ وڈ و رنگ تامدار نہ اِنت ءُ شرّیں علمی ءُ لبزانکی مردم ءِ دلگوش ءُ وتی نیمگا تزینت نہ کنت۔

ابید چریشی ءُ راجی تب ءُ اُلسی دود و رھبندانی حیالداری ءِ ڈولیں سپھت ھم آئی ءِ شاعری ءِ تو کا باز اِنت ءُ زیات ھمے چیزّاں آئی ءِ ازم چہ پہکیں جہل کپرگا رکینگ ءُ آئی ءِ درجہ یک کچے برجا داشتگ۔

من زاناں گوات چما گُل ءُ شگوستگ
دو روچ اِنت بو اِنت ھیر ءُ پوپلانی
مہ کشّات پہ ترا ثرندیں لوارے
زروکیں مورت ءُ ٹیلل سرشمانی

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

ترانگ اِش دات من ءَ زباد بو ءِ
چست کن اِت زَپتیں پوپل ءُ ہیراں

گاڑ اِتگ چوٹو شرتر ات ایر جیگ اش کتیں
سک من ءَ درد انت لنکاں ماریں رُستگ اَت

وش نیتکانی ردیں کار انت سروں رھن انت انگت
تاں نہ موکان ۓ میاری چوٹواں رنداں چتور

سواس بند ءَ مَہ اَڑ بُرات ءَ مہ گنار
کہ چادر آزمانانی دران انت

بئیت اگاں ھر جوریں بدے الماس ءِ رہ ءَ
آئی ءَ چو لوش ءُ کونگ ءَ ژرنسان ءَ رواں

سیدءِ گورءَ عطا شادءِ پکری بُرزی، شنگل (Form) ءُ سرحال (Subject) ءِ رنگارنگیں تجربت، وڈ و رنگ ءِ تامداری ءُ لبزانی ڈولداری، مراد ساحر ءِ اُستمان دوستی، جوش ءُ مارگ ءِ ژرندی، آزاد جمالدینی ءِ وتن دوستی ءُ آزاتی پسندی، صدیق آزاد ءِ اُرت گندی ءُ ساز و سوزمان ءِ ھم تواری، اکبر بارکزئی ءِ دیمروی پسندی ءُ ھلیکت نویسی ءُ بشیر بیدار ءِ آشوب پسندی، اُلسی رنگ ءُ لبزی گچین کاری نیست اِنت۔ بلئے آئی ءِ وتی جتائیں سپہت

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

اَنت۔ جتائیں شرّی اَنت۔ آئی ءِ ازم منگ۔ آئی ءِ ازم ءِ اثر ماں بلوچی لبزانک ءِ سرءَ است انت۔ چرائی ءِ مرگ ءَ پد، آئی ءِ ازم ءُ اثر ءِ سرءَ نوں گیشتر تران و باوست ءُ شرگداری بیت۔ ءُنوکیں تران و باوست ءُشرگداری چہ زِدّ و کنت ءُ ریا وروءَ پاک بیت۔ بلوچی لبزانک ءِ راجدپتر بے آئی ءِ نام ءِ گرگ ءَ سرجم نہ بیت۔ آزمانک نویس، زبان زانت ءُزانتکار ءِ بستارءَ وا آئی ءِ نام تا دیراں پشت نہ کپیت، بلئے شاعر ءُ گدارنویس ءِ بستارءَ آئی ءِ نام تا ھما وھد ءَ مانیت، تا بلوچی زبان ءِ جند بمانیت۔ ھر وھدے بلوچی شاعری ءِ راجدپتر گوں جنگ بیت، یمی دور ءِ بنداتی شاعرانی رَم ءَ آئی ءِ نام الماھور کنگ بیت۔ ءُھر وھدے بلوچی گِدارنویسی ءِ بابت ءَ تران و باوست بیت یا اے بارواچیز کے ھم نبشتہ کنگ بیت، آئی ءِ نام بلوچی ءِ اولی گِدارنویس ءِ بستارءَ الّما گرگ بیت گوں۔

چے سؤب ءَ چو کُشگ رَدنبیت کہ آگوں وتی دُراھیں شرّی ءُنزوریاں زندگ، بلکیں نمیران اِنت۔ ھنچو کہ آئی ءَوت ھم پیش گُشی کتگ:

نہ کنت مرگ ءِ شلیں ہور ترونگلینت من ءَ
کہ زند ءِ کُورم ءِ آس ءِ کریچ و اگریچاں
سیّد نہ کنت من ءَ کدّھیں مرگ دُرشت نہ کنت
کہ واھگ ءِ گُلیں زوراکیاں چہ گد گیچاں

(شالکوٹ، 10 جولائی 1978)

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

میر عیسیٰ قومی ءُ آئی ءِ شاعری

میر عیسیٰ قومی بلوچی کلاسیکی شاعری ءِ گڈی پیداوریں نام اَت۔ گوں آئی ءِ جتا بوگا، بلوچی کلاسیکی شاعری ءِ دور کُشت۔

آ کم و گیش 1909ء ءَ ماں تربت ءَ، لال ءِ بازار ءَ پیداک بوتگ۔ آئی ءِ آریپیں پت ءِ نام میر دوستین بوتگ کہ وتی وھد ءَ، تربت ءِ معتبر بوتگ۔

میر عیسیٰ قومی، زیات واندھیں مردمے نہ بوتگ۔ بلئے ذہینیں مردمے بوتگ۔ ءُشاعری ءِ قدرتی لیاکتے بوتگ۔ پمیشا باز گال ءُ لچہ یے پر بستگ ءُ آھم شرّیں وڈے ءَ۔ ءُشاعری ءِ تو کا باز دیمروی یے کتگ ءُ باز نام یے درآوَرتگ۔ آئی ءِ گال ءُ لچّھانی دو کتاب چاپ و شنگ بوتگ۔ اولی ءِ نام ''گلدستۂ قومی'' انت ءُ دومی ءِ نام ''گل بہار'' اِنت۔ چرائی ءِ پشکپتگیں گال ءُ لچّھاں دگہ باریں چیچو کتاب تیار بوت کنت۔ آئی ءَ وتی اولی کتاب ''گلدستۂ قومی'' ءِ سرءَ چہ پاکستان اکیڈمی آف لیٹرز ءِ نیمگا مست توکلی ایوارڈ رَستگ ءُ وتی تخمیں لبزانکی کارانی برکت ءَ چہ قوم ءِ نیمگا ''شاعرِ مکران'' ءِ لقب ھم رستگ۔

آئی ءَ شاعری 1935ء شروع کتگ اَت۔ آ چہ میر محمود خان لچکی ءُ یوسف عزیز مگسی ءَ باز اثر مند اَت ءُ ھاسیں سُورت ءَ چہ یوسف عزیز مگسی ءِ شعرانی وانگا رند شاعری ءِ ھُبّ یے پیداک بوت۔ پدا بلوچی ءِ کلاسیکی شاعری یے ونت ءُ پسند کت۔ پمیشا گیشتر کلاسیکی رنگ ءَ شاعری یے کت۔ چہ کلاسیکی شاعراں مُلا پازل ءُ نور محمد بمپُشتی یے گیشتر دوست بوت اَنت۔ آ یک مذہبی مردمے اَت، بلئے مذہبی آزادی ءِ حق ءَ اَت

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

ءُ دگہ مذہبانی تو کا مداخلت یے پسند نہ کت۔ آئی ءَ گوں سیاست ءَ ھُب اَست ات، بلے سیاست ءُ مذہب ءِ جتائی ءِ حق ءَ، نہ اَت، آ پاکستان ءِ دوستے اَت، بلئے صوبائی خودمختاری ءِ حق ءَ اَت۔ آ قوم ءُ ملک ءِ، مالی ءُ وانگ و زانگی جیڑ ہاں ھم سئی و سر پد اَت، قوم ءُ ملک ءِ دیمروی ءِ لوٹوک ات ءُ پرے مراد ءَ ریڈو، ھوالتاک ءُ ماہتا کانی کردے باز ارزشت دات اَنت۔ ءُ ماں مکران ءَ چہ بندات ءَ، یک ریڈو اسٹیشن ءُ پریسے ءِ لوٹوک اَت۔ آئی ءِ یادداشت سک تیز اَت۔ پمیشا آئی ءَ وتی ءُ دگہ کلاسیکی شاعرانی ھزاراں شعر یاد بوتگ۔

آ یک وش رو، وش تب ءُ وش ھبریں مردمے اَت۔ پمیشا ھر دیوان ءَ کہ نشت، آ دیوان ءِ دُراھیں مردمانی دلگوش یے وتی نیمگا تڑینت اَنت ءُ چہ وتی وشیں ھبر و مسکراہاں دُرست یے وشدل ءُ وشنود کت اَنت۔ آئی ءِ شعر جنگ ءِ طرز ھنچو وش اَت کہ ماں پیراں سری ءَ ھم شعری دیوان یے گرم دات اَنت۔

آئی ءَ زمینداری، شکار ءُ سیل وسواد ءِ باز ھُب اَست اَت ءُ ھمے ھُبانی سؤب ءَ مدام تچ وتاک ءُ تڑ وتاب یے کت ءُ چرے تچ وتاک ءُ تڑ وتابانی برکت ءَ ھنچو ورزش یے بوت کہ آخر عمر ءَ ھم دُرہ جانیں مردمے زانگ بوت۔

آئی ءِ گال ءُ لچہ ریڈو ایران زاہدان، ریڈو پاکستان تربت ءُ دگہ ریڈو اسٹیشناں شنگ بوتگ انت ءُ بازیں گال ءُ لچہ یے ماں اردو ءَ بدل کنگ بوتگ ءُ ماں اردو لہزانکی تاکاں چاپ ءُ شنگ بوتگ انت، ھاسیں سُورت ءَ ماں سے ماہی ادبیات اسلام آباد ءَ۔

آ دراجیں عمرے ءِ گوازینگ ءُ بازیں لہزانکی ءُ قومی ھذمتے ءَ رند، آئر کہ چارشنبہ 3 مئی 1995 ءَ چہ ما جتا بوت۔

مناگوں میر عیسیٰ قومی ءَ چہ وتی شاعری ءِ بندات ءَ ھُب و واھگ بوتگ۔ پمیشا من 1975 ءَ چرائی ءَ یک انٹرویے گپتگ اَت، کہ گوں من انگت پہ ھپازت ایرانت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

اے انٹرو پیسرا آئی ءِ ۱۹ مئی ءِ مرچگیں پُرسی دیوان ءَ وانگ بیت کہ چہ بلوچستان اکیڈمی ءِ نیمگا دارگ بوگا اِنت ءُ چریشی ءَ رند ماں بلوچی زبان ءِ ماہتا کے ءَ چاپ وشنگ بیت۔

من گوں وتی دُراھیں دوست ءُ عزیزاں پہ میر عیسیٰ قومی ءِ بیرانی ءَ سک دل پدرداں۔ پرائی ءِ گراں بہائیں لبزانکی ءُ قومی ھذمتاں آئی ءَ ساڑاھگ ءِ لائک زاناں ءُ گوں آئی ءِ نزیکیں عزیزاں ءُ ھاسیں سُورت ءَ، گوں عبدالغفار ندیم ءُ ڈاکٹر عبدالمالک ءَ دزبندی کناں کہ آ میر عیسیٰ قومی ءِ پشکپتکیں شعری مڈی ءَ کتابی سُورت ءَ چاپ وشنگ بکنائین انت۔ تاکہ اے شعری مڈی گارو گور ءُ تباہ و برباد مبیت۔

میر عیسیٰ قومی چہ بلوچی زبان ءِ نامدارتریں شاعراں یکے بوتگ۔ آئی ءَ کوھنین ءُ نوکیں رنگ ءَ بازیں بُن گپّے ءِ سر ءَ گال ءُ لچہ کُشتگ۔ چوکہ حدا ءِ سپت، حدا ءِ گلگ، جواب گلگ، پیغمبر ءِ سپت، امام حسین ءِ سلام، وتن دوستی، قوم دوستی، بلوچانی یکی و تپاکی، گریب دوستی، ربیدگ دوستی، مہر و محبت، ورنائی، رنج و گم، جوش و ھمت، جُہد ءِ سکین، آزاتی ءِ جُنزانی پلّہ مرزی، دوستکیں شاعرانی سپت و سنا، دوستکیں قومی سروکانی سپت و سنا ءُ دگہ ھمے ڈولیں بُن گپّ ھوار اَنت۔ وتی دور، جاور ءُ وانگ و زانگ ءِ رُوء آئی ءِ شاعری اِزمی سُورت ءَ ھم جوان اِنت۔

آئی ءِ شعرانی دو کتاب آئی ءِ زندء چاپ وشنگ بوتگ کہ نام اِش ''گُل دستۂ قومی'' ءُ ''گل بہار'' اَنت۔ آئی ءِ واھگ ات کہ آئی ءِ شعرانی سیمی کتاب ''دیوانِ قومی'' ھم آئی ءِ زندء چاپ وشنگ بیت، بلئے آئی ءِ اے واھگ پورہ نہ بوت۔ نوں آئی ءِ اے واھگ ءِ پورہ کنگ، زندگیانی پَرزِ انت۔

آئی ءَ وتی لبتیں لچہ وت سک دوست اَت کہ آہانی تو کا پاکیں وطن، بلوچستان (اولی)، بلوچستان (دومی)، بلوچستان زندہ بات، گراں وایں بلوچ، کشمیرءَ ما گراں، منی گھڑی حرابین اَت، ھمے گھڑی شرکنگ ءَ رَند، مائی ڈیر کم ٹومی ءُ دگہ لبتیں ھوار اِنت۔

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

''پاکیں وطن'' ءِ تو کا وتن ءَ ساڑاہان ءَ گُشیت:

اے وطن پاکیں وطن سرسبز ءُ شاداہیں وطن
دوست ئے مارا تو پمیشا ہر دوئیں چو دیدگاں
پہ مرادے ما تئی اے بیرک برز ءَ چست کتگ
ماہ و استارا شروکیں ہر دو دستاں بُرز کتگ
سکّی ءُ سُوری ءَ تئی ءَ وعدہ ءُ اقرار کتگ
تاکہ ساھوں است ماں جان ءَ منزل ءَ دیم ءَ رواں
اے وطن پاکیں وطن سرسبز ءُ شاداہیں وطن
دوست ئے مارا تو پمیشا ہر دوئیں چو دیدگاں

''بلوچستان'' (اولی) ءِ تو کا بلوچستان ءَ چہ واب ءُ بے تواری ءَ ٹوہینان ءَ گُشیت:

او بلوچستان بلوچانی دوار
وپتگ ئے مرچی چیا چو بے توار
ڈھل ءُ سُرنا گُرگا اَنت تئی سرا
پہ نکشی چارگنت دشمن ترا
گونڈلاں سُپتگ ترا را ہر گورا
پر تئی عیشی سرا نیست اش میار
او بلوچستان بلوچانی دوار
وپتگئے مرچی چیا چو بے توار
ما تئی آ دور ءُ نوبت دیستگاں
آ بہادر سرمچار کل رفتگاں

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

منگیں مرداں ترا را گشتگاں
گوش بدار تو اِش بکن وشیں توار
او بلوچستان بلوچانی دوار
دپتگئے مرچی چیا چو بے توار

تئ سرا ایر کپتگ انت قومی نشان
انگت ءَ مرچی ترا نیست انت تران
مادنیں کِشک ءَ بگر دیم ءَ روان
زوت وتی راہ ءَ برو چو شہسوار
او بلوچستان بلوچانی دوار
دپتگئے مرچی چیا چو بے توار

''بلوچستان'' (دومی) ءِ تو کا بلوچستان ءَ، آئی ءِ پُسگانی میار کنان ءَ گشیت:

گوش کن اِت گپّاں منیگاں لیڈراں
دُرس سیاست دان ءُ مُلک ءِ مستراں
واجہ ءُ میر ءُ امیر ءُ ممبراں
شاعر ءُ جوانیں ادیب ءُ رہبراں
مئے بلوچستان شمئے جند ءِ میار
وقت بیوقت ءَ شمارا کنت توار
نوسکیں دور ءَ پدا جلدی بیار

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

بند وتی لانک ءَ ببو ہر دم تیار
مُلک ءُ میراثاں وتیگاں ھچ مچار
مردی ءِ است انت اگر جان ءَ بدار
مئے بلوچستان شمئے جند ءِ میار
وقتِ بیوقت ءَ شمارا کنت توار

پادا او ورناہ وتا مردی بدار
چتاں پچ کن مرچی دنیا ہا بچار
گوستکنت آ روچ آ شپ سیہ تہار
پر وتی دستاں تو وت چیزے بیار
مئے بلوچستان شمئے جند ءِ میار
وقتِ بیوقت ءَ شمارا کنت توار

''بلوچستان زندہ بات'' ءِ تو کا بلوچستان ءِ شان ءُ پُتگاں نازینان ءَ گشیت:

زندہ بات تئی شان مئے بلوچستان
بلوچستان، بلوچستان، بلوچستان
جان ءُ سر ما پر تو کرتگ ہر وقت ءَ قربان
سُہر اِنت جنڈا تئی اچ مئے وت حوناں
زندہ بات تئی شان مئے بلوچستان
بلوچستان، بلوچستان، بلوچستان

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

''گراں وابیں بلوچ'' ءِ تو کا بلوچاں چہ گرانیں واب ءُ ٹوہینان ءُ گشیت:

پرچا چو گراں واب ئے، ائے قوم ءِ بلوچ پادا
ائے قوم ءِ بلوچ پادا، پرچہ چو گران واب ئے
پہ واسطہِ خدا چارت، بے جاگہ ءُ شلوارِت
چو مثل ءِ فقیران اِت، پرچہ چو گران واب ئے
زوت زوت ءَ ہند لانک ءَ، زخم ءَ تو بکن دست ءَ
دشمن تئی اوشتانگ، پرچہ چو گران واب ئے
اپسوز شمئے کاراں، چار اِت آ وتی براساں
زیر اَنت ماں تہہ ءِ آسان، پرچہ چو گران واب ئے

''کشمیرءَ ما گراں'' ءِ تو کا ہندوستان ءَ ھبردار کنان ءُ گشیت:

منزل تئی اگاں جہان ءِ ماہ ءُ روچ بنت
ائے بُرزیں آسمان ستارہ مکان بنت
راکٹ مداراں دست ءَ کشک ءَ روان بنت
نیستیں ترا مجال ما منزلاں رواں
کشمیری براتاں پنجی ءَ کشمیر ءَ ما گراں
ٹوپ ءُ تپنگ مشین گن ہنت گر ہزار تئی
فوجاں اگاں چہ پُر ہنت ڈنّ ءُ ڈگار تئی
گاڑی ءُ موٹلان ءَ مبیت راہ بند تئی

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

پر ما حرام انت زند وتی آ روچ غلام بباں
نیستیں ترا مجال ما منزلاں رواں
کشمیری براتاں پچّی ءَ کشمیر ءَ ما گراں

''منی گھڑی حرابین اَت'' ءِتو کا وتی گھڑی ءِحرابی ءِزنگ ءَ جنان ءَ گُشیت:

سک من ءَ جنجال کنت ہر وقت ہمے شومیں گھڑی
گاہے اوشتیت گاہے تریت سُوچن گوں سک اڑی
چابی یے گونڈ ءُ کسان اِنت تاب ءُ پیچ ھجبر نہ وارت
انچک ءَ زورے دئے دست ءَ بچار کہ چوں لڑی
کس پریشی ءَ وتی مالا ءُ زرّ ءَ خرچ مکنت
چو کہ دست ءَ پُرشکین ءَ روچے ھپت رند ءَ کُڑی
مسلِ آدینک ءَ ترپیت انت مُشت ءُ موشے تو کنئے
نمب ءُ ناسے انچو گپتے چہ وتی زنگاں سڑی

''ھمے گھڑی شرکنگ ءَ رند'' ءِتو کا پہ گلے گوں گھڑی ءَ گُشیت:

بیا منی جوانیں گھڑیٔ پرچہ حراب چو بوتگئے
چہ وتی ھم کنگلاں پرچہ شنگ دور کپتگئے
من ترا اُشک ءَ نہ زُرتگ مال ءُ زرّوں خرچ کتگ
بے اعتباری تئ ھمیش اِنت راہ ءِ دیم ءَ وپتگئے

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

گندگ ءَ ہر کس ترا چاریت چو ماہ یگا ثر پے
ساعت ءِ باری کہ کیت انت سوچن ءَ گوں بستگئے
پچ بکن چتاں وتیگاں چار وتی آ سنکتاں
صحب ءُ بیگاہ ترگا ھنت تو زمین ءَ کپتگئے
تئ سزا مرچی ھمیش انت دنز ءُ تا مورت بُوراں
طعنہ ءُ توئنی بلّے حاکاں مشتگئے

''مائی ڈیرکم ٹومی'' ءِ تو کا، کہ منی ھیال ءَ آئی ءِ دوستریں لچہ بوتگ، آ گُشیت:

شربتے شرّیں بواریں تو من ءَ
منی دل ءِ درد ءِ درمان توئے مائی ڈیرکم ٹومی
شر ھمیش اَت کہ من ءَ بکش وتی دستاں
مں ہراں آھگ ءَ چے گُت مائی ڈیرکم ٹومی
منی دل ءِ گُل ءِ تہار ودینگ ئے دوستی ءِ کشار
تو وت سیراب بکن مائی ڈیرکم ٹومی
تو من ءَ رنج ءُ غمانی تہا چیا دوردات
چے بکنیں چے بگشیں مائی ڈیرکم ٹومی
بے وفائی اے جہان ءَ چیا گوں من کرتگ
ہر دو دستانی دل ءَ داریں ترا مائی ڈیرکم ٹومی

(تربت، 15 مئی 1995)

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

مائی ڈیر کم ٹومی

(میر عیسیٰ قومی ءِ زند، پکر ءُ ازم)

شربتے شرّیں نوارین تو من ءَ
منی دل ءِ، درد ءِ درمان توئے، مائی ڈیر کم ٹومی

اے بلوچی زبان ءِ ھما نامداریں شاعر ءِ شعر اَت، کہ کم و گیش 1909ء، ماں لال ءِ بازار تربت ءَ، پیدا ک بوتگ اَت ءُ چارشنبہ 3 مئی 1995ء ماں حاجی عبدالسلام محلہ تربت ءَ، اے کوڑھیں دنیا یے یلہ دات۔ آئی ءِ نام اَت..... میر عیسیٰ قومی!۔ آئی ءِ سیادی گوں رئیس تُمن ءَ اَت ءُ آریئیں پت ءِ نام یے میر دوستین اَت، کہ وتی وھد ءَ تربت ءِ معتبر بوتگ۔

واجہ قومی ءَ زمینداری، شکار ءُ سیل و سواد ءِ باز ھُب اَست اَت۔ ھمے ھُبّ ءِ سؤب ءَ، آئی ءَ باز تر وتاب کُت ءُ چے تر وتابانی برکت ءَ ھنچو ورزش یے بوت کہ آخر عمر ءَ ھم دُرہ جانیں مردے زانگ بوت۔

آ یکّ وش رُو، وش تب، وش ھبر ءُ وش دلیں مردے اَت۔ پمیشا ھر دیوان ءَ کہ نشت، آ دیوان ءِ دُراھیں مردمانی دلگوش یے وتی نیمگا تر ینت اَنت ءُ چہ وتی وشیں ھبر ءُ مسکراہاں درست یے وش ءُ وشنود کُت اَنت۔ آئی ءِ شعر جنگ ءِ طرز ھنچو وش اَت کہ ماں پیراں سری ءَ ھم شعری دیوان یے گرم دات اَنت۔

آئی ءِ دوستریں سیاسی ءُ سماجی شخصیت یوسف عزیز مگسی ءُ میر محمود خان گچکی

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

انت۔ دوستریں نوھنیں شاعر مُلا پازل ءُ نور محمد بمشتی انت ءُ دوستریں نوکیں شاعر مراد ساحر اَت۔

آ یک مذہبی مردمے اَت، بلئے مذہبی آزادی ءِ حق ءَ اَت ءُ دگہ مذہبانی تو کا مداخلت ءِ پسند نہ کت۔ آئی ءَ گوں سیاست ءَ ھُب اَست اَت، بلئے سیاست ءُ مذہب ءِ جتائی ءِ حق ءَ نہ اَت۔ آ پاکستان ءِ دوستے اَت، بلئے صوبائی خودمختاری ءِ حق ءَ اَت۔ آ قوم ءُ ملک ءِ مالی، لبزانکی ءُ وانگ و زانگی جیڑ ہاں سئی و سر پد اَت، ماں اے پڈان قوم ءُ ملک ءِ دیمروی ءِ لوٹوک ات۔ پرے مراد ءَ ریڈو، ھوالتاک ءُ ماہتا کانی کردے باز ارزشت دات اَنت۔ ءُ چہ بندات ءَ ماں مکران ءَ ریڈو اسٹیشنے ءُ پریسے ءِ واھگدار اَت۔

آئی ءَ ماں لبزانک ءِ پڈاچہ دُرستاں زیات شاعری دوست اَت ءُ چہ شاعری ءَ رند آزمانک۔! آئی ءِ یادداشت سک تیز اَت۔ پمیشا آئی ءَ بلوچی زبان ءِ ھزاراں شعر یات اَت۔ بلئے آئی ءِ مستریں مڈی ءُ شرّی آئی ءِ شاعری اَت۔

میر عیسیٰ قومی ءَ 1935ء شاعری شروع کت ءُ آئی ءِ جند ءِ گشنگ ءِ رُوءَ آئی ءِ اولی شعر ایش اَت:

پرچہ چوگراں واب ئے، اے قومِ بلوچ پادا
اے قومِ بلوچ پادا، پرچہ چوگراں واب ئے

آئی ءِ شاعری ءِ بُنگیح چہ یوسف عزیز مگسی ءِ شعرانی وانگ ءِ اَثر ءَ بوت۔ بلئے رندا آئی ءَ پہ مُلک ءُ قوم ءِ ھِذمت ءِ جوزہ ءَ شاعری کت۔

آ زیات وانندھیں مردمے نہ اَت، بلئے ذہنیں مردمے اَت ءُ شاعری ءِ قدرتی لیاکتے است ات۔ پمیشا شاعری ءِ تو کا دیمروی ءِ یے کت ءُ باز نام ءِ درآوَرتگ۔ آئی ءِ شعرانی دو کتاب آئی ءِ زندءَ چاپ و شنگ بوت۔ اولی ءِ نام ''گلدستۂ قومی'' اِنت ءُ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

دومی ءِ نام ''گل بہار'' اِنت۔ اولی کتاب ءِ سرءَ آئی ءَ چہ پاکستان اکیڈمی آف لیٹرز ءِ نیمگا مست توکلی ایوارڈ رَستگ ءُ وتی گُلّیں لبزانکی کارانی برکت ءَ چہ قوم ءِ نیمگا ''شاعر مکران'' ءِ لقب ھم رستگ۔ آئی ءِ بازیں شعرے چہ ریڈیو ایران زاہدان، ریڈیو پاکستان تربت ءُ دگہ ریڈیو اسٹیشناں شنگ بوتگ ءُ لہتیں شعر ماں اردو ءَ بدل کنگ بوتگ ءُ ماں اردو لبزانکی تاکاں، ھاسیں سُورت ءَ ماں سئے ماہی ادبیات اسلام آباد ءَ چاپ وشنگ بوتگ۔ آئی ءِ واھگ اَت کہ آئی ءِ شعرانی سیمی کتاب ''دیوانِ قومی'' ھم آئی ءِ زندءَ چاپ وشنگ ہیت، بلئے آئی ءِ اے واھگ پورہ نہ بوت۔ چرائی ءِ جتائی ءَ رَند، نوں آئی ءِ پشکپتکیں شعرانی ماں کتابی سُورت ءَ چاپ وشنگ کنائینگ، زندگیانی کار اِنت۔

واجہ قومی ءَ چونائی ءَ وا کوھنین ءُ نوکیں ھردو رنگاں شاعری کتگ، بلئے آئی ءِ کوھنیں رنگ ءِ شعر گیشتر اَنت ءُ کوھنیں رنگ پیداور تر اِنت۔ پمیشا آزیات کلاسیکی شاعر ءِ بستارءَ نامدار اِنت۔ آئی ءَ بازیں بُن گپّے ءِ سرءَ شعر پربستگ۔ چوکہ حداءِ سپھت، حداءِ گلگ، جواب گلگ، پیغمبر ءِ سپھت، امام حسین ءِ سلام، وتن دوستی، قوم دوستی، بلوچانی یکی و تپاکی، گریب دوستی، ربیدگ دوستی، مہر و محبت، ورنائی، رنج و گم، جوش و ھمّت، جُہد ءِ سکین، آزاتی ءِ جُنزانی پلّہ مرزی، دوستی گیں شاعرانی سَنا وسپھت، دوستیکیں قومی سروکانی سَنا و سپھت ءُ دگہ ھمے ڈولیں بُن گپ ھوار اَنت۔ وتی دور، جاور ءُ وانگ و زانگ ءِ رُدءَ آئی ءِ شاعری اِزمی سُورت ءَ ھم جوان اِنت۔

آئی ءَ وتی باز شعر وت سک دوست اَت ءُ آیے ماں دیواناں باز باز جت اَنت۔ آہانی توکا پاکیں وطن، بلوچستان، بلوچستان زندہ بات، گراں وابیں بلوچ، کشمیرءَ ما گراں، مائی ڈیرکم ٹومی ءُ دگہ لہتیں ھوار اِنت۔

''پاکیں وطن'' ءِ توکا وتن ءَ ساڑاہان ءَ گشیت:

اے وطن پاکیں وطن سرسبز ءُ شادابیں وطن

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

دوست ئے مارا تو پمیشا ہر دوئیں چو دیدگاں
پہ مرادے ما تئی اے بیرک برز ءَ چست کتگ
ماہ و استارا شروکیں ہر دو دستاں بُرز کتگ
سکّی ءُ سُوری ءَ تئی ءَ، وعدہ ءُ اقرار کتگ
تاکہ ساھوں است ماں جان ءَ، منزل ءَ دیم ءَ رواں
اے وطن پاکیں وطن سرسبز ءُ شاداباں وطن
دوست ئے مارا تو پمیشا ہر دوئیں چو دیدگاں

بلوچستان ءِ سرھال ءَ، آئی ءَ دو شعر پر بستگ۔ اولی ءِ تو کا بلوچستان ءَ چہ واب ءُ بے تواری ءَ ٹوہینان ءَ گشیت:

او بلوچستان بلوچانی دوار
وپتگ ئے مرچی چیا چو بے توار
ڈھل ءُ سُرنا گُرّگا اَنت تئی سرا
پہ نکشی چارگ انت دشمن ترا
گونڈلاں سُپتگ ترا را ہر گورا
پر تئی عیشی سرا نیست اش میار
او بلوچستان بلوچانی دوار
وپتگئے مرچی چیا چو بے توار

دومی ءِ تو کا بلوچستان ءَ آئی ءِ پُتگانی میار کنان ءَ گشیت:

گوش کن اِت گپّاں منیگاں لیڈراں
دُرس سیاست دان ءُ مُلک ءِ مستراں
ولجہ ءُ میر ءُ امیر ءُ ممبراں

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

شاعر ءُ جوانیں ادیب ءُ رہبراں
مے بلوچستان شمئے جند ءِ میار
وقت بے وقت ءَ شمارا کنت توار

''بلوچستان زندہ بات'' ءِ تو کا بلوچستان ءِ شان ءُ پُشگاں نازینان ءَ گُشیت:

زندہ بات تئی شان مے بلوچستان
بلوچستان، بلوچستان، بلوچستان
جان ءُ سر، ما پر تو کُرتگ ہر وقت ءَ قربان
سُہر اِنت جنڈا تئی اچ مے وت حوناں
زندہ بات تئی شان، مے بلوچستان
بلوچستان، بلوچستان، بلوچستان

''گراں وابیں بلوچ'' ءِ تو کا بلوچاں چہ گرانیں واب ءَ ٹوہینان ءَ گُشیت:

پرچہ چو گراں واب ئے، اے قوم ءِ بلوچ پادا
اے قوم ءِ بلوچ پادا، پرچہ چو گران واب ئے
پہ واسطہِ خدا چارت، بے جاگ ءُ شلوارت
چو مثل ءِ فقیران اِت، پرچہ چو گران واب ئے
زوت زوت ءَ ہند لانک ءَ، زخم ءَ تو بکن دست ءَ
دشمن تئی اوشتانگ، پرچہ چو گران واب ئے

''کشمیر ءَ ما گران'' ءِ تو کا، بے نام ءِ گرگا، ہندوستان ءَ ہبردار کنت ءُ گُشیت:

منزل تئی اگاں، جہان ءِ ماہ ءُ روچ بنت
اے بُرزیں آسمان، ستارہ مکان بنت
راکٹ مداراں دست ءَ، کشک ءَ روان بنت

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

نیستیں ترا مجال، ما منزلاں رواں
کشمیری براتاں پنجی ءَ کشمیر ءَ ما گراں

بلے منی بڑ ءَ آئی ءِ وتی دوسترین ءُ مہلوکات ءِ تو کا مشہور ترین شعر، ھما اِنت کہ آئی ءَ کیشتر شعری دیوانانی تو کا، پہ ھُب و واھگ جنگ۔ اے شعر ءِ تو کا گوں دوست ءَ دوستی ھم درشان کنت، آئی ءِ دست ءَ مَرگ ءِ ارمان ءَ ھم کنت، ءُ گوں گم ءُ گل ءِ ھوار تواریں جوزہاں گشیت:

شربتے شرّیں بواریں تو من ءَ
منی دل ءِ درد ءِ درمان توئے، مائی ڈیرکم ٹومی
شرھمیش اَت کہ من ءَ بکُش، وتی دستاں
من مراں، آھگ ءَ چے کت، مائی ڈیرکم ٹومی
منی دل ءِ گُل ءِ تہار ودینگ ئے، دوستی ءِ کشار
تو وت سیراب بکن، مائی ڈیرکم ٹومی
تو من ءَ رنج ءُ غمانی تہا، چیا دور دات
چے بکنیں چے بگشیں، مائی ڈیرکم ٹومی
بے وفائی اے جہان ءَ، چیا گوں من کرتگ
ہر دو دستانی دل ءَ داریں ترا، مائی ڈیرکم ٹومی
پرچا جنجال کن ئے، قومی ءَ چتانی روک
روچے سد بر، من تئی نام ءَ گراں، مائی ڈیرکم ٹومی

(تربت، 20 مئی 1995)

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

بلوچی شاعری ءَ عطا شادءِ گیشی

عطا شاد یک بے نُوازیں زِرے۔ آئی ءِ بے حساب شَرّی اَنت۔ کجام شَرّی ءِ قصہ ءَ بیاریں؟ آئی ءِ شخصیت ءِ؟، زندءِ؟، علم وزانت ءِ؟، شاعری ءِ؟، نوکیں تجربہانی؟، زبان زانتی ءِ؟، شہ نویسی ءِ؟، کسمانک نویسی ءِ؟، اُردو شاعری ءِ؟، آخر آئی ءِ کجام شَرّی ءِ قصہ ءَ بیاریں؟ وھدے کہ آئی ءِ ھر شَرّی ھنچو مزن اِنت کہ آئی ءِ سر ءَ کتاب ھم نبشتہ کنگ بیت۔

اگن وھد ءِ کمّی ءِ سؤب ءَ ایوکا آئی ءِ بلوچی شاعری زورگ بیت، تہ آئی ءِ ھم باز بہر اَنت، باز پہنات اَنت، باز ھاسیت اَنت۔ چو کہ آئی ءِ دگہ دگہ شگل، دگہ دگہ بُن گپ، دگہ دگہ تکنیک، ڈولداری، پائدہ مندی، نوکیں تجربہ، جتائیں طرز، مانا داری، شایگانی، وتن دوستی، انقلاب دوستی، نوکیں پکر، جبزہ و مارگ نویسی، تہی ءُ ڈنّی جاورانی ھم سنگی، زندءِ دگہ دگہ پہناتانی درشانی، وڈ وڈیں عکس ءُ نشانی، نوکیں چہر ءُ شبین، نوکیں لبز ءُ لبز جوڑ، لبزانی گنج ءُ نوکیں کار مردی ءُ دگہ بازیے۔

اگن انگت وھد ءِ کمّی ءِ سؤب ءَ، مردم آئی ءِ بلوچی شاعری ءِ آدگہ تجمیں چیزانی قصہ ءَ یلہ بدا اَنت ءُ بس آئی ءِ گیشیانی قصہ ءَ بیاریت، تہ آ قصہ ھم ھنچو دراج اِنت کہ چرائی ءِ آرگ ءَ ھم دگہ نوکیں اَلف لیلہ یے جوڑ بیت۔ البت اگن مردم مثال ءِ ھاتر ءَ بس لبتیں گیشیانی راہ رواجی قصہ ءَ بیاریت، گڈا دگہ ھبرے۔

بلوچی شاعری ءَ چہ عطا شاد ءِ گیشیاں یکے آئی ءِ گران و سنگینیں طرز اِنت۔ وھدے آئی ءَ بلوچی شاعری بندات کت، گڈا آئی ءَ دیست کہ آئی ءِ دور ءِ ایدگہ شاعر،

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

کوھنیں شاعرانی ڈول ءَ سُبک سُبک ءُ تچکا تچکیں سادگیں طرزاں شاعری کنُگا اَنت۔ آئی ءَ مارِت کہ اے کوھنیں طرز ھمنچو نست گ وکوھن ترّ اِتگ اَنت، کہ نوں ایشانی تام شُتگ ءُ اے نوکیں دور ءِ سرپدیں وانوک ءُ اشکنوکاں اثر مند کُت نہ کن اَنت۔ پمیشا آئی ءَ یکّ نوکین ءُ گران ءُ سنگینیں طرزے کشّت ءُ گشت:

زرد ءَ مجیڑ واھگ ءِ اُفّارگ ءَ شموش
بچکندگ ءِ گلاں پہ غم ءِ گوارگ ءَ شموش

دیرین گاھُرّیں زِر ءَ گَج و گَپ اِنت
بلے گار اِنت ھما کہ سدپ اِنت

آئی ءِ دگہ گیشی یے نوکیں شِگلانی اِنت۔ چرائی ءَ پیسر بس لہتیں کوھنیں روایتی شِگلاں شاعری کننگ بوتگ کہ چراہانی تو کا کوھنیں نیم آزات لچّہ، پابند لچّہ، گال ءُ دگہ ھمے ڈولیں ھوار بوتگ اَنت۔ پمیشا آئی ءَ نوکیں شگلی تجربہ ءِ ھاجت مارِت ءُ اے رِد ءَ نوکیں نیم آزات لچہ، آزات لچہ، رَم لچہ، سانیٹ، لکڈ، نیم گال، دوگال، دوصوتی ءُ دگہ ھمے ڈولیں شگلانی تجربہ کت۔ آئی ءِ ''ساہ کندن'' نامیں آزات لچّے ءِ چُنڈے ایڈول اِنت:

تو پہ سرانی گُڈگ ءَ زِند ءِ حیالان ءَ کُش ئے؟!
پہ سِندگ ءَ داشت کن ئے پُل ءَ چہ بوتالانی ءَ!!
مَرک ءَ منی لوٹے، تہ ارواہ ءَ بکش
کوش ءَ منی باڑائے، مہر ءِ واہگاں پاہو بدئے
بیگواہی ءَ زَہرے، بکن رُژن ءَ منیگ ءَ ایرجیگ
زانت ءَ بکن تیر ءِ نشان

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

من پہ مرگ گار نہ ہاں

مہراں کہ آوار نہ ہاں

آئی ءِ تکنیکی گیشی ھم کتگ۔ چرآئی ءِ پیسری ءِ آئی ءِ دور ءِ اید گہ شاعراں، بس بیانی تکنیک ءِ شاعری کتگ۔ بلئے آئی ءِ چہ بیانی تکنیک ءِ ابید، نشانیدار ءِ عکسی تکنیکانی تجربہ ھم کت۔ آئی ءِ وتی گال ءِ لچمانی تو کا بازیں نشانی یے کار مرد کتگ۔ مثال ءِ جبر ءِ آئی ءِ بلوچستان ءِ واستا بولان یا زعمران، سندھ ءِ واستا بھنبھور، پنجاب ءِ واستا سبزگیں ڈگار، دنیا یا پاکستان ءِ واستا زستری جاہ، پہ ھرابیں دور ءِ واستا شپ، سیہ شپ یا قہریں شپ، وشیں دور ءِ واستا روچ، سحار یا صباہ، غم و مسیبت ءِ واستا رگام، تباہی و بربادی ءِ واستا بشام ءِ باز دگہ ھمے ڈولیں نشانی یا علامت کار مرد کتگ۔ چوکہ:

زروک آ پہ وتی سبزگیں ڈگاراں بات

دِلاپ ما پہ وتی زعمراں کہ تنگ اِنت

ھمے ڈول ءِ عکسی مثالانی تو کا اَرسانی کلکشان، داغانی ماہکان، اَمباز ءِ ہتم، سچکانیں ھیال، ھیالانی گرند، انارکانی کلونٹ، انارکانی بام، رَک ءِ پُل، ماہکانیں دروشم، مہکانی ءِ شار، شپ ءِ گیوار، مہر ءِ نود، مہر ءِ شنزگ، ثرانگ ءِ استین، بیکانی ساھگ، بُروان ءِ کمان، سحار ءِ پُل، قدحیں چم، کندگ ءِ مروارد، مہرانی قدم، عشق ءِ سرگوات، بہشتی کوش ءِ دگہ بازیںے ھوار اِنت۔

ھدوک ءِ شہم، ھیالانی گرند، رُژن ءِ روک

چراغ تاں کہ اے قہریں شپ اِنت، تہار چراغ

ہیت پتا انارکانی بام، رَک ءِ پُل

نہ بیت مارا ماں لنجیں شپاں پکار چراغ

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

آئی ءِ لبز جوڑی گیشی هم سک باز کتگ ۔ چو که زند آپ، آساپ، چهر آپ، تبدآس، چار پاس، زر نود، آپ رواں، گرمیں اَمباز، پُلّ دپ، پُل گدیں شاری، لتائیں گیوار، مسکیں سمین، بهابدن، خمار دیدگ، شفار مهپری ءِ دگه باز ینے۔

اے اِمروز اِنت عطا اِمروز ءِ چگاس

اِدائمر دار ءِ آساپ اِنت همک پاس

آئی ءِ لبزی گیشی هم سک باز کتگ ءِ اشانی گچین کاری ءِ کارمردی هم بے درورین پیے ءِ کتگ ۔ آئی ءِ کارمرد کتگیں نوکیں لبزانی تو کا درین، کلکشان، آوار، رولہ، گواڑگ، بدن، کهربا، جَس، سحار، غمبادی، نهادی، گُلزمین، بیرک، نپت، کیف، قدح، ہتم، الماس، طلب ءِ دگه باز ینے هوارانت۔

من چوں کناں منی غمبادی ءِ بها گران اِنت

اے نهادی ءِ اگن اَرزانی ءِ ریت گرانمل

آئی ءِ باز کوهنیں لبز هنچیں نوکیں رنگے ءِ کارمرد کتگ، که آنوک گندگا کا اَنت ءِ گیشی مالوم بنت۔ چو که آپ، آس، تاس، پاس، وتاس، سمین، ماهکان، مهرنگی، بالاد، حُب، هُلن، مهر، وفا، چراغ، بام، صباہ، نود، ارس، انگر، ڈیہہ، دنیا، دین، کوہ، تیاب، جو، درد، دوا، مور، سلور، اِسپَر، سِنگ، تلار، چلّگ، بهارگاہ، ویرندانی، بندی جاہ، اوست، آجوئی، عهد، بیگاہ، شپ، روچ ءِ دگه باز ینے۔

عهدانی بیگهہ ءِ که شَپے گون روچ بیت

تنکد وفا ءِ بانک ءِ نیمون روچ بیت

مکندا تاں بهار گاہ ءِ پُشین ءِ

دِلاپاں من که ویرندانی یے بیت

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

چیزانی دگہ دگہ پہنات ءُ تہی ءُ ڈنّی جاورانی ھم سنگی ھم آئی ءِ مزنیں گیشی ہے آئی ءُ زند ءُ مرگ، وشّی ءُ گم، دوستدار ءُ وتن، زرد ءُ وتن، زھم ءِ دپ ءُ دوستدار ءِ رَکن کاڑ ءِ گم ءُ ڈیہہ ءِ گم، ءُ دگہ ھمے ڈولیں بے حساب دگہ دگہ پہنات ءُ جاور ھنچو ھم سنگ سنگ اَنت کہ چہ یکے دومی ءُ جتا مالوم نہ بنت ءُ چراہاں نوکیں تام، وشّی ءُ لذّت مارگ بیت۔ چوکہ:

سگار ءِ حوں چکیں زِہ بیت کہ لعلیں رَک، مانا یک
بیت کاڑ ءِ کہ ڈیہہ ءِ غم گُشاں ما سر جمیں بولان

شعرانی تو کا مانا داری، باز مانہی، جُہلی، بُرزی ءُ شایگانی پیداک کنگ ھم آئی ءِ مزنیں گیشی ہے۔ لَس شاعرانی شعر یا ھچ مانا نہ دی اَنت، یا گڈا یک ءُ یک مانا یے دی اَنت، بلئے آئی ءِ شعر باز مانا دی اَنت۔ ایشی ءِ مثال آئی ءِ گیشتر شعر اَنت۔

پہ دل کہ بام زَر اَنت دیدگاں پہ مہرنگ انت
ھما پہ نام میار اِنت پہ گُشتن ءُ ننگ اِنت

بلوچی شاعری ءِ تو کا عطا شاد ھما شاعر اِنت کہ آئی ءُ ڈولداری ءُ جمالیات ءِ سر ءُ سَک باز ءُ چہ دُرستاں گیشتر زور دانگ، ءُ اے ردءُ ھم، گیشی کنگ۔ آئی ءِ ھر شعر ءُ پر بند پہ ڈولداری ءُ جمالیات ءُ وتی مَٹ وت انت ءُ چے ڈولداری ءُ جمالیات ءِ برکت ءُ چرائی ءِ شعر ءُ پر بندانی وانگ ءُ اشکنگا مردم سیر نہ بیت۔

دل ءُ بلیں کہ دل ءُ روک بیت ھزار چراغ
نہ بیت روچ اے چکّاس ءِ شپ پہ چار چراغ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

دلانی مہر، حیال ءِ طلب، وفا ءِ چراغ
ھزار نیمگا مئے واہگ ءِ رَضا ءِ چراغ

چہ عطاشاد ءِ شاعری ءِ شرّی ءُ گیشیانی سَوب ءَ آئی ءِ شاعری چہ تاثیر ءَ پُر اِنت۔ ھر کس کہ آئی ءِ شعر ءُ پربنداں وانیت یا اِشکنت، تُری آھاں سرپد بیت شرّ ءُ نہ بیت شرّ، بلئے بے کساس وشّی ءُ لذّت ماریت ءُ آئی ءِ سر ءَ آ شعر ءُ پربندانی اَثر تا دیراں پَشت کپیت۔ چہ عطاشاد ءَ ابید دگہ کسّی شاعری ءَ اِنچو تاثیر مارگ نہ بیت۔ ءُ آئی ءِ اے بے گچ وکساسیں تاثیر ھم وتی جاگہہ ءَ دگہ نوکیں گیشی ءِ گند گا کئیت۔

دگہ وھدے اَت، دگہ پاسے اَت، کہ وفا ءِ آپ پہ تاسے اَت
نوں بہا کہ حون پہ ارسے اِنت، نہ ریسیت وفا، نہ بدن تئ

عطا نجُزم کہ دنیا ءُ دین ءِ سوداگر
فقیر ءَ پیر کُش اَنت، شاعر ءَ ولی نہ کُشنت

ھمیش ءُ ھمے ڈولیں دگہ بازیں کارکرتانی سَوب ءَ، عطاشاد ءِ نام سک مزن اِنت۔ بلوچی زبان ءِ ایدگہ شاعرانی مَتک باز پیداک بیت۔ بلئے عطاشاد ءِ ڈولیں شاعر کرناں پیداک بنت۔ گُوستگیں پنج سد سالانی نیام ءَ بلوچی شاعری ءِ مستریں گیشی، شاعر ءِ بستار ءَ، وت عطاشاد ءِ جند اِنت۔

اشکتہ ما ھم کہ عطا شاد اِنت بے بَلا
بیا بگند اِت کہ دُژمنانی کار نہ بیت

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

من مُرتگاں پہ تئی مہر ءِ ماہکان ءِ نود
میار پمّنی ادیرہ ءَ میار چراغ

ما بزانتیں کہ باندات ءِ آئر چے انت
مرچی ئیں روچ مئے زِند ءِ آئر نہ بوت

چہ عطاشاد ءِ مزنیں شاعری، لبز، لبز جوڑ، چہر، شُبین، نشانی ءُ لبزی عکساں پائدہ چست کنگ ءِ گنجائش سک باز اِنت، بلئے اپسوز کہ تئی وھدی، زندی شاعراں چرے چیزاں ھاسیں پائدہ چست نہ کنگ۔ اگن ورنائیں شاعر دیما روگ ءُ شرّیں شاعری کنگ لوٹ اَنت، گڈا آہاں چریشاں گیشتر چہ گیشتر پائدہ چست کنگ لوٹیت۔

ماندانشتہ پدا ما تہاروکی ءَ را آس
بام ءِ تلام بیت، شپ ءِ جون روچ بیت
دل چو کشار ءَ موسم ءِ منت گر اِنت عطا
جوہان ماہ بیت نہ کدی رون روچ بیت

(تربت، 8 فروری 1999)

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

عطا شادءِ ازم ءِ لہتیں تل وتوک

عطاشاد یک سرجمیں زِرے۔ آئی ءِ بابت ءُ ھمنچو گپ ءُ نبشتہ بوت کنت کہ چرا گپ ءُ نبشتہاں بازیں کتابے ھم جوڑ بیت۔ من اے گونڈیں دیوان ءَ آئی ءِ ازم ءِ بس لہتیں تل وتوک پدّ رکنگ لوٹاں۔

اولی ھبر ھمیش اِنت کہ آ ایوکا شاعرے نہ بوتگ۔ بلکیں چہ شاعری ءَ ابید کسمانک نویس، شہ نویس، زبان زانت، احوالکار، اداکار، کمپیئر، براڈ کاسٹر ءُ دگہ بازیں چیزے ھم بوتگ ءُ وتی ھر پڑا سوُب مند ھم بوتگ۔

دومی ھبر ھمیش اِنت کہ آ بلوچی ءُ اردو دوئیں زبانانی مزنیں شاعرے بوتگ۔ بلوچی ءُ ھنچیں مزنیں شاعرے کہ کس چرائی ءِ مزنی ءَ انکار کُت نہ کنت ءُ اردو ءِ ھنچیں مزنیں شاعرے کہ آئی ءِ مزنی فیض، فراز، منیر نیازی، مجتبیٰ حسین، امجد اسلام امجد ءُ ڈاکٹر فرمان فتح پوری ءِ ڈولیں اردو ءِ مزنیں شاعر ءُ لبزانتاں ھم منتگ۔

سیمی ھبر ھمیش اِنت کہ آئی ءِ زندءِ مستریں کمال آئی ءِ بلوچی شاعری انت۔ آئی ءَ وت ھم ھمے گُ شتگ کہ منی اردو شاعری منی بلوچی شاعری ءِ پارسنگ ھم نہ بیت۔ آئی ءَ ماں بلوچی شاعری ءِ تہا باز بنکی ءُ آشوبی تجربہ کتگ۔ اے تجربہانی تو کا زبانی تجربہ، بن گپی تجربہ، شکلی تجربہ، تکنیکی تجربہ، اسٹائیلی تجربہ ءُ دگہ ھمے پیمیں تجربہ اوار اَنت ءُ ھمے تجربہانی برکت ءَ ءُ وتی جتاءُ نوکتریں شاعری ءِ رنگ ءَ، آئی ءَ بلوچی شاعری چہ پیسری ءَ باز باز گیشتر دیمروی داتگ۔

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

چارمی ھبر ھمیش انت کہ آئی ءِ بلوچی شاعری ھنچو مزن اِنت کہ آئی ءِ دیم ءَ چرائی ءَ پیسری شاعرانی شاعری ءُ چرائی ءَ رندی شاعرانی شاعری، درست چُکّی لیب مالوم بنت۔ قاضی عبدالرحیم صابر، آدم حقّانی، احمد علی میر ءُ عیسیٰ انسان ءِ ڈولیں مُونڈیں شاعراں بلّ کہ ھچ ھساب ءَ نہ اَنت، بلوچی زبان ءِ مستریں شاعرانی ھال ھم ھمیش اِنت۔ چرائی ءَ پیسری شاعراں قول ئے باز شرگدار یگ ءَ، بلوچی زبان ءِ سر شاعر گُل خان نصیر ءِ لہتیں مثال بکندت:

پادا پادا ورنا پادا
تاکے وسپے مَست نپادا
قدم قدم رواں ببت
دلیر و پہلواں ببت

ءُ چرائی ءَ رندی شاعرں قول ئے باز زانتکار یگ ءَ، بلوچی زبان ءِ فیض احمد فیض، بشیر بیدار ءِ لہتیں مثال بکندت:

وھدے صباء بیگاہ بیت
دل مولماں بیگواہ بیت
بِلّے بشیر نام ءُ دپ اِنت
تئی ھاتر ءَ ھرچی روا

چرے دوئیناں رَند، نوں عطا شاد ءِ لہتیں مثال بکندت:

کئے ماں ویران ءَ چراگے بالیت
دل گنوکے، کہ شپ ءَ ڈوباریت
تو منی ساھگ ءَ سارتیں آپ ءِ
من مباں روچ ترا پیلاشیت

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

بیا زمستانی شپاں تیر بکن
کوٹہ ءَ آس مبیت دوزہ بیت
عہدانی بیگہہ ءَ کہ شپے گون روچ بیت
تنکد وفا ءِ بانک ءِ نیمون روچ بیت
زرد ءَ مہ جیڑ واھگ ءِ اُفارگ ءَ شموش
بچکندگ ءِ گلاں پہ غم ءِ نُوارگ ءَ شموش
فاضل ءِ شرکنیں شعر اَنت تئی بالاد و بدن
شاد ءِ شررنگیں حیالاں ترا گوناپ کتہ

گل خان نصیر ءُ بشیر بیدار ءِ ھوری ءَ بازیں شاعرے، لبزانک ءُ شاعری ءَ، اظہار ءِ تچک ءُ سادگیں پیم لیکیت۔ بلئے ھلکیت ھمیش انت کہ تخلیقی لبزانک، ءُ ھاسیں سُورت ءَ شاعری، کوھنیں دوراں پہ دل اظہار ءِ تچک ءُ سادگیں پیے بوتگ، کہ آئی ءِ تو کا بیانی تکنیک کارمرد بوتگ۔ بلئے مرچگیں دور ءَ اظہار ءِ چَپّ و چوٹ ءُ ماں گشتگیں پیے زانگ بیت، کہ آئی ءِ تو کا رنگا رنگیں نوک ءُ نوکتریں تکنیک کارمرد بنت کہ چراہاں نشانیداریں تکنیک، سُرریئلی تکنیک، اظہاری تکنیک ءُ دگہ بازیں تکنیکے اوار اِنت۔ پمیشا مرچگیں دور ءَ جوانیں گال ءُ لُچہ ءِ پربندگ آسان نہ انت ءُ اگن ھنچو پہ دیم پربندگ بیت، گڈا بلکیں مانا ءُ مکسدے مان بیت، بلئے اِزم کاری ءُ ڈولداری باز مشکل اِنت ءُ اے مشکل ءِ آساں کنگ ءِ واستا عطا شاد ءِ ڈولیں لیاکت لوٹیت۔

پنجمی ھبر ھمیش انت کہ مزنیں مزنیں لبزانت ءُ شاعرانی ھم ھک نبشتانک ءُ پربند زیات شرّ نہ بیت۔ ہیمنگوے ءُ کرشن چندر ءِ بازیں آزمانکے ءُ ایذرا پاؤنڈ ءُ فراق گورکھپوری ءِ بازیں پربندے اَست کہ آھاس شرّ نہ اَنت، بلئے عطا شاد ءِ ھر پربند سک شرّ اِنت، آئی ءَ مرزا غالب ءِ ڈول ءَ بازیں شاعری نہ کتگ۔ بلئے ھرچ شاعری ہے کہ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

کتگ، آ درست گچینی شاعری یے۔ پمیشا وتی بے درورِیں گالانی برکت ءَ، مردم آئی ءَ پہ آسانی بلوچی زبان ءِ مرزا غالب گشت کنت۔ بلئے چہ گالاں ابید، آئی ءَ بے درورِیں لچہ ھم پربستگ کہ آہانی تو کا شپانک، زھیرانی زارہ، پھلانی خُشکیں پَن، زپتیں خمارانی زیر، روچ کجاذ رپشگ ءَ اِنت، ساہ کندن، وفا ءِ نیادی، اپالو، تُن آپ، جنوزان، ہوشام، دل گریت وشپ ناریت، آساپ ءِ چکاس، نوکیں بیرک، رژن ءِ آشوب ءُ دگہ چیزے لچہ اوارانت۔ اے لچہانی تہا ھمچو پکری ءُ ازمی بُرزی، جُملی ءُ شایگانی گندگ بیت کہ چریشانی برکت ءَ آگوں ٹی ایس ایلیٹ ءُ پابلو نیرودا ءُ ھم دیم پہ دیم کنگ بیت۔

آوتی ''ساہ کندن'' نامیں لچہ یے تہا یک جاگہ گشیت:

تو چو بدل زُرتیں زُبان ءِ منت ءَ بے باورے
من چوزمیں جُمبانی قہریں نیت ءَ پیداوراں
تو پہ سگاراں گپتگیں کوٹ وکلاتان ءَ گلے
من پہ چتی میراث و ماتیں گلزمین ءَ تلوساں
من آدم ءِ اوبادگاں
مہرانی حقّیں وارثاں

کمے دیمتر ءَ گشیت:

تو پہ سرانی گڈگ ءَ زندءِ خیالان ءَ کُشے ؟!
پہ سِندگ ءَ داشت کنے پُل ءَ چہ بوتالانی ءَ!!
مَرک ءَ منی لوٹے، تہ ارواہ ءَ بکش
کوش ءَ منی باڑائے، مہر ءِ واہگاں پاہو بدے
بیگواہی ءَ زَہرے، بکن رُژن ءَ منیگ ءَ ایر جیگ
زانت ءَ بکن تیر ءِ نشان

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

من پہ مرگ گار نہ باں
مہراں کہ آوار نہ باں
داں قیامت استتت منی گامانی رند
داں زند بیت روک انت منی حونانی لیک
من مُرتگاں، تو ہم مِرے
تو زندگ ءِ، من زندگاں

ششمی ھبر ھمیش انت کہ لس سُورت ءَ وھدے مردم یک لبزانت ءُ شاعرے ءِ بشتانک ءُ پر بنداں سر پد نہ بیت، گڈا مردم ءَ آوش ھم نہ بنت، بلئے عطا شاد ءِ گال ءُ لچہ اِزمی سُورت ءَ ھنچو سوَب مند، ڈولدار ءُ تامدار اَنت کہ وانو کے تُری سر پد بنت شَرّ ءُ نہ بنت شَرّ، بلئے آھاں آسک وشّ بنت، ءُ چراہانی وانگ ءُ گوشدارگ ءَ ھچ سیر نہ بنت۔

مثال ءِ ھبر ءَ:

پہ دل کہ بام زَر اَنت، دیدگاں پہ مہرنگ اِنت
ھما پہ نام میار اِنت، پہ گشتن ءَ ننگ اِنت

شیرگ ءَ شیر کُتہ، بینگ ءَ نوکاپ کُتہ
ثرانگ ءِ ثرمپے ءَ عمر آسَری زپتاپ کُتہ

ءُ ھپتمی ءُ گڈی ھبر ھمیش انت کہ چیزے لبزانت ءُ شرگدار، عطا شاد ءِ ازم ءَ گوں آئی ءِ ذاتی کَرد ءَ اوار توار کن اَنت ءُ گشنت کہ آیک شرابی یے بوتگ ءُ شرابی ئیں مردم شرّیں شاعر ءُ لبزانت بوت نہ کنت۔ ھر چُت کہ انسانی زند ءَ ذاتی کَرد مزنیں اَرزشتے داریت ءُ نشہ جوانیں چیزے نہ اِنت ءُ منی جند ءَ ذاتی کَرد ءِ حق ءَ، ءُ نشہ ءِ حلاپ ءَ بشتہ ءُ کار ھم کتگ۔ پدا ھم منی بزّ ءَ اگن ذاتی کَرد ءُ نشہ گوں ازم ءَ اوار توار

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

کنگ بنت، گڈاگوں اِزمکارءِ انساپ بوت نہ کنت ءُ دنیاءِ بے حساب مزنیں مزنیں شاعر ءُ لبزاناتی بستارءُ اَرزشت اثرمند بنت۔ مثال ءِ ھبرءِ چہ روایرشتی شاعرءُ لبزانتاں واکسی بستارءُ ارزشت وتی اسلی رنگ ءِ پشت نہ کپنت، چیا کہ شراب نوشی آہانی دود و ربیدگانی یک بہرے زانگ بیت۔ چراہاں شکسپیئر، برنارڈ شاءُ ھیمنگوے ءِ ڈولیں شاعرءُ لبزانت ھم اوارانت۔ چہ اردو شاعرءُ لبزانتاں غالب، فراق، جوش، فیض ءُ فراز ءِ ڈولیں شاعرءُ لبزانتانی بستارءُ ارزشت ھم باز کم تر اَنت، چیا کہ ایشاں ھم شراب چو آپ نیگ ءِ وارتگ۔ چریشاں ابید انگریزی ءِ نامداریں شاعر کیٹس، سکاٹ لینڈ ءِ قومی شاعر برنز، اردو ءِ نامی ئیں شاعر اسرارالحق مجاز، جگر مرادآبادی، اختر شیرانی ءُ نریش کمار شاد، ءُ اردو ءِ مزن نامیں آزمانک نویس سعادت حسن منٹو ءِ بستارءُ ارزشت پہکا پہک نیست و نابود بنت، چیا کہ اے درستاں ھنچو پہ بے وڈی ءُ گنوکی شراب نوشتگ کہ چمیشی ءِ آئر ءِ بیران بوتگ انت۔ پمیشا وھدے جوانیں شرگدار، شرگداری کن انت، گڈا شاعرءُ لبزانتانی ازم ءِ چراہانی ذاتی کِرد ءُ شراب نوشیاں جتا کن انت ءُ چار اَنت، تا کہ گوں آہاں انساپ کنگ بہیت۔ ءُ گوں عطاشاد ءِ ھم، بائدانت، ھمے ڈول بہیت، چیا کہ آذاتی کِرد ءُ شراب نوشی ءِ گُنہ کار بلکیں بوتگ، بلئے اِزم ءُ لبزانک ءِ گُنہ کار ھچہر ءُ ھیڈ ول ءِ نہ بوتگ۔ قول ءِ عطاشاد ءِ جندیگ ءِ:

دل آپاں من کہ تئی مہر ءِ نظر بیت
گُنہ گاراں گُنہ گار ءِ گُزر بیت

عطا اے دل کہ راہ اِنت تہترین ءِ
بہشت ءِ منزل ءِ لوٹیت کہ سر بیت

(تربت، 8 فروری 2002)

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

عطا شادءِ بلوچی شاعریءِ بستار

عطا شادءِ بلوچی شاعریءِ بستار سک بُرزانت۔ آئی ءِ اردو شاعری یک شَرّیں شاعری یے گُشنگ بیت۔ بلئے آئی ءِ بلوچی شاعری یک مزنیں شاعری یے زانگ بیت، کہ دگہ دگہ شِگل ءُ سَنداں، اِزمی اکاسی ءِ بے دروریں نمونہے۔

آئی ءِ شاعری زندءِ ازمی اکس اِنت۔ آئی ءِ تو کا زندءِ بازیں ھاسیتے گندگ بیت۔ زندءِ ھر پڈا دو دو پہنات ھم گُرنچ بنت۔ چو کہ واب ءُ ھلکیت، افادیت ءُ جمالیات، تعمیر ءُ تفریح، شپ ءُ روچ، رُژن ءُ تہاری، دوستدار ءُ وتن، ءُ دگہ باز ھمے ڈولیں۔ وھدے کہ عطا شادءِ شاعری ءُ چُشیں دُراھیں پہنات، ھم گُرنچ ءُ گندگ بنت ءُ آپدّریں زندنامہے مالوم بیت۔

آئی ءِ شاعری باتن ءِ اکس انت۔ آئی ءِ تو کا باتن ءِ تہیں چیز زاھر و پیدا ورانت۔ چو کہ پکر ءُ ھیال، وشّی ءُ گم، درد ءُ سوزمان، جہزہ ءُ مارگ، مہر ءُ بے مہری، دوستی ءُ نادوستی، وپا ءُ بے وپائی، اُمیت ءُ نا اُمیتی، ءُ دگہ ھمے ڈولیں۔ ءُ آسر جمیں باتن نامہے زانگ بیت۔

آئی ءِ شاعری بلوچستان ءِ اکس انت۔ آئی ءِ تو کا بلوچستان ءِ رنگا رنگیں چیز گندگ بیت۔ چو کہ آئی ءِ زمین، مردم، دلوت، درچک ءُ دار، کوہ ءُ کور، زِر ءُ تیاب، ڈَنّ ءُ ڈگار، جنگل ءُ گیابان، کاہ ءُ کچہر، مَدّ ءُ موسم، ھور ءُ گوات، چنگ ءُ آبریج، دود ءُ ربیدگ، پَچّ ءُ پوشاک، جیڑہ ءُ جنجال، لوٹ ءُ گزر، جنگ ءُ چوپ، امن ءُ ایمنی، تپاکی ءُ ناتپاکی، گلامی ءُ آزاتی ءُ بے ھساب دگہ ھمے ڈولیں چیز۔ ءُ آپورھیں بلوچستان نامہے گندگ بیت۔

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

آئی ءِ شاعری گیدی ءِ اَکس اِنت۔ آئی ءِ تو کا گیدی ءِ بازیں چیزَ ے گندگ بیت۔ چو کہ ماہ، روچ، استار، پور، کلکشان، بنی آدم، ڈیہہ، اُستمان، میان استمانی، جہانی جنگ، جہانی امن، ملک ءِ گری، نوکیں میان استمانی بند و بوج ءُ دگہ بازینے۔ ءُ آ مزنیں کساسے ءُ گیدی نامے گندگ بیت۔

اگن عطاشاد ءِ شاعری گوں بلوچی زبان ءِ ایدگہ شاعرانی شاعری ءُ دیم پہ دیم کنگ بیت، تہ آپہک جتا گندگ بیت۔ مثال ءِ ہبر ءُ آئی ءِ ازم کاری مزنیں کساسے ءُ سید ہاشمی، مراد ساحر ءُ مبارک قاضی ءِ گور ءُ ہم گندگ بیت، بلئے آئی ءِ تکنیکی تجربہ، ءُ گران ءُ سنگینی آہانی گور ءُ گندگ نہ بیت۔ آئی ءِ راج ءُ وتن دوستی، گل خان نصیر، آزاد جمالدینی، بشیر بیدار ءُ جی آر ملّا ءِ گور ءُ گیشتر گندگ بیت، بلئے آئی ءِ بُرز و بلندی ءُ شایگانی آہانی گور ءُ گندگ نہ بیت۔ آئی ءِ تکنیکی تجربہ مزنیں پیمے ءُ، منیر مومن ءِ گور ءُ ہم گندگ بنت، بلئے آئی ءِ پُہتہ کاری ءُ جتائیں طرز آئی ءِ گور ءُ گندگ نہ بنت۔

نامداریں اُردو شرگدار مجتبیٰ حسین ءُ عطاشاد ءِ بارہ ءُ گُشتگ اَت، کہ آئی ءِ شاعری گوں میر تقی میر ءُ نزیک انت۔ آئی ءِ اردو شاعری بلکیں گوں میر تقی میر ءُ نزیک بیت، بلئے آئی ءِ بلوچی شاعری میر تقی میر ءِ بدل ءُ، گوں مرزا غالب ءُ نزیک گندگ بیت۔ اے ہبر آئی ءُ وت ہم مار اِتگ ءُ وت ءُ را پہ اشارہ بلوچی زبان ءِ مرزا غالب گُشتگ۔ آ ایڈول ءُ کہ بندات ءُ تامُدّ تے ءُ آ پرے ہبر ءُ کُہتیگ بوتگ کہ منی شاعری ءُ پرچہ مہلوک سرپد نہ بیت۔ اے ردّ ءُ آئی ءُ باز براں گُشتگ ءِ منی جند ءِ دیم ءُ ہم گُشتگ کہ وھدے مہلوک مرزا غالب ءُ سرپد بیت، گڈا منا پرچہ سرپد نہ بیت۔

عطاشاد..... گال ءُ لچہ دوئینانی مزنین ءُ بے دروریں شاعرے۔ آئی ءِ لہتیں شرترّیں گالانی چیزَ ے شعر ایڈول انت کہ چہ پکر و مارگ ءُ سر ریچ انت:

کے ماں ویران ءُ چراگے بالیت

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

دل گنوکے کہ شپ ءَ ڈوباریت
تو منی ساھگ ءَ سارتیں آپ ئے
من مباں روچ ترا پیلاشیت

مکنداتوں بہار گاہ ءَ چُشین ءَ
دلاپوں من کہ ویرندانی یے بیت

تو نہ دیستہ منی ارس ءِ بچکند
کہ دل ءِ زیمل ءَ اُفار گشئے

انگریں زِرد ءَ مروچی پدا پاہار مکن
اَرسی اندوہ کہیب ءِ من ءَ بے وار مکن

پہ تئی خاطرا اے سوچنیں پیگور چی اَنت
ما میاریاں، میاریاں، میاری باتاں

زند پہ جیڑگ و مرک پہ مودگ ءَ آسان نبیت
حُشکیں نندگ و زالی زارہاں گُزران نبیت

داغاں مدئے چو تخون و شگاناں مجن من ءَ
او زند ءِ درد! بیرگ ءَ دردی مکن من ءَ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

شپے کہ بام مہ ساریت، پُشیں شپ ءَ را سوچ
پہ عمرے ءَ کہ وداریت، پُشیں شپ ءَ را سوچ

مہر دِلکشّ بیت آسَر، غم ءِ جنجال کپ اَنت
کہ رگامانی پدا سر پتگیں دُمبال کپ اَنت

کیف و قدح گوں ہما پلگدیں شاری باتاں
زند بے مرک بباتیں، ہما باری باتاں

بیا کہ استاراں جنگ پُل من شپ ءِ گیوار ءَ
ماہکان ءَ چوں وتی آپ رواں شنکینتہ

سرپیت کد تئی ورنائی ءِ سحار ءِ پُل
چو دامن اِنت، منی عمر ءِ ہتم وداریں گُل

پہ ہوشاماں ترھیت، بشامیں زِرد ءِ غم جتیں بولان
کپنت بیر و سُر پنت دُمبال، و سبزیت سُرمگیں بولان

ماھکانی ءَ نودے، شپ تہاری ءَ ثرمپے، روچ ءَ ساہ سرے لوٹیت
زند چو جل ءِ گیابان ءَ، دم پہ دم پہ ھر راہ گوز، مہر ءِ درورے لوٹیت
وھدے کہ آئی ءِ شرتریں لچّہانی تو کا شپا نک، جنوزان، ہوشام، نہادی، اپالو، راہ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

گوز، روشپ، ساہ کندن، ماہنا، چہر، تُن آپ، سنگ جاہ، نوکیں بیرک، زہیرانی زارہ، وفا ءِ نہادی، وسی ءِ بے وسی، آساپ ءِ چکاس، رُژن ءِ آشوب، میران زندہ داب، میاں رو در احت، روچ کجاڈ رپشگ ءَ اِنت، چو مہ ساڑائیں وت ءَ، زندگیں لاش ءِ کفن، میرادیرہ ءِ میر، اوست ءِ سوداگراں پہ موتکے ءُ دل گریت وشپ ناریت، ھوار کنگ بنت، کہ پہ بُرزی، جُہلی، شایگانی ءُ ماناداری ءُ وتی مَتّ وت اَنت۔ آئی ءِ دراشتریں لچہ ''دل گریت وشپ ناریت'' ءِ اولی نکر اے پیم اِنت:

دل گریت وشپ ناریت

ماچوکہ استارءَ

شپ ءِ پاہار

روچ ءِ منگیں ارمان،

زند ءِ بامساراني، پشومانی،

دل گریت وشپ ناریت

دل گریت وشپ ناریت

بلوچی شاعری ءِ پنچ ءُ نیم سد سالی راجدپتر ءَ شاعر باز گُوستگ۔ بلئے منی نزءَ تنی وھدی دیماتریں نام عطا شادیگ اِنت۔ لہتیں نبشتہ کارانی ھیال اِنت، کہ سید ہاشمی، ظفر علی ظفر ءُ گل محمد وفا، بلوچی گال ءِ مستریں شاعر اَنت۔ ھر کسی وتی چارگ ءِ طرزے۔ بلئے منی ھیال ءَ ھلکیت اے وڈ نہ اِنت۔

گل محمد وفا ءِ گالانی ھال ایش انت کہ آہانی تو کا وزن ءِ ھوری ءَ بنکی ازمی لوٹ ھم سرجم نہ اَنت۔ ظفر علی ظفر ءَ باز جہد کتگ۔ بلئے آئی ءِ شرتریں گال ھما اَنت کہ چہ عطا شاد ءِ گالاں اثر مند اَنت۔ سید ہاشمی ءِ گال ھر پُشت کہ وتی رنگ ءَ باز شرّ اَنت، بلئے عطا شاد ءِ گران و سنگینیں گالانی دیم ءَ سبک گندگ ءَ کا اَنت۔

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

ھمے ڈول ءِ چیزّ ے ورنائیں نبشتہ کارانی ھیال ءِ، منیر مومن ماں لچّی شاعری ءِ چہ عطاشاد ءِ دیماترانت۔ بلئے منی ھیال ءِ، اے ھبرھم رَد اِنت۔ چیا کہ منیر مومن یکے وا انگت عطا شاد ءِ رندگیری ءِ یلہ دات نہ کنت ءُ دومی ایش کہ تئی وھدی آئی ءِ لچّھانی توکانے اِلمی پُہتہ ئی ءُ روانی ودی بوتگ ءُ نئے عطاشاد ءِ ڈولیں مانا داری ءُ شایگانی گندگ بیت۔

ستر کہ گل خان نصیر، سید ہاشمی ءُ دگہ لہتیں شاعرءِ چرائی ءِ گیشتر بلوچی شاعری کتگ۔ گل خان نصیر، آزاد جمالدینی، بشیر بیدار، جی آر مُلّا، مبارک قاضی، اللہ بخش بزدار ءُ دگہ باز شاعرءِ چرائی ءِ گیشتر آشوبی، دیمروی پسندین ءُ اُستمان دوستیں شاعری کتگ ءُ گل خان نصیر، صدیق آزاد ءُ دگہ لہتیں شاعرءِ دراجیں لچّہ نویسی ءِ چرائی ءِ باج بُرتگ۔ بلئے آئی ءِ پربندانی گران وسنگینی، بُرزی، جُھلی، شایگانی، مانا داری، ڈولداری، تامداری، نوکی ءُ جتائیں طرز، کَس ءِ گون نہ اَنت۔ ھمے شَرّیں ھاسیتانی سوَب ءِ آبلوچی زبان ءِ تجّھیں شاعرانی سرخیل اِنت۔ ءُ اُمّیت ھمیش اِنت کہ آئی ءِ اے لبزانکی بستار تا دراجیں مُدّتے ءِ برجامانیت۔

قول ئے آئی ءِ جندیگ ءِ:

من اگن درچکے آں، دے آس منی بالاد ءِ
بلے پہ نپتے ءِ کوہے بُجیت، چوش نہ بیت

چوش عطا بیت کہ شپ ءِ شار بیت ماہ ءِ سِتر
روچ پہ شارے ءِ اندیم بیت، چوش نہ بیت

(تربت، 7 فروری 2006)

دلگوش: بلوچستان اکیڈمی تربت ءِ بندوبوج ءِ، عطاشاد ءِ نہمی سالروج ءِ درگت ءِ، 13 فروری 2006ء، ماں اسمبلی ہال تربت ءُ بوتگیں سیمینار ءِ وانگ بوت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

من وتی شوہاز ءَ تئی رندا کپتگاں

بلوچی زبان ءُ لہزا نک ءِ تو کا کریم دشتی ءِ بستار باز بُرز اِنت۔ چونائی ءَ آ یک چِنیا یک شاعرے اَت، شرگدارے اَت، شہ نویسے اَت، آزمانک نویسے اَت، ءُ کسمانک نویسے اَت ھم۔ بلئے آ پہ شاعر ءُ شرگدار ءَ زیات نامدار بُوتگ ءُ اے دوئیں بستاراں آ بلوچی ءِ مستریں کلم کارانی رم ءَ ھوار اِنت۔

کریم دشتی ءِ اولی مزنیں پڈ شاعری اِنت۔ آئی ءَ سک کم شاعری کتگ۔ بلئے آئی ءِ ھم ے کتکیں شاعری ھنچ شُر اِنت کہ ایشی ءِ برکت ءَ آچہ بلوچی ءِ مستریں شاعراں یکے زانگ بیت۔

شاعری ءِ تو کا آئی ءَ گالِ ھم پر بستگ ءُ لچہ ھم۔ بلئے گال گشی ءَ آ زیات سۄبی بُوتگ۔ ءُ آئی ءِ گال باز شرّیں آسیت دار اَنت۔ آئی ءِ گالانی تو کا ڈولداری، شرکنی، لہزانی گچیں کاری، لہزانی شرّیں رِد و بند، مانا داری، مہر و دوستی، پرہ چمی، راستی، وتن دوستی ءُ آشوب پسندی ءِ ھاسیت ھاسیں سُورت ءَ گندگ بنت۔

آئی ءِ کم و گیش دُراھیں گالانی دُراھیں شعرانی تو کا ڈولداری، شرکنی، لہزانی گچیں کاری ءُ لہزانی شرّیں رد و بند ھم گرنچ اَنت۔ مثال ءِ ھبر ءَ:

تو وتی ھیل گوں پن ءُ ھیر ءَ کت
مارا نادراہ تئی زھیر ءَ کت

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

هر جُنزگ ءَ تمیگ ءَ سرپ ایت زند ءِ زیملے
هستی تئی زهیریگ ءِ وشالگیں نل ایت

دل ستر شیوار اِنت، زمانگ بے هاتر اِنت
مهر بیت، صبر ءُ تاگت ءُ اوپار نہ بیت

آئی ءِ گیشتر گالانی گیشتر شعر مانادار اَنت ءُ آهانی هیال بُرز، جُهل ءُ پراہ
شائیگان انت۔ چوکہ:

هر دو جهان ایوکی ءِ زگریں ساهتے
ترانگ جهان، رنگ بهشت، هور ماهل انت

آئی ءِ گال چہ مهر و دوستی ءِ جوزگاں سر ریچ اَنت۔ اے ءِ دءَ آئی ءِ اے شعر ایہ
چہ دِگراں آئی ءِ جندءَ هم سک دوست اَت، بلکیں آئی ءِ دوست تریں شعراں یکے اَت:

تو منی جند ءِ مُجتی هرواه ءِ طلب
من وتی شوهاز ءَ تئی رندا کپتگاں

آئی ءَ تنک چم ءُ نگیں مُلّا ءُ دینداراني تنک چمی، نگی، وت گرزی ءُ سِل کار
دوست نہ بوت اَنت، پمیشا آئی ءَ مدام وتی ءُ ایڈولیس مردمانی نیام ءَ کشکے رَست۔ آئی
اے هبر ءِ اثر آئی ءِ گالانی سر ءَ هم کپتگ۔ آئی ءَ وتی گالانی تو کا وتی دین چہ تنک چم
نگیں مُلّا ءُ دینداراني دین ءَ سِستگ ءُ دُور ءَ کتگ اَت۔ آ گُشیت:

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

من ءَ گشتینت اِش مومنانی رم ءَ
من وتی دین بُرت، وت دیر ءَ کت

آ یک وتن دوستیں مردے اَت، پمیشا آئی ءِ گالانی باز شعرانی تو کا وتن دوستی هم گندگ بیت۔ چو که:

چُک وتی ماتانی دل ءِ بهر اَنت
بے بلوچستان ءَ نه بیت بولان

آ چه وتی دور ءِ آشوب پسندی ءَ اثر مند اَت۔ پمیشا آئی ءِ گالانی تو کا آشوب پسندی هم اَست، بلئے اے آشوب پسندی آئی ءَ گوں مهری جوزگاں هنچو هم دپ کتگ که آئی ءِ شعر چه نعره ءِ جوڑ بوگ ءَ رکتگ اَنت، ءُ هے چیز شاعری ءِ مستریں سؤب اِنت۔ مثال ءِ هبر ءَ:

چاکری زوراں کئے اِنت که بیگار نه بیت
مهر بلئے وهد ءِ حاکم اِنت لاچار نه بیت

اگاں کائے په ندارہ یک دمانے تاگت
تاں نچارئے منی گُفو کنگ ءِ دار ءَ مرو

هر چُند که آ چه لچه گُشی ءَ ماں گال گُشی ءَ گیشتر سؤبی بوتگ، بلئے آئی ءِ لچه هم سَک شَر اَنت۔

آئی ءَ وتی لچهانی تو کا بلوچ راج ءِ ربیدگی مَڈی ءِ بابت ءَ وتی جوزگ ءُ هیال شرّیں وڈے ءَ درشان کتگ اَنت۔ اے ردءَ آئی ءِ ''دوچ گر'' نامیں لچے سک نامدار انت۔ آئی ءِ اولی بندایش اِنت:

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

دوچ دوچ جامگاں زرین
درآمداں پہ کُنڈ و مُہر یاں بدوچ
شپ تاروچ
دوچ، دوچ

آئی ءَ زہیروک سک پسند بوتگ ءُ زہیروک ءِ بارو آئی ءِ زانت ھم باز بوتگ۔ وتی پسند ءُ زانت ءِ سَوب ءَ آئی ءَ لہتیں زہیروک ھم پر بستگ کہ سک شَرّ اَنت۔ آئی ءِ یک زہیرو کے ءِ بنداتی چُنڈ ے ایڈول انت:

دوشی ئیں پریاتاں کپوتانی
ھاتروں گُرتگ درد و چیلانی
اومنی جانی! بیا کہ بیا ھاتے!

کریم دشتی ءِ دومی مزنیں پڈ شرگداری اِنت۔ آئی ءَ شرگداری ءِ سر ءَ لہتیں شرّیں سیاھگ نبشتہ کتگ۔ اے پڈاھم آبلوچی ءِ مستریں کلم کاراں ھور کنگ بیت۔ شرگداری ءِ سر ءَ آئی ءِ یک کتابے چاپ وشنگ بوتگ کہ نام یے ھم ''شرگداری'' اِنت۔

آئی ءِ شرگداری ءِ کتاب ءِ پیش گال عطاشاد ءَ نبشتہ کتگ کہ سرھالے ''دشتی ءِ شرگداری'' اِنت۔ چہ پیش گال ءَ مالوم بیت کہ کریم دشتی ءَ پہ پیش گال ءِ نبشتہ کنگ ءَ عطا شاد وت نہ گشتگ، بلکیں عطا شاد ءَ آئی ءِ شرگداری سیاھگ ھنچو پسند بوتگ اَنت کہ گوں آئی ءَ پیش گال نبشتہ کنگ ءِ واھگے چہ وتی نیمگ ءَ وت زاھر کتگ۔

چہ پیش گال ءَ ابید، کتاب ءِ تو کا ھشت سیاھگ مان۔ اولی سیاھگ ءِ سرھال اِنت ''حیرانی تمن ویران اِنت'' ایشی ءِ تو کا آئی ءَ بلوچی دودانی باروا وتی ھیال ولیکہ درشان کتگ اَنت۔ دومی ءُ سیمی سیاھگانی سرھال انت ''دوشی کپوتاں نالتگ'' ءُ ''نوداں شنزتگ بانگواہی''۔ اے دوئیں سیاھگانی تو کا آئی ءَ شاعری ءِ باروا وتی ھیال و

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

لیکہ درشان کتگ اَنت۔ ءُ ایدگہ پنچیں سیاھگ شرگداری ءِ باروا اَنت۔ اولی ءِ سرھال ''سیمک'' انت کہ سیمک ءِ شاعری ءِ شرگداری انت۔ دومی ءِ سرھال ''مئے نمیرانیں شاعر عُنقا'' انت کہ محمد حسین عنقا ءِ شاعری ءِ شرگداری انت۔ سیمی ءِ سرھال انت ''زہیری بی پر بندیت دو سہ گال'' کہ سید ہاشمی ءِ شاعری ءِ شرگداری انت۔ چارمی ءِ سرھال انت ''دل ءِ چولاں سرءَ کشتت پہ راہے'' کہ عطا شاد ءِ شاعری ءِ گال بہرءِ شرگداری انت۔ ءُ پنچمی ءِ سرھال انت ''دل گریت اوشپ ناریت'' کہ عطا شاد ءِ ھمے سرھال ءِ یک آزاتیں لچھے ءِ شرگداری انت۔

گوں دود، شاعری ءُ شرگداری ءَ سیادی داروکیں آئی ءِ اے ھشتیں سیاھگ وتی وھد ءُ جاورانی پد ءَ سک شرّ اَنت ءُ اشانی راجد پتری بستار مدام منگ بیت۔ چیا کہ اے وتی پڈانی تو کا بلوچی زبان ءِ بنداتی کوشت اَنت۔ ءُ ماں بندات ءَ چشیں کوشت باز ستا کرز اَنت۔

کریم دشتی چہ یک مزنیں اِزم کارے ءَ ابید، یک شرّیں انسانے ھم بوتگ۔ اے ردءَ آئی ءِ مستریں شرّی آئی ءِ بے شانی، بے تکبری، سادگی، راستی، بے ریائی، دیم گشی ءُ دوست داری بوتگ اَنت۔ آئی ءِ اے دُراھیں شرّی ماں ''برمش'' ءَ چاپ وشنگ بوتگیں آئی ءِ انٹرو ءِ تو کا شرّی ءِ سرءَ پیدا ورانت۔

کریم دشتی جسمانی سُورت ءَ بیران بوتگ۔ بلئے یک مزنیں ازم کارے ءِ بستار ءَ ماں بلوچی زبان ءُ لبزانک ءَ زندگ اِنت۔ شرّیں انسانے ءِ بستار ءَ مئے دلانی تو کا زندگ اِنت ءُ تا مئے زبان ءُ لبزانک زندگ بنت ءُ تا مئے راج زندگ بیت، کریم دشتی ھم بیران بوت نہ کنت۔ کریم دشتی ھم زندگ بیت!!

(نذر آباد، 29 جولائی 1985)

دلگوش: کریم دشتی ءِ اولی سال روچ ءِ درگت ءَ، ماں گنجی ءَ پیش کنگ بوت۔

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

گور بام ءِ ھڑّام

انسان ءِ زندھر وھد ءَ بدلگ ءِ تہا اِنت۔ گوں زند ءِ بدلگا آئی ءِ جیڑہ ءُ لوٹ ھم بدل بنت۔ کوھنیں جیڑہ ءُ لوٹ کمّ کمّ ءَ گار بنت ءُ نوکیں جیڑہ ءُ لوٹ دیم ءَ کا اَنت۔ راستیں لبزانک ھما اِنت کہ گوں ھر وھد ءَ بدل بوءَ کیں زند ءِ جاوراں ھمراہ داری کُت بکنت۔ استیں دور ءِ جیڑ ہاں پدّ را بکنت ءُ گوں آئی ءِ نوکیں لوٹاں ھم دپ ہیت۔ آ لبزانک کہ چوش کُت نہ کنت، نئے راستیں لبزانکے بوت کنت ءُ نئے تا دیراں زندگ بوت کنت۔

بشیر بیدارؔ ءِ شعرانی دپتر ''گور بام'' شعری لبزانک ءِ رنگا رنگائیں پلّانی یک ھنچیں دستگے کہ پہ دل راستیں لبزانک ءِ شرترین نمونہے گُشنگ بیت۔ چیا کہ اے ھر وھد ءَ بدل بوءَ کیں زند ءِ جاورانی ھمراہ داری ءَ مزنیں حدّے ءَ کُت کنت۔ مرچیگیں سائنسی ءُ آشوبی دور ءِ بازیں جیڑ ہے پدّ را کنت ءُ گوں ایشی ءِ لوٹاں مزنیں کساسے ءَ ھم دپ اِنت۔

اے ھبر ءِ راستی ءِ واستا ماں اے چمشانک ءَ ''گور بام'' ءِ شاعری ءِ شَرّی ءُ نزوری گوں مثال ءُ دلیلاں پیش کنگ بنت۔ چریشی ءَ مئے متلب نئے ''گور بام'' ءِ شاعر ءَ را چرائی ءِ ھلّیگیں درجہ ءَ بُستر پیش دارگ اِنت ءُ نئے جہل تر۔ بلکیں آئی ءِ ھلّیگیں درجہ ءَ را پیداور کنگ انت۔ چونائی ءَ شَرّی ءُ نزوری جتا جتا پیش دارگ بنت۔ بلئے جاگہ

جاگہے شَرّیانی تو کا نزوریِ ءُ نزوریانی تو کا شرّی هم زلورت ءِ وهد ءَ، کم کم ءَ پیش دارگ بنت (البت وش نویسی ءُ پروفانی رَدی یله دئیگ بنت)۔

شرّی:

منی هیال ءَ ''گوربام'' ءِ شاعری ءَ بازیں شَرّی یے اَست۔ چریشاں هاسیں شَرّی انیش اَنت: سادگی، روانی، لبزی ڈولداری، مهری جوش و جوزگ، جتائیں رهبند، چهر، شُبین ءُ نشانی، آشوب پسندی، گوں زُلم وزورا کی ءَ نپرت ءُ دود ور بیدگ دوستی۔

سادگی:

''گوربام'' ءِ شاعر گیش چه گیش ءَ سادگ و روچ روزینی لبز کار مرد کنت ءُ آهانی کمکا تچکیں هیال و لیکه پیش کنت۔ چه گرانیں لبز ءُ چَپّ و چوٹیں هیال و لیکهاں پهریز کنت۔ چے سؤب ءَ آئی ءِ شعر، گال ءُ لچّه هنچو آسان اَنت که رِدی مردم یے هم پهمت کن اَنت۔ اے سادگی ءَ جاگهه جاگهے آئی ءِ ازم ءِ تو کا تلگی هم ودی کتگ۔ آئی ءِ چوشیں چیز سک کم اَنت که هکمک مردم یے مه پهمیت۔ چونائی ءَ آئی ءِ آسانیں شعر، گال ءُ لچّهانی مثال آئی ءِ دپتر ءِ گیشتری بهر اِنت۔ پدا هم نمونه ءِ واستا لهتیں شعر بکند اِت۔

وهدے صباه، بیگاه بیت
دل مولماں بیگواه بیت

نه دانکے کُچّلیں، نے جی و جانے
منی مهلنج چونیں بے زبانے

مارا زمین ءَ نیست دوار
آلم شُتگ ماه ءِ سر ءَ

روانی:

''گور بام'' ءِ شاعری ءِ تو کا روانی سَک باز اِنت۔ گال بنت یا لچہ، آہانی ھر شعر، کڑی ءُ بندے چو تچوکیں آپیگار روان اِنت۔ ھاسیں اُڑ ءُ گٹ یے مان نیست۔ بلکیں باز جاگہا شاعر ءُ لبزانی رِدی یا کپّی و پُنڈی بوگ ءِ ھاسیں پرواہ نہ کنگ، بلئے روانی ءِ ھیال شَرّی ءِ سر ءَ داشتگ۔ اے سپت مثال ءِ محتاج نہ اِنت، چیا کہ دپتر ءِ گال ءُ لچہانی گیشتری بہرا ے سپت ءَ دار اَنت۔ پداھم، لچہ ''دوست منی جان منی'' ءِ پُنڈے پیش کنگ بیت:

دوست منی جان منی
پہ من شکر رَنج مہ بو
مفت ءَ دلا تنگ مہ بو
کند و دل ءَ شات بکن
ھُشک ءَ مہ نند گُنگ مہ بو

لبزی ڈولداری:

لبزانی گچین کاری ءِ ھم ھاسیں ھیال دارگ بوتگ۔ لبز ڈولدار ءُ شرکن اَنت۔ لبزانی ڈولداری ءُ شرکنی ءِ سؤب ءَ وانوکاں شعرانی وانگ ءَ یک ھاسیں لِڈ تے رسیت۔ لہتیں مثال بکند اِت:

دل سیر بیت چطور، تئی نیادانی لذّت ءَ
چے دَنت خدا من ءَ وتی حورانی جنّت ءَ
یکرندے دَر بئیت، اگاں دانکے کچلیں
صد رند ءَ من گِراں تئی لُٹانی منّت ءَ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

مارا درکاریں ماں شپاں لُنجیں
تئی انارکانی سُہری ءِ گُوربام

لچّہانی تو کا ''میری''، ''چمّانی ھُردگ رتلکنت'' ءُ ''بیا کہ گوں کنیں مرگ ءَ مڑاھے'' ھم مثال ءِ واستا پیش کننگ بنت۔

مہری جوش و جوزگ :

''گوربام'' ءِ تو کا رنگی شاعری ءِ نمونہانی ھم کمّی نہ اِنت۔ شاعر بَرے وتی مہلنج ءِ رنگ و بالاد ءَ گلائیت۔ برے آئی ءِ نندو نیادانی واھگ ءَ درشان کنت۔ برے آئی ءِ جتائی ءَ گرمیں پاہار کشّیت ءُ برے آئی ءِ بے وپائی ءِ گِلّہ ءَ کنت:

ہما سہت و کترہ، ہما رَہسر انت
ہما نیاد ءِ وعدہ، ہما دلبر اِنت

چُنت شادان کنے چُنت ءِ دل ءَ ھون کنے
باریں چاریں تو چد و دیما دگہ چون کنے

بتّرکات دل تئی تژناں بماریت
بجن ھنگت دگہ شہدیں شگانے
تو کہ دیمائے، سال چو سہت ءَ
تو کہ گِستائے، ساعتے سالے

لچّہانی تو کا ''ندروں تئی وانگیں بُت ءِ''، ''دوست منی جان منی'' ءُ ''دلبر تئی بائد نہ انت'' ھم پہ مثال پیش کننگ بنت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

جتائیں رھبند:

بندات ءَ ھر شاعر، چہ وت ءَ کوھن تریں یک ھنچیں شاعرے ءِ رھبند ءَ شاعری کنت کہ آئی ءَ چہ دُرستاں دوستر ہیت، یا چہ یکّے ءَ گیشتر ھنچیں شاعرانی رھبند ءَ شاعری کنت کہ آئی ءَ چہ درستاں دوستر ہنت۔ بلئے اگن شاعر حُب ءُ لیاکت بداریت ءُ کوشست بکنت تہ کم کم ءَ آوت یک جتائیں رھبندے ءِ واؤندبیت۔

''گوربام'' ءِ شاعر ءَ بندات ءَ پاڑل ءُ سید دوست بوتکنت (منی ھیال ءَ اے دوئیں شاعر انگت ھم آئی ءِ دوستیکیں شاعرانت)۔ اے دوئیں شاعرانی دوستری ءِ مستریں سؤب بلکیں ھمے بوتگ کہ آئی ءَ زیات ھمے دوئیں شاعرانی شعرانی وانگ نسیب بوتگ۔ پمیشا آئی ءَ چے شاعراں اَثر زُرتگ ءُ آئی ءِ رھبند چمیشانی رھبنداں اَثر مند بوتگ۔ اے ردءَ پاڑل ءِ رھبند ءِ اثر ءِ مثالے تاکدیم 9 ءُ 10 ءِ لچہ ''وھد و باریگ'' انت۔ ءُ سید ءِ رھبند ءِ اثر ءِ مثالے تاکدیم 11 ءُ 12 ءِ لچہ ''پدا'' اِنت۔ بلئے شاعر ءَ لیاکت است اَت ءُ آئی ءَ کوشست کت، چمیشا زوت آئی ءَ دِگرانی رھبند یلہ داتنت ءُ وت یک جتائیں رھبندے شوہاز کت ءُ نوں آئی ءِ رھبند ھنچو پیداورانت کہ اِزم گر ءُ ازم دوستیں وانوک گوں وانگ ءَ آئی ءِ شعراں پچہ کار اَنت۔ آئی ءِ رھبند سکّ وش ءُ ڈولدار اِنت۔ رھبند ءِ وشّی ءُ ڈولداری ءِ سؤب ءَ آئی ءِ ردی ءُ ادنائیں شعر، گال ءُ لچہ ڈولدار ءُ شرّ گندگا کا اَنت۔ آئی ءَ کوھن ءُ کارمرد کتگیں ھیالان ءَ وتی رھبند ءَ ھنچو پیش کتگ کہ چہ پیسرا پیش کنوکیں شاعراں باج یے بُرتگ ءُ ھنچو مالوم بیت کہ آ ھیال و لیکھے چَراھاں پچ گپتگ اَنت۔ مثال ءِ ھبر ءَ آئی ءَ ماں وتی لچہ ''ہمبلاں'' ءِ تو کا ملک طوقی ءِ لچہ ''لعنت پہ چوشیں غیرت ءَ'' ءِ ھیال و لیکہ گوں بُنجاہی ھیال ءِ کُمک گیشی ءَ، دووار پر بستگ اَنت، بلئے چرائی ءَ شرتریں وڈے ءَ درشان یے کتگ اَنت۔ لچہ ''شاتل'' ءِ ھیال و لیکہ یے چہ ملک طوقی ءِ لچہ ''کدی؟'' ءَ زُرتگ اَنت۔ ملک طوقی ءِ لچہ ءِ بُنجاھی ھیال انگت شرتر ءُ پورہ تر

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

اِنت۔ ہلئے ھوریں سُورت ءٔ "گوربام" ءِ شاعرءِ لچہ انگت شرتر کند گا کیت۔

چمر، شبین ءُ نشانی:

بیدارءِ شاعری سکّیں سادگیں شاعری ایت۔ آئی ءِ تو کا نئے بازیں گنڈ و بیٹ ءُ پچ و چوٹے اَست ءُ نئے ھاسیں جُملی، بُرزی ءُ شایگانی یے، بلکیں گیشتر اولسی شاعری ایت ءُ اولس ءِ گیشتری بہر چہر، شُبین ءُ نشانیانی رندا باز باز نہ کیپت۔ آ تچکیں ھبر کنت ءُ تچکیں ھبر پسند کنت۔ اگن نوکیں چہر، شُبین ءُ نشانی کارمرد بیت، یا کوھنیں چہر، شُبین ءُ نشانی پہ نوکیں مانہاں کارمرد بیت، تہ اولس یے شُتری ءِ سرءَ سرپد نہ بیت، ءُ نئے ھاس پسند یے کنت۔ پمیشا اولسی شاعرے ءِ بستارءَ بیدار مہلوک ءِ ذہنی سَند ءُ پسندءِ مُتابک ءُ گپ جنت۔ آ بازیں چہر، شُبین ءُ نشانی کارمرد نہ کنت ءُ آئی ءِ گورءَ ھرچ چہر، شُبین ءُ نشانی یے اَست، کم و گیش درست کوھنین اَنت، نئے آنوکیں چہر، شُبین ءُ نشانی کارمرد کنت ءُ نئے کوھنیں چہر، شُبین ءُ نشانیاں پہ نوکیں مانہاں کارمرد کنت۔ آئی ءِ کارمرد تگیں چہر، شُبین ءُ نشانی کم و گیش ایش انت:

چمر:

دوستدارءِ بدنءِ واستا خداوندءِ کلام، دوستدارءِ زیبائی ءِ واستا چاردہ ءِ ژرپشوکیں ماہ، دوستدارءِ چم و پوزءُ بروانانی واستا یا شگل و سُورت ءِ واستا سی جُز قرآن، دوستدارءِ گیوارءِ واستا سمھو کیں کلکشان، رُدءِ گرگ ءِ واستا قیامت، بچکندگ ءِ واستا جَت، بُروان ءِ واستا کمان، دنتانانی واستا کُچک، لُنڈانی واستا کاگد۔

شُبین:

دوستدارءِ واستا ماہ ءِ دَرَوَر، ھرّام ءِ پُل، ماہ ئے لقا، زیمیں دل ءِ ٹپ ءِ دوا، بے آئر یں زندءِ متاہ، امروز ءِ چار روچی خدا، جَت، دوزخ، ساہ ءِ بدل، مہوش، کرپاس ءِ پُل، خمار چم، گُل، دل ءِ واستا تچکیں زال، وطن ءِ واستا حانی۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

نشانی:

گم ءُ بدیں روچانی واستا چلّہ، گل ءُ وشّیں دور ءِ واستا ھرّام، گلامی ءُ کوھنیں دود و ربیدگ ءِ واستا شپ، کلمانٹیں شپ، آزاتی ءُ نوکیں زندمان ءِ واستا گور بام، سُمر دیمیں بام، صباہ، وشّیں صباہ۔

چرے ڈراھیں چہر، شُبین ءُ نشانیاں اے لہتیں بلکیں نوک ہنت۔ چہ چہرانی تو کا پہ دوستدار ءِ بدن ءِ واستا بس خداوند ءِ کلام ءُ شُبینانی تو کا دوستدار ءِ واستا جنت، دوزخ، کرپاس ءِ پُل، ءُ دل ءِ واستا تجّلیں زال۔ اندگہ ڈراھیں چہر ءُ شبین، ءُ تجّھیں نشانی کوھن اَنت۔ ابید چہ اندگہ زبانانی شاعراں بلوچی ءِ ھم کم وگیش دراھیں یا گیشتر شاعران کارمرد کتگ اَنت۔ بیدار ءُ اے کوھنیں چہر، شُبین ءُ نشانی پہ نوکیں مانہاں ھم کارمرد نہ کتگ اَنت، پدا ھم، بیدار ءِ کمال ھمیش اِنت کہ آئی ءُ اے کوھنیں چہر، شُبین ءُ نشانی پہ ھما کوھنیں مانہاں، گوں ھنچیں سادگ ءُ ڈولداریں لبزاں، گوں وتی شَرّیں شعری رھبند ءُ کارمرد کتگ اَنت کہ چراہاں یا بازیے ءِ جندوت نوک مالوم بیت۔ یا گڈا آہانی کارمرد کنگ ءِ وڈ نوک مالوم بیت۔

آشوب پسندی:

''گورباں'' ءِ شاعری ءِ مستریں شَرّی آئی ءِ آشوب پسندی اِنت۔ آئی ءِ نامداریں آشوبی لچھانی تو کا ''دھقان''، ''ہمبلاں''، ''چتانی ھردگ رتگ اَنت''، ''بیا کہ گوں کنیں مرگ ءُ مڑاہے'' ''گوانک'' ءُ ''رھچار'' ھوار اَنت۔

''دھقان'' ءِ تو کا شاعر وتی ڈیہہ ءِ شُدیک لاپ و نزورین دھقانانی گریبی ءِ نسکیں نوبت ءِ گُمساری ءُ وژدلیں باریگ ءِ آھگ ءِ ہستا گی ءُ دَنت:

بیت گُمسار غریبی ءِ نسکیں نوبت
کٹ و بروردتیٔ جھد ءِ نہ بیت نوں بیراں

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

زوت پیدا کنت ہما وژدلیں باریگ تئ
حق زریاں چہ وتی بُندری حقاں گرے

''ہمبلاں'' ءِ تو کا آ وتی ھمبل ءُ دَز برادراں توار پر جنت کہ نوں جہان ءِ شادہاں پل اِت ءُ بیا اِت کہ زخم و تیر و توپکاں زورین ءُ دیم پہ کوہ و گراں روئیں ءُ وتی راج وڈیہہ ءِ آزاتی ءِ ھاترءُ گوں دُژمناں جنگ کنیں:

ھمبلاں، دَز برادراں
پل اِت جہان ءِ شادہاں
وشّیں دوار و میتگاں
بادگیر و بان و ماڑیاں
تہت و پلنگ و گندلاں
بیا کہ رواں کوہ و گراں
گوں زخم و تیر و توپکاں
پہ راج و ملک ءِ حاطر ءُ
جگے کنیں گوں دژمناں

پرچہ کہ آئی ءِ نزیک ءُ پہ بادگیر و بان ءِ نندگ ءُ گیوار و گُلگ ءِ رَندگا ماتین وطن ھچبر آزات نہ بیت:

آزات نہ بیت ماتیں وطن
بادگیر و بان ءِ نندگ ءُ
گیوار و گُلگ ءِ رَندگ ءُ

''چمانی ھردگ رِتلکنت'' ءِ تہا آ گوں لہڑیں جوزگ وھلاں آشوب ءِ پانور ءِ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

رھچار اِنت۔ آئی ءَ را ساڑائیت ءُ پہ بے تاھیری توار کنت:

بیا کہ تئی سر کشگ ءَ
سُرنا و ڈھل و چاپ بیت
اے حلقہ ءِ دلمانگیں
کاڑاں سر و سرگواپ بیت
ٹکاوگیں زِرد ءِ ڈگار
سبز اِیت پدا سیراپ بیت

گوں زُلم و زورا کی ءَ نپرت:

بیدار ءِ شاعری زُلم و زورا کی ءِ ھلاپ ءَ یک دائمی جہادیت۔ اے جہاء آوت ھم ھوار اِنت ءُ دِگر ءَ ھم ھوار کنت گوں۔ اے زُلم و زورا کی تُری چہ حاکم، میر، سردار، ءُ ھمے ڈولیں دگہ واجہانی نیمگا بیت، یا آھانی دَلّاریں مُلّاءُ پیرانی نیمگا، آئی ءِ گالوار ءِ ژرندی ءُ ھچ پرک نئیت۔

تاکدیم 48 ءِ ''گال'' ءَ آزالمانی بابت ءَ چوش گُشیت:

زالم ءِ دیم ءَ چہ دپ ءَ درشاں حق کُتہ
ما وت ءَ دور ءِ کشگ ءِ سہت ءَ مَکَ۔ کُتہ
حاکم و مُلّا و اد ءِ ھزگاریں سراں
پمنی تاوان ءَ وت ءَ دُرستاں یک کُتہ

وتی نامداریں لچہ ''زورا کی'' ءِ تو کا زُلم و زورا کی ءِ بابت ءَ، ءُ آئی ءِ ھلاپ ءَ وتی ھیال و لیکھاں چوش درشاں کنت:

زورا کی ءِ سیاہیں شپ ءَ
آزاتی ءِ روک انت چراغ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

ما سَرِ جناں، دیما رواں
دیم پہ صباہ ءِ منزل ءَ
چہ ناشریں زور آوراں
ءُ سے نیاریں ما دل ءَ
پروشاں کنیں دیما رویں
زوراکی ءِ ہر سانکل ءَ

ھرجاہ بچار جبور انت آس
ظلم ءَ نہ بیت کج و کساس
انگیر کتہ ھر نیمگ ءَ
سردار و میر و واجہاں
دلّار و ٹکّیں رَھبراں
زوریں کماش و مستواں
وھد ءِ بتیاریں چاکراں
نیست ایمنی نیست وژدلی

دود و ربیدگ دوستی:

''گوربام'' ءِ شاعر وتی استمان ءِ کوھنیں دود و ربیدگی مَڈیاں دوست داریت۔ آھاں گیرکاریت۔ آھاں ساڑائیت ءُ چراھاں ھرچی گارو گمسار یا نگس بوتگ، آئی ءِ پدا زندگ بوگ یا نوکیں وڈیا شرتریں وڈے ءِ زندگ بوگ ءِ واھگ دار اِنت۔ اے ردا آئی ءِ چار لچھانی نام گرگ کرزانت۔ ''میری''، ''شاتل''، ''نہنگ''، ءُ ''مکران''۔

''میری'' ءِ تو کا آ ''میری ءِ قلات'' ءُ آئی ءِ زیدءَ مثال ءِ ھبر ءَ مچکدگ، کور،

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

کوہ، ڈن، ڈگار، درچک ءُ کشاراں گیرکاریت، ساڑائیت ءُ آھانی دووار زندگ بوگ ءِ واھگاں پہ ڈولدار، شرکن ءُ پرجوشیں وڈے ءَ درشان کنت۔

''شاتل'' ءِ تو کا آ راج ءُ ڈیہہ ءِ کوھیں بلئے شرترین دور و باریگ، سرسبزیں درچک و کشارانی موسم، وشّیں زید و کوچگ، راجدپتری ھند و جاہ، شاعر، عاشق و معشوق ءُ سرمچاراں گیرکاریت ءُ اے ردءَ موتک کاریت۔

''نہنگ'' ءِ تو کا آ نہنگ ءِ کور، آئی ءِ ماں شپاں ڈرپشوکیں آپ، آئی ءِ ھارانی نپ و پائدگ ءُ آئی ءِ آپ ءِ ماں جگرکاں ایر رچگ ءَ گیرکاریت ءُ ساڑائیت۔ بلئے آ چرے ھبر ءَ ناسئی نہ اِنت کہ نہنگ ءِ کچر سرسبز ءُ ڈگار کشار نہ اَنت۔ پمیشا آ نہنگ ءَ سدّ کی دنت کہ اَلم ءَ روچے تئی کچراں بہارے کیت ءُ چپ و چاگرد ءِ تُن آپیں ڈگاراں پدا کشارے سبزیت۔

''مکران'' ءِ تو کا آ وتی استمان ءِ ھندو جاہ، کوہ، کور، زِر، ڈگار، کِشار، درچک، سرمچار، شاعر ءُ عاشق ءُ معشوقاں گیرکاریت ءُ پرے چیزانی واستا مکران ءَ ساڑائیت۔

''شاتل'' ءِ لہتیں کڑی بکند اِت:

بکش گوں من ءَ مرچی شاتل بکش گوں
کجا انت تئی دور و باری کجا انت
آ سر سبزیں ڈرچک و کشارانی موسم
تئی وشّیں چینک و پلارانی موسم
بکش گوں من ءَ مرچی شاتل بکش گوں
مند اِنت ہما مند ءِ میری ہما انت
کُج اِنت پُلّیں فاضل آ پنوں کجا انت

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

کیا گشتہ مرچی محبت روا انت
کُج اِنت ماھیں سمّل آ شیدا کجا انت

نزوری:

چہ بیدارءِ شاعری ءِلہتیں نزوریاں من دیریگ وتانوں سرپد بوتگاں۔ بلئے چہ "گوربام" ءِ چاپ وشنگ بوگارند، آئی ءِ شاعری ءِ بازیں نزوری یے دیم ءَ اَتنگ۔ منی بندءَ چدو پیسر ھچبر گُمان ھم نہ بوتگ کہ بیدارءِ شاعری ءَ انچک نزوری مان بیت۔ ادا نمونہ ءِ واستا بس ھاسیں نزوری گونڈ گونڈ ءَ پیش دارگ بنت۔

منی نزّ ءَ "گوربام" ءِ شاعری ءِ ھاسیں نزوری ایش اَنت: دگرانی رنگ و اثر، ازی نزوری، زبانی نزوری ءُ لیکی نزوری۔

دگرانی رنگ و اثر:

"گوربام" ءِ تا کدیم 18 ءَ لچہ "ندروں تئی وانگیں بت ءِ" ءِ نوزدھمی ءُ بستمی کڑی ایڈول انت:

گیگان تئی گیوار ءِ لال!!
اے سمھوکیں کلکشاں

اے حیال ءُ چہر عطاشاد ءَ ھم وتی شعرے ءَ کار مرد کتگ اَنت۔ پرک ھمیش انت کہ آ چیر کہ بیدار ءَ وتی لچہ ءِ دو کڑیاں پیش کتگ اَنت، عطاشاد ءَ وتی شعرءِ یکیں اولی کڑی ءَ پیش کتگ اَنت:

کلکشاں لتیں گیوار گشے
ماھکاں شنکیں شار گشے

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

تاکدیم ۱۹ءِ ''گال'' ءِ اولی شعرا ے وڈانت:

وھدے صبا، بیگاہ بیت
دل مولماں بیگواہ بیت

اے شعرءِ گشنگ ءِ وھد ءَ شاعرءِ ذہن ءَ مہدی حسن ءِ جتکیں اے اردوسوت ءِ اولی کڑی بوتگ:

جب شام ہوتی ہے، مجھے تم یاد آتے ہو
بن کے گیت وفا کے تم میرے ہونٹوں پہ لہراتے ہو

''گوربام'' ءِ تاکدیم 26 ءُ 27 ءِ لچہ ''وت کشی'' ءُ اردو ءِ نامداریں شاعر ن۔م۔راشدءِ شعرانی دپتر ''ماورا'' ءِ تاکدیم 108 ءُ 109 ءِ لچہ ''خودکشی'' مزنیں حدے ءَ یک وڈ اَنت۔ دوئینانی بنجاہی ھیال (Central Ideas) یک اَنت۔ دوئیانی تو کا چہ زندءُ مرداں یک وڈیں ہزاری درشان کنگ بوتگ ءُ چہ وت ءَ مردمانی شزاری ھم یکیں وڈ ءَ زاھر کنگ بوتگ۔ دوئینانی تہا باز جاگہا ہم مانائیں لبز کار مرد کنگ بوتگ۔ دوئینانی نیام ءُلہتیں کسانیں پرک ھم اَست۔ مثال ءِ ھبرءَ اولی پرک ھمیش انت کہ ''خود کشی'' ءِ شاعر شہری مردم ایت، پمیشا چہ بُرزیں بادگیرءِ ہشتمی تبک ءَ دور کنگ ءُ وتارا سکٹ کنگ لوٹیت، بلئے ''وت کشی'' ءِ شاعر کلکی مردم ایت، آئی ءِ ھندءَ بُرزیں بادگیر نیست۔ آ برزیں بادگیرءِ سرءَ دور کُت ءُ وتارا سکٹ کُت نہ کنت، پمیشا آ اے وڈ ءِ بد ل ءَ دگہ وڈے ءَ وتارا سکٹ کنگ لوٹیت۔ مثال ءِ ھبرءَ کارچ یا چاقو جنگ ءُ وتارا سکٹ کنگ لوٹیت۔ یا زھرورگ ءُ وتارا سکٹ کنگ لوٹیت۔

پداھم ''وت کشی'' ءِ شاعرءَ وتی سکٹ کنگ ءِ وڈ شرّی ءِ سرءَ پیدا ور نہ کنگ۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

دومی پرک همیش انت که ''خودکشی'' آزاتیں لچه ایت، بلئے ''وت کشی'' گروبندیں لچه ایت۔ اشی ءِ مزنیں سۆبے ایش بوت کنت که ''وت کشی'' ءِ شاعر آزاتیں لچه ءِ پر بندگا بلد نه اِنت۔ آئی ءِ پورهیں دپتر ءَ بید چه ''بام ءِ استار'' نامیں یک راستیں آزاتیں لچے ءَ، دگه هچ آزاتیں لچه گندگ نه بیت۔ یمی پرک زبانانی انت۔ ''خودکشی'' اردو ءَ انت ءُ ''وت کشی'' بلوچی ءَ۔ ءُ چارمی پرک شگل ءُ زبانانی پرک ءِ سۆب ءُ لبز ءُ کڑیانی ردو بند ءِ پرک انت۔ ایشی ءِ متلب ایش بوت که دوئیں لچهاں هاسیں بنکی پرک نیست۔

''گوربام'' ءِ تاکدیم 31 ءِ ''گال'' ءِ اے شعر که:

دوستی وترس ولرز، باریں بکش تا کد؟
گُوازینگ ماحبر مروچی چه الوت ءَ

ءُ مراد ساحر ءِ شعرانی دپتر ''پاہار'' ءِ تاکدیم 54 ءِ اے شعر که:

بیا دل ءِ گُهتاں سائتے ماریں
نیں هبر دوست چه هلوت ءَ گوستگ

مزنیں حدّے ءُ هم مانا ءُ هم رَنگ اَنت، ءُ چه یکّے ءِ گندگ یا اشکنگا دومی هم گیرکیت۔

''گوربام'' ءِ تاکدیم 38 ءِ لچه ''شاتل'' ءُ ''مستاگ'' (1959) ءِ تاکدیم 74 ءُ چاپ بوتگیں ملک طوقی ءِ لچه ''کدی؟'' بید چه لگی ءُ دراجی ءِ پرک ءَ مزنیں حدّے ءَ یک اَنت۔ اشانی هاسیں لبز باز جاگها یک اَنت۔ لهتیں کڑیاں هاسیں تپاوت نیست۔ بحریے یک اَنت۔ بنجاہی هیال یے هم یک اَنت۔ بس بنجاہی هیالاں هے تپاوت است

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

کہ ''گوربام'' ءِ شاعر دردءَ گُشیت، بلئے دردءِ درمان ءِ شوہاز کنگ ءِ رھبندءَ نہ گُشیت گوں، وھد یکہ ''کدی'' ءِ شاعر دردءَ ھم گُشیت ءُ دردءِ درمان ءِ شوہاز کنگ ءِ رھبندءَ ھم گُشیت گوں۔ ''شاتل'' ءِ سیادی گیشتر گوں گوسگیں دورءُ استیں دورءَ اِنت، بلئے ''کدی؟'' ءِ سیادی گیشتر گوں اَستیں دورءُ آؤ کیں دورءَ اِنت۔ ''شاتل'' ءِ چُنڈے پیرا دئیگ بوتگ۔ ادا ''کدی؟'' ءِ چُنڈے دئیگ بیت:

بگش او شاتل و کبگِ بہاری
کدی کیتنت پدا مئے دور و باری؟
کدی پہ تنگیں ہوشاپ و مَچّاں
بہ بندیت جمبرے ہورے بگواری؟
کدی چہ کنڈگاں ماہے بِبیت دَر
بلوچ ءِ شپ! کدی روت تئی تہاری؟

تاکدیم 47 ءِ ''گال'' ءِ چارمی شعرءَ بگند اِت:

من نہ اوں پِنڈو کے منی کچکول ءَ مَچار
من وتی چم پہ حان گُل ءِ دُرّاں سَک کُتہ

ادا ''گوربام'' ءِ شاعرءَ شئے مریدءِ اے شعر گوں کمکے بدلی سدلی ءَ وتی کتگ کہ:

من میّائے نہاں دان پنڈیں
منی چم گوں حانل ءِ دُرّان اَنت

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

اے شعرایڈول ءِ ھم نامدار اِنت:

میائے نہ اِنت دان پنڈیں
چمّیے گوں حائل ءِ دُرّان اَنت

ھمے ''گال'' ءِ گڈّی شعرءَ بکند اِت:

گونڈ مگر گالاں او بشیر ھچ پیم ءَ وتی
ما تئی ہر دانک ءِ بہا مرچاں لک کتہ

بشیر ءِ اے شعر گوں پازل ءِ جہل ءِ شعرءَ نزیک اِنت، البت اولی کڑی یکے دومی ءِ چَپ اَنت۔

کوتاہ کن فاضل کہ سخن یکے
کس تئی گُپتاراں نہ کنت شکے

''گوربام'' ءِ تاکدیم 51 ءَ بگر تا 53 ءِ لچّہ ''ہمبلاں'' ءُ ملک طوقی ءِ لچّہ ''لعنت پہ چوشیں غیرت ءَ'' ءَ کہ ''مستاگ'' (1959) ءِ تاکدیم 71 ءَ بگر تا 73 ءَ چاپ بوتگ، بید چہ لُکی ءُ دراجی، ءُلبزی ءُلبزی رِدو بند ءِ تپاوت ءَ، دگہ ھاسیں تپاوت نیست۔ دوئینانی بحرھم یک اَنت، بُنجاہی ھیال ھم سک نزیک اَنت۔ بُنجاہی ھیالاں بس ھمے یکیں پرک گندگ بیت کہ ''گوربام'' ءِ شاعر وتی لچّہ ''ہمبلاں'' ءِ گڈّی چاریں کڑیانی تو کا، وتی یلاں پہ قول وقرار ءُ جہد وکوشست ءَ توار پر بکت۔ بلئے ''لعنت پہ چوشیں غیرت ءَ'' ءِ تہا چوشیں تبر نیست۔ ''ہمبلاں'' ءِ نمونہ پیسرا دیگ بوتگ۔ ادا ''لعنت پہ چوشیں غیرت ءَ'' ءِ نمونہ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

ءَ بکند اِت:

بیا اِت منی بیل و یلاں
بیل و یلاں و ھمبلاں
اے مئے گوھار و مادر اَنت
پا گواجہانی دتکنت
مرچی نہ زانے پرچے ءَ
حالش بدنت چو مولداں

''گوربام'' ءِ تاکدیم 65 ءُ 66 ءِ لچہ ''ناچی'' ءُ ن۔م۔راشد ءِ شعرانی دپتر ''ماورا'' ءِ تاکدیم 99 ءِ لچہ ''رقص'' مزنیں حدّے ءَ یکّ وڈ اَنت۔ ھر دو لچہانی تو کا چہ زند ءِ گم و اندوھاں شزاری ءُ سکّی و سُوریانی دیم ءَ بے وسی گندگ بیت۔ ''ناچی'' ءِ شاعر چہ سردار و میر ءُ مُلّا ءُ پیراں زَنگ زار اِنت ءُ اشاں بنی آدم ءِ بُنی بدواہ و حق برءُ اُگہال زیر لیکیت ءُ ''رقص'' ءِ شاعر چہ در و دیوارانی بندگی ءَ زَنگ زار اِنت ءُ آئی ءَ راوتی واھگانی بے سوزمانی، بے رنگی ءُ نزوری ءِ سوَب لیکیت۔ ھر دو شاعر ناچی ءِ گورءَ وتی گمانی بے ھیال کنگ ءُ دلانی سہڑینگ ءِ واھگاں دَرشان کن اَنت۔ دوئیں لچہانی مستریں تپاوتانی تو کا اولی تپاوت ھمیش اِنت کہ ''رقص'' ءِ شاعر ناچی ءَ امباز کنگ ءِ واھگ ءَ درشان کنت، بلئے ''ناچی'' ءِ شاعر ادا بلوچی رسمانی ھیال ءَ داریت ءُ سرزاھر ءَ چوش نہ کنت۔ دومی تپاوت ایش انت کہ ''ناچی'' ءِ شاعر ناچی ءَ لیٹ ءِ سُورت ءَ نقشی ئیں نوٹ پیش داریت، بلئے ''رقص'' ءِ شاعر اے ھبر ءِ زلورت ءَ نہ ماریت۔ سیمی تپاوت ایش انت کہ ''رقص'' آزاتیں لچہ (Free Verse) ایت۔ بلئے ''ناچی'' نیم آزاتیں لچہ (Blank Verse) ءُ گرو بندیں لچہ (Restrained Verse) ءِ درنیامی چیز

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

ایت۔ ءُ چارمی تپاوت ایش انت کہ ''رقص'' اردو زبان ءَ اِنت ءُ ''ناچی'' بلوچی زبان ءَ۔ حوریں سُورت ءَ دوئیں لچھانی نیام ءَ ھاسیں بنکی تپاوست نیست ءُ دوئینانی بُنجاہی ھیال یک اَنت۔

بیدارؔ ءِ دگہ نامداریں شعرے است انت کہ ''گورباں'' ءِ تو کا گندگ نہ بیت:

یک جہانے تئی بالادءِ زَروک
یک بشیرے تئی لوٹوک نہ اِنت

بید چہ لبزی ردو بندءُ بحرانی تپاوت، ءُ کڑیانی سرءُ چیری ءَ عطاشادءِ اے شعرءِ جند اِنت کہ مستاگ (1959) ءِ تا کدیم 55 ءَ چاپ بوتگیں گال ءِ گڈی شعر اِنت:

یک عطا شادے نہ اِنت ذریکتیں بوتیں یکے
تئی ڈیل ءَ اے جہانانی جہاں شنکینتہ

ازمی نزوری:

بیدارؔ ءِ ڈولیں نامدار ءُ گواسیں شاعرے ءِ شاعری ءِ تو کا ھم باز جاگہا وزن ءِ نابرابری گندگ بیت۔ مثال ءِ ھبر ءَ تا کدیم 38 ءَ ''شاتل'' ءِ سرھال ءِ لچہ ءِ اولی کڑی ایڈول اِنت:

بگش گوں من ءَ مرچی شاتل بگش گوں

بلئے اے کڑی یا لچہ ءِ اندگہ کڑیانی مقابلہ ءَ اے دوئیں کڑیاں کسے بوانیت ءُ بچاریت، تہ آ گندیت کہ اے چہ وزن ءَ کپتگ اَنت:

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

مند اِنت ہما مند ءِ میری ہما اِنت
گوھرام ءِ مردی آ ہیگر ءِ رندی

منی نزیک ءَ اگن اے دوئیں کڑیانی شروعات ءَ یک و یک دوحرپی لہزے بجن ئے، تہ کڑی برابر بنت۔ مثال ءِ ھبر ءَ اولی کڑی ءِ شروعات ءَ ''اے'' ءُ دومی ءِ شروعات ءَ ''آ'' ءِ گیشی شر بیت۔ بزاں:

اے مند اِنت ہما مند ءِ میری ہما اِنت
آ گوھرام ءِ مردی آ ہیگر ءِ رِندی

ھمے ڈول ءَ شاعر ءِ نامداریں لچہ ''ہمبلاں'' ءِ یک کڑی ہے کہ تاکدیم 51ءُ52 ءَ لچہ ءِ تو کا چار رندا اَتنگ، ھم چہ وزن ءَ کپتگ ءُ گوں اندگہ کڑیاں برابر نہ اِنت، چہ وزن ءَ کپتگیں آ کڑی ایش اِنت:

ھمبلاں، دَز برادراں

اے کڑی ءِ مقابلہ ءَ دیمتر ءِ دو کڑی بکند اِت:

بلّ اِت جہان ءِ شادھاں
وشّیں دوار و میہتگاں

رَندی دوئیں کڑی یا لچہ ءِ اندگہ کڑی چارگ بنت، تہ آ درستانی مقابلہ ءَ اولی کڑی ءِ شروعات ءَ دو حرپ ءِ جاگہ ھورک مالوم بیت۔ اگن اشی ءِ شروعات ءَ بس دو

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

حرپ مثال ءِ ھبرءَ ''او'' گیش کنگ بیت، تہ اے کڑی گوں آ دگہ کڑیاں برابر بیت، نوں بکند اِت:

او ھمبلاں، دَز برادراں
بلّ اِت جہان ءِ شادھاں
وشّیں دوار و میتگاں

تاکدیم 71 ءِ لچّہ ''گوانک'' اِزمی سُورت ءَ سکّیں نزوریں لچّہ ایت۔ ایشی ءِ گیشتر کڑی 10 باسکی اَنت کہ متقارب مقبوض اثلم مثمن ءِ بحرءَ اَنت۔ بلئے کم و گیش یازدہ کڑی اشانی وزن ءِ متابک ءَ نہ انت۔ ہشت کڑیاں یک و یک باسکے کم اِنت، دو کڑیاں دو دو باسک کم اِنت، ءُ یک کڑی یے ءَ یک باسکے گیش اِنت۔

یک و یک باسکے ءَ کپتگیں ہشتیں کڑی ایش اَنت:

رھن گوں بدواہاں وطن ماتیں
دیر بنت رنج و غم ھزار گنجیں
وش بیت روچے حاطروں رنجیں
میر زہر انت و معتبر آزار
چیا درشان بنت دل ءِ پاہار
شر بدارِت نوں دپ ءِ واگاں
تاسرانی ایر نہ بیت جوھان
چون بیت آزات مےَ وطن بیلاں

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

دودو باسک ءَ کپتگیں دوئیں کڑی ایش اَنت:

شر زاناں من ترا مُردار
ندر باتاں من پما جواناں

یک باسکے ءَ گیشیں یکیں کڑی ایش اِنت:

شیپ نہ بنت سرکیل چہ تِلگیں حوناں

جاگہہ جاگہے لبزانی رِدو بند شرشر نہ اِنت، مثال ءِ ھبرءَ تاکدیم 71 ءَ ''گوانک'' نامیں لچہ ءِ دومی کڑی ایڈول اِنت کہ:

تاکدیں صبر و ما کنیں تاگت

اے کڑی ءِ لبز رِدو بند نہ اَنت۔ پمے سؤب ءَ کڑی بدجلوہ گِندگا کیت۔ ءُ دپ ءَ ھم وش نہ اِنت۔ ادا ''صبر و تاگت'' ءِ ھم مانہیں لبز بائدیں یکجاگہہ بوتین اَنت۔ یا گُڈا چریشاں بس یک لبزے کار مرد کنگ ببوتیں۔ مثال ءِ ھبرءَ کڑی ایڈول ھم بوت کنت کہ:

تاکدیں بیلاں ما کنیں تاگت

ھنچیں لچہ ھم گندگ بیت کہ آھانی کڑیانی رِدو بند شرنہ اَنت۔ آھانی کڑی سرو لک اَنت۔ بزاں آ کڑی کہ بُرز ءَ بوگ لوٹنت، جہلا دَنت ءُ آ کہ جہلا بوگ لوٹنت بُرزاد

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

اَنت۔ چریشی ءِ لچیانی تو کا ارتقائی عمل ءُ وحدتِ تاثر کہ ودی بوگ لوٹیت ءُ لچہ ءِ واستا الگی اِنت، ودی نہ بوتگ۔ چرے لچیاں ایشی ءِ مستریں مثال تاکدیم 48 ءُ 49 ءِ لچہ "زوراکی" اِنت۔ لچہ ءِ پہتمی ءُ ہشتمی کڑی ایڈول اَنت:

پُروشاں کنیں دیما رویں
زوراکی ءِ ہر سانکل ءَ

ءُ چریشی ءَ رند چہ نُہمی کڑی ءَ آ ایڈول گُشگا لگیت:

ہر جاہ بچار جمبور۔ اِنت آس
ظلم ءَ نہ بیت کچ و کساس
پُلّیں فلسطین ءِ زمین!
مینگ گُشئے حون ءِ تہا
اَنچش منی ماتیں وطن

چرے ردو بند ءَ ہنچو پیش دارگ بوتگ کہ زلم ءِ مخالفت پیسرا بیت ءُ زُلم رَندا بیت۔ ہلئے ھلکیت اِیش اِنت کہ زُلم پیسرا بیت ءُ زُلم ءِ مخالفت رندا۔ عجبیں ہبر ھمیش اِنت کہ شاعر ءَ یکی ءُ چاری کڑیاں چو گُشتگ کہ:

ما سر جناں، دیما رواں
دیم پہ صباہ ءِ منزل ءَ

بزاں چرے دوئیں کڑیاں ءُ پہتمی ءُ ہشتمی کڑیاں ھمے زاھر کنت کہ ما زُلم و

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

زورا کی ءِ نیست و نابود کنگ ءِ واستا جُہد و کوشت کناں دیم پہ آزاتی ءِ منزل ءَ روگائیں،
بلئے گڈی دوئیں کڑیاں وتی بُرز ءِ ھبراں وت گڈیت۔ ءُنندیت ءُ گشیت کہ:

ما نشتگیں باریں تا کد
چو گران بیت وت واجہی

اے ھبر منگی اِنت کہ باز نوکیں شگل (Form) ءِ لچھانی کڑی سر و لک ھم بنت۔ بلئے آ سر و لکی اے ڈول نہ بیت ءُ نئے بیدار ءِ اے ڈولیں لچہ نوکیں شگل ءِ لچہ گُشگ بنت۔

زبانی نزوری:

''گوربام'' ءَ کسان ءُ مزنیں زُبانی نزوری ھم باز مان۔ مثال ءِ ھبر ءَ تا کدیم 13 ءِ ''گال'' ءِ دومی شعر چوش اِنت:

یکرندے بکندے تہ ہزار رندءَ طمع کن
اندام گُشے لال ءِ خداوند ءِ کلام اِنت

اولی کڑی ءَ ''بکندے'' ءُ ''طمع کن'' کارمرد بوتگ اَنت۔ ھلکیت ءَ ''بکندے'' ءِ ھمراہی ءَ ''طمع کن'' ءِ بدل ءَ ''طمع کن ئے'' کارمرد بیت۔ بلئے ''طمع کن ئے'' ءِ کارمردی ءِ سُورت ءَ کڑی چہ اندگہ کڑیاں دراشتر بیت۔ پمیشا شاعر ءَ ''طمع کن'' کارمرد کتگ۔ منی ھیال ءَ اے چوشیں جیڑ ہے نہ اِنت کہ گیشینگ مبیت۔ اے رَدیں کڑی ءُ لبز دووڑ ءَ راست کنگ بنت:

یکرندے کسے گِندی تہ سَد رندءَ طمع کنت

یا

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

یکرندے کسے گندیت، ھزار رَندءَ طمع کنت

دومی وڈ منا دوستر بیت۔ نوں شعرءَ بگندِت:

یکرندے کسے گِندیت، ھزار رندا ءَ طمع کنت
اندام گُشے لال ءِ حداوند ءِ کلام اِنت

تاکدیم 14 ءِ لچہ ''بام ءِ استار'' ءِ ششمی کڑی ''دل ءِ چیہالاں کناں من گُٹ گیر'' ءِ گڈی لبز ''گُٹ گیر'' اِنت۔ اَسلا راستیں لبز ''گُٹ گیر'' نہ اِنت، بلکیں ''گُٹ گِر'' اِنت۔ شعری زلورت ءِ واستا چوشیں کسانیں بدلی سدلی ماں شاعری ءَ رَوا اِنت۔ بلے اداشی ءِ ھچ زلورت نہ بوتگ۔ تاکدیم 26 ءَ ''وت کشی'' ءِ بیست و پنجمی کڑی ''من دستِ وت گُٹ گیر کناں'' ءِ تو کاھم مُپتا ''گُٹ گِر'' ءِ بدل ءَ ''گُٹ گیر'' کارمرد کنگ بوتگ۔ اداھم اے بدلی سدلی ءِ ھچ حاجت نہ بوتگ۔

تاکدیم 18 ءَ لچہ ''ندروں تئی وانگیں بُت ءِ'' ءِ سیزدھمی کڑی ایڈول اِنت کہ:

اے چم و پونز، بُرواں کماں

''اے چم و پونز'' ءِ ھمراہی ءَ ''بُرواں کماں'' ءِ لبز جوڑ ءِ کارمرد کنگ راست نہ اِنت۔ بلکیں ایشی ءِ ھمراہی ءَ اَسلیں لبز جوڑ ''کمانیں بروان'' بیت۔ یا ''اے چم و پونز'' بدلینگ بیت یا ''برواں کماں'' بدلینگ بیت۔ دوئیں یکجاہ نہ بنت۔ اے کڑی دوسُورت ءَ چرے وڈءَ شرتر بیت۔ یا اے ڈول بیت کہ:

اے چم و پونز، بروان و بیک

(اَلمی نہ اِنت کہ اے کڑی گوں رَندی کڑی ءَ ھم قافیہ بیت)

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

یا ایڈول کہ:

چم کنجل اَنت، بروان کمان

ادا منا اولی سُورت بزاں ''اے چم و پونز، بروان و بیک'' دوستر بیت۔ چہارمی سُورت ءِ گوں رندی دوئیں کڑیاں ھم دپ نہ بیت۔

تاکدیم 18 ءِ ھمے لچہ ءِ بیست و دومی کڑی چوش انت کہ:

چہ تئی جتائی ءَ مروچ

''مروچ'' ءِ لبز پورھیں یا راستیں لبز نہ اِنت۔ پورہ ءَ راستیں لبز ''مرچی'' یا ''مروچی'' اِنت۔ یا باز سُورتاں ''مرچاں'' یا ''مروچاں'' ھم بیت۔ بلئے شاعر ءَ ادا شعری زلورت ءِ ھاتر ءَ پہ لاچاری ''مروچ'' کار مرد کتگ۔ ادا ھم چوشیں شعری زلورت نہ بوگ کہ لبز بدلینگ ءَ بڈ ول کنگ بیت۔ اے کڑی اگن اے ڈول بیت، تہ اے زبانی نزوری دارکیت:

مرچی جتائی ءَ تئی

تاکدیم 29 ءِ لچہ ''گوربام'' ءِ شانزدھمی کڑی چوش اِنت:

اے درد و غم ساٹا تگیں

گڈی لبز اِنت ''ساٹا تگیں''۔ اَسل لبز ''سانگ'' اِنت۔ ''ساٹا ھگ'' نہ اِنت۔ بلئے شعری زلورت ءِ ھاتر ءَ شاعر ءَ ''سانگین'' ءِ بدل ءَ ''ساٹا تگیں'' کار مرد کتگ۔ ''شعری زلورت'' اِسلا شاعر ءِ بے سوبی ءِ چیر دیگ ءِ یک کوشت ایت۔ اے کوشت ءَ شاعر، ءَ ھاس کن بیدار ءِ ڈولیں شاعر بائدیں ھما وھد ءَ بکن اَنت کہ سک لاچار ہنت،

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

ہے ھمے گندگ بیت کہ بیدار بے لاچاری ءَ ھم چوش کنت۔

تاکدیم ۳۵ ءَ ''دوست منی جان منی'' ءِ لچہ ءِ نُہمی کڑی ''گوں من کدی زہر مہ بو'' ءِ لبز ''کدی''، بہہ یا ھچبر ءِ مانہا کارمرد کننگ بوتگ۔ اے لبز اَسلا اردو ءِ لبز ''کبھی'' ءِ بگز اِتگیں شگل اِنت کہ کراچی ءِ بلوچ یے گپ ورپ ءِ تو کا کارمرد کن اَنت۔ بلئے بیدار ءِ ڈولیں شاعرے ءِ ماں شاعری ءَ اے لبز ءِ کارمرد کننگ تیرانی تبریت۔

تاکدیم 71 ءَ ''گوانک'' ءِ چاری کڑی چوش انت:

موکگ ءِ وحدنت نوں ججن سنگت

چہ پیسری کڑی ''رھن گوں بدواہاں وطن ماتیں'' ءَ مالوم بیت کہ شاعر دُراھیں سنگتاں جہ جنگ ءِ سکین ءَ دئیگ لوٹیت ءُ اسلا ''جہ جن اِت سنگتاں'' گُشنگ لوٹیت۔ بلئے مشکل ھمیش انت کہ اگن ''جہ جن اِت سنگتاں'' بگشیت، تہ کڑی دراشتر بیت۔ پمیشا آئی ءَ پہ لاچاری ''ججن سنگت'' گشتگ، تاکہ کڑی بحر ءُ وزن ءِ متابک ءَ بیت۔ بلئے چریشی ءِ آسَر ءَ جمع مُتکلم ءِ بدل ءَ واحد متکلم کارمرد کننگ کپتگ ءُ زبانی رَدی پیداک بوتگ۔ اے کڑی ءِ راست کننگ ءِ واستا لبزانی رِد و بند ءِ ھوری ءَ کڑی ءِ پورھیں شگل بدلینگ لوٹیت۔

ھمے تاکدیم ءَ ھمے لچہ ءِ نُہمی کڑی چوش اِنت:

کُٹیت آسَر اے شپ تہار لنجیں

اسل لبز جوڑ ''تہار لُنجیں'' نہ اِنت۔ بلکیں ''تہار ولنجیں'' یا ''تہار وسیہ لُنجین'' اِنت۔ ''تہار ماھیں'' ھم ھمیشانی ھم مانہہ اِنت۔ ''تہار ولنجیں'' یا ''تہار وسیہ لنجیں'' ءِ کارمرد کننگ ءِ سُورت ءَ کڑی چہ اندگہ کڑیاں دراشتر بیت۔ پمیشا ادا ''تہار ماھیں'' ھروڈ ءَ شرتر اِنت۔ لبز جوڑ ھم رَد یا بڈول نہ بیت ءُ کڑی ھم برابر بیت۔ وت بگند اِت:

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

کُٹّیت آسَر اے شپ تہار ماھیں

بلکیں شاعر یا دگہ کسے ھمے ھیال بکنت کہ رَندی کڑی ''دیر بنت رنج وغم ہزار گنجیں'' ءَ ''گنجیں'' ءِ قافیہ اتگگ، پمیشا آ بُرزی کڑی ءَ ''لنجیں'' ءِ قافیہ ءِ آھگ اُمی اِنت، بلئے اے ھبر راست نہ اِنت۔ ''گنجیں'' ءِ ھم دپیں لبز ''رنجیں'' دیمتر ءَ یازدھمی کڑی ءِ قافیہ ءِ سُورت ءَ اتگگ۔

لیکھی نزوری:

''گوربام'' ءِ شاعری ءَ لہتیں لیکھی نزوری ھم گِندگ بنت، کہ چراھاں دو زیات پیداور اِنت۔ بزاں۔ (1) آزات ھیالی، (2) نا اُمیتی و نامرادی۔

1) آزات ھیالی:

''گوربام'' ءِ شاعر رِدی سُورت ءَ یکّ آشوبی شاعرے زانگ بیت۔ بلئے آشوب پسندانی تو کا باز تہر ءِ مردم بنت۔ چمے تہراں یکّے ''آزات ھیال'' Liberal گُشنگ بیت۔ ''گوربام'' ءِ شاعری ءِ تو کا آزات ھیالی Liberalism ءِ مئیل ھم گندگ بیت کہ اَسلا آشوب ءَ سک تاوان دنت۔ لہتیں مثال بکند اِت:

تا کدیم 16 ءِ ''گال'' ءِ چارمی شعر چوش اِنت:

باور بکن، مُلّا نہ اِنت
مئے مھذب ءَ ھِچّی گناہ

بلوچی زبان ءَ گُناہ ءِ لبز دینی مانہا ابید دُنیائی مانہا ھم کارمرد کننگ بیت ءُ دنیائی مانہا اے ''میار''، ''ھراب'' ءُ دگہ ھمے ڈولیں لبزانی جاگہا کار بندگ بیت۔ چہ شاعر ءِ باز دگہ شعر ءُ لچّہاں مالوم بیت کہ رِدی سُورت ءَ آنشہ، بدراہی، آرام پسندی، عیاشی، وت کُشی ءُ دگہ ھمے ڈولیں چاگردی ھرابیاں گُناہ یا ھراب نہ لیکیت۔ بلکیں پسندئے کنت۔ البت

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

آئی ءَ جاگہہ جاگہے نشہ، بدراہی ءُ عیاشی ایرھم جنگ اَنت ءُ اشانی یلہ دئیگ ءِ سکین ھم دانگ، بلئے چریشی ءَ آئی ءِ دگہ دگہ گال ءُ لچھانی تو کالیکی تضاد ودی بوتگ ءُ ماں لیکی پڈا دگہ دگہ جاگہاں چوشیں متضادیں ھبر ءِ کنگ ھم آزات ھیالی ءِ نشانی انت۔

تاکدیم 65ءُ 66 ءِ لچہ ''ناچی'' آزات ھیالی ءِ مسترءُ پیداورتریں نمونہ انت۔ ''ناچی'' ءِ ہشتمی کڑی ءَ بگر تا پانزدھمی کڑی ءَ بکندت:

برجاہ تا بھنگ ءِ مَلار
دیما پکنز دستاں شہار
اے نقشی ایں نوٹاں بچار
چے غیرت و لچ و میار
تو بیوس ئے من بیوساں
تو گرشنگ ئے من گرشنگاں
تو پہ وتی لاپ ءِ خَلا
من چہ دل ءِ سوک ءَ وتی
کے قحبہ و کے پارسا؟
کے سیاہ کار کے بے گناہ؟

چریشانی وانگ یا اشکنگا رَنداے ھبر ءِ اندازہ جنگ گران نہ بیت کہ شاعر لیکی سُورت ءَ چینچو نزور اِنت۔ آ اے ھرابیں جاوراں ھم نشہ ءِ حق ءَ اِنت ءُ مہلوکات ءَ نشہ کنگ ءِ سکین ءَ دنت۔ آ زرّ ءَ چہ غیرت ءَ گیشتر ارزشت دنت ءُ ناچی ءَ را گشیت کہ غیرت ءِ ھچ پرواہ ءُ مکن ءُ منی دل ءَ دَسمڑین۔ سردار و میر و مُلّا و پیرانی غیرت داری ءِ سوج

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

ءِ مگر۔ پر چہ کہ سردار و میروت لج بریں مردم اَنت ءُ مُلاّ و پیر اَسلی نہ اَنت، بلکیں دست کر اَنت۔ چریشی ءُ ھمے زاھر بیت کہ شاعر ءِ نزیک ءَ غیرت داری ءِ سوج ءَ بس سردار و پیر ءُ مُلاّ و پیر دی اَنت، دگہ کس نہ دنت۔ ءُ ھلکیت ءَ ''غیرت'' ھاسیں چیزّے نہ اِنت۔ اگن شاعر ءِ نزیک ءَ غیرت پہ دل ھاسیں چیزّے نہ اِنت، گڈا آئی ءَ پر چہ لہتیں دگر جاگہا وتی اُستمان ءِ غیرت داری ءِ حق ءَ گپّ جنگ۔ مثال ءِ ھبر ءَ تاکدیم 52 ءُ لچہ ''دھمبلاں'' ءِ 25 کڑی ءَ گُشتگ کہ:

عمرانہ بیت بے غیرتی

البت اے بوت کنت کہ ''ناچی'' وتی اُستمان ءِ زالبولے نہ اِنت۔ گوں دگہ اُستمانے ءَ سیادی داریت، بلئے دگہ اُستمانانی زالبولانی بے غیرتی ءِ لوٹگ یا گوں دگہ استمانانی زالبولاں وتی یا وتی استمان ءِ دگہ مردیں آدمانی بے غیرتی کارو کرد ءِ پسند کنگ ھم چہ آزات ھیالی ءَ دَر نہ اِنت ءُ تنگ چمیں اُستمان دوستی (Narrow Nationalism) ءِ یک ھاسیتے زانگ بیت۔

2) نا اُمیتی و نامرادی:

''گوربام'' ءِ توکا باز جاگہا سکّیں نا اُمیتی ءُ نامرادی یا قنوطیت (Pessimism) ءِ جوزہ وھیال درشان کنگ بوتگ اَنت۔ مثال ءِ ھبر ءَ تاکدیم 23 ءُ 24 ءِ لچہ ''زندمانی'' ءَ چہ وتی ''شہر'' بزاں زند ءَ شزاری زاھر کنگ بوتگ ءُ گوں دِگراں دزبندی کنگ بوتگ کہ: ''منارا بکش اِت کہ من چہ وتی زند ءَ سک شزاراں۔''

من ءَ را بکُش اِت چرے شہر ءَ گِستا
کن اِت آس و روکے من ءَ ماں بدار اِت

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

تجہیں لچہ ءِ یک یک لبز ءُ یک یک کڑی یے ھمے ڈولیں ناامیتی و نامرادی رنگے داریت ءُ چرائی ءَ چہ زندءَ دلپروشی زاھر بیت۔

تاکدیم 26 ءُ 27 ءِ لچہ ''وت کشی'' ءَ ناامیتی و نامرادی وتی گڈی ھد و بنداں گندگ بیت۔ ماں اے لچہ ءَ شاعر مہلوک و آلم ءِ ژرندیں تب، دوستدار ءِ گم، زند ءِ ھرابیں جاورانی دیما لاچاری و بے وسی ءُ دنیا ءِ دگہ جنجالاں سک نگیگ کتگ۔ آ، نئے اے جیڑہاں سکت کنت ءُ نئے اشانی گش ءُ گیوار ءَ گت کنت۔ پمیشا آوت ءَ چریشاں رگینگ ءِ واستا وتی سکٹ کنگ ءِ واھگدار اِنت۔ آوتی سکٹ کنگا ابید دگہ ھچ دَر نہ گندیت۔ چوکہ:

اصل ءَ بچار اِت زندگی
تانسر عذاب و بزگی
بیا اِت مروچی ھمبلاں
من دستِ وت گٹ گیر کناں
اے زندہ پیریں واھگاں
مرچی وتی حوناں چہ وت
گوں واھگے تنگے گراں!!!!

وتی سکٹ کنگ یا ایشی ءِ واھگ ءِ دارگ ھم اَسلا لیکی نزوری ءِ مزنیں نشانی ایت۔ آ دگہ ھبرے کہ باز ھرابیں جاوراں دنیا ءِ نامرادیں پلپسی ءُ کلم کاراں ھم وتارا سکٹ کنگ، چوکہ دیوجانس کلبی، جیک لنڈن، ہیمنگوے، صادق ہدایت ءُ دگہ ھمے ڈولیں۔ بلکیں جاپان ءَ وتی سکٹ کنگ یک پاکیں رسمے کہ ''ہاراکیری'' یے گُش اَنت۔ جاپانی ادنا ادنائیں جیڑہانی سرءَ پہ وشی و پہرے ہاراکیری کن اَنت ءُ اے ڈولیں مرگ ءَ یک ڈولداریں ءُ بہادری مرگے زان اَنت۔ ھمے سؤب انت کہ یوکیومشما ءُ کاواباتا ءِ ڈولیں

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

مزنیں لبزانتاں ھم ہارا کیری کت۔

چہ نا اُمیتی و نامرادی ءِ جوزہ وھیالاں ءُ ھاسیں سُورت ءَ چہ زندءِ شزاری او
سکٹ کنگ ءَ سیادی داروکیں جوزہ وھیالاں دنیاءُ بنی آدم ءَ باز تاوان رستگ او
رسدگا اِنت۔

پداھم چرے ھلیکت ءَ اِنکار کنگ نہ بیت کہ اے دراھیں ھرابیانی تیوگیں ز
دار ایوکا شاعر یا یک ساہے وت نہ اِنت۔ بلکیں اے جندی درآمدی یا بیگانگی ذات
(Self Alienation) نامیں ذہنی نادراھی (Psychological Disease)
یے ءِ لبتیں شگل اَنت کہ چہ طبقاتی چاگرد ءِ نابرابری، ءُ محنت ءُ محنت کارانی چہ یک دگر
جتائی ءِ سؤب ءَ ودی بیت۔ اے ذہنی نادراہی چہ چاگرد ءِ طبقہانی بہر و بانگ بوگانگی
بوت۔ ءُ ہر پُشت طبقاتی چاگرد رُدوم گران بوت ءُ چہ جہل تری طبقاتی نظام ءَ دیم پ
بُستری طبقاتی نظام ءَ روان بوت، اشی ءِ آئر ءَ جندی درآمدی ھم وڈان بوت۔ سرما
داری نظام ءُ ھاسیں سُورت ءَ سامراج ءِ دور ءَ اے گوں وتی بدتریں شگلاں دیما اَتک۔
دومی مزنیں جنگ (1939-45) ءَ زند، پیسرا امریکہ ءُ آدگہ روایرشتی سامراجی مُلکاں
پدا کم کم ءَ آہانی نوآبادی ءُ نوکیں نوآبادیاں اے ذہنی نادراہی یک وبایے بوت۔

جندی درآمدی ءِ متلب مردم ءِ جند ءِ شخصیت (Individual Personality) ءِ بربادی یا ھما جاور (Condition) اِنت کہ چرائی ءِ سؤب ءَ مرد
چہ وتی چاگرد (Society)، چہ وتی ربیدگ (Culture)، بلکیں چہ وتی جند ءَ ھم
سِدیت و جتابیت ءُ آئی ءَ گوں اشاں سیادی داروکیں ہر چیز درآمد ءُ بے مانا گندگا کیت۔
اے ذہنی نادراہی ءِ وڈ وڈیں شگل بنت۔ تہنائی ءِ مارگ، بے مرادی ءِ مارگ، بے وی
مارگ، زند ءِ بے قدر و قیمتی، چہ زند ءَ شزاری، اخلاقی قدرانی بربادی، انسان و آئی
لیاکتانی ھچ نہ لیگگ، کار وُڑی، مردم بیزاری، کمتری ءِ مارگ، بے چاڑی، چہ وت

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

شزاری، دتارا تکلیپ دیگ یا پٹی وٹوری کنگ، دوستی و تپا کی ءِ کمی، بے مُرادیں زلم و زوراکی، بدراہی، دُزّی و ڈنگی، کُشت و کوش ءُ وت کُشی..... اشی ءِ بازیں شگلے اَنت۔ ماں طبقاتی چاگردءَ چرے درستاں رَنگ آسان نہ اِنت، بلئے اگن مردم وتی تو کا ہمّت ودی بکنت ءُ کوشت بکنت، تہ چرے ذہنی نادراہی ءِ وڈ وڈیں شگلانی تو کا چہ بازءَ یک حدّے ءَ، ءُ چہ بازءَ پورئی ءَ رَنگت کنت، بلکیں اگن لیکہی ءُ گلّی سُورت ءَ زیاتیں جمعی جُہد کنگ ہیت، تہ اے ذہنی نادراہی ءِ سر چمگیں طبقاتی نظام ءُ آئی ءِ بدتریں سامراجی شگل ھم پہ بُن ول کُوج کنگ بنت۔

چرے چمشانک ءَ پدّر بوت کہ ''گوربام'' ءِ شاعری ءِ تو کا شَرّی ھم است ءُ زوری ھم۔ بلئے شَرّی چہ زوریاں گیشتر اَنت، پمیشا ھورِیں سُورت ءَ ''گوربام'' ءِ شاعری دیمروی پسندیں شاعری ءِ یک ھنچیں نمونہ ایت کہ چریشی ءَ چاگرد ءِ رُدوم ءُ ڈیہہ ءُ اُستمان ءِ آزاتی ءُ دیمروی ءَ مزن کُمک و مدت رسیت!!

(نذر آباد، 2 جون 1982)

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

پیرل ءِ زندءُ شاعری ءِ لہتیں پہنات

بلوچی لبزانک ءَ وتی ھر دور ءَ شَرّیں شاعر ءُ کلم کار پیدا ک کتگ، کہ آہاں وتی اِزم ءِ کُمک ءَ ملک، قوم ءُ چاگرد ءِ باز ھذمت کتگ۔ اے رِدءَ کوھن تریں دور ءُ شئے مرید، ہیگر، بالاچ، شئے کلان، شئے عیسیٰ، شئے شولان، مَہناز ءُ دگہ لہتیں نام اَنت، درنیامی دور ءَ جام دُرّک، مَست توکلی، سیمک، مُلّا پازل، مُلّا قاسم، ملک دینار، عزت پنجگوری، رحم علی مری، مُلّا مزار بنگلوئی، مُلا اسماعیل پھل آبادی، جوانسال بگٹی، اوتمان کلمتی، کمالان گچکی ءُ دگہ چیرّے نام اَنت، ءُنوکیں دور ءَ گل خان نصیر، محمد حسین عنقا، ظہور شاہ ہاشمی، آزاد جمالدینی، عبداللہ جان جمالدینی، مراد ساحر، بانل دشتیاری، ملک طوقی، اکبر بارکزئی، عطا شاد، صدیق آزاد، کریم دشتی، بشیر احمد بلوچ، عبدالغفار ندیم، شیر محمد مری، ڈاکٹر نعمت گچکی، صورت خان مری، رحیم صادق، نسیم دشتی، ڈاکٹر محمد موسیٰ خان، محمد بیگ بیگل، یوسف عزیز گچکی، منیر احمد بادینی، بشیر بیدار، جی آر مُلّا، ظفر علی ظفر ءُ دگہ بازیں نام اَنت۔ بلئے چے نامان وَرند لہتیں ورناتریں شاعر ءُ لبزانتانی نام ھم کا اَنت کہ کم وگیش گوں یکّیں ڈرچ ءَ سیادی دار اَنت۔ چو کہ: غلام فاروق، مبارک قاضی، اللہ بخش بزدار، صبا دشتیاری، ڈاکٹر فضل خالق، غوث بہار، غلام حسین شوہاز، پیرل شئے تگری، پیر بخش پیرل ءُ دگہ لہتیں۔

پیر بخش پیرل 1954 ءَ کونش قلات تحصیل تمپ ءَ ودی بوتگ۔ آئی ءِ سیادی گوں درنیامی درجہ ءِ کشار کار حاندانے ءَ بوتگ۔ آبندات ءَ ماں لبزانکی دنیا ءَ پیر بخش زاہد ءِ نام ءَ دیم ءَ اَتک۔ پدا آئی ءَ زاہد ءِ پنّام یلہ دات ءُ پیرل وتی پنّام کت۔ وتی حاندان

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

ءِ مالی نزوریانی سؤب ءَ آپہ کار و پوریات ءَ متحدہ عرب امارات ءَ شُت۔ چیزے مُدّت ءَ پیسر طبیعت یے ناساز بوت۔ وھدے متحدہ عرب امارات ءَ آئی ءِ الاج نہ بوت، گڈا آ گوستکیں سال ءَ پہ الاج ءَ کراچی ءَ شُت۔ بلئے چہ الاج ءَ پیسر 10 اگست ءَ دل ءِ حرکت یے بند بوت ءُ اے کوڑھیں دنیایے پہ ابد یلہ دات۔

پیر بخش پیرل وتی درچ ءِ شاعرانی تو کا یک پیداوریں نامے اَت۔ آئی ءَ بندات ءَ گیشتر گال پر بستگ۔ بلئے رندالچہ ءِ پر بندگ یے ھم بنا کت۔ آ گال ءُ لچہ ھرڈک ءِ پر بندگ ءَ بلد بوتگ۔

ھنچو کہ گیشتر شاعرانی مئیل بندات ءَ مہری شاعری ءِ نیمگا بیت، پیرل ءَ ھم بنگیج چہ مہری شاعری ءَ کت۔ لبزانک ءِ تو کا مہری شاعری باز اَرزشت داریت۔ سٹینڈ تھل (Stand Thall) ءَ گشتگ کہ "All good art is romantic" (بزاں دراھیں شرّیں اِزم مہری بنت)، پیرل ءِ مہری گال ءُ لچہ چہ مہر ءُ واھگی جہزگ، ءُ درد و سوز مان ءَ پُر اَنت۔

اے ھبر چرائی ءِ گالانی بازیں شعرے ءَ پدّ ر بیت۔ چوکہ:

بیا روئیں دوست چدءَ مہر ءِ نقابانی پدا
کدّ حاں نوش کنیں اِشک ءِ شرابانی پدا
من پہ دوستی ءَ وتا ندر کناں
دوستاں پہ من وپا بیت نہ بیت

ھمے ڈول ءَ چرائی ءِ لچّھانی تو کا، نامدار تریں لچہ "ماھکانیں شپ" اشی ءِ پیداورتریں مثال اِنت کہ بنگیج یے ایڈول ءَ بیت:

او! رھگوزی ماھیں جنک
مارا مچار دلمانگی
ما پہ دگہ اُمیتے ءَ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

زُرتگ شِپانی پانگی

چو چَک مجن مارا مچار

آسے دِل ءِ بنداں مدار

رَھگِر وتی راہ ءَ برو

دیمتر ءَ دگہ یکّ جاگہے ءَ گُشیت:

راست اِنت کہ تئی گپّاں گُلیں

دل گم جَتیں کمّوثرہ ایت

مارا کجا پہ دوستی ءَ

زندءِ گماں چہ موہ بیت

او! رھگوزی ماھیں جنک

پمّا مبو چو مھربان

مئے ھال ءُ اھوال ءَ مہ پُرس

رَھگِر وتی راہ ءَ برو

شَرّیں شاعری ءِ واستالبزی گچیں کاری، اِزمی سؤب مندی ءُ ڈولداری ھم اَلمی اِنت۔ ءُ اے ھاسیت ماں پیرلؔ ءِ شاعری ءَ باز باز گندگ بنت، چوکہ:

کئی ھِنّی ءُ روگن بہر ءُ بانگ اَنت

کہ مرچی دل پہ مَرگ ءَ سِرّ بندیت

کجا تو ءُ کجا آ ماہ ءِ دَرور

گُشیت آلم کہ پیرل واب گندیت

یا

آ منّت ءُ واری کُج اَنت

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

آ گلہ ءُ زھری گج اَنت

آ واھگ ءُ مھر ءُ وفا

وھد ءُ وتی ھرجان جت اَنت

آ کندگ ءُ پُلّیں ھبر

ڈرہ نوں چورو چ ءُ برکت اَنت (ماھکانیں شپ)

تصوف (Mysticism) ءِ ھماسیں براگ وحدت الوجود (Pantheism) ءِ مُتا بک ءُ حدا کائنات انت ءُ کائنات حدا، ءُ کائنات ءِ ھر چیز حدا ءِ یک بہرے۔ اے ردءُ ابنِ عربی ءُ گُشتگ کہ:

''کائنات ءِ ھر چیز ءِ تو کا اے ھلکیت ءِ دلیل است انت کہ آ چیز وت حدا اِنت۔''

مولانا روم ءُ گشتگ کہ:

''تخمیں آلم یک راستیں مردے۔ ءُ ھمے راستیں مردم ءُ ھرچ عقلے کہ است، ھما حدا اِنت۔''

وحدے کہ اسپنوزا ءُ گُشتگ کہ:

''حدا کائنات انت۔ استار، سیارہ، درچک، پُل، زِر، کوہ، جمبر، درست حدا ءِ جسم اَنت ءُ ھر انسانی جسم حدا ءِ جسم ءِ یک بہرے۔''

وحدت الوجود ءِ رُو ءُ ردی سُورت ءُ مردم اے ھبر ءُ کمتر ماریت، بلئے ریاضت ءُ عشق مجازی ءِ یک بُستریں درجے ھنچیں کیت کہ مردم وتارا حدا ھم ماریت۔ ھمے سؤب انت کہ منصور حلاج ءُ ''انا الحق'' ءِ نعرہ جت۔ چہ تصوف ءِ ھمے عقیدہ ءُ پہ زانت یا پہ نزانگ پیرل اثر مند مالوم بیت۔ پمیشا آئی ءُ اے عقیدہ دگہ دگہ شکلاں ماں شعراں پیش کنگ، چو کہ:

ڈیل ءُ بالاد ءِ ستا بیت نہ بیت

گِندگ ءُ چو وا ھُدا بیت نہ بیت

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

گڈسر ءِ دوستی ھُدا ءِ جند بیت
زند ءِ آئر مرگ ءُ مرگ ءِ زِند بیت

پیرل وت جَھلی تبک ءِ مردم بوتگ۔ پمیشا آئی ءَ قوم ءُ مہلوک ءِ نیزگاری ءُ محتاجی مار اِتگ انت۔ ایشانی ذمّہ داریے میر، سردار، وڈیرہ، چودھری، جاگیردار ءُ سرمایہ دار لیکتگ اَنت کہ قوم ءُ مہلوک یے پہ زور، ریک ءُ پندل وتی گلام ءُ پادمال کتگ انت ءُ وتی اولسی شاعری ءِ کُمک ءَ یک نیمگے ءَ قوم ءُ مہلوک ءَ راھے سکین یے داتگ کہ آ چرے زورا کانی چنگل ءُ درآھگ ءُ وتی ہنکی حقانی گرگ ءِ جُہد ءُ بکن اَنت تا کہ آدگر ءِ واستیگ مبنت، چوکہ:

بیا وتی ھورک ءُ ھالیگیں کچکول ءَ پُروش
سرتگیں وان ءُ بانجگیں ءَ میرئیگ ءَ شموش
سِند گلامی ءِ بستگیں توک ءَ چہ نُور ءَ
وت سر ءُ آزاتیں گد ءُ پوشاکاں پُوش

جہ جن اِت حقاں وتیگاں دَز جن اِت
آ کہ پیشا واجہاں دَز گپتگ اَنت

چو مبیت پہ چُنڈے نان ءِ ھاترا
پہ امیراں تو شہارے کاسگاں

بیا اِت وش اتک کنیں آشوب ءَ
دم پہ سہت موتک میار اِت بیلاں

ءُ دومی نیمگ ءَ دیم یے گوں زورا کانی جند ءَ کتگ ءُ گوں آہاں گشتگ یے کہ ما شمے

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

بخشاتگیں شُد ءَ تا کدین ءَ سگیں؟ آخر ما پہ وتی بنکی حقانی گرگ ءَ جاہ جنین ءُ گوں شما جنگ کنیں، چو کہ:

عمرے ءَ کس پہ شُد ءَ چنگ نہ بیت
تا کدیں مئیگ ءُ تئی جنگ نہ بیت
زُلم چو ٹال ءَ سِدیت بیگواہ بیت
زُلم چو ڈرنگ ءَ مدام ڈرنگ نہ بیت

آ یک رِجائیت پسندیں شاعرے بوتگ۔ پمیشا پرے صبر ءَ مدام پُر اُمیت بوتگ کہ یک نہ یک روچے الم ءَ وشی یے کیت ءُ آئی ءِ قوم ءُ مہلوک ءِ ازابانی دور گوزانت۔ اے ردءَ آئی ءَ گشتگ:

پیرل! بے چاڑئے چیا تو پہ دو روچی زند ءَ
وشی یے کیت! گوزنت دور ازابانی پدا

مرچی گوازیناں ھمک رنج ءُ گم ءَ
باندا زاناں کہ دلوں تنگ نہ بیت

آئی ءِ زبان شَرّیں شاعری زُبانے۔ ورڈز ورتھ ءَ گشتگ کہ: ''شاعری مردمانی قدرتی زبان ءَ بوگ لوٹیت۔'' ءُ دگہ روایرشتی زانت کارے ءَ گشتگ کہ: ''نزانتکار ءُ زانتکاریں لبزانت ءِ تو کا یک چیزے یک وڑ بیت ءُ آ چیز اِنت سادگی، بلئے دوئینانی سادگی ءِ نیام ءَ زمین ءُ آزمان ءِ پرک بیت۔'' پیرل ءِ شاعری ءِ زبان قدرتی زبانے ءُ آئی ءِ سادگی زانتکاری سادگی یے۔ ھنچو کہ چرائی ءِ اے شعراں پدر اِنت:

تو دپ ءِ پُڑ ءَ ھزار تئون بجن
مارا بے نام ءُ دپ ءَ بیت نہ بیت
دلجماں واھگاں بَروَرد رَسیت

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

زِرد ءِ آدینک کدی زنگ نہ بیت

غلام فاروق ءَ نبشتہ کتگ کہ ''بلوچی زبان ءَ چہ وتی اے شرلیکہیں ورنا ءَ بازیں اُمیت است ءَ اگن واجہ پیرل وتی ہنوگیں جہد ءُ جفاہاں جاری بداریت تہ اَلم ءَ آبلوچی شاعری ءِ تہا بازیں نوکیں چیز دیما کاریت کہ چریشاں راجی زبان ءُ لہزانک ءَ مزن لف ءَ فائدگ رسیت۔'' (نوکیں تام، تاکدیم 150)

من ہم اے رد ءَ گوں غلام فاروق ءَ ہم تپاک بوتگاں، بلئے اپسوز کہ رندا پیرل ھنچیں اڑ و جنجالانی تو کا کپت کہ آئی ءَ وتی پیسری جُہد و جپا جاری داشت نہ کُت اَنت۔ پدا آئی ءِ زندءِ جاور ھنچو حراب بوت اَنت کہ آئی ءَ وتارا داشت نہ کت۔ کُرچریشی ءَ رند زندءِ اے حرابیں جاوراں، آچہ وھد ءَ پیسر وتی ھرجاں کُت ءُ دیم پہ ھما منزل ءَ بُرت کہ چرائی ءَ پیسر ھنچیں حرابیں جاوراں الیگزنڈر پُشکن، گارشیالورکا، جیویس فیوچک، فرانز کافکا، شیلی، جان کیٹس، نریش کمار شاد، آغا حشر، قمر عباس ندیم، اسرار الحق مجاز، اختر شیرانی، مصطفےٰ زیدی، ظہور شاہ ہاشمی، آزاد جمالدینی، کریم دشتی، غنی غریب، رزاق دیگ، اقبال راز، گل محمد وفا ءَ دگہ بازیں شاعر ءِ کلم کارے بُرتگ اَت۔

پیرل بیران بوت ءُ وتی پد متکیں شاعر ءِ کلم کارے ءُ کہتیگ کُت اَنت۔ مستریں کُہت ھمیش انت کہ پیرل ءِ زوتیں بیرانی ءِ سوب ءَ آئی ءِ کار سرجم نہ بوت، آئی ءِ ازم وتی بُستریں سَند ءِ رسگ ءَ پیسر اوشتات، آئی ءِ شاعری ناتوام بوت۔ ماہ چہ درآھگ ءَ رَند مستر وا باز بوت، بلئے چہ سرجم بوگ ءَ پیسر پہ ابدا ایرشت.....!!

(تربت، 8، اگست 1994)

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

وفاءِ شاعری

پتّو وراں مرچی زانت ءِ سوگندءَ
مَن اِتگ ما کہ تئی بدل گار اِنت

اے گل محمد وفاءِ شعر اِنت۔ ھنچو مالوم بیت کہ آئی ءَ پہ وتی دوستدارءَ پر بتگ۔ بلےَ آئی ءِ جندءِ واستا ھم کار مرد بوت کنت۔ چیا کہ آئی ءِ بدل ھم گار انت۔ آئی ءِ بدل، آئی ءِ زندءَ ھم گار بوتگ، مرچی ھم گار اِنت۔

گل محمد وفاءِ نام بلوچی زبان ءِ شاعرانی ھمارَم ءَ ھوار کنگ بیت کہ آئی ءِ توک ءَ ممتاز یوسف، نثار یوسف، خدا بخش جاوید، اقبال راز ءُ منیر مومن ءِ نام ھم ھوار اَنت۔

وفاءِ شاعری ءِ توک ءَ آ گیشتر ھاسیت گندگ بنت کہ چراہانی برکت ءَ یک اِزے شرزانگ بیت۔ مثال ءِ ھبرءَ نوکی، ڈولداری، دردواری، دیمروی پسندی، چاگردی عکاسی، جبزہ و مارگ نویسی، تہی ءُ ڈنّی جاورانی ھم گُرنچی، جتائیں طرز ءُ دگہ ھمے ڈولیں۔

وفاءَ شاعری ءِ توک ءَ شِگلی یا صِنفی تجربہ ھم کتگ۔ آئی ءَ گال ءُ لچہ ھرڈک پر بتگ ءُ دوئیں پڈاں مزنیں کساسے ءَ سَوب مند ھم گندگ بیت۔ پدا ھم آئی ءَ گیشتر ماں گال گُشی ءَ نام درآوَرتگ۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

آئی ءِ گورءَ تکنیکی تجربہ ھم گندگ بیت۔ اے ردءَ آئی ءَ نوکیں بیانی تکنیک ھم کاربستگ ءُ چیدگی تکنیک ھم۔ ءُ گیشتر جاگہا آئی ءَ اے دوئیں تکنیک پہ ھواری کارمرد کتگ اَنت۔

آئی ءَ بُن گپّی تجربہ ھم کتگ۔ آئی ءِ بُن گپانی توک ءَ کیف و کدہ، رنگ و بدن، مہر و دوستی، نیاد و مجلس، دوری و گستائی، گم و گُرست، واری و گریبی، وتن دوستی، قوم دوستی، مردم گری، ءُ دگہ بازینے ھوار اِنت۔ بلئے آ گیشتر پہ کیف و کدہ، رنگ و بدن، ءُ مہر و دوستی ءِ شاعری ءَ نامدار بوتگ۔ پمیشا لھتیں شرگدارءَ آبلوچی زبان ءِ ساغر صدیقی ھم گشتگ۔

آ جتائیں طرزے ءِ ھُدائبند اَت۔ جتائیں طرز پہ لبزانکی دیمروی ءَ الّمی انت۔ ہر شاعر ءُ ردانک نویس بندات ءَ چہ وتی دوستیگیں سنیئر تریں کلم کاراں اثر مند بیت ءُ ھماہانی طرز ءَ نبشتہ کنت، بلئے دیمتر ءَ جتائیں طرزے ءِ جہدءَ کنت۔ اگن جتائیں طرز ءِ درگیجگ ءَ سوَب مند بیت، گڈا جوانیں کلم کارے جوڑ بیت۔ اگن ناں، گڈا بس ردی کلم کارے بیت۔ گل محمد وفا بندات ءَ چہ سید ظہور شاہ ہاشمی، عطا شاد ءُ وتی استاد بشیر بیدار ءَ اثر مند بوتگ ءُ ھماہانی طرز ءَ شعرے پر بستگ، بلئے کم کم ءَ وتی طرز ءِ جتا کنگ ءَ سوَب مند بوتگ۔ پمیشا جوانیں شاعرے زانگ بوتگ۔

وفا ءِ شاعری چہ قدرتی رنگ و درءِ شم ءَ سر ریچ اِنت۔ آئی ءِ شاعری ءَ ڈیہہ ءِ بازیں قدرتی چیزے گندگ بیت۔ چوکہ کوہ ءُ جُمپ، بیٹ ءُ بست، کور ءُ دریا، درچک ءُ دار، کاہ ءُ کچر، مُدّ ءُ موسم، سُہب ءُ بیگاہ، کوش ءُ لوار، نود ءُ جمبر، ھور ءُ ھرّگ، کپوت ءُ شاتل، کبگ ءُ سی سی، آسک ءُ کرگُشک، امب ءُ انجیر، راہ ءُ رَھسر ءُ دگہ بازھے وڈیں۔

وفا ءِ شاعری ءِ توک ءَ دیم ءَ روگ ءِ باز امکان گندگ بیت۔ چیا کہ آئی ءِ ذہنی ءُ ازمی رُدوم جاری بوتگ۔ اگن، چہ وھد ءَ پیسر، آئی ءِ زندءَ بے وپائی مہ گتین ءُ دگہ چیزے مُدّت ءَ آزندگ بوتیں، گڈا آئی ءِ شاعری ءَ گیشتر دیمروی کتگ اَت، ءُ آ انگت

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

مستریں شاعرے بوتگ اَت۔

پداھم ھمے گونڈیں زندءِ ھساب ءُھم، آئی ءِ ازمی مڈی باز ءُ ارزشدار انت۔ نوک باھندیں شاعراں بائدانت کہ آئی ءِ ''مَبادا'' ءُ ''زُلف ءُ بچکند'' نامیں دوئیں کتاباں ءِ دلگوش بوان اَنت ءُ چرائی ءِ شاعری ءَ ازم کاری ھیل بگر اَنت، تاکہ آھم وفاءِ ڈول ءَ مُتریں شاعری گُت بکن اَنت۔

جوانیں اِزم ءِ کمال ھمیش انت کہ آگوں وھد ءِ گوزگ ءَ گار و بیگواہ نہ بیت، بلکیں ابدمان بیت۔ ھنچو کہ ہومر، تھیس پس، سافوکلیز، ارسطو، ویاس جی، والمیکی، تلسی داس، کالی داس، ءُ دگہ باز ینے ءِ ازم ھزاراں سال ءِ گوزگ ءَ رندھم است انت۔ وفاءِ شاعری ھم جوانیں شاعری یے۔ پمیشا آھم مانیت، تاھما وھد ءَ کہ بلوچی زبان بمانیت۔ ابدمانیں اِزم ءِ ھُد ابند ءِ نام ھم ابدمان بیت۔ ھنچو کہ وفا ءَ وت گُشتگ:

ما وفائین ءُ تاں ابدمانیں
مارا بیگواہ کنگ لیب نہ اِنت

(تربت، 30، اپریل 2004)

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

شاعری زردءِ پرتگیں هون انت

چیزے سال ءَ پیسر لهتیں بلوچ ورنا ماں بلوچی شاعری ءِ پڈاشتریں وڈے گام جنان اَت که آهانی توک ءَ باقر علی شاکر، گل محمد وفا، منیر مومن، ممتاز یوسف، اقبال راز ءُ دگه لهتیں هوار اَت۔ آدگه انگت گام ءَ جنان اَنت ءُ روچ په روچ دیم ءَ روان اَنت بلئے چراهانی توک ءَ یکے ءَ گام دیم ءَ جت نه کُت ءُ پدا چه وتی کشک ءِ جندءِ هم گار بوت۔ آ..... اقبال راز اَت۔

اقبال راز یک ذهینیں ورنایے اَت ءُ گمان هَمیش اَت که وتی هے زهانت ءِ برکت ءَ، ماں شاعری ءِ پڈاباز دیم ءَ روت۔ اگن تنی وهد یگ ءَ است ببوتیں، گڈا اُمّیت انت که مرچی وتی ایدگه هم راهانی همسریں شاعرے بوتگ اَت۔ هنچو مالوم بیت که وهدے آئی ءَ اے دنیا ءِ بازیں جیڑه ءُ جنجال، اڑ ءُ کڑ، سل کاری، وت گرزی، کشال چیل، بڈ ولی، پریشانی، زوراکی، پادمالی، گم و پکر ءُ دگه هے ڈولیں هرابی دیست انت گڈا آئی ءَ دنیا تادیر ءَ سَکّت نه کُت ءُ ایشی ءَ را تادیر ءَ وتی نندگ ءِ لائک نه زانت۔

هر پُشت که اقبال راز ءَ وتی شاعری ءِ پڈ چه وتی بیرانی ءِ سَوب ءَ زوت یله دات، بلئے اے کمکیں مُدّت ءَ هم آئی ءَ گپڈے کار کتگ ءُ وت ءَ را یک شڑیں شاعرے مَنائینتگ۔ آئی ءَ بلوچی ءُ اردو دوئیں زباناں شاعری کتگ۔ بلئے آئی ءَ گیشتر

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

ماں بلوچیءَ شاعری کتگ۔ ءُمرچی بلوچیءِ یک شرّیں شاعرے زانگ بیت۔

اقبال رازؔءَ ماں بلوچیءَ گال، پابندیں لچّہ، سوت ءُ لکڈ پربستگ ءُ آئیءِ شاعریءِ بُن گپّانی توکءَ شاعریءِ چند، مہر، گم ءُ رنج، شُد ءُ گریبی، بدکردی، لُچی، ڈروگ، پُشت کُشی، گلامی، زُلم، راج دوستی، وتن دوستی، آشوب پسندی ءُ دگہ لہتیں بُنکپّ ھوارانت۔

آئیءَ وتی یک شرترِیں گالےءِ توکءَ شاعریءِ بابتءَ گشتگ:

شاعری زِردءِ پرتلگیں ھون انت
وپتگیں راجءِ راہءُ رھشون انت

دگہ گالےءَ مہرءِ بُن گپّءَ گشتگے:

من پَماھُب ءُ واھگءَ نَنداں
گوازیءَ مہرءِ دل برگ بوتگ

آئیءَ ''بے ساربان'' نامیں پابندیں لچّھےءَ ''دوست'' ءِ بابتءَ گشتگ:

مَہرنگ پہ پیمے داب کنت
وابیں دلاں بے واب کنت
من ھم نزانتگ چوش کنت
گِندیت منءَ را تاب کنت

سوتےءِ توکءَ ''گم ءُ رنج'' ءِ بُنکپّءَ گُشتگے:

منی دلبر مہی گِلّہ، گم ءُ رنجاں ملور اِنت دل
وتی دَرداں چہ سرباراں، تئی نازاں ملور اِنت دل

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

لکڈے ءِ توک ءَ شُد ءُ گریبی ءِ جاورے چو درشان کتگ انت:

اَتکگ پدءَ لوار انت
ڈُکالی شور ءُ شار انت
انسان ءَ یَل بدئے تو
حیوان شُد ءَ پلار اِنت

آ چہ بلوچ ءِ بدکردی ءَ سک شِزار اَت ءُ وتی اے شزاری یے ماں وا
''بلوچ'' نامیں پابندیں لچّے ءَ چوزاہر کتگ:

اوہے بلوچ اوہے بلوچ
تئی وانگ ءُ علم ءِ بدل
چو پاچن ءَ بوتارگ انت
یاکہ تئی دانک ءِ بدل
زاہ ءُ بد ءُ شیزارگ انت
چُک تئی شُد ءَ چنگ تَر اِتگ
سَک بے وَس ءُ بیچارگ اِنت

ھمے بُن گپ ءِ سرءَ گالے ءِ توک ءَ وتی ھیال یے چو دَرشان کتگ اَنت۔

مدامی دُژمناں جوریں کتگ پُل
ما تاوان زرتگ اَچ براتاں وتیگاں
نہ زانت ءِ ھُب و واھگ نئے کہ مارگ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

مدامی کارچ تیز اِنت پہ وتیگاں

آ وتن دوستیں مردمے بوتگ ءُ وتی وتن دوستی یے ماں ''بلوچستان'' نامیں پابندیں لچھے ءَ چو بیان کتگ:

منی ساہ ءُ منی جان انت بلوچستان بلوچستان
ھمک دردانی دَرمان انت بلوچستان بلوچستان
سریگ اِنت ازّت ءُ ننگ انت منی کاڑیں اُلّانی
منی ماتانی ارمان انت بلوچستان بلوچستان
اگاں چُکّاں بلوچانی، پہ من عیب انت نوں پدکنزگ
ستر زوراک بے ایمان انت بلوچستان بلوچستان

آ وتی دورءِ آشوب پسندی ءَ اثر مند اَت ءُ وت ءَ را آشوب پسندے زانتے۔ پمیشا آشوب ءِ بارو ا ماں ''آشوب'' نامیں لچھے ءَ وتی جوزہ ءُ مارگ یے چو دراَنگاز کتگ انت:

گلاب ءِ سُہری اِنت آشوب
یقین ءِ مُہری اِنت آشوب
منی زند ءِ مُراد آشوب
منی گُل ءِ چراگ آشوب
منی مَرگ ءِ مَتا آشوب
منی گوں تو وپا آشوب

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

آ، آزاتی پسندیں مردمے بوتگ ءُ گلامی ءِ هلاپ بوتگ۔ اے باروا وتی یک شعرے ءُ گشتگے:

توبہ توبہ گلامی تئی دور ءَ
توبہ توبہ چہ میر ءِ سلام ءَ

آئی ءِ نز ءَ بلوچانی پد منتگی ءِ مستریں سَوب زُلم اِنت۔ پمیشا آ زلم ءِ سک هلاپ اَت۔ اے بابت ءَ ''بام'' نامیں پابندیں لچھے ءُ گشتگے:

تاکدین ءَ زند مے
زلم ءُ زور ءِ نام بیت
بَزّگ ءُ واریں بلوچ
تاکدیں همشام بیت

آ چہ مرچیگیں دور ءِ لُچی، ذروگ ءُ غیبت ءِ بدیاں سَک شزار اَت ءُ وتی شزاری یے ماں گالے ءُ چودرشان کتگ:

لُچی ءُ ذروگ ءُ گیبت
اے دور ءَ ذرست رواہاں

چہ بیران بوتگیں شاعراں مُلّا پازل ءُ آزات جمالدینی آئی ءِ دوست تریں شاعر بوتگ انت۔ پمیشا آئی ءَ اے دوئیں شاعر ماں شعراں گیر آوَرتگ اَنت ءُ آهان ءَ ساڑاتگ۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

''مُلا پازل ءِ پات'' نامیں پابندیں لچھے ءَ مُلا پازل ءِ چوگیر آران ءَ ساڑاتگ:

تو شاعرانی تاجدار
تو شاعرانی شاہ سوار
گُلتیں جہان ءَ نامدار
مُلا چات ءِ سرمچار
تئی شاعری لال ءُ جوار
یک دانکے ءِ قیمت ھزار
تئی شاعری دنتیں مُلار
گوش اشکن انت چم بنت خُمار

دیمترءَ ''من پازلان تو پازل ءِ'' نامیں دگہ پابندیں لچھے ءَ مُلا پازل ءِ یات ءُ توسیپ ءَ چوگشتگے:

سبزیں کپوت ءِ نالگ انت
پازل گُلانی ذروشم انت
پازل بلوچی ءِ دل انت
پازل نہ مرتگ زندگ انت
من پازُلاں، تو پازل ءِ

''آزات جمالدینی'' ءِ سرھال ءَ وتی یک پابندیں لچھے ءِ توک ءَ آزات جمالدینی ءِ گیرآران ءَ چوساڑاتگ:

تئی زانت اَبد مان انت آزاد جمالدینی
چینچو تئی بلند شان انت آزاد جمالدینی

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

تئ مرگ ءَ چہ پُرسیگ انت مئے ماتیں بلوچستان
ارمان گوں بلوچان انت آزاد جمالدینی
تئ گشتگیں ھر دانک ءَ پہ بیلاں رسیناں من
اے عہد ءُ اے پیمان انت آزاد جمالدینی

اقبال راز ءِ اردو غزلے ءِ دو شعر ایڈول انت:

موسم ہجر میں ہم نہ جلاتے دیپک
سامنے ہوتے گُل اَندام گلابوں جیسے
چند مصرعے جو ملے نام تمہارے لکھے
بعد رہ جائے فسانہ بھی کتابوں جیسے

آئی ءِ یک اردو نظمے ءِ دو بند ایڈول انت کہ نام اِنتے "اِک چاند پریشان ہے" ہفت روزہ "نوائے وطن" کوئٹہ ءِ 9 اپریل 1990 ءِ تاک ءَ چاپ بوتگ:

تاروں کی چمک مدھم
اک چاند پریشاں ہے
نیکی کے اصولوں سے
انسان گریزاں ہے
بدلا ہے زمانے میں
دستورِ جہاں بانی
پیاسا ہے وہاں انسان
کثرت ہے جہاں پانی

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

آئی ءِ یک اردو نعتے ءِ دو شعر اپڈول اَنت:

نور ہیں، نور مجسّم ہیں رسولِؐ عربی
وجۂ تخلیقِ دو عالم ہیں رسولِؐ عربی
مجھ پہ رحمت کا اِک ادنیٰ سا اشارہ ہوجائے
خود ہی مٹ جائیں گے جو غم ہیں رسولِؐ عربی

منی بزۂ آئی ءِ بلوچی شاعری ءُ اُردو شاعری ھَر دُکانی راستیں عکاسی آئی ءِ وتی بلوچی گالے ءِ اے کڑی ءَ کتگ:

شاعری زردءِ پرتگیں ھون اِنت

ءُ آئی ءِ زندءُ جندءِ راستیں عکاسی آئی ءِ اے اردو شعر ءَ کتگ:

وہی گھر ہوں جو اُجڑ گیا ہے
وہی دوست ہوں جو بچھڑ گیا ہے

(تربت، 21 اگست 1992)

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

بلوچی لبزانک ءِ توک ءَ نوکیں الھان

بلوچی لبزانک ءَ تنی وھدی شرگدار ءُ چمشانک دیوک ءِ ھمنچک گمی اِنت کہ وڈ وڈیں شئیری ءُ ردانکی چیز چاپ و شنگ بنت، بلئے آہانی سر ءَ ھاسیں بحث و تران، شرگداری ءُ چمشانک دیم ءَ آرگ نہ بیت۔ بلکیں اگن یک نوک ونوک تریں تجربے ھم دیم ءَ بئیت، پداھم، آئی ءِ بابت ءَ ھاسیں رد عملے زاھر نہ بیت۔ اگن چیز ے بیت، گڈا بس ھمنچک کہ دوستی یا نادوستی ءِ بنیات ءَ روایتی ءُ غیر لبزانکی وڈ ءَ ساڑاھگ یا ایر جنگ بیت۔ ھمے سؤب اِنت کہ بلوچی لبزانک ءَ معیاری ءُ غیر معیاری ءِ، شَرّ ءُ گندک ءِ، شَرّ، شرتر ءُ شرترین ءِ، ءُ دگہ ھمے ڈولیں درجہانی پرک و درک زاھر نہ بیت۔ نوکین ءُ راستیں کلم کارانی دل بڈی نہ بیت۔ آوتی جند ءُ وتی اِزم ءِ قدر و قیمت ءَ زانت نہ کن انت۔ ءُ آہاں وتی اِزم ءِ دیم ءَ برگ ءِ سکین ءُ رھشونی نہ رسیت۔ پمیشا آچہ وتی نوکیں تجر بہانی دیم ءَ برگ ءِ بدل ءَ دلپروش بنت ءُ چیز ے مُدّت ءَ رند چہ لبزانک ءَ یک کرّ کن اَنت ءُ بے ثرک وتوار بنت۔ بلئے من چہ بلوچی زبان ءِ کلم کاراں جست کنگ لوٹاں کہ آخر بلوچی لبزانک ءِ توک ءَ اے بے نپین ءُ تاوان دیوکیں روایت تاکدین ءَ برجا بیت؟ ءُ اے روایت ءِ پروشگ ءِ زانت، مارشت ءُ ھمت کدی پیدا کنگ بیت؟؟

عباس علی زیمی ءِ کتاب ''الھان'' 1987 عیسوی ءَ چاپ و شنگ بوتگ۔ بلئے منی زانت ءَ تنی وھدی ایشی ءِ نیمگ ءَ گوں سنجیدگی ءَ ھچ دلگوش دیگ نہ بوتگ۔ بلئے چا کہ من اے کتاب دیستگ، ءُ ونگ، یڈ ول ءَ منی نذر ءِ توک ءَ اِنت۔ ءُ چما وھد ءَ اے

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

ھبر من وتی دل ءَ داشتگ کہ اگن ایشی ءِ ارزشت ءِ پدا کس ءَ ایشی ءِ سرءَ شرگداری یا چشانکی نبشتانک نبشتہ نہ کت، گڈا من، ھر چُت کہ سکیں دَزگئیں مردمیان، کمکے وھد کشان ءُ ایشی ءِ ارزشت ءِ پدا ایشی ءِ سرءَ چیزَ ے نہ چیزَ ے الَم ءَ نبشتہ کناں۔ دراجیں مدّتے ءِ گوزگ ءَ رند وھدے من گندگاہاں کہ کس ایشی ءِ ارزشت ءِ پدا ایشی ءِ سرءَ ھچ نبشتہ کنگ ءَ نہ اِنت، بلکیں ایشی ءَ را پہک ڈالچار کنگ بوگا اِنت، تہ من ایشی ءِ سرءَ چشانک ءِ شکل ءَ چیزَ ے نبشتہ کنگ ءِ واستا کلم ءَ چست کنگاہاں۔

زیمی ءَ وتی بنگیجی ھبرانی توک ءَ اے ھبر پیدا ورنہ کتگ کہ آ اے کتاب ءُ شیری کتابے زانت یا ردانکی کتابے۔ اے ھم ھلکیتے کہ باز شیر ءُ ردانک وتی ردوم ءِ یک ھاسیں اسٹیج ے ءَ یک ھم بنت یا کم چہ کم ءَ یک وڈ مالوم بنت۔ پدا ھم اے کتاب ءِ باروا گیشتر تاثر ھمے دیگ بوتگ کہ اے ردانکی لچّہانی کتابے۔ بلئے پہ اُرتی چارگ ءَ رند من ایشی ءَ ردانکی لچّہ، آزمانک، آزمانگک ءُ ریزمانکانی یک ھوارتواریں کتابے لیکاں۔

ھنچو مالوم بیت کہ واجہ زیمی ءَ خلیل جبران ءِ کتاب آوازِ مُرشد، النبی، شُعلے اور آنسوءُ ایدگہ ھمے ڈولیں کتاب، ءُ سید ظہور شاہ ہاشمی ءِ کتاب ''سستگیں دستونک'' وتگ اَنت، ءُ چمے کتاباں ھنچو اثرمند بوتگ کہ چمیشانی اثر ءَ وتی کتاب ''الھان'' یے نبشتہ کتگ۔ ''الھان'' ءِ تہجمیں ردانکی لچّہ، آزمانک، آزمانگک ءُ ریزمانکانی اسٹائیل یک اِنت ءُ گوں خلیل جبران ءُ سید ہاشمی ءِ ھمے کتابانی اسٹائیل ءَ ءُ ھاسیں سُورت ءَ گوں خلیل جبران ءِ کتابانی اسٹائیل ءَ نزیک انت۔ اے کتاب ماں بلوچی زبان ءَ وتی تہر ءِ اولی کتاب انت ءُ بلوچی لبزانک ءِ ھساب ءَ ھوریں سُورت ءَ یک شرّیں کتاب ایت۔

بلوچی زبان ءَ ردانکی شائری، آزمانک نویسی، آزمانگک نویسی ءُ ریزمانک نویسی وت نوکیں تجربہ اَنت۔ اے کتاب ءِ کم و گیش ھر ردانکی لچّہ، آزمانک، آزمانگک، یا ریزمانک پہ بلوچی زبان ءَ یک نوکیں تجربہ ایت ءُ کتاب ءِ دراھیں ردانکی لچّہ، آزمانک،

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

آزمانکک ءُ ریزمانک ھوریں سُورت ءَ یکّ نوکیں کتابی تجربہ یے اَنت ءُ ھر نوکیں تجربہ اَلم نہ اِنت کہ سؤب مند بیت۔ پداھم بلوچی لبزانک ءِ ھساب ءَ اے کتاب ءِ گیشتر روانکی لچہ، آزمانک، آزمانکک ءُ ریزمانک مزنیں کساسے ءَ سؤب مند اَنت ءُ کتاب ھم ھمے ڈول ءَ۔ بلکیں ھلیکت ایش انت کہ من زیمی ءِ اے الھان ءَ ماں بلوچی لبزانک ءِ یکّ شرّیں گیشی یے ءُ یکّ ھلیکتیں الھانے زاناں۔ ماں بلوچی لبزانک ءَ روایت پروشی ءِ کئی ءِ سؤب ءَ، اے کتاب ءِ اثر گوں تیزی ءَ، ءُ مزنیں کساسے ءَ، وا بلوچی لبزانک ءِ سر ءَ نہ کپیت، بلئے کم کم ءَ ءُ یکّ کچے ءَ، اشی ءِ اثر ماں بلوچی لبزانک ءِ سر ءَ اَلم ءَ کپیت، ءُ اے اثر ءَ ھچ تاکت داشت نہ کنت۔

''الھان'' ءِ درستی 60 ءِ روانکی لچہ، آزمانک، آزمانکک ءُ ریزمانک انت۔ چریشاں ھر روانکی لچہ، آزمانک، آزمانکک ءُ ریزمانک یکّ نہ یکّ بُن گپّ ءُ بُنجاہی ھیالے داریت، ءُ ھر روانکی لچہ، آزمانک، آزمانکک یا ریزمانک مردم ءَ یکّ نہ یکّ سکینے دنت۔ بلئے دُراھیں سکین پہ ھوری مردم ءَ یکّیں روژنائیں منزلے ءَ برگ لوٹ اَنت۔ اے کتاب ءِ ھر روانکی لچہ، آزمانک، آزمانکک یا ریزمانک وتی جاگہا یکّ کسانیں کِشکے، کہ یکّ نہ یکّ آپسرے ءَ بارت۔ بلئے وھدے اے دراھیں کِشک دیم ءَ روانت، گڈا یکّ جاگہے ھنچین ھم کیت کہ دُرست ھور بنت ءُ چریشانی ھوری ءَ یکّ پراہ وشایگانیں شہ دگے جوڑ بیت کہ مردم ءَ دیم پہ مستریں منزلے ءَ بارت۔

روانکی لچہ:

''ترمپ'' نامیں لچہ ءِ بُنگپ ترمپ انت، کہ اگن ھور ءُ اَرس ءِ ترمپ بیت، گڈا برے نگس بیت ءُ برے نپ، بلئے اگن پہ ماتیں وتن ءَ ھون ءِ ترمپ بیت، گڈا گلزمین ءِ آجوئی ءَ کُمک دنت۔

''تاک'' نامیں لچہ ءِ بُنگپ درچک ءِ تاک انت، کہ اگن چہ درچک ءِ شاہ ءَ جتا

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

بیت، گڈا توپان ءِ سیہ گواتانی دپ ءَ کپیت ءُ ھشک ءُ گار و گمسار بیت و روت۔ در چک ءِ تاک مردم (فرد) ءِ نشانی انت ءُ در چک قوم ءِ نشانی۔ ھنچو کہ در چک ءِ تاک چہ وتی در چک ءَ جتا بیت، گڈا آئی ءَ ھاسیں آئر ے نہ بیت، ھے ڈول ءَ وھدے مردم چہ وتی قوم ءُ دوستاں جتا بیت، گڈا آئی ءُ ھم ھاسیں آئر ے نہ بیت۔

''بانور'' نامیں لچہ ءِ بُنکپ بانوری انت کہ اگن جنین ءِ بیت، گڈا ادار کی بیت ءُ بس یک مردیں آدمے ءِ واستا بیت، بلئے اگن وتن ءِ بیت، گڈا دائمی بیت ءُ پورھیں راجے ءِ واستا بیت کہ بانوری ءِ مستریں شُغل انت۔

''کدوک'' نامیں لچہ ءِ بُنکپ کدو یا لوگ انت کہ پہ بوج، لَنش ءُ در چکی تاک جوڑ بیت، بلئے ھور، سیہ گوات ءُ بش پد ماں پدا آئی ءَ کروجیت، بلئے آ پدا جوڑ کنگ کپیت، پرچہ کہ پہ زند ءِ روچانی تیلانک دیگ ءَ کدو یا لوگ الّمی انت ءُ مدام گوں جُبد ءَ بندوک بوگ ءُ ھچبر دم نہ برگ زند اِنت، سوب اِنت ءُ زُلم ءِ نیست و نابود کنگ اِنت۔

''ماھیگ'' نامیں لچہ ءِ بُنکپ ماھیگ اِنت، ماھیگ کہ دریا ءِ دراھیں پہناتاں زان اَنت ءُ چہ دریا ءَ ءُ ذَنّ درآھگ ءِ نکس ءَ ھم زان اَنت۔ بلئے دام ءَ گُڑ اِت نہ کن اَنت۔ پرچہ کہ پہ تپا کی آئی ءَ گُڑگ ءِ کوشت ءَ نہ کن اَنت ءُ ھما وھد ءَ دام ءَ گُڑ اِت کن اَنت کہ آئی ءِ گُڑگ ءِ کوشت ءَ پہ تپا کی بکن اَنت۔ اے لچہ ءَ ماھیگ ھم مردم ءِ نشانی اِنت۔ مردم کہ تا یک ءُ یک بنت، گلام بنت، بلئے وھدے تپاک بنت، گڈا الّم ءَ آزات بنت۔

''چول'' نامیں لچہ ءِ بُنکپ چول اِنت، کہ اگن یک ءُ یک ءَ دیم پہ تیاب ءَ برو اَنت، تہ ھاسیں آئر ے ءَ نہ رَس اَنت۔ بلئے اگن یک پنجی ءَ دیم پہ تیاب ءَ برو اَنت، گڈا ھاسیں آئر ے ءَ رس اَنت۔ چول ھم اسل ءَ مردم ءِ نشانی انت۔ بزاں اگن مردم جتا جتا جہد بکن اَنت، گڈا ھاسیں منزلے ءَ سر بوت نہ کن اَنت، بلئے اگن پہ ھوری جہد

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

بکن اَنت، گڈا الّم ءَ ھا سیں منزلے ءَ سر بنت۔

''شاتل'' نامیں لچّہ ءِ بُنکپ شاتل ءِ توار اِنت کہ شاعر ءِ شئیراں شرکن ءُ پُر درد کنت، آئی ءُ لبزانکی رھشونی دنت، شہدیں زبان ءِ کشک ءَ رھادگ کنت ءُ وتن ءِ یاتاں پرّین اِیت۔

''روچ'' نامیں لچّہ ءِ بُنکپ رُژن اِنت، ءُ ایشی ءِ بُنجاہی ھیال ھمیش انت کہ شپ ءَ دراھیں شَرّ ءُ گندک چیر بنت۔ بلئے روچ ءَ دراھیں شر ءُ گندک زاھر بنت۔ ھا سیں سُورت ءَ دُرّی، زُلم، دژمن، زالم، ھون، حق بری، حق بر، دُژمنی ءُ آجوئی ءِ کشک دُرست زاھر بنت ءُ گِندگ و پچّارگ بنت۔ ادا روچ اسل ءَ چم پچی، آگہی، ھڑّاری، زانت کاری ءُ آشوب ءِ نشانی اِنت۔

''ماہ'' نامیں لچّہ ءِ بُنکپ گلامی ءُ آزاتی اِنت۔ اشی ءِ توک ءَ دنیا ءِ گیشتر مردمانی ھرابیں جاورانی نیمگ ءَ اشارہ کنگ بوتگ، کہ چیزّے زوراکاں وتی وت گرزی ءُ زورا کی ءِ سوَب ءَ پیداک کتگ اَنت ءُ گیشتر مردم اِش وتی گلام جوڑ کتگ انت تا کہ آہانی مال و مڈی، حق وحقوق ءُ گٹ و کوٹانی سر ءَ عیش وعشرت بکن اَنت ءُ اے کمکیں مردم ھمَنچو وت گرز ءُ زوراک انت کہ اگن سائنسی دیمروی ءِ سوَب ءَ دیمتر ءَ بنی آدم ماہ ءِ سر ءَ بروت ءُ آباد بیت تہ اوداھم ھمے ھتر بیت کہ آ کمکیں مردم گیشتر مردم ءَ دنیا ءِ ڈول ءُ ماں ماہ ءِ سر ءَ ھم وتی گلام کن اَنت۔ اے سُورت ءَ گڈا نئے سائنسی دیمروی ءَ پائدہ بیت ءُ نئے ماہ ءَ۔

''دُتک'' نامیں لچّہ ءِ بُنکپ زند ءِ، کسانی ءُ ورنائی ءِ دور اَنت۔ ءُ ایشی ءِ بُنجاہی ھیال ھمیش انت کہ زند ءِ ھر دور ءِ وتی جتائیں لوٹ و گزر اِنت۔ مثال ءِ ھبر ءَ کسانی ءُ بنی آدم چکی لیب و گوازی کنت، بلئے ورنائی ءَ پہ راج ءُ وتن ءِ آزاتی، وشحالی ءُ دیمروی ءَ جہد کنت۔

''باگ'' نامیں لچّہ ءِ بُنکپ باگ انت۔ ءُ اشی ءِ بُنجاہی ھیال ھمیش انت کہ ھر

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

چیز ءِ بوگ ءِ واستا آئی ءِ بنکی شرت ءِ بوگ اَلمی انت ءُ اگن چیز ءِ بوگ ءِ بنکی شرت مبیت، گڈا آ چیز ھم ھلکیت ءَ بوت نہ کنت۔ ھنچو کہ ھلک، میتگ ءُ شہر ءِ واستا مہلوک ءِ بوگ، ءُ وتن ءِ واستا قوم ءِ بوگ، دریا ءِ واستا ماھیگ ءِ بوگ ءُ سوت ءِ واستا توار ءِ بوگ اَلمی انت۔ ھمے ڈول ءَ باگ ءِ واستا پُل، درچک، نیگ، مُرگ ءُ مُرگانی وشّیں توار اَلمی اَنت۔

''مات'' نامیں لچہ ءِ بُنکپ ماتیں گلزمین اِنت ءُ اشی ءِ بُنجاہی ھیال ھمیش انت کہ بنی آدم ءَ توری دنیا ءِ ھر ڈولیں آرام و آسَر ات برسیت، بلئے اگن آئی ءِ ماتیں گلزمین چرائی ءَ دور بیت، گڈا آ دلدل ءَ وشّ وایمن بوت نہ کنت۔

''سوت'' نامیں لچہ ءِ بُنکپ سوت ءُ ساز و زیمل انت ءُ اشی ءِ بُنجاہی ھیال ھمیش انت کہ ھنچش کہ پہ بنی آدم ءِ زندءَ گوات، پہ بنی آدم ءِ گندگ ءَ چم ءُ پہ آجوئی ءَ آشوب اَلمی انت، ھمے ڈول ءَ پہ سوت ءِ وشّ تواری ءَ ساز و زیمل اَلمی انت۔

''وشبو'' نامیں لچہ ءِ بُنکپ پُل ءِ وشبوئی ءُ وشرنگی، ءُ ڈگار ءِ کشار، نیگ ءُ نیامت اَنت۔ اشی ءِ توک ءَ ھمے گُشنگ بوتگ کہ بنی آدم مدام چہ پُل ءِ وشبوئی ءُ وشرنگی، ءُ ڈگار ءِ کشار، نیگ ءُ نیامتاں پائدہ چست کنان ءَ اشانی توسیپ ءَ کنت، بلئے ھلکیت ءَ بنی آدم ءُ دھکان و بزگرانی توسیپ کنگ لوٹیت، کہ چہ وتی کار و ھذمت ءَ اے دراھیں چیزاں جوڑ کن انت۔

''مساپر'' نامیں لچہ ءِ بُنکپ براتانی ھمراہ داری انت ءُ اشی ءِ بُنجاہی ھیال ھمیش انت کہ اگن یک مردے وتی براتانی ھمراہ مبیت، گڈا آئی ءِ منزل ءِ سر بوگ سدّ کی نہ بیت۔

''شپانک'' نامیں لچہ ءِ بُنکپ جہد اِنت۔ ءُ اشی ءِ بُنجاہی ھیال ھمیش انت کہ دھدے سروک سُست بیت، گڈا قوم ءُ اولس ھم سست بنت۔ پمیشا سروک ءَ ژرند بوگ ءُ جہد کنگ لوٹیت، تا کہ آئی ءِ قوم ءُ اولس پہ منزلے ءَ سر بنت، اشی ءِ توک ءَ شپانک سروک ءِ نشانی انت، ءُ رَنگ قوم ءُ اولس ءِ نشانی۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

''کشک'' نامیں لچہ ءِ بُنکپ وت واجہی انت۔ ءُ اشی ءِ بُنجاہی ھیال ھمیش اِنت کہ جُہد ءِ توک ءَ دنیا ءِ بازیں مردمے بے سؤب ءُ بازیں مردمے سؤب مند بوتگ۔ بائدانت کہ مئے قوم سؤب مند بیت، چیا کہ اشی ءَ زُلم وزورا کی باز دیستگ، ایشی ءِ توک ءَ مسا پر جُہد کنوکیں مردم ءِ نشانی اِنت۔ کاروان قوم ءُ اولس ءِ نشانی اِنت۔ ءُ کشک لیکہ ءِ ھم نشانی بوت کنت ءُ جہد ءِ ھم ءُ کشک ءِ جندءِ واستا ھم کار مرد بوت کنت۔

''کتار بند'' نامیں لچہ ءِ بُنکپ کتار بندی انت ءُ اشی ءِ بُنجاہی ھیال ھمیش انت کہ اگن کتار بندی پہ ذاتی بیرے ءِ گرگ ءَ بیت، گڈا ھاسیں مکسدے نہ بیت یے بلئے اگن پہ وتن ءِ شہیدانی بیر ءِ گرگ ءَ یا پہ آشوب ءَ بیت، گڈا مکسدے باز مزن بیت۔

''چم'' نامیں لچہ ءِ بُنکپ چم انت ءُ اشی ءِ بُنجاہی ھیال ھمیش انت کہ بے دلیں مردم ءِ چم ھاسیں چمے گُشنگ نہ بیت، چیا کہ آئی ءِ کار یا سُرمگ ءُ کنجل کنگ بیت یا گریوگ۔ بلئے دلیر، وتن دوست ءُ آشوبی مردم ءِ چم جوانیں چمے گُشنگ بیت، چیا کہ آ راج ءُ وتن ءِ دُژمن، ءُ زالماں بیہار دَنت۔

''شئیر'' نامیں لچہ ءِ بُنکپ شئیر ءُ شائری انت۔ ءُ اشی ءِ بُنجاہی ھیال ھمیش انت کہ اگن شئیر و شائری پہ ذاتی مہر و دوستی ءُ نپ و پائدہ ءَ بنت، گڈا ھاس نہ اَنت، بلئے اگن پہ راج ءُ وتن ءِ آزاتی ءَ بنت، گڈا وانگ ءِ لائک اَنت۔ چیا کہ آہانی وانگ ءَ رند آہانی شَرّیں سکین پہ ایدگہ براتاں سر کنگ بیت۔

''وشرنگ'' نامیں لچہ ءِ بُنکپ شررنگی انت ءُ اشی ءِ بُنجاہی ھیال ھمیش انت کہ دگہ قوم ءُ ڈیہہ ءِ کاڑ ءُ وتی قوم ءُ ڈیہہ ءِ کاڑ ءِ نیام ءَ باز پرک اِنت۔ چیا کہ دگہ قوم ءُ ڈیہہ ءِ کاڑ مردم ءُ گنوکیں آشکے واجوڑ کت کنت، بلئے شئے مرید ءِ ڈولیں سرپدیں آشکے جوڑ کت نہ کنت۔

ردانکی لچّھانی ھاسیں شرّی:

وتن دوستی، قوم دوستی، جُہل پکری، اُرت گندی، زلم ءِ مخالفت، گلامی ءِ مخالفت،

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

آزاتی پسندی، یکی و تپاکی ءِ سکین، مردم دوستی، جوش و جبزہ، لبزانی گچین کاری، شَرّیں نگانیانی کار مردی ءُ دگہ ھمے وڑیں۔

ردانکی لچّھانی ھاسیں نزوری:

تنک نزریں قوم پرستی، بُنکپ ءُ بُنجاہی ھیالانی کمی ءُ تکرار، بندانی کچ و کساس ءُ ردو بندانی نزوری ءُ جاگہ جاگہے رِدم (Rhythm) یا آہنگ ءِ کمی۔

شرتریں ردانکی لچّھانی مثال:

1۔تاک شَرّ اِنت، 2۔بانور شَرّ اِنت، 3۔ماھیگ شَرّ اِنت، 4۔چول شَر اِنت، بلئے ھلاسی یے نزور اِنت، 5۔روچ شَرّ اِنت، بلئے چیزّے لبز ءُ چیزّے کڑیانی رد و بندءُ نزور اَنت، 6۔کشک شَرّ اِنت، بلئے لھتیں کڑیانی کچ و کساس ءُ رِد و بندے ءُ نزور اَنت۔

نزور تریں ردانکی لچّھانی لھتیں مثال:

1۔ترمپ نزور اِنت، چیا کہ اشی ءِ لھتیں کڑیانی کچ و کساس نزور اَنت ءُ لھتیں کڑیانی مانا پیداور نہ اَنت، 2۔کدوک نزور اِنت، چیا کہ اشی ءِ لھتیں کڑیانی کچ و کساس ءُ ھلاسی نزور اَنت، 3۔مات نزور اِنت، چیا کہ اشی ءِ لھتیں کڑیانی کچ و کساس نزور اَنت، 4۔سوت نزور اِنت، چیا کہ اشی ءِ لھتیں کڑیانی کچ و کساس ءُ رد و بند نزور اَنت۔ بُنجاہی ھیال ھم نزور اِنت۔ ھنچو مالوم بیت کہ شائر ءَ بلوچی سُورانی سر ءِ جینانی جگمیں سوت بے ھیال کتگ اَنت، کہ گیشتر بے ساز ءَ جنگ بنت۔ اشی ءِ نام ھم نزور انت، بائد انت کہ اشی ءِ نام ساز و زیمل ببوتین، 5۔شیر نزور اِنت، چیا کہ اشی ءِ بُنجاہی ھیال ءُ مراد نزور ءُ کمی اَنت۔ چریشی ءُ شیر و شائری ءِ بابت ءَ شائر ءِ علم و زانت ءِ کمی مارگ بیت، 6۔دشرنگ نزور اِنت، چیا کہ ایشی ءِ لھتیں بندانی کچ و کساس ءُ رد و بند نزور اَنت، ءُ بُنجاہی ھیال ھم نزور اِنت ءُ شائر ءِ تنک نزریں قوم پرستی ءَ پدّر کنت۔ ھنچو مالوم بیت کہ آ چہ سَسّی ءُ گرانا ز ءَ پہک بے ژرانگ اِنت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

آزمانک ءُ آزمانکک:

''الهان'' ءِ گیشتر آزمانک ءُ آزمانکک نیم اظهاری (Semi-Expressionistic) اَنت، ءُ لبتیں نشانیدار (Symbolic) اَنت۔ اے درست بلوچی لبزانک ءِ هساب ءَ شَر اَنت۔ مثال ءِ هبر ءَ:

1) پکر، همدل، بزّگ ءُ واهگ نیم اظهاری آزمانک اَنت۔

2) باوست ءُ گازی نشانیداری آزمانک اَنت۔

3) دل، کور، هالتاک، میتگ، مارگ، کپن، رُژن ءُ جست و پرس نیم اظهاری آزمانکک اَنت۔

4) گام، دارو جاه، جون ءُ مردگ نشانیداریں آزمانکک اَنت۔

آزمانک ءُ آزمانککانی هاسیں شرّی:

1۔ جبزه و مارگ نویسی، 2۔ کردار نویسی، 3۔ راجدپتری رژن و زانت ءِ درانگازی، 4۔ راج دوستی، 5۔ وتن دوستی، 6۔ زلم و زورا کی ءِ مخالفت، 7۔ آزاتی پسندی، 8۔ پَرَه نذری، 9۔ سکولر ازم ءِ پرچهر، 10۔ دیمروی پسندی، 11۔ جُهد ءِ سکین۔

آزمانک ءُ آزمانککانی هاسیں نزوری:

1۔ جاگهه جاگهے تکنیکی نزوری، 2۔ جاگهه جاگهے پکری نزوری ءُ تضاد۔

شرتریں آزمانک ءُ آزمانککانی لهتیں مثال:

1) چه الهان ءِ آزمانک ءُ آزمانککانی توک ءَ ''باوست'' منی بزّ ءَ چه دُرستاں شرّ اِنت، که نشانیداریں آزمانکے۔

2) پکر هم شَر اِنت که نیم اظهاری آزمانکے۔

3) دارو جاه هم شر اِنت که نشانیداریں آزمانککے۔

4) کور هم شر اِنت که نیم اظهاری آزمانککے۔

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

نزورتریں آزمانک ءُ آزمانککانی لهتیں مثال:

1) چه الهان ءِ آزمانک ءُ آزمانککانی توک ءَ ''بزّگ'' نزور اِنت که نیم اظهاری آزمانکے ءُ هلاسی یے شرنه انت۔

2) ''دل'' هم نزور اِنت که نیم اظهاری آزمانکے ءُ هلاسی یے شرنه اِنت۔

ریزمانک

چه الهان ءِ ریزمانکانی توک ءَ ایش هوار اَنت:

1۔ گیمر تگیں پُل 2۔ نیم شپ 3۔ چار راه 4۔ یکّیں هون 5۔ آدینک 6۔ دشت 7۔ پشک 8۔ ساهگ 9۔ کتاب 10۔ جنت 11۔ ڈُنگ 12۔ کلم 13۔ کوه 14۔ دیوان 15۔ مید 16۔ کهن 17۔ شراب 18۔ گریب 19۔ توار 20۔ دهکان 21۔ اُشتر۔

ریزمانک چونائی ءَ وت گوں شائری ءَ، ءُ هاسیں سُورت ءَ گوں روانکی شائری ءَ نزیک بیت۔ بلئے الهان ءِ ریزمانک کسانی ءِ سوَب ءَ گوں روانکی شائری ءَ زیات نزیک اَنت۔ هاسیں سُورت ءَ ''آدینک''، ''گریب'' ءُ ''توار'' گوں روانکی لچه ءَ سک نزیک اَنت ءُ گوں کتکے بدلی سدلی ءَ روانکی لچه جوڑ بوت کن اَنت۔

ریزمانکانی هاسی شرّی:

1۔ جمالیات 2۔ لبزی گچین کاری 3۔ تهی جاورانی درانگازی 4۔ راج دوستی 5۔ وتن دوستی 6۔ زلم و زورا کی ءِ مخالفت 7۔ گُلامی ءُ پاد مالی ءِ مخالفت 8۔ آزاتی پسندی 9۔ چاگردی برابری ءِ سکین 10۔ سکولرازم ءِ پرچار 11۔ دیموی پسندی 12۔ دردواری 13۔ اُمیت واری 14۔ جُهد ءِ سکین 15۔ گونڈی۔

ریزمانکانی هاسیں نزوری:

1۔ بنگپانی کمی ءُ تکرار 2۔ جاگهه جاگهے لبزی، لبز جوڑی ءُ نبشته وڈی نزوری ۔ یک رنگی۔

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

شرتریں ریزمانکانی لهتیں مثال:

شرتریں ریزمانکانی مثالانی توک ءِ ایش هوار بوت کن اَنت:

1۔یکّیں هون 2۔پَشک 3۔ساهگ 4۔جنت 5۔کلم 6۔دهکان۔

نزورتریں ریزمانکانی لهتیں مثال:

نزورتریں ریزمانکانی مثالانی توک ءِ ایش هوار بوت کن اَنت: 1۔آدینک 2۔گریب 3۔توار۔

چیا کہ اے ریزمانک ءُ ردانکی لچّہ ءِ درنیامی چیز اَنت۔

گُڈی دانک:

الهان ءِ تجهیں ردانکی لچّہ، آزمانک، آزمانکک ءُ ریزمانکانی اسٹائیل یک اَنت، شگل نزیک اَنت ءُ بند و سِدرانی توک ءَ یک نہ یک کچّے ءَ بے رِد و بندی گِندگ بیت۔ پمیشا اے پرک و درک ءِ زانگ و مارگ کنے گران اِنت، کہ چریشانی توک ءَ کجام ردانکی لچّہ اَنت، کجام آزمانک اَنت، کجام آزمانکک اَنت ءُ کجام ریزمانک۔ پمیشا پرک و درک ءِ کوشت ءِ وهد ءَ ردی بوت کنت۔ ءُ هے سوب اِنت کہ زیمی ءِ جندءَ اے درست یکّیں شگل (Form) ءِ چیز زانتگ اَنت۔ پداهم اشانی پرک ودرک کنگ نہ بوتگیں هبرے نہ اِنت۔ ءُ بائد انت کہ واجہ زیمی اشانی ارزشت ءِ سَوب ءَ نوں اشانی نیام ءَ پرک و درک بکنت، اشانی اَلمی کچ وکیل (اصلاح) ءَ بکنت۔ ءُ اشان ءُ اشانی ڈولیں ایدگہ چیزاں، ماں دگہ دگہ کتاب، یا کتابی بهرانی تهاجتا جتا کنگ ءِ جهدءَ بکنت۔ تاکہ بلوچی زبان ءِ کلم کارءُ هاسیں سُورت ءَ نوکیں کلم کار چریشاں نپ و پائدہ چست کُت بکن اَنت ءُ بلوچی لبزانک ءَ دیمروی دات بکن اَنت۔

(تربت، 14 اگست 1993)

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

عباس علی زیمی ءُ مہرءِ بزّگی

عباس علی زیمی بلوچی لبزانک ءِ یک ھنچیں نامے کہ آئی ءِ ازمی بستارءِ گشینگ سادہ ءُ تچکیں رھبند ءَ آسان نہ اِنت۔ چد و پیسر ماں شاعری ءِ پڈا آئی ءِ پابندیں لچہ ءُ گالانی کتاب ''ھینار''، شاعری ءُ ردانک ءِ ھوار تواریں پڑاں رم لچہ ءُ رم لچہ دروشمیں آزمانک، آزمانگک ءُ ریزمانکانی کتاب ''الھان'' ءُ ردانکی پڈا آزمانکانی کتاب ''ادبال'' چاپ وشنگ بوتگ اَنت ءُ اے سئے ئیں کتابانی برکت ءَ آماں بلوچی لبزانک ءَ مزنیں کساسے ءَ زانگ و پجارگ بیت۔ بلئے ماں لبزانک ءَ، ءُ ھاسیں سُورت ءَ ماں شاعری ءَ آئی ءِ ازمی بستارءِ گشینگ ءِ جیڑہ انگت پشکپتگ۔

لبزانک ءُ شاعری ءِ دوبنکی تہر اَنت۔ یکے کوھنیں، ءُ دومی نوکیں۔ اولی تہرءِ پکر، شگل، تکنیک، طرز ءُ زبان روایتی بنت۔ وھدے کہ دومی تہرءِ پکر، شگل، تکنیک، طرز ءُ زبان ءِ توک ءَ روایتی بہرءِ ھمراہی ءُ چیڑے نہ چیڑے تجرباتی بہر ھم بیت۔ ءُ ھرچ لبزانک ءُ شاعری ءُ ھر پُشت گیشتر تجرباتی بہر بیت، آھمنجو زیات نوک زانگ بیت۔ پدا ھم اے ھبر زانگ لوٹیت کہ دگہ دگہ دَوراں کوھن ءُ نوک یا روایت ءُ تجربہ ءِ ماناھم دگہ دگر بنت۔ چو کہ چیڑے مدّت ءَ پیسر کوھنیں آزمانک ءِ متلب سادہ ءُ ھلکیت پسندیں آزمانک اَت، ءُ نوکیں آزمانک ءِ متلب دیمروی پسندیں آزمانک۔ وھد یکہ کوھنیں شاعری ءِ متلب داستانی نیم آزات ءُ پابندیں شاعری اَت ءُ نوکیں شاعری ءِ متلب غیر داستانی نیم آزات ءُ آزات شاعری اَت۔ بلئے مرچی کوھنیں آزمانک ءِ متلب، بیانی آزمانک اِنت ءُ نوکیں آزمانک ءِ متلب علامتی، تجریدی، وجودی ءُ دگہ ھمے ڈولیں

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

آزمانک۔ وھد یکہ کوھنیں شاعری ءِ متلب بیانی نیم آزات ءُ پابند شاعری انت ءُ نوکیں شاعری ءِ متلب علامتی نیم آزات شاعری، آزات شاعری ءُ رم لچہ کاری اِنت۔ بلکیں نوں نوکیں شاعری ءِ پیداورتریں بہررم لچہ کاری زانگ بیت۔

لبزانک ءُ شاعری ءِ زانگ و پجارگ ءِ کیلوھم کوھنین ءُ نوکین ءِ دوتہر اَنت۔ زیمی ءِ کتاب ''ھینار'' ءُ ''اوبال'' واگوں کوھنیں کیلوءَ زانگ و پجارگ بنت۔ بلئے آئی ءِ کتاب ''الھان'' ءُ ''مہر ءِ بزگی'' گوں کوھنیں کیلوءَ زانگ ءُ پجارگ نہ بنت، بلکیں اشانی زانگ و پجارگ ءِ واستا نوکیں کیلوے پکار بیت۔ مارا اے ھبرھم زانگ لوٹیت کہ روایرشت ءُ رودراتک ءِ کوھن ءُ نوک، ءُ روایت ءُ تجربہ ءِ نیام ءَ ھم یکَ نہ یکَ کجے ءُ تپاوت بیت۔ اگن زیمی ءِ ''الھان'' ءُ ''مہر ءِ بزگی'' روایرشت ءِ کیلوءَ چارگ بنت، تہ سرجمی ءَ نوکیں شاعری ءِ پیداورتریں بہررم لچہ زانگ بنت۔ چیا کہ اوددءَ نوکیں شاعری چہ رم لچہ ءَ ھم گوستگ ءُ کنکریٹ پوئیٹری (Concrete Poetry) ءَ سربوتگ ءُ نوں چہ کنکریٹ پوئیٹری ءَ ھم گوزگ ءِ چن و لانچا اِنت۔ کنکریٹ پوئیٹری ءَ یکَ ماں کشتگیں عکسے ٹھینگ بیت۔ آئی ءِ سربرءَ آئی ءِ سرھال نبشتہ کنگ بیت ءُ چیرءَ لہتیں لبز نبشتہ کنگ بیت۔ چو کہ میری ایلن سولٹ (Mary Ellen Solt) ءِ ناماریں کنکریٹ پوئم ''وائلڈ کریب'' (Wild Crab) ءِ مثال اِنت، کہ کسانیں کہور ءِ درچک ءِ وڈیں عکسے کشتگ بوتگ، آئی ءِ سربرءَ سرھال ''Wild Crab'' نبشتہ کنگ بوتگ ءُ چیرءَ اے دو سدری لبز نبشتہ کنگ بوتگ اَنت:

Wind Intrudes, Lifting Day,
Cantabile, Cantabile,

چریشی ءَ ابید روایرشت ءَ ردانک ءِ ہر شکل مزنیں کساسے ءَ سازگ بوگا انت، بلئے شاعری کم ترَ ان وکُفان انت ءُ پریشی ءِ رکینگ ءَ گل ءُ کلب جوڑ کنگ بوگا انت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

پہیشا شاعری درؤشمیں ہر تہرءِ ردانک شوہاز کنگ بیت دگوں شاعری ءَ ھوار کنگ بیت ءُ رم لچہ ءِ توک ءَ رم لچہ درؤشمیں آزمانک، آزمانگک ءُ ریزمانک ھم ھوار کنگ بنت۔ چو کہ رسل ایڈسن (Russell Edson) ءِ رم لچہ The Flight، Dead A Stone Is No Body's، Daughter ءُ دگہ ھمے ڈولیں۔ چریشانی توک ءَ The Flight ءَ بکند اِت:

A man is fighting with a cup of coffee the rules: He must not break the cup nor spill its coffee; nor must the cup break the mans's bones or spill his blood. The man said, Oh the hell with it, as he swept the cup to the floor. The cup did not break but its coffee poured out of its open self. The cup cried, don't hurt me, please don't hurt me. I am without mobility, i have no defense save my utility, use me to hold your coffee.

بلکیں نامی ئیں جرمن گدار نویس، آزمانک نویس ءُ زانت کار تھامس مان (Thomas Mann) ءَ وا، جرمن گدار نویس ھرمن ھیس (Hermann Hesse) ءِ گدار ''ڈی مین'' (Demian) ھم یک پروز پوئم ہے کُشنگ کہ 141 تا کدیم اَنتے۔ ہلئے بلوچی لبزانک انگت سک پدمنگ اِنت۔ بلوچی لبزانک ءِ توک ءَ تنی وھدی ہر تہرءِ آزمانک نوک زانگ بیت ءُ ردانک ءِ بازیں شگلے نہ بوگ ءِ برابر ءَ اِنت کہ آہانی توک ءَ گدار، ریزمانک، شرگداری ءُ پٹ و پول ھاسیں سُورت ءَ ھوار اَنت۔ ءُ کوھنیں شاعری، چہ بنگیج ءَ بگر تا بیستی کرن ءِ نیام جین ءِ دُراھیں نیم آزات ءُ پابند شاعری ءَ گُش اَنت ءُ نوکیں شاعری چہ بیستی کرن ءِ نیام جین ءَ بگر تا مرچیگیں

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

دراھیں پابند، نیم آزات، ءُ آزات شاعری ءُ کُش اَنت۔ رم لچہ وا ءُ کمک مدت اِنت ہنچ بوتگ، کہ تنی وھدی گیشتر لبزانت یے شاعری ءِ بستار ءَ منگ ءَ نہ اَنت۔ بلکیں پے زوتاں آزات شاعری ھم شاعری ءِ بستار ءَ منگ نہ بوتگ ءُ نہ منوکانی توک ءَ سید ظہور شاہ ہاشمی ءِ ڈولیں مزن نامیں شاعر، لبزانت ءُ گواس ھوار بوتگ اَنت۔ آدگہ ھبرے کہ گڈ سر ءَ آئی ءَ وت ھم لہتیں آزات لچہ پر بست ءُ عملی سُورت ءَ نیٹ کہ اشی یے شاعری ءِ بستار ءَ منّت ۔ءُ آئی ءِ کتاب ''سستکیں دستونک'' ءِ گپڈے دستونک مرچی ''رم لچہ'' لیگ بنت۔ چُشیں جاوراں ایڈول گُشنگ جوان تر اِنت کہ دیمتر ءَ وازیمی ءِ ''الھان'' ءُ ''مہر ءِ بزّگی'' ءِ کم وگیش دراھیں نبشتانک (ابید چہ ''مہر ءِ بزّگی'' ءِ آزات لچھاں) رم لچہ ھساب بوت کن انت، بلئے مرچیکیں کیلو ءِ رُو ءَ اے ماں رم لچہ، آزمانک، آزمانکانک ءُ ریزمانکانی شکلاں بہر کنگ بنت۔

''مہر ءِ بزّگی'' ءِ گُلّی 75 رَم لچہ، آزات، لچہ، آزمانک، آزمانکانک ءُ ریزمانک اَنت۔ رم لچھانی توک ءَ ''سرات ءِ پوھل''، ''درچنگ''، ''وام''، ''دوت''، ''بامسار''، ''ھمراہ''، ''زھر''، ''نیلیں زِر''، ''چکپد''، ''منی راج''، ''درآمد''، ''زند''، ''ناکور''، ''نمیران''، ''درد''، ''گنوک''، ''مہر''، ''تومنگیئے''، ''ماھکانی''، ''دروگ''، ''ملگور''، ''نادان''، ''جنین آدم''، ''نکاہ وانوک''، ''ھاجت''، ''آزماں گندیں ڈگار''، ''پچکندگ''، ''ھمک شپ''، ''زندگ''، ''گرماگ''، ''سروک''، ''توسیپ''، ''رمینگ'' ءُ ''مہر ءِ بزّگی'' ھوار کنگ بنت۔ آزات لچھانی توک ءَ ''ھار'' ءُ ''شوبینگ'' ھوار اَنت۔ آزمانکانی توک ءَ ''سے پیک''، ''دلجم''، ''بیکس''، ''زباں بندی''، ''تاکریچ''، ''زند ءِ ارواہ''، ''مھکم''، ''لشکر''، ''جنوزام''، ''نابلد''، ''ترانگ'' ءُ ''کھبہ'' ھوار بوت کن اَنت۔ آزمانکانی توک ءَ ''راھچاری''، ''ارس''، ''لچ''، ''گم ءِ واتری''، ''دمک''، ''وھد''، ''زبان''، ''پیکی''، ''آدم ءُ حوا''، ''ھدامُرزی''، ''کوپگ''، ''گوشکیں زمانگ''، ''چراگ''، ''واھند''، ''منت وار''، ''جان

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

کشی''، ''کول''، ''ڈامیج''، ''راستی ءُ ''پاشون'' ھوار اَنت۔ ءُ ریزمانکانی توک ءَ ''پارگیں سال''، ''امب ءِ ھشتک''، ''کرکشک''، ''جلواہ''، ''نیکی''، ''دلبڈی'' ءُ ''اوپار'' ھوار اَنت۔

چریشاں ھر یکے جتائیں بُن گپ ءُ بُنجاہی ھیالے داریت ءُ زندءِ یک نہ یک رازے دیم ءَ کاریت ءُ درست پہ ھوری شاعرءِ جہاں گردی، گواسی، اُرت گندی، دور چاری، شائیگاں پکری، بُرزھیالی، تجربہ پسندی، دود و ربیدگ دوستی، استماں دوستی، وتن دوستی، آشوب دوستی ءُ دیمروی دوستی ءَ درشان کن اَنت۔ چریشانی توک ءَ آئی ءِ مستریں مڈی رم لچہ اَنت۔ چوکہ:

''درچنگ'' ءِ توک ءَ آھمے جہانی راستی ءَ درشان کنت کہ مہر شررنگی ءُ سمبہگ ءِ محتاج نہ اِنت۔ بلکیں دل ءُ چمانی کمال اِنت۔ اگن ایڈول مبوتیں گڈاقیس پہ سیاھیں لیلیٰ ءُ مجنون نہ بوتگ اَت۔

''وام'' ءِ توک ءَ آھمے جہانی راستی ءَ پدّر کنت کہ وشّی ءُ گم زندءِ دو پہنات اَنت، بلےَ وشّی ادارکی چیزّے ءُ گم دائمی چیزے۔ وشّی ءَ مردم وت شوہاز کنت، بلےَ آپہ آسانی دست نہ کپیت۔ وھد یکہ گم بے شوہاز ءَ رسیت ءُ مردم ءَ ھچبر یلہ نہ دنت۔

''دوت'' ءِ توک ءَ آوتی وتن دوستی ءَ زاھر کنت۔ آئی ءِ واھگ ھمے بوتگ کہ آئی ءِ وتن آزات بیت ءُ زندءِ ھر پڈا دیمروی بکنت، بلےَ جاوراں آئی ءِ واھگ پورھی ءَ نیشتگ۔ نوں چمے کُہت ءَ آئی ءِ دل بُن اِنت ءُ دوت دَنت۔

''بامسار'' ءِ توک ءَ آوتی آشوب دوستی ءُ دیمروی پسندی ءَ زاھر کنت۔ آئی ءَ نوکیں سباہ ءِ وشّیں وابے دیستگ اَت کہ چرائی ءِ برکت ءَ آئی ءَ دنیاءِ تجہیں وشّی رنگی اتنت، بلےَ آئی ءِ واب راست نہ بوت ءُ آئی ءِ ھرابیں جاور وھدی ڈول ءَ پشکپت اَنت۔

''ھمراہ'' ءِ توک ءَ ھمے راستی ءَ پدّر کنت کہ گل و وشّی ءِ وھد ءَ ھر کس ھمراہ بیت، بلےَ گم واندوہانی وھد ءَ نزیک تریں مردم ھم گیشتر چو ساھگ ئیگ ءَ یلہ دی اَنت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

''زھر'' ءِتوک ءَ آپہ زلم وزورا کی ءِدیم پہ دیمی ءِ داستانی آدم ءِ دلیری ءَ الکی زانت۔ آئی ءِنڑ ءَ دلیریں مردم پہ زور کُشتگ بیت، بلئے پہ وشی وت ءَ نہ کوشارینیت۔

''نیلیں زِر'' ءِتوک ءَ آماریت کہ آئی ءِقوم پہ کار ومحنت ءَ زیات ھدوک نہ اِنت، چے سُستی ءِ سوَب ءَ آئی ءِ وتن غیر آباد ءُ پدمتگ اِنت۔ پمیشا آوتی قوم ءَ کار و محنت ءِ سکین ءَ دنت، تا کہ آئی ءِ وتن آباد بیت ءُ دیمروی بکنت۔

''چکپد'' ءِتوک ءَ آھمے ھلکیت ءَ درشان کنت کہ باجو ءِ دل ھچیر کرار نہ گپت۔ آمدام پے تُرس ءَ چک و پد بیت، کہ آئی ءِ رَمبیتگیں مردم بلکیں اے سَہت نہ آسہت ءَ بدل ءَ آئی ءَ برمبینیت۔

''منی راج'' ءِتوک ءَ آوتی قوم ءَ گوں دنیا ءِ ایدگہ قوماں دیم پہ دیم کنت، تہ سک دل پدرد بیت۔ چیا کہ آئی ءِقوم انگت پدمتگی ءِ تہترین ءَ کپتگ، وھد یکہ دنیا ءِ ایدگہ قوماں زندءِ تجمیں پڑاں بے اندازہ دیمروی کتگ۔

''درآمد'' ءِتوک ءَ آھمے کُشتگ لوٹیت کہ درآمدی شَرّیں چیزے نہ اِنت، چیا کہ درآمد ءَ کس پچّا نیاریت، پمیشا آئی ءَ وڑ وڑیں جیڑہ پیش کیت۔ نئے آئی ءِ زند پہ وڑ بیت ءُ نے مرگ۔

''زند'' ءِتوک ءَ آزند ءَ یک کس نزانتیں چیزے لیکیت۔ آئی ءِنڑ ءَ زند یک ھنچیں کشکے کہ آئی ءِ منزل ھچ زانگ نہ بیت ءُ ھمے پیم ءَ اے کشک ءِ سر ءَ رُوکیں ھلکت ءِ آکبت ھم ھچ زانگ نہ بیت۔

''ٹاکور'' ءِتوک ءَ آھمے زاھر کنت کہ دوستیں مردم تُرّی مردم ءَ ھرڈولیں تکلیپ بدانت، مردم ءِ دل چرائی ءَ نہ روت۔ ٹاکور یک سکّیں تورِنّا کیں چیزے، بلئے دوست ءِ ٹاکور ھم مردم ءَ بے بہائیں سوگات ءِ ڈول ءَ دوست بیت۔

''نمیران'' ءِتوک ءَ جسد ءُ پکر ءِ پرک ءَ پیداور کنان ءَ گُشیت کہ جسد ھنچیں چیزے کہ پہ مرگ ءَ مریت، بلئے پکر ھنچیں چیزے کہ پہ مرگ ءَ نہ مریت، بلکیں چہ یک

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

جسدے ءِ مرگ ءَ پد دومی جسد ءِ کُمک ءَ، ءُ دومی جسد ءِ مرگ ءَ پدیسمی جسد ءِ کُمک ءَ، زندگ مانیت۔

''درد'' ءِ توک ءَ آھمے ھلیکت ءَ پدّ رکنت کہ درد، چہ پیدا بوگ ءِ وھد ءَ مردم ءِ ھمراہ بیت۔ گوں وھد ءِ گوزگ ءَ وَڈان بیت ءُ نیٹ کہ پورھیں بالاد ءَ پتائیت و دردے جوڑ کنت۔

''گنوک'' ءِ توک ءَ آھمے گُشگ لوٹیت کہ پہ مہر ءُ ھک ءِ دست ءِ آرگ ءَ، گنوک بوگ ءَ پائدہ نیست، بلکیں پریشی ءَ شرتریں راہ ھمیش اِنت، کہ مردم وتی مہر ءُ ھک ءَ پہ زور پچ بگ پت۔

''مھر'' ءِ توک ءَ آھمے گُشیت کہ مہر یک ھنچیں جہز گے کہ آئی ءِ شَرّی ءُ ھرابی الادو ءَ زانگ نہ بنت، چیا کہ مہر ھر کس ءَ پہ دیم نہ رسیت ءُ من ءِ شاعر ءَ ھم تنی وھدی نہ رستگ۔ پمیشا منا گوں مہر ءِ شرّی ءُ ھرابیاں کار نیست۔ بلکیں منی زند ءِ مراد بس مہر ءِ شوہاز کنگ اِنت۔

''تو منگیئے'' ءِ توک ءَ آ پیدا ور نہ کنت، کہ کجام چیز ءَ وتیگ لیکیت، بلئے اشارہ گیشتر وتن ءِ نیمگ ءَ مالوم بیت، کہ پرائی ءَ آوتی زند ءَ ندر کنگ لوٹیت۔

''ماھکانی'' ءِ توک ءَ آ گُشگ لوٹیت کہ وھدے روچ ایر روت، تہ مردم سک بے ایمنی، بے تاھیری، ءُ ملوری ماریت کہ نوں سیاہ و تہاریں شپ کئیت، بلئے آ نزانت کہ سیاہ و تہاریں شپ ءَ ماھکانی ھم بیت۔

''دروگ'' ءِ توک ءَ آ گوں وتی مھرنگ ءَ وپاداری درشان کنت۔ ھمنچو زیات وپاداری کہ مہرنگ ءِ بدوپائی ءَ ھم ھر کسی دیم ءَ چیر دیگ لوٹیت ءُ وتی تہنائی ءَ وتی مہرنگ ءِ بدوپائی ءِ آسَر ءِ بدل ءَ، پہ دروگ وتی جند ءِ بدوپائی ءِ آسَر لیگ لوٹیت۔

''ملکور'' ءِ توک ءَ آ مہر ءَ دنیا ءِ مستر ءُ ھلگیں رُژن لیکیت۔ آئی ءِ نزءَ بے مہر ءَ ماھکانی ھم تہار مالوم بیت، وھد یکہ مہر ءِ سُورت ءَ تہاری ھم روژنا بیت ءُ مہر ءِ رُژن ءِ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

دیم ءَ ماھکانی ءِ رُژن ھم پشل بیت۔

''نادان'' ءِ توک ءَ دانا ءُ نادان ءِ تپاوت ءَ پدّر کنان ءَ، پہ اشارہ ھمے گُشنگ لوٹیت، کہ لَس سُورت ءَ دانا وت ءَ نادان لیکیت، وھد یکہ نادان وت ءَ دانا لیکیت۔

''نکاھ وانوک'' ءِ توک ءَ آ نکاہ وانوک ءِ وت گرزی ءَ زاھر کنت، کہ ھاس پہ زرّ ءِ ھاتر ءَ نکاہ وانیئیت، آئی ءَ اے ھبر ءِ پرواہ نیست، کہ بانور ءُ سالونک ءَ گوں یکّے دومی ءَ دوستی اَست یا نیست، یا اے نکاہ ءِ آسَر زند بیت یا مرگ۔

''ھاجت'' ءِ توک ءَ آ کَٹّ ءُ نَپ ءِ واھگ ءَ درشان کنت ءُ گُشیت کہ اگن پہ کَٹ ونپ ءِ ھاتر ءَ مناچیزّ ے اَڑ ءُ جنجال پیش بیئیت، تہ من ھچ پرواہ نہ کناں۔ ھنچو مالوم بیت کہ چرے لچّہ ءَ شاعر ہمّت ءُ جہد وکوشت ءِ سکین ءَ دئیگ لوٹیت۔

''آزماں گندیں ڈگار'' ءِ توک ءَ آ چہ شانتل ءُ کپوتانی نالگاں شزاری درشان کنت کہ مردم ءَ چہ یات ءُ زھیر ءَ ابید دگہ ھچ دات نہ کن اَنت، ءُ جمبرانی واھگ ءَ درشان کنت، کہ بگوار اَنت، تا کہ آزماں گندیں ڈگار ءَ کشار، ھزّام ءُ آبادی بِبیت، آزماں گندیں ڈگار اسل ءَ ھُشکیں وتن یا بلوچستان ءِ نشانی مالوم بیت کہ شاعر آئی ءِ وشحالی ءُ دیمروی ءِ لوٹوک اِنت۔

''بچکندگ'' ءِ توک ءَ آ ھمے زاھر کننگ لوٹیت، کہ مردم ءِ دل وَش بِبیت، تہ آ الّم ءَ بچکندیت، بلئے وھدے آئی ءِ دل بگریت، گڈا پرائی ءَ بچکندگ سک گران بیت ءُ اگن بچ بکندیت، تہ آ بچکندگ ھم زوریں بچکندگ بنت۔

''ھمک شپ'' ءِ توک ءَ آ وتی دوست ءِ نیادانی واستا بے تاھیری درشان کنت، کہ سجہیں روچ ءُ شپ ءِ مزنیں بہرے ءِ گوزگ ءَ پد، آئی ءَ نسیب وا بنت، بلے.....بس واب ءَ۔

''زندگ'' ءِ توک ءَ آ یکّ نوکیں ھیالے درشان کنت۔ لس سُورت ءَ مردم چہ وتی دوستدار ءِ جتائی ءِ سُورت ءَ مرگ ءِ ھتر ءَ ماریت، بلئے زیمی وتی دوستدار ءَ تسلاّ دنت ءُ گوں آئی ءَ گُشیت کہ من تئی جتائی ءَ ھم زندگ بوت کناں۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

''گرماگ'' ءِ توک ءَ آ گرماگ ءِ موسم ءَ ساڑائیت، کہ آئی ءِ برکت ءَ آئی ءِ ماھیں گل کہن ءَ روت ءُ وتی بیکاں شودیت ءُ آ چہ کہن ءَ دراتنگیں جو ءِ سرءَ نندیت ءُ وشبوداریں آپ ءَ چنک جنت و بوچت ءُ وت ءَ شات کنت۔

''سروک'' ءِ توک ءَ آ سروک ءَ ساڑائیت۔ چیا کہ سروک مُچی ءُ ٹولی ءِ ھمراہ کنگ ءِ وڑ و پیماں زانت ءُ آئی ءِ جیڑ ہاں گشینت کنت۔

''توسیپ'' ءِ توک ءَ آ وشرنگیں کاڑے ءِ باز توسیپ ءَ کنت، بلئے آئی ءِ دائمی ھمراہ کنگ ءَ نالاجی درشان کنت، چیا کہ آئی ءَ چہ ساری ءَ یکے ھمراہ اِنت، ثری آ بدرنگے ہیت۔

''رَمینگ'' ءِ توک ءَ آ وتی دوستدار ءَ پرے ھبر ءَ ساڑائیت، کہ آئے چہ بدی ءَ رَکینگ ءُ آئی ءِ زندے چہ وشی ءُ لذت ءَ سررَیچ کنگ، بلئے پرے ھبر ءَ دلپدردی ھم درشان کنت کہ آئے رمینگ، کہ چریشی ءِ آسَر ءَ آپدابدی ءُ گم وگُرستانی آماچ بوتگ۔ آ دگہ ھبرے کہ اے رمینگ دوستدار ءِ بیرانی ءِ سُورت ءَ بوتگ، بلئے رمینگ رمینگے ءُ رمینوک ءَ بلوچی ءَ باجوگُش اَنت، کہ سک ھراب زانگ ہیت۔

''مہر ءِ بزّگی'' ءِ توک ءَ آ مہر ءِ بابت ءَ نوکیں ھیالے پیش کنت۔ لس سُورت ءَ وا مہر بزّگی نہ ہیت، بلکیں زالم وزوراک زانگ ہیت، ءُ آئی ءِ دست ءَ سیمیں ماروکیں مردم بزّگی بوتگ اَنت، بزّگی اَنت ءُ بزگی بنت، ثری آ آشک ہنت، شاعر ولیز انت ہنت یا دگہ ھمے وڑیں مردم، بلئے زیمی ءِ بزّ ءَ مہر ھم بزّگی ہیت۔ آئی ءِ اے لچہ ءِ توک ءَ مہر وت پریات کنت ءُ گشیت کہ زردار، زمیندار، لیڈر، شرابی، زانی، نمازی، آشک ءُ دگہ باز ہینے ءَ، منا پہ وتی زرد ءِ ترھینگ ءَ رَدیں سُورتے ءَ کار بستگ ءُ سک بزّگی کتگ۔ البت منا وتی زند ءَ بس یکے ءَ پہ شرّی ءُ دل وستک کار بستگ ءُ آ اِنت..... مات! ایدگہ دراھیں مردمانی مہر رَدیں مہر اَنت، بس مات ءِ مہر یک راستیں مہرے۔

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

چرے رَم لچّھانی توک ءَ کیشتر رم لچہ ءُ ھاسیں سُورت ءَ ''درچنگ''، ''منی راج''، ''نمیران''، ''دروگ''، ''جنین آدم''، ''آزماں گندیں ڈگار''، ''زندگ'' ءُ ''گرماگ'' شَرَ اَنت، بلئے لہتیں رم لچہ تکنیک، رِد و بندءُ زبان ءَ نزور اَنت۔ چوکہ ''سرات ءِ پوھل''، ''ھاجت'' ءُ ''مہر ءِ بڑگی''۔ تکنیکی سُورت ءَ لہتیں سؤب مندیں رَم لچّھانی توک ءَ دگہ دگہ نزوری گندگ بیت۔ چوکہ ''ھمر اہ'' ءِ توک ءَ اے دل ءِ بدل ءُ بُزدل ءِ لبز ءُ ''نیلیں زر'' ءِ توک ءَ ھچبر ءِ بدل ءَ کدی ءِ لبز کارمرد کنگ بوتگ اَنت کہ زبانی نزوری اَنت ءُ ''زھر'' ءِ توک ءَ سقراط ءِ لبز بے دلی ءِ نشانی ءِ واستا کارمرد کنگ بوتگ، کہ یک پکر وزانتی نزوری ایت۔ چیا کہ سقراط ماں دنیاءَ زانت کاری، بے گرزی، وتن دوستی، ھلکیت پسندی، دلیری ءُ قربانی ءِ نشانی زانگ بیت۔ چہ پلسپہ ءِ راجدپتر ءِ وانگ ءَ ھمے گندگ بیت کہ ایتھنز ءِ شہری ریاست ءَ وھدے سقراط ءَ ھک وراستی ءِ شوہاز کنگ ءُ جوانیں قدرانی پیدا کنگ بنگیج کُت ءُ مہلوکات ءَ پلسپہ ءِ وانگ وزانگ ءِ سکین وات، تہ باز نزانت کارءُ بدرکردیں مردم ءَ بدبُرت ءُ آئی ءِ سرءَ چہ کوھنیں دیوتاہاں اِنکار کنگ، وتی نوکیں دیوتاہانی پیش کنگ، ءُ ورناہانی اخلاق ءِ ھراب کنگ ءِ بہتام جت۔ ھر چُت کہ آئی ءَ اے بہتام رَد کُت اَنت، پداھم ھاکماں، کہ وت ھم نزانت کارءُ بدرکرداتنت، آئی ءِ مرگ ءِ پیسلہ دات۔ ایتھنز ءِ قانونانی رُدءَ مرگ ءِ سزا ءِ واستا زھر دیگ بوت ءُ اگن یکے ءَ دراں ڈیہی قبول بُکتیں، تہ آئی ءَ زھر دیگ نہ بوت۔ بلئے سقراط ءَ دراں ڈیہی قبول نہ کت۔ چیا کہ آئی ءِ ھیال ءَ وھدے آوتی جند ءِ ڈیہہ ءَ آزاتیں زند گواز ینت نہ کت، گڈا دراں ڈیہہ ءَ چتور آزاتیں زند گواز ینت کت؟ لہتیں دوست ءُ شاگرد ءَ سلاہ دات کہ بندی جاہ ءِ پاسپان ءَ لَبّ دی این ءُ آئی ءَ چیروکائی چہ بندی جاہ ءَ درکنیں، بلئے سقراط ءَ نہ منّت ءُ چہ مرگ ءِ تُرس ءَ تچگ بے دلی لیکت۔ ءُ ایڈول ءَ زھر ءِ پیالہ بے نوش کُت ءُ ماں دنیاءَ ابدمان بوت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

زیمی ءِ دوئیں آزات لچھانی توک ءُ ھم نزوری است، چوکہ ''ھار'' ءِ تہا آھنگ (Rhythm) ءِ کمی مارگ بیت ءُ ''شوبینگ'' ءِ تہا آزات لچہ ءُ رم لچہ ھردکانی رنگ و دروشم گندگ بیت۔ گیشتر آزمانکک ءُ ریزمانک شرّ اَنت۔ ھاسیں سُورت ءَ چہ آزمانکاں ''لچ''، ''گم ءِ واتری''، ''زبان''، ''کوپگ''، ''گوشکیں زمانگ'' ءُ ''راستی'' ءُ چہ ریزمانکاں ''امب ءِ ھشتک''، ''جلواہ'' ءُ ''نیکی''۔ بلئے لہتیں آزمانکک ءُ ریزمانکانی تہا زبانی نزوری مان۔ چہ آزمانکاں ''راھچاری'' ءِ تہا کئے ءِ بدل ءُ کئی ءِ لبز ءِ کارمرد کنگ، ''جان کنی'' ءِ تہا بالاد ءِ بدل ءَ ڈال ڈیل ءِ لبز ءِ کارمرد کنگ ءُ ''دمک'' ءُ ''آدم ءُ حوا'' ءِ تہا پادینک ءِ بدل ءَ پازیپ ءِ لبز ءِ کارمرد کنگ، زبانی نزوری اَنت ءُ چہ ریزمانکاں ''دلبڈی'' ءِ تہا باھند ءِ بدل ءَ دود ءِ لبز ءِ کارمرد کنگ، ءُ ''اوپار'' ءِ تہا توتی ءِ بدل ءُ منھو ءِ لبز ءِ کارمرد کن گ، زبانی نزوری اَنت، البت آزمانکانی تہا ابید چہ کسانی ءَ دگہ ھاسیں نزوری گندگ نہ بیت۔

شرّ ءَ بے عیب ءَ وانہ بیت، بلئے زیمی ءِ اے کتاب ءِ شری چہ عیباں باز گیشتر اَنت۔ من نہ گُشاں کہ اے یک سکّیں شرّیں کتابے، چیا کہ نوکیں تجربہ بنگیج ءَ زیات شر نہ بنت، بلئے وھدے من زیمی ءِ ''الھان'' ءُ ''مہر ءِ بزگی'' ءِ رم لچّھاں پہ اُرتی چاراں، ءُ پہ بے پلّہ مرزی ھیال کناں، تہ ھمے آسَر ءَ سر باں کہ اے ''رم لچہ کاری'' بلوچی زبان ءِ آوَکیں، نوک تریں شاعری ءِ یک جوانیں بنگیج اِیت، ءُ اے ھساب ءَ زیمی بلوچی زبان ءِ نوک تریں شاعری ءِ بنگیج کار ءِ بستار ءَ داریت، ءُ آھم ھنچیں بنگیج کار ءِ کہ چرائی ءِ ھر لچہ ءَ ھمے ھلکٹ بیت کہ اے وتی گلزمین ءِ شاعری انت، ءُ قول جان کیٹس بیگ ءَ:

"The poetry of Earth is never dead"

وتی کتاب ءِ گڈی رم لچہ ''مہر ءِ بزگی'' ءِ توک ءَ زیمی ءَ ابید چہ ''مات'' ءِ گور ءَ، دگہ ھر کسی گور ءَ ''مہر'' بزگی لیکتگ۔ بلئے چہ زیمی ءِ ''رم لچہ کاری'' ءُ ایدگہ لبزانکی کار ءِ اں اے ھبر شری ءِ سر ءُ پدّ ربیت کہ کم چہ کم زیمی ءِ گور ءَ مہر بزگی نہ اِنت، چیا کہ آئی ءَ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

چو ''مات'' ءِ پیم ءَ مہر ھر جاگہے پہ شَرّی ءُ دل وستک کار بستگ، بلکیں ھمنچو زیات جاگہا ءُ پہ شری ءُ دل وستک، کہ مرچی اے مہر ءِ دست ءَ آوت ھم یک کچے ءَ بزگی گندگ ءَ کئیت، بلئے من سدکاں کہ آ مہر ءِ دست ءَ مدام بزگی نہ بیت۔ نوں آ روچ دور نہ اِنت کہ آئی ءَ وتی مہر ءُ لبزانکی کار پدانی برورد الّم ءَ رسیت، وتی گِشتنگیں اِزمی بستار ءِ شگل ءَ ھم، ءُ مہلوکات ءِ مہر ءِ سُورت ءَ ھم!

ءُ آ روچ ءَ گڈا آئی ءِ ''ملگور'' نامیں اے رم لچہ راست بیت:

ماہ ءَ وتی ماھکانی
ھمک نیمگ ءَ تالان کتگ اَت
بلے من..... ماں تہاری ءَ
زند ءِ وشیانی آماچ اتوں
مھر ءُ دوستی ءَ وتی بانزل
پمّن پچ کتگ اَت انت
ماہ ءِ ماھکانی.....سک پشل اَت
پرچہ کہ.....مروچی ھاجت ءَ
چرائی دیم ترینتگ اَت
مھر ءِ ملگور شنگ اَت انت
ءُ من چیر تریتگ اتوں

(تربت، 15 نومبر 1999)

دلگوش: عباس علی زہی ءِ شعری کتاب ''مہر ءِ بزگی'' ءِ پیشگال اِنت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

نسیم دشتی ءِ آزمانک نویسی

قصہ ءِ آرگ ءُ قصہ ءِ گوشدارگ بنی آدم ءِ یک سکّیں کوھنیں دودے بوتگ۔ کوھنیں زمانگ ءَ پہ وھد ءِ گوازینگ یا علم وزانت ءِ گیش کنڑگا، ریڈو، ٹی وی، ڈش، کیبل ءُ انٹرنیٹ وڈیں چیز نہ بوتگ، پمیشا شپاں مستریں مردماں قصہ جنگ ءُ کسترینا قصہ گوشداشتگ۔ ھاسیں سُورت ءَ ہلکانی قصہ ءِ جنگ ءُ چُکانی قصہ ءِ گوشدارگ زیات نامدار بوتگ۔

گوں وھد ءِ گوزگ ءَ ھمے تجربہ ءِ بنیاد ءَ گیدی قصہ ءُ داستان نبشتہ کنگ بوتگ۔ چوکہ الف لیلہ، داستانِ امیر حمزہ، قصہ طوطا مینا، ءُ دگہ ھمے ڈولیں۔

کوھن تریں قصہ 3500 تا 4000 سال ءَ پیسر ماں سومیری زبان ءَ ماں سومیر عراق ءَ نبشتہ کنگ بوت کہ سرھالے ''جنت ءِ قصہ'' ات ءُ لچھی شکل ءَ اَت۔ پدا قصہ ءُ داستان ءِ بنیاد ءَ گدار نبشتہ کنگ بوت کہ قصہ ءُ داستانانی دیمروئیں شکل اِنت ءُ بُن ھشت ایرکنو کے انگریزی زبان ءِ کلم کار فیلڈنگ (Fielding) زانگ بیت، کہ اولی گدارے ھودھمی کرن ءِ نیام جین ءَ بزاں 1742 ءَ چاپ وشنگ بوت کہ نام ہے ''جوزف انڈریوز'' (Joseph Andrews) اِنت ءُ شرتریں گدارے ''ٹام جونز'' (Tom Jones) اِنت کہ 1749 ءَ چاپ وشنگ بوتگ۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

بلئے ھودھمی کرن ءِ گدسرءُ نوزدھمی کرن ءِ بندات ءَ ماں یورپ ءُ کارجاہی آشوب بنا بوت کہ زوت امریکہ یے ھم اثر مندکت۔ چہ کارجاہ آشوب ءِ آئر ءَ انسانی زند سک دزگٹ بوت ءُ انسان ءَ انچو دھد و پُرست نہ رسنت، کہ آ گدار ءِ ڈولیں دراجیں قصہ بوانیت، پمیشا یکّ ھنچیں لبزانکی شگلے ءِ ھاجت مارگ بوت کہ آنوکیں جاوراں گدار ءِ جاگہا بگپت۔ ءُ ھمے جاوراں نوزدھمی کرن ءِ اولی نیم بہر ءَ آزمانک ءِ بُن ھشت ایر کنگ بوت۔

آزمانک ءِ بُن ھشت ایر کنوک نامداریں امریکی کلم کار ایڈگر ایلن پو زانگ بیت کہ چرائی ءِ بنداتی آزمانکاں یکے "The fall of the House of user" اَت کہ 1839 ءَ چاپ بوت۔ ءُ دگہ نامداریں آزمانکے ءِ نام "The gold bag" اَت کہ 1843 ءَ چاپ بوت۔ چہ ایڈگر ایلن پو ءَ رند دنیا ءَ دگہ بازیں آزمانک نویے پیداک بوت ءُ مرچی کم و گیش ھر زبان ءَ آزمانک نبشتہ کنگ بوگا اِنت۔ دنیا ءِ نامدار تریں آزمانک نویسانی تو کا ماں فرانسیسی زبان ءَ موپاساں، روسی زبان ءَ چیخوف، انگریزی زبان ءَ ماہم، جرمن زبان ءَ کافکا، فارسی زبان ءَ صادق ہدایت، اردو زبان ءَ کرشن چندر، سعادت حسن منٹو، احمد ندیم قاسمی، بلراج مینرا، رشید امجد، انتظار حسین ءُ دگہ بازیے ءِ نام گرگ کرز اَنت۔

بلوچی زبان ءَ آزمانک سک نوک اِنت۔ ایشی ءِ بنگیج ماہتاک اومان کراچی ءُ ماہتاک بلوچی کراچی ءِ چاپ وشنگ بوگا رند 1950 ءِ دہ یکّ ءَ بوت۔ اولی الکاپیں آزمانک شیر محمد مری ءِ آزمانک "گنوک" زانگ بیت کہ 1956 ءَ ماں ماہتاک بلوچی کراچی ءَ چاپ ءُ شنگ بوت۔ پنجاہ ءِ دہ یکّ ءَ شیر محمد مری ءَ رند پیداک بوؤکیں ایدگہ آزمانک نویسانی تو کا عبداللہ جان جمالدینی، محمد عمر بلوچ، نعمت اللہ گچکی، صورت خان مری، طاہر محمد خان، سید ظہور شاہ ہاشمی، محمد بیگ بلوچ، مراد ساحرءُ دگہ لہتیں ھور اَت۔ آزمانک نویسانی ھمے بنگیجی رُمب ءِ تو کا علم شاہ نسیم دشتی ھم ھوار اَت گوں۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

نسیم دشتی ءَ باز آزمانک وانبشتہ نہ کتگ، بلئے اِنچو آزمانکے الّما نبشتہ کتگ، کہ آئی ءِ آزمانکانی یک کتابے تیار کنگ ءُ چاپ ءُ شنگ کنگ بیت۔ چہ نسیم دشتی ءِ آزمانکاں سئے آزمانک ماں بلوچی لبزانک ءَ زیات نامدار بوتگ۔ اولی آزمانک ءِ نام انت ''ناکو''، دومی ءِ نام انت ''سور''، ءُ سیمی ءِ نام انت ''بیر''۔ اے سئے ئیں آزمانک ''گچین آزمانک'' نامیں کتاب ءَ چاپ وشنگ بوتگ اَنت، کہ عبدالحکیم بلوچ ءَ ردو بند داتگ ءُ بلوچی اکیڈمی کوئٹہ ءَ 1970 ءَ چاپ وشنگ کتگ۔

نسیم دشتی ءِ آزمانک ''ناکو'' من وت چیزّے سال ءَ پیسر ماں اردو ءَ ''کاغذ کے پھول'' ءِ سرھال ءَ بدل کتگ ءُ جفاکش کراچی ءَ چاپ وشنگ کنائنگ۔ ''ناکو'' ءِ تو کا سئے ھاسیں کارست اَنت۔ یکّے نوک بالگیں جنک دُرگُل اِنت کہ پت و مات یے وار و گریب اَنت، دومی ورنائیں کریم انت کہ دُرگُل ءِ ڈول ءَ نیزگاریں مردمے ءُ وتی ناکو ءِ لوگ ءَ نشتگ۔ ءُ سیمی ھشتاد سالی ئیں ناکو اِنت کہ ازگاریں مردمے۔ دُرگُل ءُ کریم گوں یکّے دومی ءَ مہرکن انت ءُ پداسُور ءِ واستا قول وقرار کن اَنت۔ ھمے نیام ءَ کریم پہ کارے ءَ چہ کلگ ءَ ڈنّ روت۔ وھدے آواترّ کنت گڈا مالوم بیت کہ دُرگُل ءِ سُور گوں آئی ءِ ناکو ءَ بوتگ ءُ آھم ھاس پہ مال ءِ ھاتر ءَ۔ ءُ پرے سُور ءَ دُرگُل ءِ جند ءِ واھگ گون بوتگ۔ کریم باز اپسوز یگ بیت۔ اول ءَ واھمے سوڑگ ءَ کنت کہ دُرگُل ءَ بکشیت، بلئے پداھیال کنت کہ پرچہ وتی ناکو ءِ ارمان دواھگانی دنیا ءَ ویران بکناں۔ ءُ چریشی ءَ رند، آچہ ناکو ءِ لوگ ءَ درکئیت ءُ پہ وت ءَ روت۔

''سور'' ءِ تو کا دو ھاسیں کارست اَنت، یکّے بالگیں مہناز اِنت کہ پت ءُ مات یے گریب اَنت، ءُ دومی ورنائیں اشرف انت کہ پت ءُ مات یے ازگار اَنت۔ اشرف گوں مہناز ءَ مہر درشان کنت ءُ سُور ءِ وعدہ ءَ کنت۔ مہناز آئی ءِ سر ءَ بیسہ کنت ءُ گوں آئی ءَ ھنچو نزیک بیت کہ چہ سُور ءَ پیسر مئے چاگرد ءَ بوگ نہ لوٹیت۔ وھدے جنک گندیت کہ دیر گوست، بلئے بچک نوں سُور ءِ پکّا ئیں ھبر ءَ نہ کنت، گڈا آوت بچک ءَ ٹوھینیت۔ بلئے بچک چہ

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

سُورءِ انکار کنت۔ اے جاوراں جنگ چہ بنامی ءِ ترس ءُ گورم ءُ دور کنت ءُ دتارا سکٹ کن ت۔

''بیر'' ءِ تو کا سے ھاسیں کارست اَنت۔ یکے شست سالی پیرین ءُ مالداریں پیرداد اِنت کہ سے سُوریے کتگ، بلئے ھر سے ئیں زالے بیران بوتگ اَنت ءُ نوں وتی بیران بوتگیں سیمی زال شہناز ءِ یاتاں وتی زندءُ گوازینگا اِنت۔ دومی آئی ءِ سُور کتگیں برازتک تلیان اِنت کہ آئی ءِ لوگ ءِ کار و چلوپگاں کنگا انت ءُ مدام آئی ءُ زور دیگا انت کہ شہناز ءِ یاتاں یا بدئے ءُ دگہ چاری سُورے بکن تا کہ تئی لوگ ءُ کار و چلوپگ کنو کے ہیت۔ ءُ سیمی نوک بالگیں جنگ گنجل اِنت کہ پت و مات یے گریب انت ءُ پہ وتی جنین چُک ءُ زاماتے ءِ لوٹوک انت۔ وھدے تلیان ءِ زور دیگ ءُ رند، پیرداد پہ گنجل ءُ گواجار دیم دنت گڈا گنجل ءِ واریں پت ءُ مات چہ گل ءُ پاداں چست بنت ءُ گنجل ءُ گوں آئی ءُ سُور دی اَنت۔ سُورءُ رند پیرداد، سک گل بیت کہ آئی ءُ کساں سالیں زالے رستگ۔ تلیان گل بیت کہ آئی ءِ ناکوءُ کار و چلوپگ کنو کے رستگ، پمیشانوں آچرائی ءِ لوگ ءِ کار و چلوپگاں آزات بوتگ۔ ءُ گنجل ءِ پت ءُ مات ھم سک گل بنت کہ آہاں از گاریں زاماتے دست کپتگ کہ آہانی ھرچ کارءُ کئیث ءُ آہانی مالی کُمک ءُ ھم کنت، بلئے گارءُ گمیگ بیت گنجل کہ آئی ءِ سر پہ پیرو آجزیں مردے ءُ کپیت۔ آھنچو ماریت کہ گوں اے پیرو آجزیں مردءُ آئی ءِ دنیا ویران ءُ زند برباد بوتگ۔ آوتی لوگ ولجہ پیرداد، لوگ ولجہ ءِ برازتک تلیان ءُ وتی پت ءُ مات درستانی سرءُ سک زھر بیت کہ آہاں وتی وتی ذاتی نپ ءُ پائدگانی ھاترءُ آئی ءِ زند برباد کتگ۔ ءُ گوں ھمے زھری ءِ ھالت ءُ آچہ درستاں وتی بیر ءِ گرگ ءِ سوڑگ ءُ کنت۔ آچراہاں وتی بیرءُ چتور گپیت؟ شالہ اے ھبر ءِ زانگ ءِ واستا شما آزمانک ءُ وت بوان اِت۔

نسیم دشتی ءِ آزمانک چہ جوانیں ھاسیت ءُ پُر اَنت کہ آہانی تو کا چاگرد ءِ عکاسی، چاگردی ھرابیانی ایرادگری، ھرابیں دودانی ایرادگری، جہزہ نویسی، وشیں زبان، لہزانی گچین کاری، ڈولداریں طرز ءُ دگہ ھمے ڈولیں ھاسیت ھوار اَنت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

نسیم دشتی ءِ وتی آزمانکانی توکا چہ بلوچی آزمانک ءِ بنگیجی تکنیک چاگردی ھلکیت پسندی، یا Social Realism ءِ ابید، لہتیں نوک تریں تکنیک ھم کارمردکتگ، کہ آہانی توکا ھم کلامی تکنیک یا Monologue Technique ءِ شعور ءِ روءِ تکنیک یا Streem of Consiousness Technique ھاسیں ارزشت دار اَنت۔

گڈسر ءِ من اے سلاہ ءِ الّما دیاں کہ آورنائیں کلم کار کہ نسیم دشتی ءِ آزمانکانی ارزشت ءِ زان اَنت، آہاں بائد انت کہ آئی ءِ آزمانکاں شوہاز بکن اَنت ءُ کتابی سُورت ءِ چاپ و شنگ بکنائین اَنت۔ تا کہ چراہاں گیشتر چہ گیشتر مردم نپ و پائدہ چست بکن اَنت۔

(تربت، 8 اگست 1998)

دلگوش: "طیر انکی براہ توگی" ءِ بندویوج ءِ ناماں توگی ءِ بوتگیں مراکش "نسیم دشتی ءِ بیات ءِ دیوانے" ءِ 9 اگست 1998 ءِ زبانی گشتانک ءِ سُورت ءِ پیش کنگ بوت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

چاکرِ چارچم

بنی آدم چہ بندات ءَ آزاتی، امن، ایمنی، انساپ ءُ برابری ءِ شوہاز یگ اِنت۔ پے چیزّانی دست ءِ آرگ ءَ آئی ءَ رنگا رنگیں سائنس ءُ ٹیکنالوجی سازنگ ءُ آہانی وسیلہ ءَ دنیا مالی، چاگردی، سیاسی، دود و ربیدگی ءُ وانگ و زانگی پڑاں باز دیم ءَ بُرتگ، بلئے آ انگت وتی ھلکیں مول و مراداں سوب مند نہ بوتگ۔ چیا کہ آئی ءَ مرچی ھم راستیں آزاتی، امن، ایمنی، انساپ ءُ برابری نسیب نہ بوتگ۔ ءُ پرے مول و مرادانی دست ءِ آرگ ءَ نوں آلبزانک ءِ نیمگ ءَ گیشتر دلگوش گور کنگا انت ءُ لبزانک بنی آدم ءِ گڈی آسَر ءَ اِنت۔

ھر پُشت کہ آزمانک نوکیں روانکی شگلے۔ پدا ہم چہ وتی جندءِ لانکی ءُ بُن ھشت ایر کنوک ءُ دیم ءَ بروکانی لیاکت داری ءِ برکت ءَ اشی ءَ ھمچو دیمروی کتگ کہ مرچی چاگرد ءِ اڑ و جنجالانی پیش دارگ ءُ گشینگ ءِ مستریں وسیلہ ھم جوڑ بوتگ، ءُ ھنچو ڈولدار، تامدار ءُ مانادار ھم بوتگ کہ اگن مردمے یک رندے اشی ءِ وانگ ءُ نبشتہ ءِ تام ءَ بچشیت، گڈاتا زندگ اِنت، چریشی ءِ نشہ ءَ نہ چُنیت۔ بگندئے چے ھبر ءَ ھیزلٹ (Hazlitt) ءَ گشتگ اَت کہ: ''بنی آدم یک شاعرتہیں جانا ورے ءُ پہ آزمانک ءَ گل و شادان بیت۔''

بلوچی آزمانک و اباز نوک اِنت۔ پمیشا تنی وھدی بلوچی زبان ءَ آزمانک نویس کم پیداک بوتگ ءُ آزمانک کم نبشتہ کنگ بوتگ ءُ چرا کمتکیں آزمانک نویس ءُ آزمانکاں شرّیں آزمانک نویس ءُ آزمانک انگت کمتر اِنت، بلئے چرا کمتکیں آزمانک نویسانی توکا تاج محمد طائر، ءُ کمکیں آزمانکانی توکا آئی ءِ لہتیں آزمانک الّما ھور کنگ بیت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

تاج محمد طائر ءِ کتاب ''واھگ ءِ مرگ'' ءِ کُلّی ھژدہ آزمانک ءُ چار آزمانکک اَنت۔ آزمانکانی تو کا واھگ ءِ مرگ، ھُدا ءِ گرگ، زند ءِ پاسپان، پنڈوگر، گُڈّی بَر، دودانی مرگ، بے بھت، وتی رکَینگ ءِ جُھد، ارزانیں ھون، شُد ءِ جنّ، وابیں بھت، مھکمیں کلات پرشت، زردلک، بوٹ پالش، بزّگ، بے دل، نادان ءِ شیواری ءُ وتی کوش وتی سر، ءُ آزمانککانی تو کا شرّی، ھیروئن، گریبی ءُ دوشیگیں شپ ھور اَنت۔

اے آزمانک ءُ آزمانکک کم وگیش سَجّہ روایتی اَنت۔ چریشانی تو کا ''واھگ ءِ مرگ'' رنگی ءُ راجد پتر نویسی بیانی تکنیک (Romantic and History writing narrative technique) ءَ اَنت۔ ھدا ءِ گرگ، زند ءِ پاسپان، گُڈّی بر، دودانی مرگ، بے بھت، وتی رکَینگ ءِ جُھد، ارزانیں ھون، شُد ءِ جنّ، وابیں بھت، بوٹ پالش، بزّگ، نادان ءِ شیواری ءُ وتی کوش وتی سر چاگردی ءُ راجد پتر نویسی بیانی تکنیک (Social and History writing narrative technique) ءَ اَنت۔ پنڈوگر، مھکمیں کلات پرشت، زردلک، شَرّی، ھیروئن، گریبی ءُ دوشیگیں شپ ھم کلامی تکنیک (Monologue Technique) ءَ اَنت۔

اے آزمانک ءُ آزمانککانی بُن گپّ مالی، راجی، چاگردی ءُ نفسیاتی اَنت کہ چہ ھکّیگیں زند ءَ زورگ بوتگ اَنت ءُ آہانی تو کا مہر، چاگردی نابرابری، ٹگّی، دُزّی، ڈنگی، ناسرپدی، بے روزگاری، کُشت وکشار، وت کُشی، واری، شُد، پنڈگ، نشہ، بلوچی دود وربیدگ، کوھنیں دود وربیدگانی بندیگی، بہت، زرّ و مال، پیریں مردم، پولیس، لبّ و ملام، بزّگی، لوگی اَڑ وکُڈ، سُہن ومُہری، زیاتیں سُور، شِگان وپُگان، لگوری، پاہو ءِ ترس، بے ایمانی، لالچ، مالواری، دیمروی پسندی، راج دوستی، آشوب دوستی، جنین آدم ءِ نوکری، شَرّیں ھاسیت، نیکی، ھمّت، اُمیت، آزاتی ءُ بازدگہ ھمے ڈولیں بُن گپ ھور اَنت۔

آئی ءِ آزمانکانی کارست چہ بلوچ چاگرد ءِ راجد پتری، مالی ءُ دود وربیدگی

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

بنیاداں پیداک بنت ءِ رِدی کارست اَنت۔ چوکہ: دکاندار، گریب، بے روزگار، شدیک، لنگ، بنّام، بدکرد، نشہ ئی، دُزّ، نگ، کُشندہ، پُلیس اپسر، پولیس ءِ سپاھیگ، کوھنیں پکر ءِ ھدائبند، بزگر، پوریاگر، درزی، حلوائی، وش نویس، پیشکار، پالش والا، نمازی ءُ دگہ ھے ڈولیں۔

آئی ءِ آزمانکانی تہا جوانیں کارست نویسی ھم گندگ بیت ءُ آئی ءَ چہ وتی ھے کارست نویسی ءَ لہتیں جوانیں کارست دیم ءَ آوَرتگ۔ چوکہ: آزمانک ''گڈی بر'' ءِ امام بخش ءُ زربانو، ''مھکمیں کلات پرشت'' ءِ اُستاد انور، ''زردلک'' ءِ عباس، ''بوٹ پالش'' ءِ غلام جان، ''نادان ءِ شیواری'' ءِ سومار، ءُ ''وتی کوش وتی سر'' ءِ وڈیرہ اللہ ڈتو۔

آ وتی جندءَ گوں وتی کارستاں زیات ھورتور نہ کنت۔ بلکیں وت ءَ کِستا دار ایت ءُ کارستاں وتی وڈءَ کلّیت، وت بیان ءِ شکل ءَ زیاتیں ھبر نہ کنت، ءُ ھرچی کُشگ لوٹیت، گیشتر وتی کارستانی زبان ءَ آہانی گپ ورپانی سُورت ءَ کُشیت۔ آئی ءِ آزمانکانی تو کا گپ ورپانی ارزشت سک باز اِنت۔ آ گپ ورپانی وسیلہ ءَ وتی آزمانکاں دیم ءَ بران کنت۔

آ بیان ءِ کُمکا ھم زوریت۔ چیا کہ بے بیان ءَ روایتی ءُ بیانی آزمانک زیات دیم ءَ شُت نہ کنت۔ پداھم، آ زیاتیں پوتاری نہ کنت۔ بلکیں پہ گونڈی بیان ءِ کُمکا زوریت، ءُ آزمانک ءِ دگہ دگہ بہراں رُدوم دیان ءَ دیم ءَ بارت۔

آئی ءِ زبان زیبدار انت ءُ اے شَرّی گیشتر چرائی ءِ بیاناں پدر بیت۔ آ ھاجت ءِ پداپہک وپلگاریں لبز ءُ لبز جوڑ درچنت ءُ وتی آزمانکانی براہ کنت۔ آئی ءِ گچینی لبز ءُ لبز جوڑانی تو کا پیشکار، لیگار، اوپار، ودار، ھجّت، بڑن، باھوٹ، بے حاجتی، دلوارگ، نمرّ ینگ، پشکرگ، لپاشگ، بود آ یگ، ڈوبارگ، چلونڈگ، گورجیگ، نیم بند، اشکند، ملوری، مہانگی، نیمون، تکانسر، گرم جل، کپتہ آپ، زھرکنگی، سنگ شانی، لٹ شانی، دل ءِ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

دریگ، دل ءِ ایر مرگ، دم ءِ ساسارگ ءُ دگہ باز ینے ھور اِنت۔

آئی ءِ آزمانک کراچی، میر پور خاص، پاکستانی مکران ءُ ایرانی مکران ءِ پُشدر ءَ بشتہ کنگ بوتگ اَنت۔ آہانی تو کا سیادی داروکیں ھندانی جاور ءُ جیڑہ پیش دارگ بوتگ اَنت۔ ءُ کارستانی زبان ءَ ھمے ھندانی بلوچی گالوار ھم گپ و ریّانی سُورت ءَ کارمرد کنگ بوتگ اَنت۔ آشَرّی ءِ سر ءَ سر پد اِنت کہ گپ و ریّانی تو کا جتا جتائیں ھندی گالوارانی کارمرد کنگ ءِ ارزشت چے انت ءُ چراہاں ھنچیں درآمد ءُ ھواریں لبز ءُ لبز جوڑھم است کہ اگن بیاناں کارمرد بنت تہ آزمانک ءَ بڈّول کن اَنت، بلئے گپ و ریّاں کارمرد بنت، تہ آزمانک ءَ بڈّول کنگ ءِ بدل ءَ ڈولدار کن اَنت۔ پمیشا آجتا جتائیں گالوارانی درآمد ءُ ھواریں لبز ءُ لبز جوڑاں بس گپ و ریّانی تو کا پہ وت بیسہ ئی کارمرد کنت کہ چراہاں ھاسیں سُورت ءَ کراچی ءِ گالوار ءِ پاڑہ، وری، بڈّگ، گون ءَ، کم بی نئے، ترابی کبر اِنت، تو بی کمال کنّگائے، پالا پڑاتگ ءُ دگہ ھمے وڈیں مثال پیدا ورتر اَنت۔

آوتی آزمانکاں گیشتر چہ تجسس ءَ بنگیج کنت ءُ ھمے تجسس ءِ وسیلہ ءَ، وانوکاں چہ بندات ءَ ھنچو اثر مند کنت کہ آپہ ھُبّ ءُ دلگوش آزمانک ءِ وانگ ءَ نا الاج بنت ءُ چہ ھلاسی ءَ پیسر یلہ یے نہ دی اَنت۔ آئی ءِ آزمانکانی بنگیج ءَ، تو کا، یا ھلاسی ءَ پیسر، ھچ زانگ نہ بیت کہ آہانی ھلاسی چتور بیت ءُ بُنجاہی ھیال اِش چے اَنت۔

آوت گڑیں دود و ربیدگاں شرّیں نذرے ءَ نہ چاریت، بلکیں آہاں ھرابیں نذرے ءَ چاران ءَ ایر جنت۔ چوکہ چرائی ءِ آزمانک ''واھگ ءِ مرگ'' ءِ چرے تڑنی مثال ءَ شَرّی ءِ سر ءَ پدرّ اِنت:

''آ اے گپ ءَ شر سر پد اَنت کہ مئے وت گڑیں دود ءُ ربیدگاں جنین آدم ءِ دپ بستگ۔ جنین آدم ءِ مسال چو ناہ ءِ پات ءَ اِنت، ناہ ءَ ور ءُ پات ءَ چگل دے ءُ بس.....''

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

آوتی آزمانکانی تو کا زنڈیں سٹ و دور نہ کنت۔ بلکیں وتی وس، واک ءِ شہارءِ کچ ءَ زور جنت۔ ءُ ھر چی گندیت، ماریت، زانت ءُ پہمیت، بس ھمائی ءِ بابت ءَ بشتہ کنت ءُ ھے چیز آئی ءِ سوب ءِ مستریں راز اِنت۔

آوتی آزمانکانی وسیلہ ءَ چوچاکرِ چار چم یگا چاریں نیمگاں چاریت۔ ھر چیز ءَ پہ اُرتی ٹپاس کنت۔ ھر بھر ءَ پگا کنت۔ کشک ءَ ساپ کنت ءُ تہمبل تہمبل ءَ دیم ءَ گام ءَ جنان بیت و روت۔ بے شک ھر چاکرِ چار چم آزمانک نویس نہ بیت، چیا کہ آزمانک نویس ءِ واستا دگہ ھم بازیں ھاسیت یے الّمی اِنت، بلئے آزمانک نویس ءِ واستاءُ ھاسیں سُورت ءَ شرّیں آزمانک نویس ءِ واستا چاکرِ چار چم بوگ الّمی اِنت۔

آئی ءِ آزمانکانی تو کا فطری رنگ، سادگی، روانی، دردمندی، دل پہکی، سُر و پُر، ندارگ نویسی، حبزہ و مارگ نویسی، جتائیں طرز، مول و مراد، لبزانک پہ زند ءِ واستا، چاگردی ھرابیانی قصہ، پادمالیں مردمانی پریات و زاری، نادراہ جان و ڈال چاریں مردمانی جاور، جندی درآمدی ءِ وڈ وڈیں مثال، مردم دوستی، راج دوستی، پکر وھیال، اُمیت وھوسلہ ءُ ھے پیمیں دگہ باز جوانیں ھاسیت ھم مان۔ ءُ اے تہمیں ھاسیتانی برکت ءَ آئی ءِ جند یک راستیں ازم کارے ءِ بستار ءَ دیم ءَ کئیت۔ ءُ آئی ءِ ازم یک راستیں ازمے ءِ سُورت ءَ پدّ ربیت۔ ءُ ایمائیل زولا (Emile Zola) ءِ رُوءَ:

"Truth is on the march and nothing can stop it"

چونائی ءَ آئی ءِ اے کتاب ءِ کُلّیں آزمانک وتی ھساب ءَ شرّ اَنت، بلئے منی دل ءَ چریشانی تو کا "ھداءِ گرگ"، "پنڈوگر"، "گڈّی بر"، "وتی رکینگ ءِ جھد"، "شُد ءِ جن"، "مھکمیں کلات پرشت"، "زردلک"، "بوٹ پالش"، ءُ "وتی کوش وتی سر" آئی ءِ شرتریں آزمانک اَنت۔

"ھداءِ گرگ" ولی محمد نامیں مردے ءِ قصہ اِنت، کہ بے گناہ ءَ دُز لیگ بیت

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

ءُ پادلپاش کنگ بیت، بلئے گڈّ یگا مالوم بیت کہ اَسلی دُزّ ھما اِنت کہ آیے دُز کُشتگ ءُ پاد لپاش کنگ، بلکیں جندیے ھم پُلتگ۔ ءُ ھلکیت ھما وھد ءَ دیم ءَ کئیت کہ دُز تچگ ءِ کُشت ءَ چہ ریل ءَ لکُشیت و کپیت ءُ پادیے ریل ءَ چیرتّ یت ءُ پُرشیت۔

''پنڈوگر'' راج دوستیں ماسٹر انور ءِ قصّہ انت کہ راجی کارانی سوَب ءَ راج دُژمنیں ھراب کرانی دست ءَ جنگ و کشتگ بیت۔ چرائی ءِ کوش ءَ پد، آئی ءِ لوگ بانک، چک ءُ مات ءَ کس دپی سلاہے ھم نہ جنت۔ لوگ بانک یمی چک ءِ ودی بوگ ءِ سہت ءَ گوں چک ءَ بیران بیت۔ وھدے کہ مات ءِ سر، ایدگہ دوئیں چُکانی ھمراہی ءَ، پہ پنڈگ ءَ کپیت۔

''گڈّی بر'' امام بخش نامیں ھیروَن ءِ سوداگر ءُ زربانو نامیں نااالاجیں جنین آدمے ءِ قصّہ انت کہ بجار نامیں لوگ واجہ یے ھیروَن ءِ نشہ ئی بیت۔ نشہ ءِ طلب ءَ آھنچو بے دارءُ بے سار بیت کہ زال زربانو ءَ جنت ءُ پہ زور ھیروَن ءِ شوہاز ءَ راہ دنت۔ زربانو پہ نااالاجی ھیروَن ءِ وام ءَ امام بخش ءِ گورءَ روت۔ وھدے کہ آئی ءَ ھیروَن ءِ پیسری وام ھم پر بنت۔ پمیشا امام بخش ھیروَن ءِ پڈی یے ءِ بدل ءَ گوں آئی ءَ دست دراجی کنگ لوٹیت۔ آبد بارت ءُ پد ماں پدا دو براں لوگ ءَ داترّ کنت۔ بلئے ھر برا آئی ءِ ھیروَن ءِ نشہ ئی مرد آئی ءَ جنت وگلّیبت کہ ھر ڈول کئے بکن، بلئے پمّن ھیروَن اَلما بیار۔ یمی برءَ گڈا آسک نااالاج بیت ءُ وتارا امام بخش ءِ اوست ءَ ویل کنت۔ وھدے امام بخش زربانو ءِ اے ھال ءَ گندیت، گڈا چم یے پچ بنت۔ ءُ ھیروَن ءِ پڈی یے مُپتْ ءَ آئی ءَ دنت ءُ جار پرّ ینیت کہ دگہ پرا نئے ھیروَن ءِ بیپار ءَ کنت ءُ نئے گوں ھیروئینیاں سنگتی کنت۔ ءُ چرے ھبر ءَ زربانو ھم ھنچو اَثر مند بیت کہ ھیروَن ءِ پڈی ءَ دور دنت ءُ عہد کنت کہ آئی ءِ مرد بجار اگاں بے ھیروَن ءَ مریت جہند مِ سیاہ بہ مریت، بلئے آدگہ برے اے کارانہ کنت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

''وتی رکینگ ءِ جہد'' ءَ یک سُور کتگیں ورنایے جن ءِ سکین ءِ سرءَ وتی پیرو آجزیں پت ءَ، کہ آئی ءِ ھیال ءَ واب بیت، بڈّ اکنت ءُ جنگل ءَ بارت، ءُ اودا آئی ءَ ماں ''شھداد ءِ چات'' ءَ چگل دئیگ ءِ گیگ ءَ بیت کہ انا گہا پت یے جہ جنت ءُ گشیت کہ منا ''شھداد ءِ چات'' ءَ ناں، بلکیں ''بالاچ ءِ چات'' ءَ چگل بدئے، چیا کہ من وت ورنائی ءِ زمانگ ءَ جن ءِ سکین ءِ سرءَ وتی پیرو آجزیں پت ''بالاچ ءِ چات'' ءَ چگل داتگ۔ گوں پت ءِ اے ھبر ءَ آئی ءِ چُک یک برے واچُرت ءَ کپیت، بلئے پدا گُشاد گُشاد ءَ پت ءَ بڈّا کنت ءُ ھنچو تچان بیت ءُ میتگ ءَ روت، گشئے زانا وتی جند ءَ چہ وتی چُک ءَ رکینگ ءِ جہد ءَ اِنت۔

''شُد ءِ جن'' یک گریبیں مردے ءِ قصّہ اِنت کہ بازار ءَ تر و تاب ءِ نیام ءَ انا گہا ئسیت و کپیت۔ لہتیں رہ گوز ءِ ھیال ھمیش بیت کہ آ گرم ءَ جنگ، لہتین ءِ ھیال ھمیش بیت کہ آ مری ءَ گپتگ ءُ لہتین ءِ ھیال ھمیش بیت کہ جن ءَ گپتگ۔ پمیشا ھر یکے وتی وتی ھیال ءِ رُو ءَ آئی ءَ سُرین و کدین کنت ءُ بود ءَ آرگ ءِ کوشت ءَ کنت کہ یک انا گاہا مرد بوت کنت ءُ نندیت ءُ گشیت کہ من ءَ دگہ ھچ ویل ءَ نہ گپتگ، بلکیں شُد ءِ جن ءَ گپتگ، اگن شما لوٹئے کہ اے جن ءَ بہ گُلّین اِت، گڈا منا نان بدی اِت۔ گوں اے ھبر ءِ اشکنگا درستیں رَہ گوز یک و یک ءَ وتی راہ ءَ گر اَنت ءُ پہ وت ءَ رو اَنت ءُ گڈ یگا شد یکیں مرد ءِ جندا یو کا پشت کپیت۔

''مھکمیں کلات پرشت'' استاد انور نامیں وش نویسے ءِ قصّہ انت کہ مزنیں راج دوست ءُ وتن دوستے بیت ءُ ھمے راج دوستی ءُ وتن دوستی ءِ سؤب ءَ مدام پہک و پلگاریں کار کنت ءُ وتارا چہ چاگردی ھرابی ءُ سرکاری ھراب کاریاں رکّینیت ءُ مدام پہ ھاجت مندیں مردمانی مدت ءَ اوشتا تگ۔ بلئے آئی ءِ اے ھذمتانی آسَر ھمیش بیت کہ آئی ءِ مالی جاور سک ھراب بنت ءُ آ نادراہ بیت. پمیشا گڈّ یگا وتی چُکانی ھاتر ءَ راج دوستی ءُ وتن

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

دوستی ءِ یلہ دیگ کپ اَنت ءُ پہ ھر چیمیں کار و پوریات ءَ نااِلاج بیت۔

''زردلک'' عباس نامیں کسانیں زردیں بچکے ءِ بابت ءَ انت کہ یک درزی ءِ دکان ءَ کار ءِ در برگا بیت ءُ سک گراں تب، بے ھبر ءُ لاگر ھم بیت۔ چرائی ءِ بے ھبری ءَ آئی ءِ چپ و چاگرد ءِ مردم ابکہ ءُ دلوارگ بنت۔ بلئے آھیچ کمار نہ کنت۔ چہ زیاتیں زردی ءِ سؤب ءَ دکان ءَ آئی ءِ نام زردلک بیت ءُ زیاتیں بے ھبری ءِ سؤب ءَ بچکانی گور ءَ آئی ءِ نام دلوت بیت۔ رندا مالوم بیت کہ آئی ءِ پت ءُ مات سُہن و مُہر بوتگ اَنت۔ پت ءَ جتا دگہ سُورے کتگ ءُ مات ءَ جتا۔ ءُ پت ءُ مات ھردک جتا جتا ءَ آئی ءَ منّت کن اَنت کہ آھمائی ءِ گور ءَ بروت و بندیت، بلئے وھدے آپت ءِ گور ءَ روت، تہ آئی ءِ سؤب ءَ پت ءُ ماتو وت ماں وت ءَ مڑ اَنت، ءُ وھدے مات ءِ گور ءَ روت، گڈا آئی ءِ سؤب ءَ مات ءُ پتو وت ماں وت ءَ مڑ اَنت، پمیشا آنا الاج بیت ءُ وتی بلک ءِ گور ءَ روت و نندیت، تا کہ چرائی ءِ سؤب ءَ نئے آئی ءِ پت ءِ لوگ بربادبیت ءُ نئے مات ءِ لوگ۔ ءُ وھدے آئی ءِ یک پنجارو کے چرائی ءِ اے جاوراں مالومدار بیت، گڈا آئی ءِ نزر ءَ آ کسانیں بچک چہ وتی ھلکیں عمر ءَ بازمستر گندگا کنیت۔

''بوٹ پالش'' ءِ بُنجاہی کارست غلام جان اِنت کہ چار سال اِنت سُوریے بوتگ ءُ سئے چُک ءِ پت اِنت، بلئے انگت بے روزگار اِنت۔ آئی ءِ پت کسانیں دکاندارے کہ وتی ءُ آئی ءِ جاندانانی ھرچ و درچاں پورہ کنگ ءِ کوشستا اِنت۔ بلئے آئسر کہ دَمبارت ءُ آئی ءَ وتی چُلّ ءِ جتا کنگ ءِ سلاہ ءَ دنت، کہ ایڈول ءَ بلکیں آنا الاج بیت ءُ کار ءِ شوہاز ءَ گیشتر جہد بکنت۔ پدا زال ھم چرائی ءِ بے روزگاری ءَ شرار بیت ءُ آئی ءَ شگان و پگان کنت۔ پمیشا گڈسر ءَ آھنچو دلپروش بیت کہ دریا ءَ دور کنگ ءُ وتارا سکٹ کنگ ءِ سوڑگ ءَ کنت۔ بلئے وھدے آ دریا ءِ کرّ ءَ روت ءُ آئی ءِ تہا دور کنگ ءُ وتارا سکٹ کنگ ءِ گیگ ءَ بیت تہ ھمے سبت ءَ یک ھنچیں پالش والہے چرائی ءَ بوٹانی پالش

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

کنگ ءِ جست ءَ کنت کہ چہ دوئیں پاداں زِبہر بیت۔ ءُ گوں آئی ءِ گندگ ءُ ھبرانی اشکنگا غلام جان ءِ دل ءَ گشئے زانا زندگ بوگ ءِ نوکیں ھُب ءُ واھگے جہ بکت۔

''وتی کوش وتی سر'' ملک ءِ وڈیرہ، زمیندار ءُ ایدگہ تیاریں مردمانی پُل وھول ءُ زلم و زورا کیانی چپّ و چاگرد ءَ چکرّیت۔ استاد قادر یکّ ساز و زیملی گروپے ءِ مستر انت۔ پیسرا باز براں آ گوں وتی گروپ ءَ تنگ آرگ ءُ پلگ بیت۔ وھدے کہ اے رندی آ گل انت کہ دیوان ءَ پد، گوں وتی گروپ ءَ پہ وشّی وسلامتی چہ وڈیرہ اللہ ڈنّو ءِ شہرءَ دیم پہ وتی شہرءَ روگا انت۔ بلئے انا گہا راہ ءِ نیم ءَ ڈنگ گوں کلاشنکوفاں آہانی بس ءِ سرءَ اُرش کن اَنت ءُ آہانی زرّءُ ناچوئیں جنکانی سُہراں پُل اَنت۔ چریشی ءَ آ سک دل پدرد بنت ءُ پہ نا الاجی پدا وڈیرہ اللہ ڈنّو ءِ شہرءَ واترکن انت کہ نا گہیں وڈیرہ گوں آہاں مدتے بکنت۔ وڈیرہ پہ ناکامیں دلے آہانی گونڈیں مالی مدتے واکنت، بلئے آہاں زوت سا کپیت کہ وڈیرہ ءِ داتگیں زر چما زرّاں لبتین اَنت کہ ڈُنگاں چراہانی جندءَ پُلنگ اتنت۔ چرے ھبرءَ پدّر بیت کہ آ ڈنگ وڈیرہ ءِ جندءِ مردم بوتگ اَنت ءُ ھمائی ءِ ھکم ءِ سرءَ آ اِش پُلنگ اَنت۔

''واھگ ءِ مرگ'' دو جسدانی مرگ ءُ دو ارواہانی پریات ءِ یکّ رنگی مثالے۔ ''زند ءِ پاسپان'' انسانی حقانی پادمالی ءُ لب واری ءِ نمونہے۔ ''دوودانی مرگ'' ناسٹلیجیا (Nostalgia) ءِ عکسے۔ ''بے بھت'' مالی نابرابری، ناسرپدی ءُ بے بھتی ءِ داستان انت۔ ''ارزانیں ھون'' پولیس ءِ ناجائیں چست وایر، زلم و زورا کی ءُ لبّ واری ءِ قصّہ انت۔ ''وابیں بھت'' پُشت گردی ءُ جنینی حقانی پادمالی ءِ بابت ءَ انت۔ ''بزگ'' شہری چاگرد ءِ انفرادیت پسندی (Individualism) ءُ دگابازی (Fraud) ءِ شون ءَ دنت۔ ''بے دل'' لگوری ءُ دوتل و دوپوستی ءِ بُنکپّ ءَ نیسگ بوتگ۔ ''نادان ءِ شیواری'' سادگ، ءُنگی ءِ ھواریں ھاسیتانی بارہ ءَ نویسگ بوتگ۔ ءُ چاریں آزمانکلک شرّی، ھیروئن، گریبی ءُ آزاتی ءِ بُن گپانی سرءَ نبشتہ کنگ بوتگ اَنت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

اے دُرست وتی چپ و چاگرد ءِ جاور ءُ جیرہ اَنت ءُ وتی راج ءِ قصہ و آیات اَنت۔ آزمانک نویس ءِ زبان، بیان، نبشتہ کنگ ءِ رنگ، مول و مراد ءُ ایدگہ چیز ھم وجگ اَنت۔ پمیشا ھچ ڈولیں درآمدی گندگ و مارگ نہ بیت۔ ءُ بلوچ چاگرد ءِ ھرچ مردے کہ اشاں وانیت، آئی ءَ اے دُرہ وتی جندءِ، ءُ وتی نزیکیں مردمانی سرگوست گندگا کا اَنت۔

پداھم طائر ءِ آزمانک نویسی ءِ تو کا چیزے کمی گندگ و مارگ بیت۔ مثال ءِ ھبر ءَ آئی ءِ بُنکپ زیات نہ اَنت، چہ ردی آزمانک نویسے ءِ بُنکپاں بلکیں کمتر مبنت، بلئے ئزیں آزمانک نویسے ءِ کساس ءَ کم اَنت، کہ چریشی ءَ آئی ءِ ازم ءِ کینوس (Canvas) تنک مالوم بیت۔

آئی ءِ کم و گیش تجمیں آزمانک ءُ آزمانکک بُنکی سُورت ءَ روایتی اَنت۔ آ نوکیں دور ءِ آزمانک نویسے، بلئے آئی ءَ ھاس نوکیں تکنیکی تجربہ نہ کنگ۔ علامتی (Symbolic)، تجریدی (Abstract)، وجودی (Existentialistic)، سررئیلی (Sur Realistic)، بازنیمگی (Multi Dimensional)، شعور ءِ رو (Stream of Consiousness) ءُ آزاد تلازم خیال (Free association of ideas) پیمیں تکنیکاں وانگ، ڈائری (Diary)، گپ و رپی (Dialogue) ءُ بَجُرگی (Soliloquy) ڈولیں تکنیکانی تجربہ ھم آئی ءَ نہ کنگ۔

روایتی آزمانک ءَ کارستانی شکل نویسی ءُ حُلیہ نویسی ھاسیں ارزشت دار اَنت، بلئے آئی ءِ آزمانکانی تہا چُشیں چیز سک کم گندگ بیت۔

آئی ءِ چاریں آزمانکک ازمی سُورت ءَ نزور اَنت، چریشانی وانگ ءَ پد، ھنچو ھلکٹ بیت، گشنے تنی وھدی آئی ءَ آزمانکک ءِ تکنیک ءِ نیمگا ھاسیں دلگوش گور نہ کنگ۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

چیا کہ اشانی تہا مُپتا چہ بُن گپ ءِ ڈن، ءُ گیشیں ھبر کنگ بوتگ، کہ چریشی ءَ اے شُلامگ شُلامگ گِندگا کا اَنت، ءُ چریشانی تو کا ''دوشیگیں شپ'' ءِ سرھال مزنیں کساسے ءَ آئی ءِ بُنگ پّ ءِ سر ءَ پر کنگ بوتگ ءُ ایدگرانی سرھال سرجمی ءَ آہانی بُنگپانی سر ءَ پر کنگ بوتگ اَنت، وھدے کہ سرھال بندی ءِ اے وڈ بُنکی سُورت ءَ ریزمانک (انشائیہ) ءِ رھبند اِنت۔

آئی ءَ چہ وتی کتاب ءِ اولی آزمانک ''واھگ ءِ مرگ'' ءِ سرھال ءَ، کہ کتاب ءِ ھم نام اِنت، ھمے زاھر کنگ کہ مہر، یا قول آئیگا واھگ، مریت۔ منی ھیال ءَ ھم مہر مُرت کنت، بلئے جتائیں سَند ءَ، نئے کہ ھوریں سَند ءَ، چیا کہ اگن مہر چہ یکّ دِلے ءَ مریت، تہ دگہ سد ہاں دلاں ودی بیت۔ پمیشا تا وھدے کہ بنی آدم است انت، ھوریں سَند ءَ مہر نہ مریت۔ ھمے سؤب اِنت کہ باز زانت کار ءَ مہر ابدمان ھم لیکتگ ءُ منی ھیال ءَ ھم آ ابدمان بیت۔ ءُ استی، اُمیت، جہد، بدلی سدلی ءُ دیمروی ءِ بُن زہ بیت۔ چو کہ اگن سائنس زانت ءِ دل ءَ ودی بیت، تہ سائنس دیمروی کنت۔ پلسپہ زانت ءِ دل ءَ ودی بیت، تہ پلسپہ دیمروی کنت۔ لبزانت ءِ دل ءَ ودی بیت تہ لبزانک دیمروی کنت۔ ءُ لس مردمانی دل ءَ ودی بیت، گڈا قوم، وتن، بنی آدم ءُ دنیا درست دیمروی کن اَنت۔

چریشی ءَ ابید، جتائیں سند ءَ ھم مہر ءِ مرگ الٰہی نہ اِنت۔ آئی ءِ آزمانک ''واھگ ءِ مرگ'' ءَ آئی ءِ جند ءَ واھمے پیش داشتگ کہ گوں آئی ءِ دوئیں بُنجاہی کارستانی مرگ ءَ آہانی مہر ھم مُرتگ۔ بلئے اَسلا ایڈول نہ اِنت۔ پریشی ءَ آہانی مہر نہ مُرتگ، چیا کہ پراہانی جسدی مرگ ءَ چو گُشتگ راست نہ بیت کہ آہانی مہر ھم مُرتگ، البت اگن آہاں وتی زند ءَ یکے دومی پہ بے مہری یلہ بداتیں، گڈا چو گُشتگ راست بوت کہ آہانی مہر مرتگ، بلئے آوا تا زند ءِ گڈّی اوتاگ ءَ پہ یکے دومی ءَ دلاپ بوتگ اَنت ءُ یکے دومی ءِ جتائی ہے ھنچو تو رتگ کہ پہے جتائی ءِ گرانیں گم ءِ سؤب ءَ، وتی جان ہے قربان کتگ اَنت۔

اے آزمانک ءِ سرھال ءُ کتاب ءِ نام اگن ''واھگ ءِ مرگ'' ءِ بدل ءَ دگرے

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

بوتیں، شرتر اَت، کہ چریشی ءِ انچو مانہی پرک و پیر پیداک نہ بوتگ اَت۔

بازلبز انت ءُ شرگدار بلوچی آزمانک ءَ سک جہل جن اَنت، ءُ چرائی ءِ باندات ءَ ھاسیں اُمیت نہ کشّ اَنت، بلئے منی تڑ ءَ بلوچی آزمانک وتی جاورانی ھساب ءَ جوان اِنت ءُ اشی ءِ باندات روژنا اِنت۔ اشی ءِ پدّریں مثال تاج محمد طائر ءُ آئی ءِ ڈولیں دگہ بازیں آزمانک نویس اَنت کہ وتی نکیگ تریں جاورانی تو کاھم جوانیں آزمانک نبشتہ کنگا اَنت۔ گوں وھد ءِ گوزگا ھر پُشت کہ بلوچی آزمانک ءِ عمر دراشتر بوان بیت ءُ بلوچی زبان ءِ آزمانک نویسانی مالی، چاگردی، وانگ و زانگی ءُ ایدگہ جاور شرتر بوان بنت، ھمے ڈول ءَ بلوچی آزمانک ءُ ایشی ءِ نویسوکانی لیاکت ھم وڈّان بنت، کہ چریشی ءِ آسَر ءَ بلوچی آزمانک زُیات دیمروی کنان کنت۔ ءُ پدا آروچ ھم اَتک کنت کہ چہ بلوچی آزمانک ءِ زیاتیں دیمروی ءَ ایڈگرایلن پو ءُ ھاتھورن ءِ ڈولیں آزمانک ءِ بُن ھشت ایرکنوک ءُ موپاساں، ماہم، چیخوف، کافکا، بورخیس، پیراندیلو، گورکی، جوائس، سارتر، منٹو ءُ کرشن ءِ ڈولیں آزمانک ءِ دیم ءَ بروکانی ارواہ وشّ ءُ وشنود بنت۔

پدا ھم دیمتر ءَ تُرکی بلوچی زبان ءَ ھر پیمیں شرّیں آزمانک نویس پیداک بیت ءُ بلوچی آزمانک ھر ڈول ءَ زیات دیمروی بکنت بلئے بلوچی زبان ءِ یک جوانیں آزمانک نویسے ءِ بستار ءَ تاج محمد طائر ءِ ڈولیں یک ''چاکرِ چار چم'' یے ھچبر پراموش کنگ نہ بیت۔ ءُ آئی ءِ آزمانک ھچبر ڈال چار کنگ نہ بنت۔

(تربت، 9 اگست 1999)

دگوش۔ تاج محمد طائر ءِ آزمانکانی کتاب ''داھگ ءِ مرگ'' ءِ پیشگال۔

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

بستارءِ باندات

''بستارءِ باندات'' منیر مومن ءِ لچہ انت کہ کُلّی بیست و دو بند اَنتے ءُ شاعر ءِ نوک تریں لچہے مالوم بیت۔ چیا کہ آئی ءِ شعرانی اولی کتاب ''نگاہ ءِ باطن ءِ سفر'' ءُ ھوار نہ اِنت۔

اے لچہ ءِ توک ءَ آھمے گُشیت کہ:

''زندیکءَ سفرے۔ لس سُورت ءَ اے سفر اوشتاتگیں آپ ءِ ڈول ءَ اِنت، کہ پہ مُرتگیں دور ءَ پُرسیگ اِنت، بلئے وھدے اے زندرُژن وزانت ءُ جوش وجہز ہانی دریاہاں امبازیت ءُ گرم گپیت، گڈا موسم بدل بیت ءُ ھر نیمگ ءَ رنگا رنگیں بدلی سدلی گندگ بیت۔ درچکانی بہت بدل بنت، درچکی ساھگانی رنگ بدل بنت۔ درچک ءِ ساھگ ءُ اوشتاتگیں مُرگ ءِ توار بدل بیت، نوکیں ودارانی دورے بنگیچ بیت۔ بنی آدم مُہر کمیں ارادہ داریت ءُ چہ وتی ھمے ارادہ ءِ زور ءَ ھنچیں جُہدے بنا کنت کہ گوات ءِ دیم ءَ ھم ترّینیت ءُ جاوراں بدل کنت کہ چریشی ءَ مزن ءُ کسان، ءُ تیار ءُ نزور ءِ تپاوت پشت نہ کپیت۔ کس تہنا نہ بیت۔ کس ملور نہ بیت۔ کس بندیگ نہ بیت۔ ھر کس آزات ءُ وشحال بیت۔ پُلّانی وشیں بوءُ درچکانی سبزی ھر نیمگ ءَ تالان بنت۔ بلئے آئر کہ اے زند اِنت، ایشی ءَ ھر کس وتی بستارءُ ھم ت ءِ رو ءَ گوازنیت۔ اگن ما پہ دل دیم ءَ روگ لوٹیں، گڈا مارا نوکیں دور ءِ لوٹ ھر سُورت ءَ پورہ کنگ لوٹنت۔''

منیر مومن ءِ اے لچہ ءِ شَری باز اَنت۔ آئی ءِ باز دگہ لچّہانی ڈول ءَ اے لچہ ھم یک تجرباتی لچہے۔ چیا کہ ایشی ءِ لبز جوڑ، لبزانی گچین کاری، لبزانی رد وبند، ھیال، طرز ءُ تکنیک درہ نوک اَنت، چہ درستاں نوک تریں چیز آئی ءِ دولبزی، سے لبزی ءُ چار لبزی لبز جوڑ اَنت کہ آہانی توک ءَ پدانی کارواں، پُرسانی آدینک، ودارانی کدو ءِ آس، نیتانی ساتگیں زھر، ملوریں شانتلانی دیدگ ءِ بستار، کپوتانی تب ءِ زندان ءِ ھشت ءُ دگہ لہتیں ھوار اَنت۔

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

اے یک ڈولداریں لچھے۔ چیا کہ ایشی ءِ ازم، شکل، طرز، تکنیک، لہز، لہز جوڑ ءُ ایدگہ چیز جوان اَنت۔ لچھ ازمی سُورت ءَ سوب مند اِنت۔ چیا کہ ایشی ءِ توک ءَ اِزم ءُ بُن ءُ پ چہ یکے دومی ءَ جتا جتا نہ اَنت، بلکیں گوں یکے دومی ءَ ہم دپ، ہم سنگ ءُ ہم تنگ اَنت۔

ایشی ءِ توک ءَ تہی ءُ ڈنّی جاورانی یکوئی ہم گندگ بیت۔ پرچہ کہ آئی ءَ یک پنجّا وتی ءُ آلم ءِ گم ءُ گلانی عکاسی کنگ۔ اے لچھ مارگی ازم ءِ نمونہ یے۔ پرچہ کہ ایشی ءِ توک ءَ جبزہ ءُ مارگانی عکاسی شرّیں وڑے ءَ کنگ بوتگ۔

اے چہ درد واری ءَ سر ریچ انت۔ اے ہبر ءِ گواہی ءُ لچھ ءِ گیشتر بند، دی اَنت۔ چوکہ: سفر اوشتاتئیں آپے۔ تاں ارواہ آس ءِ دریاہاں مہ امبازیت۔ پدانی کاروان شونز بتئیں تالابے ءِ پُرسانی آدینک اِنت۔ ملوریں شانتلانی دیدگ ءِ بستار چے مانیت۔ اے زند اِنت۔ ہر کسی بستار ءِ باندات ءَ گومائی گام جنت دائم۔

اے یک جُملیں لچھے۔ ایشی ءِ تہا پکری جُملی ہم گندگ بیت، اِزمی جُملی ہم ءُ زبانی جملی ہم۔ لچھ ءِ زبان ھم منیر ءِ وتی جتائیں زبان اِنت کہ ایشی ءِ تہا لہز ءُ لہز جوڑانی پہک و پلگاری، جتائیں کارمردی ءُ جتائیں رد و بندھاس تریں چیز اَنت۔

لچھ پکری سُورت ءَ یک دیمروی پسندیں لچھے۔ ایشی ءِ بن گپ ''وھد ءِ لوٹ'' اِنت کہ پورہ کنگی اِنت۔ اگن ناں دیمروی مُشکل بیت۔

لچھ شگلی سُورت ءَ آزات لچھے۔ ستر کہ ایشی ءِ توک ءَ رم لچھ ءِ رنگ زیات اِنت۔ بلئے رم لچھے گشنگ نہ بیت۔ پرچہ کہ ھر جاگہ رم لچھ ءِ رھبندانی پابندی کنگ نہ بوتگ۔

ایدگہ لچھانی ڈول ءَ چرے لچھ ءَ ھم منیر ءِ جتائیں طرز شرّی ءِ سر ءَ مارگ بیت، کہ آئی ءِ شاعری ءِ پیداوریں بستار ءِ مستریں مان زمان اِنت۔

لچھ ءِ تکنیک ھم شاعر ءِ باز دگہ لچھانی تکنیک ءِ ڈول ءُ نوک اِنت۔ اے بیانی ءُ روایتی لچھے نہ اِنت۔ بلکیں اشارہی ءُ نشانیداریں لچھے ءُ ایشی ءِ توک ءَ باز جاگہا اشارہ ءُ نشانیانی زبان کارمرد کنگ بوتگ۔ چوکہ سفر، آس، موسم، کدو، زھر، درمان، زید، کوھسار، دشت، دریا، کہیر، جنگل، وڈّ، تاک و برءُ دگہ ھمے ڈولیں۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

لچّہ ''نوبت ءِ ارواہ'' ءِ نمائندگی ءَ کنت ۔ چیزّے مدّت ءَ پیسر دیمروی پسندانی رو ءَ نوبت ءِ ارواہ یا روحِ عصر ءِ متلب ھوریں ملکت ءُ سائنسی لیکہ بوتگ ۔ مرچاں ھوریں ملکت ءِ لیکہ نزورتر اِتگ ۔ بلئے سائنسی لیکہ ءِ سرءَ انگت دراھیں دیمروی پسند پیسری ڈول ءَ پہ مُہر کی ھم تپاک اَنت، کہ شرک و پال ءُ ایدگہ کوھنیں پکر وھیالانی ھلاپ اِنت ءُ دورءُ باریگانی بدلگ ءِ ھمراہی ءَ ھر پیمیں بدلی سدلی ءُ دیمروی ءِ حقّ ءَ اِنت ۔

ھر پُشت کہ نوک تریں لچّہ ءِ بستارءَ ایشی ءِ توک ءُ لبتیں نزوری گندگ بیت کہ آہانی تہارِدم ءِ کمی، روانی ءِ کمی، پُہتہ ئی ءِ کمی، رُدومی شکل ءِ کمی، زندگیں یکوئی ءِ نہ بوگ، عطاشاد ءِ اثر ءُ جاگہ جاگہے بے ھاجت ءَ بلوچی لبزانی بدل ءَ اردو ءُ فارسی لبزانی کارمردی ھوار اَنت ۔ چوکہ یک جاگہے تلاوگ ءِ بدل ءَ تالاب، دگہ جاگہے کوھستگ ءِ بدل ءَ کوھسارءُ دگہ جاگہے بندی جاہ یا بندی خانہ ءِ بدل ءَ زندان کارمرد کنگ بوتگ ۔ چریشی ءَ ابید لچّہ ءَ رامپتا مُپت دراج کش دیگ بوتگ ءُ ماں دو بہرانی توک ءَ سرجم کنگ ءِ کوشت کنگ بوتگ ۔ بلئے گوں کمکے چارگ و ٹپاسگ ءَ ھمے مارگ بیت کہ لچّہ وتی اولی بہر ءِ توک ءَ سرجم اِنت ءُ دومی بہر غیر ذلوری ءُ کیشیں چیزّے ءُ گوں اولی بہر ءَ ھچ رنگ ءَ دپ نہ وارت ۔ پمیشا شاعر ءَ بائد انت کہ دومی بہر ءَ چرے لچّہ ءَ بسندیت ءُ دگہ لچّے جوڑ بکنت ۔ اگن شاعر ءَ کے گیشتر کوشت بکتیں، گڈا اے انگت ءُ ڈولدارتر، ماناداارتر ءُ سوب مندتر بوتگ اَت ءُ انگت ءَ شرتریں لچّے ءِ بستار ءَ دیم ءَ اَتگ اَت ۔

پداھم، اے یک ھلکیتے، کہ ھوریں سُورت ءَ، ھمے رنگ ءَ ھم، اے ھر ھساب ءُ یک جوانیں لچّے ۔ ءُ ھمے ڈولیں جوانیں لچّہ ءُ گالانی برکت ءَ، منیر مومن بلوچی زبان ءِ نوک تریں دور ءِ دیم ءَ تریں شاعرانی رم ءَ ھوار اِنت ۔

(تربت، 21 جولائی 2001)

دلگوش: اے نِشتانک 21 جولائی 2001 ءِ بیگاہ ءَ بلوچستان اکیڈمی تربت ءِ بندوبوج ءَ بوتگیں ''شرگداری دیوان'' ءَ پیش کنگ بوت ۔

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

روژنائیں منزل ءِ نوکیں مسار پر

من وتی زندءَ چہ دگہ دگہ نبشتانکانی وانگ ءَ دوتہر ءِ کلم کار مار اِتگ۔ اولی ھما کہ آہانی نبشتانکانی وانگ ءَ پد، آءُ آہانی نبشتانک سرجمی ءَ بے ھیال کتگاں ءُ دومی ھما کہ آہانی نبشتانکانی وانگ ءَ پد، یک نہ یک شرّیں ھاسیتے ءِ سوَب ءَ آءُ آہانی نبشتانک سرجمی ءَ بے ھیال نہ کتگاں ءُ اگن بے ھیال کتگاں، گڈا بس ادارکی ءُ ھروھدے پدا آہانی نبشتانکے ریتگ، آہانی جند دیستگ، آہانی نام ونشتگ، یا نام اشکتگ، گڈا پدا آہانی جندءُ نبشتانکانی زانگءَ کپتگاں۔

غلام نگوری بلوچی ءِ یک ھنچیں نامے کہ آئی ءِ ھر ڈولیں نبشتانکے ءِ وانگ ءَ پد، من آئی ءِ یک شرّیں ھاسیتے باز باز مار اِتگ ءُ آشرّیں ھاسیت آئی ءِ ''ذہانت'' اِنت۔ ہمیشا من آپہ سرجمی ءُ دائمی ھچبر بے ھیال کُت نہ کتگ۔

گوسگیں روچاں وھدے نادر قدوس منی ڈگری کالج کالونی تربت ءِ سرکاری دگءَ اَتک ءُ چہ من ھمے جستے کُت کہ:

''غلام نگوری وتی بلوچی آزمانکانی اولی کتاب ءَ چاپ وشنگ کنائینگ لوٹیت۔ آئی ءِ ھگ اِنت کہ اے کتاب ءِ پیش گال ءَ تو نبشتہ بکنئے۔ تو آئی ءِ کتاب ءِ پیش گال ءَ نبشتہ کن ءِ ے؟''

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

گڑا من یکدم آئی ءِ نبشتانکانی ترانگ ءَ کپتاں ءُ آنبشتانکانی توک ءَ مار اِنگیں ''ذہانت'' گُشئے چو مُرگیگ ءَ منی چتانی دیم ءَ بال بالک جنگ ءَ لگت۔

''ہو، من آئی ءِ اے کتاب ءِ پیش گال ءَ پہ گلے نبشتہ کناں۔'' من پسہ دات۔

''تو زانا غلام نگوری دیستہ؟'' آئی ءَ چہ من دگہ جستے کت۔

''انا، منی یات ءَ من آئی ءِ جند ھچبر نہ دیستہ۔ بلئے آئی ءِ نبشتانک دیستگاں۔ ھاسیں سُورت ءَ آئی ءِ آزمانک، چمشانک ءُ شرگداری۔ ءُ چرائی ءِ نبشتانکاں من ھمے مار اِتگ کہ آ یک ذھینیں مردے ءُ ذھینیں کلم کارے۔'' اے رندی من بے ھاسیں پکرو ھیالے ءَ پسہ دات۔

''آوت ھم گوں تو دپ کپگ لوٹیت.....''

''شرّیں ھبرے۔ آئی ءِ گندگ ءَ منا وشی بیت۔''

''گڑا کدی بیارانے؟''

''اگن آوَرتے کنئے، گڈا چار و پنج روچ ءِ توک ءَ بیارے، چیا کہ بلکیں من ہُشگلاں.....''

لہتیں روچ ءَ رند، من پاک نیوز ایجنسی تربت ءَ نشتگ اتاں کہ نادر قدوس پدا اَتک ءُ گُشتے:

''من ءُ غلام نگوری پہ گندونند ءَ تئی لوگ ءَ شتگ اِتیں۔ بلئے چودا مالوم بوت کہ تو بازار ءَ شتگئے۔ پمیشا ما ادا انکیں کہ بلکیں تو ھمدا ہئے۔''

''غلام نگوری کُجا اِنت؟''

''آ انت، پیداک اِنت۔''

من پہ اشتاپی پاد اَتکاں ءُ گوں آئی ءَ گلائش ءُ دست و دروہ بوتاں۔ پدا ما تہی کوٹی ءَ شت ءُ نشتیں۔ ءُ دمانے ھال واھوال کت۔ آئی ءِ ''ذہانت ءِ مُرگ'' آ وھد ءَ ھم

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

منی چتانی دیم ءَ بال بالک جنگا اَت۔ باریں آ شاتلے اَت، کپوتے اَت، جگے اَت، دُر چکے اَت، یا دگہ مُرگے اَت؟ نزاناں ھلیکت ءَ آ چہ مُرگے اَت۔ بلئے گیشتر گمان ھمیش انت کہ آ رنگا رنگیں مُرگے اَت۔ ھنچیں مُرگے کہ سہتے یک رنگے ءَ بیت ءُ سہتے دگہ رنگے ءَ.....

''اے منی کتابے ءِ مسودہ اِنت۔ بوانے۔ اگن وانگ ءَ رند تو مار اِت کہ اے تئی معیار ءِ متابک ءَ نہ اِنت، گڈا بے پیش گال ءِ نبشتہ کنگ ءَ منا واپسے کُت کنئے۔ من ھچ گلّہ دار نہ باں۔''

آئی ءِ ''ذہانت ءِ مُرگ'' منی چتانی دیم ءَ ترند ترند ءَ بال بالک جنگ ءَ لگّت۔

''چُشیں ھچ ھبر نیست۔ تو ذھنیں مردمے ئے۔ ذھنیں کلم کارے ئے۔ پمیشا من تئی کتاب ءِ پیش گال ءَ الم ءَ نبشتہ کناں۔ بلئے شرت ھمیش اِنت کہ منا کئے وھد ءُ موہ بدئے۔ پرچہ کہ یکے وامنی دزگئی سک باز اَنت۔ ءُ دومی ایش کہ مرچاں من چہ تربت ءَ بدل بوتگاں ءُ تچ و تاکانی تہاہاں.....''

''منا سبر اِنت۔ ھر وھدے نبشتے کنئے، بکن۔''

من اواران کالج ءَ بدل بوتگ اتاں ءُ یکی روچ ءَ اواران ءَ روگا اتاں۔ وتی دل ءَ سوڑگ کُت کہ کتاب ءَ ھمدا پہ ھپازت ایر کنان ءُ اواران ءَ رواں۔ وھدے چودا واتر کناں، گڈا پہ تہمبل وانانے۔ بلئے پدا سبارگ ءَ رند، ھیال کُت کہ اگن پہ تام ءِ چشگ ءِ ھاترا، اولی آزمانک ءَ بواناں، گڈا چے پرک کپیت۔ اولی آزمانک ءِ وانگ ءَ رند، دل ءَ گشت دومی آزمانک ءَ ھم بوان۔ دومی آزمانک ءِ وانگ ءَ رند، دل ءَ گشت سیمی آزمانک ءَ ھم بوان۔ ھمے ڈول ءَ دل ءِ پرماھگ ءِ سرءَ تا دومی روچ ءِ بیگاہ ءَ من تچیں کتاب ونت ءُ ھلّیت، ءُ دل ءَ ھیال کُت کہ اے کتاب ءِ گیشتر آزمانک وش ءُ مانا دار اتنت۔

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

کتاب ءِ نام ''اشکندیں واھگ'' انت کہ دود ءِ پدا چہ کتاب ءِ یک آزمانکے ءِ نام ءَ زورگ بوتگ۔

کتاب ءِ دُرستی بیست و سے آزمانک اَنت، کہ آہانی توک ءَ گرانیں زند، سنگت، ھزار کلدار، ننگ، مہمان، گڈی سوڑگ، زوراک ءِ زور، کلم ءِ نیکی، گرند، ھرجان، درآمد، اشکندیں واھگ، وڈالیگ، کڈن، بے تواریں مہر، آدینک، ھاتر، ھشت آنہ، گُھہ، بے وس، نادراہ، تاھیر ءِ نہاد ءُ مُلّا ھوار اَنت۔ ءُ بس یکیں بیگواہ آزمانکے۔

ورڈز ورتھ ءُ آئی ءِ ھم ھیالیں کلم کارانی رُوءِ بنی آدم یک فطری سہدارے۔ آئی ءَ دراجیں جُہدے ءَ پدشہری، نندو نیادی ءُ کار جاہی زندے دست ءَ آوَرتگ۔ بلئے مرچی چرے زند ءِ گرانیں چست وایر ءُ کار وسلواتاں ھنچو شِزار بوتگ کہ پدا فطرت ءِ نیمگ ءَ واتر کنگ ءِ جار ءَ پریدگا انت۔ غلام نگوری، نگور ءِ مردم اِنت۔ آئی ءِ عمر ءِ گیشتری بہر نگور ءَ گوستگ کہ چہ فطرت ءَ سک نزیک انت۔ ءُ نگور ءِ اثر ءَ آئی ءِ آزمانک چہ فطری رنگ ءَ چکار اَنت۔ ایشی ءِ مستریں مثال آئی ءِ آزمانک ''گرانیں زند'' اِنت کہ ایشی ءِ توک ءَ نود، ساچان، کوش، ڈگار، کہیر، کپوت، آئی ءِ کوکو ءُ دگہ ھمے ڈولیں چیزانی عکاسی شریں ڈولے ءَ بوتگ کہ چریشانی گندگ ءَ مردم ءَ فطرت ءِ نیمگ ءَ واتری ءِ سکین رسیت۔ چرے آزمانک ءِ وانگ ءَ کپوت ءِ پتلگیں گوشت ءِ وشیں تام ءُ کپوت ءِ وپاداری ھردک جوانیں وڑے ءَ مارگ بنت۔ آزمانک ءِ چُنڈے ایڈول اِنت:

''نوداں سرجمیں آزمان اندیم کتگ ات۔ سبکیں کوش یے سارت سارت ءَ کشتگا اَت۔ من پہ سئیل ءُ سوادے دراتگ اتاں۔ چہ ساچان ءِ وشی ءَ ہر کجام دیم ءَ کہ من دیم دات دل ءَ گُشت بروءُ بس برو۔ تراں ترّان ءَ منی سردھکاں گمشاد ءِ ڈگار ءِ سرا بستگیں کڈ ءَ کپت۔ کڈ ءِ دیم ءَ کاپرے اَت ءُ کاپر ءِ چیر ءَ مشکے درتگ اَت ءُ آپ واری رودے لاپ ءَ اتے۔ مشک ءِ کش ءَ یک مزن پادگیں تہتے ءِ سر ءَ سچکان گواپیں تگردے

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

چ اَت۔ من تنگ نہ اتاں بلئے دل ءِ گشت کئے آپ بور.....''

ارسطو، کیسیر ر، ڈیل کارنیگی ءُ دگہ باز پلسپی، سائنس زانت ءُ لبزانتاں بنی آدم دڈ وڈ ءِ ساڑاتگ ءُ چاگردی جاناور، سیاسی جاناور، رُژندار یں جاناور، صبر کنوکیں جاناور، نشانیدار یں جاناور، سرزمین ءِ حاکم، شرتریں مخلوک، مستریں سستا ساچ ءُ باریں دگہ چے چے گشتگ۔ بلئے دیوجانس کلبی ءَ آدنیا ءِ بے وپاتریں سہدار گشتگ، ءُ چرائی ءَ کچک ھم وپادار تر لیکتگ۔ چہ غلام نگوری ءِ آزمائکاں ھم ھمے زاھر بیت کہ بنی آدم بے وپائیں سہدارے۔ آوتی گرز ءِ ھاتر ءَ وتی نزیک تریں مردم ءُ ھم دگا دَنت ءُ چرائی ءَ کپوت ھم وپادار تر اِنت۔ ایشی ءِ پدّریں مثال آئی ءِ آزمانک ''سنگت'' ءُ ''گرانیں زند'' اَنت۔ چہ سنگت ءَ بنی آدم ءِ بے وپائی پدّر بیت ءُ چہ گرانیں زند ءَ کپوت ءِ وپاداری۔

وھدے مردم نادان ءُ ساوگ بیت گڈا برے برے ھنچو نادان ءُ ساوگ بیت کہ دگر ءِ سر ءَ بے جاھیں عقیدہ داریت ءُ پہ وت ءَ وت گڑ ءُ زوریں مُلّا، ساحر، پیر ءُ زیارت جوڑ کنت۔ ءُ پد ماں پداپلگ بیت، بلئے انگت زانت کہ من رد ورگاہاں۔ مئے بلوچستان ءِ بازیں کلگی دمگے انگت ھنچیں جتّی ءِ آماچ اِنت۔ ھر چُت یکّے بُگشیت کہ من مُلّا یے نہاں، یا من ساحرے نہاں، بلئے جتّیں مردم گشنت ناں تو ھترناکیں مُلّا یے ئے، یا ھترناکیں ساحرے ئے ءُ سک باز زانئے۔ گوں غلام نگوری ءَ ھم ھمے پیم بوتگ۔ ایشی ءِ مثال آئی ءِ آزمانک ''ھزارکلدار'' اِنت۔ چرے آزمانک ءَ پدر بیت کہ نگور ءِ جتّیں مردم آئی ءَ پہ زور مُلّا جوڑ کن اَنت ءُ چرائی ءَ بند ءُ تائید لوٹنت۔ آباز پریات کنت کہ من مُلّا یے نہاں ءُ بند ءُ تائید ءِ کار ءَ نزاناں، بلئے جتّیں مردم گشنت کہ تو ھترناکیں مُلّا یے ئے ءُ باز زانئے۔ گڈ یگ ءَ آ اے جتّانی دست ءَ ھنچو ریغمال بیت کہ آہانی واھگ ءِ پدا وتی مُلّائی ءِ منگ ءَ نااللاج بیت ءُ پہ بے ترک وتواری آہاں بند ءُ تائید دنت۔

بدراہی یکّ لانتے کہ چریشی ءَ چاگرد ءِ تہا وڈ وڈیں اڑ و جنجال ودی بیت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

بلئے بنی آدم ءِ عادت انت کہ اگن آیے وت گوں دگرے ءَ کنت، گڈا آئی ءَ عشق و عاشقی لیکیت ءُ اگن چہ دگہ نیمگے ءَ وتی سر ءِ بکپیت، گڈا آئی ءَ ننگ ءِ جیڑہ لیکیت ءُ پہ وتی ننگ ءِ رکینگ ءَ پندل سازیت، بلئے بجبیں ھبر ھمیش انت کہ پرے پندل سازی ءِ لس سُورت ءَ ازگار ءُ نیزگار ءِ وڈ و پیم دگر دگر بنت۔ ازگار ءِ پندل دگر ءِ ھلاپ ءَ روت، وھدے کہ نیزگار ءِ پندل وتی جند ءِ ھلاپ ءَ۔ غلام نگوری ءِ آزمانک ''ننگ'' ایشی ءِ مزنیں مثالے۔ میرداد کریم ءِ لاڑکیں بچ سلیم ءِ دست ءَ کہ ماسٹر رحیم بخش ءِ بزگیں جنک مہرجان ءِ لاپ پُر بیت، گڈا ماسٹر رحیم بخش ءِ دست سلیم ءَ نہ رسیت، پمیشا آوتی جند ءِ جنک مہرجان ءَ بوٹ کُش دنت ءُ کشیت، بلئے وھدے ماسٹر رحیم بخش ءِ بچک حکیم ءِ دست ءَ میرداد کریم ءِ جنک سکینہ ءِ لاپ پُر بیت، گڈا مات بلکے در گیجیت ءُ چک ءَ دور دیائینیت۔ ءُ پت حکیم ءَ ھنچیں ڈولے ءَ کوشارینیت کہ کس چہ کس ءَ سُئی نہ بیت۔ ءُ تا حکیم ءِ پت سُئی بیت، آئی ءِ جون شگالیگ بیت۔ آزمانک ءِ گڈی بہرا ے ھلکیت ءُ پدر کنت۔

''ھپتگے بیتگ اَت کہ حکیم بیگواہ اَت۔ پت ءَ کش ءُ گور ءِ دراھیں میتگ ءُ بازاراں تَر اِت ءُ جست کُت بلئے کسن ءَ حکیم ءِ گندگ ءِ گواہی ندات۔ یک روچے میتگ ءِ شپانک تچان ءَ ماسٹر ءِ گور ءَ اَتک ءُ گشتے کہ حکیم کوہ ءَ پلاں شیپ ءِ تہا کپتگ۔ ماسٹر ھمے دمان ءَ ھما جاہ ءَ شت۔ آئی ءَ دیست لہتے گراگ بُرز ءَ بال ءَ انت ءُ یک گوتوے حکیم ءِ گور ءَ نشتگ ءُ آئی ءِ جان ءِ گھتگیں گوشت ءَ چنڈگ ءُ درگ ءَ اِنت۔ حکیم ءِ جان ءَ چار ءُ پنج کارچ ئی ٹپ مان ات!!!''

وھدے چاگرد ءَ وڑ وڑیں گروبند بیت ءُ مردین ءُ جینانی نیام ءَ آسنی دیوال مک بیت، گڈا مردین ءُ جنین ھردک جنسی گٹھن مار اَنت۔ بلکیں ماروکیں مردم چہ جنسی گٹھن ءِ زیادہی ءَ ھنچو مار اَنت کہ اندونا اِنداز آہانی دم بند بیت ءُ آساہ دی اَنت۔ وت ءَ راچے نکیگیں جاور ءِ رکینگ ءِ ھاتر ءَ باز مردم نشہ ءِ ایردست بیت، باز ھم جنس پرستی ءَ

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

نالاج بیت ءُ باز شب رَہ جوڑ بیت۔ بلئے لبزانت ءِ کاراے جاورانی دیم ءَ آرگ انت۔ غلام نگوری ءِ آزمانک ''مہمان'' ءَ اے جاور سکیں ڈولداریں رنگے ءَ ماں واہے ءِ شگل ءَ دیم ءَ آرگ بوتگ اَنت۔ اے آزمانک ءِ بُنجاہی کارست اسلی اَنت ءُ آئی ءِ نزیکیں سنگت اَنت۔ پمیشا آہانی نفسیات، ھیل و عادت ءُ چست و ایرانی عکّاسی یے جوانیں وڈے ءَ سنگ۔ اے آزمانک بحرین ءِ پُشدر ءَ اِنت ءُ غلام نگوری ءِ جندءِ ھمراہی ءَ اسماعیل ممتاز، واحد بخش راہی، غلام یاسین مُلا ءُ نصیر احمد علیم گشئے مئے دیم ءَ اَنت۔

پدمنتگیں چاگرداں پیریں مردین ءُ نوک بالگیں جنگ ءِ سُور عیب نہ اِنت، بلکیں سک باز انت۔ چیا کہ پُشیں چاگردانی گیشتر مردم ناوانندہ و ناسرپد اَنت ءُ زان اَنت کہ پُشیں سُور ءِ آسَر چے بیت۔ سُور ءَ پد، وھدے جنگ ماریت کہ پیر مردمنی جنسی واھگاں پورہ کُت نہ کنت، گڈا بلکیں آرد بکپیت ءُ بددستی بنا بکنت۔ وھدے مرد ءِ دیم ءَ آئی ءِ کارو کرد پاشک بنت، گڈا مرداے چیز ءَ ''غیرت'' ءِ جیڑہ لکیت ءُ وتی غیرت ءِ رکینگ ءِ جہد ءَ کنت۔ جہد ءِ آسَر دگہ دگہ رنگ ءَ دیم ءَ اَتک کنت۔ مثال ءِ ھبر ءَ جن ءِ کوش ءِ رنگ ءَ، جن ءِ یار ءِ کوش ءِ رنگ ءَ، جن ءُ آئی ءِ یار دوئینانی کوش ءِ رنگ ءَ، یا دگہ ھمے ڈولیں رنگے ءَ، بلئے ایڈول سک کم بیت کہ مرد وت ءَ را جن ءِ لانک مزانت ءُ آئی ءِ سُہناں بد اَنت۔ نوکیں چاگردانی واننده ءُ سرپدیں مردم اول و اُپشیں سُوری جند نہ کن اَنت۔ ءُ اگن کزا برے سُور بکن اَنت، گڈا جن ءِ نادوستی یا بددستی ءِ سُورت ءَ مرد ءِ شرتریں سوڑگ ھمیش بیت کہ آوت ءَ را جن ءِ لانک نزانت ءُ آئی ءِ سُہناں دنت۔ غلام نگوری ءِ آزمانک ''گڈی سوڑگ'' بلوچستان ءِ پدمنتگیں چاگرد ءِ ناوانندہ ءُ ناسرپدیں مردمانی قصہ انت کہ ایشی ءِ توک ءَ پیریں میر بشام ءِ سُور گوں نوک بالگیں پنوک ءَ بیت۔ وھدے پنوک ءِ جنسی واھگ گوں آئی ءَ پورہ نہ بنت ءُ پنوک گوں آئی ءِ ڈرائیور مراد ءَ نزیکی کنت ءُ آئی ءِ دیم ءَ پاشک بیت، گڈا آ مراد ءَ یک کز ءَ بارت ءُ تیرانی دپ ءَ دنت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

اے ملک ءِ جوڑ بوگ ءِ وھد ءَ ایشی ءِ سروکانی کُشگ ھمیش اَت کہ اے اسلام ءِ کلات ءُ جمہوریت ءِ تجربہ جاہ بیت۔ بلئے مرچی ھال ایش اِنت کہ اے ملک ءَ، اسلام ءُ جمہوریت ءِ بدل ءَ، پہ کرپشن، بے ایمانی، پندل سازی، ناانساپی ءُ زلم و زورا کی ءَ نام درآوَرتگ۔ چونائی ءَ پرے ھرابیاں ملک ءِ ھچ محکمہ ءُ سرکاری ادارہ پشت نہ کپتگ۔ دگر ءُ بلن، وانگ و زانگ ءِ محکمہ کہ بائدانت چہ ھرڈولیں ھرابی ءَ پاک بوتین ءُ اسکول، کالج ءُ یونیورسٹی کہ بائدانت محلوک ءِ وانگ و زانگ ءُ ھیل کاری ءِ بُنجاہ بوتین انت، مرچی اے تحمیں سِل کاریانی اَڈّہ جوڑ بوتگ اَنت۔ ایشانی گیشتر سروکاں گوں وانگ و زانگ ءُ حیل کاری ءَ ھچ ڈولیں ھُبّ و واھگ نیست۔ ایشانی پورھیں دلگوش وتی بنک بیلنس ءُ دیمروی ءِ نیمگا انت۔ ہمیشا اے ھم وڈ وڈیں گندگی پیدا کنُگا اَنت ءُ چاریں نیمگاں شنگ و تالان کنُگا اَنت۔ بلئے گیشتر گواسانی پٹ و پول و ھیال ھمیش انت کہ ھَندی انتظامیہ ءُ پولیس ءَ پرے ھراب کاریاں چہ تحمیں محکمہ ءُ ادارہاں باج بُرتگ۔ غلام ءِ آزمانک ''زوراک ءِ زور'' ھَندی انتظامیہ ءِ ھمے ھراب کاریانی بارو ءَ اِنت۔ آئی ءَ وتی آزمانک ءِ توک ءَ پیشدا شتگ کہ مکران ءِ کلگ ءُ کوچگی دمگاں یک ادنائیں نائب تحصیلدارے پہ محلوک ءَ چُچک مسیت کاریت ءُ وتی لبّ ءُ مالی پائدہانی ھاتر ءَ چتور گنہکار ءُ کشندہاں رکینیت ءُ شریپ ءُ بے گناھیں مردماں گنہکار ءُ کشندہ جوڑ کنت۔ نور ءِ کشندہ مراد اِنت، بلئے نائب تحصیلدار چرائی ءِ بیم ءُ لبّاں ھنچو اثر مند بیت کہ چونو کریگا آئی ءِ ھمراہ بیت ءُ آئی ءِ بچیر و گاڑی ءِ باب ءَ ہچ کنت۔ ءُ غلام بے گناہ انت، بلئے نائب تحصیلدار آئی ءَ گپت و بند کنت ءُ چرائی ءَ پنجاہ ھزار کلدار لب لوٹیت۔ آ زَر نہ دنت کہ من بے گناہاں، بلئے ھما وھد ءَ یلہ بیت کہ آئی ءِ مستریں برات نائب تحصیلدار ءَ بیست ھزار کلدار دنت ءُ وش کنت۔

باز مردم سُور ءَ پد، پہ کارو پوریات ءَ عربستان ءَ روت، گڈا برے برے آھند ءِ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

وفی ءُ زرّ ءِ دوستی ءُ ھنچو کپیت کہ سالانی سال وتی وتن ءَ واترّ نہ کنت۔ اے نیام ءُ آ چرے جبر ءُ ھم ناسرپد بیت کہ منی دیری ءِ اثر منی جن ءُ چُگانی سر ءُ چے کپیت ءُ آئسر ھما وھد ءُ سرپد بیت کہ آپ چہ سر ءُ پر گوزیت۔ غلام ءِ آزمانک ''کلم ءِ ٹیکی'' ءِ بنجاہی کارست پیر جان انت کہ سُور ءِ چاردھمی روچ ءَ چہ لوگ ءَ در کئیت ءُ دیم پہ دہی ءَ رَہ گپت۔ دہی ءِ سربوگ ءَ رند، زوت آئی ءَ باگی نوکری یے رسیت ءُ آئی ءِ کار در چک ءُ نیمگانی چار و گزار ءُ آپ دئیگ بیت۔ آوتی ھمے گونڈیں نوکری ءُ زرّ ءُ مال ءِ کنگ ءُ ھنچو دلگوش بیت کہ اے نیام ءُ شش سال گوزیت۔ آپہ وتی زال گلی ءَ زرّ ءُ ٹیکی باز دیم دنت، بلئے چہ ملک ءِ واتر کنگ ءُ گشئے بے ھیال بیت، پمیشا گلی ءِ ھر کیسٹ ءِ اولی گپ ھمیش بیت کہ:

''گد ءُ پچ بس اِنت، گد ءُ پچ آں جاگہہ نیست۔ نی تئی جند بئیت۔ ترا دیر انت۔ ماتئی رنگ شمشنگ۔'' ءُ پیر جان بدام ھمے یکّیں پسہ ءُ دنت کہ:

''بس دو سے ماہ ءَ رند پیداکاں۔'' ءُ ھمے پیداگی ءُ شش سال کبل بیت کہ پیداگ بیت ءُ نہ رس ایت۔ ءُ چریشی ءَ رند، جاور یکدم بدل بنت۔ گلی یڈ ول ءُ ھچ تماہ نہ کنت ءُ بس پیر جان ءِ جند ءُ لوٹیت۔ آئسر کہ دم بارت ءُ تماہے شروع بنت ءُ پیر جان ءِ لوٹگ ءَ بند کنت، چیا کہ گلی پیر جان ءِ بدل ءَ دگرے شوھاز کنت ءُ پرائی ءَ چہ پیر جان ءَ ''کلم ءِ ٹیکی'' لوٹیت۔

مئے ملک ءَ وانگ و زانگی دیمروی چہ پیسری ءَ باز گیشتر بوتگ، بلئے روزگار ءِ کمی ءِ سوب ءُ کلگی ھنداں ڈاکٹرانی بے کساس کمی انت۔ ءُ ھمے کمکیں ڈاکٹرانی رُوودم گوں لس مھلوک ءَ انچو شر نہ اِنت کہ بوگ لوٹیت۔ پمیشا آہانی جاگہا کمپوڈر ءُ نرسنگ اردلی، نادراہانی الاج ءَ کن اَنت ءُ ناوانندہ ءُ سادگیں مخلوک آہاں ڈاکٹر گشیت۔ بلئے باز براں چراہانی دست ءَ پائدہ ءِ بدل ءَ تاوان ءُ شفا ءِ بدل ءَ مرگ و میران رسیت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

''ھرجان'' ھنچیں اسلی ءِ نقلی ڈاکٹرانی قصہ انت۔ مردے تپیگ بیت۔ آئی ءِ لوگ ءِ مردم کاسدے پہ ایم بی بی ایس ڈاکٹر ءِ رندا دیم دی اَنت۔ بلئے ڈاکٹر گوں لبتیں مہمانیں ڈاکٹراں دیوان دری ءَ بیت ءُ روگ ءَ انکار کنت۔ کاسد پہ نااالاجی چہ مشکت ءَ واتر بوتگیں کمپوڈرے وتی ھمراہی ءَ بارت۔ آوتی ٹٹو ءَ شرتا چینیت۔ بلئے نادراھی ءَ سرپدنہ بیت۔ ہمیشا ھنچیں سوچنے جنتے کہ آدراہ بوگ ءِ بدل ءَ ھامدمان ءَ وتی کار ءَ ھیر کنت۔

کلکی ھنداں وانگ وزانگ ءِ کی، جُتی وسادگی ءُ دھد ءِ بازی ءِ سؤب ءَ چست وایر، ایرجن وکائی، میٹرین وکائی ءُ اڑوکڑ بازیں مردمانی شُغل اِنت کہ چریشاں چاگرد ءُ محلوک ءَ سک باز تاوان رسیت۔ غلام نگوری ءَ وتی آزمانک ''وڑالیگ'' ءِ تہا ھنچیں جاورانی عکاسی جوانیں رنگے ءَ کتگ۔ آزمانک ءِ بُنجاہی کارست ھپت سال ءَ رند، موکل ءِ سر ءَ چہ عربستان ءَ کئیت۔ آئی ءِ سنگت مرادعلی آئی ءِ چارگ ءَ روت۔ دومی روچ ءَ پدا آئی ءِ چارگ ءَ روت ءُ آئی ءَ ھمراہ کنت ءُ ڈگارانی نیمگ ءَ تر وتاب ءَ بارت۔ ءُ ڈگارانی تر وتاب ءَ رند، آئی ءَ وتی لوگ ءَ بارت۔ گوں مرادعلی ءِ دیوان جاہ ءِ پُترگ ءَ آھیران بیت۔ چیا کہ دیوان جاہ چہ مرادءِ دیوان جاہ ءَ ابید آئی ءِ کتابجاہ ھم بیت کہ چہ کتاب ءَ پُر بیت۔ چریشی ءَ رند، آباز براں پہ کتاب ءِ وانگ ءَ مرادعلی ءِ کتابجاہ ءَ روت، بلئے وھدے عربستان ءَ واتر کنت، گڈاماہے ءَ رند، آئی ءَ وتی برات ءِ کاگدے دست کپیت کہ آئی ءِ تہانبشتہ بیت:

''مرادعلی ءِ لوگ بانک ءَ زھروارتگ ءُ وت کشی کتگ۔ ایشی ءِ سؤب ایش انت کہ آئی ءَ بازار ءِ مردمانی تُرندیں گپ ءُ تئون سگ ات نہ کتگ اَنت۔ تئی روگ ءَ رَند، بازار ءِ مرداں آہنچش کتگ کہ لوگ ءَ درا تک نہ ہیتگ۔'' ءُ ھمے سہت ءَ آئی ءَ برات ءِ گپ گیر کئی ت:

''چوناھیگ ءَ مرچی کسی لوگ ءِ دپ رؤگ نہ بیت۔ پرچیکہ اگاں یکے دو روچ

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

یکے ءِ لوگ ءَ رو ءُ آ بکنت گڈا سیمی روچ ءَ بازار ءَ وڑ وڑیں ھال شنگ بیت۔"

چاگرد ءِ پہک و پلگار کننگ ءُ دیم ءَ برگ ءِ واستا المی انت کہ لہتیں جوانیں مردم ودی بیت، آ جوانیں مردم چہ وتی جوانیں کرداں جوانیں مثال جوڑ بنت، دگہ بازیں مردمے اثر مند ءُ ھمراہ بکن اَنت ءُ ھراب کار ءُ ھراب کاریاں نیست و نابود بکن اَنت، بلئے وھدے چاگرد ءِ شرتریں مردم وت ھراب تریں کار بکن اَنت، یا آہانی سروکی ءَ بکن اَنت، گڈا چاگرد ھراب کاریانی آماچ بیت ءُ تباہ و برباد بیت ءُ روت۔ اے کتاب ءِ آزمانک "کڈک" مئے چاگرد ءِ ھما منا پکانی قصہ انت کہ سرزاھر ءَ چاگرد ءِ شرتریں مردم زانگ بنت، بلئے چیروکائی ھراب تریں کاراں دزگلاش انت۔ ایشانی توک ءَ نائب تحصیلدار، ڈاکٹر، ھیڈ ماسٹر، بنک منیجر، لیویز ءِ جمعدار ءُ طالب گون اَنت، کہ شراب، تریاک ءُ ہیروئن کارمرد کن اَنت۔ یا ایشانی کاروبار ءَ کن انت ءُ سیاسی سروک ھم گون انت کہ اوٹ ءِ ھاتر ءَ وتی گرمیں گُشتا نکانی توک ءَ ہیروئن کشوکانی ھمراہی ءَ ہیروئن بہا کنوکاں ھم ایرجن اَنت ءُ ہیروئن ءَ پہ نوکیں نسل ءَ پندلے لیکنت ءُ گچیں کاریاں سؤب مند بوگ ءِ سُورت ءَ ہیروئن بہا کنوکانی دست جننگ ءِ بلاھیں وعدہ کن انت۔ بلئے ھلیکت ءَ ہیروئن ءِ مستریں بہا کنوک ءُ تاجر وت اَنت۔

شاعری ءُ آزمانک ءِ نامداری ءِ سؤب ءَ باز ھنچیں مردم ھم وت ءَ شاعر ءُ آزمانک نویس زاھر کننگ لوٹیت کہ نبشتہ کننگ ءِ ھچ لیاکت نہ داریت۔ لہتیں ماں ریڈو ءُ کیسٹاں وتی نام ءَ اشکننگ ءُ اشکنائینگ لوٹیت۔ لہتیں ماہتاک ءُ کتابانی تہا وتی نام ءَ گندگ ءُ پیشدارگ لوٹیت ءُ لہتیں دیوان و مراگاہاں وت ءَ شاعر ءُ آزمانک نویس منارینگ لوٹیت۔ چرے ڈولیں مردماں چیزے سنگتی ءُ پجاروکی ءِ بنیات ءَ چہ شاعر ءُ آزمانک نویساں پربند ءُ آزمانک لوٹیت ءُ چیزے پرے مراد ءَ چہ زر ءَ ھم کارگرگ ءِ کوشت ءَ کنت۔ ءُ پدمنتگیں چاگرداں چیزے نہ چیزے چُشیں مردم دست کپیت کہ آ

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

سنگتی، پنجارو کی یا زرّ ءِ ھاترءَ پہ دگر ءَ نبشتہ کن اَنت ءُ سک نام و دپ ھم بنت۔ "ھارّ" ھمے بُن گپ ءِ سر ءَ نبشتہ کنگ بوتگ۔ بُنجاہی کارست آزمانک نویسے۔ آئی ءِ لبزانک دوستیں سنگتے شاعر ءُ آزمانک نویس بوگ ءِ شوک ءَ داریت۔ آئی ءَ چہ شاعرے ءُ سئے ءُ چار پر بند شوہاز کتگ ءُ وتی نام ءَ چاپ و شنگ کنائینگ۔ ءُ نوں چہ آزمانک نویسے ءُ آزمانکے پچ گرگ ءُ وتی نام ءَ چاپ و شنگ کنائینگ لوٹیت۔ ءُ پرے مراد ءَ آئی ءِ نذر گوں ھمائی ءَ سک اَنت۔ آپرائی ءَ آزمانک نبشتہ نہ کنگ ءِ بازیں نمونے کنت، بلئے آیے یلہ نہ دنت۔ پمیشا آنا الاج بیت ءُ یک روچے پرائی ءَ آزمانکے ءِ نبشتہ کنگ ءِ سوڑگ ءَ کنت۔ پرے مراد ءَ آبُن گپے ءِ شوہاز ءَ لگّیت۔ باز پکر وھیال ءُ کوشت کنت، بلئے آئی ءَ بُن گپ نہ رسیت۔ ھمے ڈول ءَ شپ بیت۔ آ ڈن ءَ در کئیت۔ موسم وش بیت۔ آ "رویال ہوٹل" ءَ روت۔ اوداسکیں شرر نگیں جنکے گندیت۔ وھدے جنک ءَ مالوم بیت کہ آ آزمانک نویسے ءُ آزمانکے ءِ واستا بُن گپے ءِ شوہاز ءَ اِنت۔ گڈا آ گوں آئی ءَ وش وشیں دوستی گپ و رپّ کنت ءُ پہ دوستی آئی ءِ باز ھاترداری ءَ کنت۔ آئی ءِ لوگ ءِ جست ءَ کنت ءُ آئی ءَ چہ ہوٹل ءَ ڈنّ، دپ کپنگ ءِ ودار ءَ دنت۔ آزمانک نویس ڈنّ ءَ در کئیت ءُ آئی ءِ ودار ءَ اوشتیت۔ جنک کئیت ءُ پرائی ءِ اوشت گ ءَ حیرانی درشان کنت۔ آزمانک نویس پسہ دنت کہ تو وت گُشتگ کہ ڈنّ ءَ منی دوار ءَ بکن۔ جنک یکدم گُشیت کہ تو پہ آزمانکے ءَ بن گپے لوٹتگ۔ بلئے من ترا بن گپ ءِ ھمراہی ءَ کلائمکے ھم داتگ ءُ پلانے ھم۔ نوں بروو تی آزمانک ءَ نبشتہ بکن۔

پہ کار و پوریات ءَ عربستان ءِ روگ ھراب نہ اِنت۔ بلئے باز ورنا عربستان ءَ روت ءُ ھنچیں سل کاریانی توک ءَ کپیت کہ پدا ہوش کنگ پراہاں سک گران بیت۔ "ھشت آنہ" عبدل نامیں ھنچیں ورنایے ءِ قصہ انت۔ آ گوں نواب نامیں بدراھیں ورنایے ءَ سنگتی کنت ءُ سنگیتا نامیں ناچی ئیں جنکے ءِ چنگل ءَ ھنچو کپیت کہ چہ زرّ ءَ پاچگ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

بیت۔ گڈ یگ ءَ کجھیں زرّے ھلنت ءُ چہ وام ءَ گرّ بیت۔ ءُ چہ وتی سنگتے ءَ پہ سر درد ءِ پناڈولے ءَ ھشت آنہ لوٹیت۔

مے چاگرد ءَ وانگ و زانگ، رژن، مالیات ءُ ایدگہ پڑاں چہ پیسری ءَ باز کمتر دیمروی کتگ۔ ءُ زند ءِ ھر تک و پہنات ءَ بدلی سدلی گندگ و مارگ بیت۔ ہلئے کوھیں رسم و رواج ءُ ذات و زریاتانی سائکل انگت نہ پرشتگ انت۔ پمیشا از گار ءُ نیزگار، زمیندار ءُ دھکان، مزن ذات ءُ کم ذات ءِ پرک و پیرتنی وھدی است انت۔ ازگار، زمیندار ءُ مزن ذات ءِ چُک ھر ڈول ءَ نابود ءُ بدرنگ بیت ءُ نیزگار، دھکان ءُ کم ذات ءِ چُک ھر پیم ءَ بودناک ءُ شرنگ بیت، ہلئے ایشانی سانگ بندی بوت نہ کنت۔ بلکیں باز براں نیزگار، دھکان ءُ کم ذات اگن گواجار پہ ازگار، زمیندار ءُ مزن ذات ءَ بھارت، گڈا آھنچ بد بارت کہ بکندئے بزکار ءِ جندءَ ھم بکشیت۔ ''گھ'' ءِ بُن گپ ھمیش انت۔ دلپل دھکاں پشوک ءِ چُک اِنت۔ دوازدہ جماعت ءِ در برگ ءَ پد، ایم بی بی ایس کنگ لوٹیت، ہلئے ھرچ و درچ نہ بوگ ءِ سوب ءَ آئی ءِ پت آئی ءَ وتی بازار ءَ ماسٹر بوگ ءِ سوج ءَ دنت۔ آپہ ناکامیں دلے پت ءِ سوج ءَ منّیت۔ مہگل میر پُھلان ءِ جنک انت۔ آپہ دلپل ءَ گنوک بیت۔ پمیشا وتی پت ءَ سلاہ دنت کہ آ دلپل ءَ مالی مدت بکنت ءُ ایم بی بی ایس بکنائینیت۔ میر پُھلان وتی جنک ءِ سلاہ ءِ سر ءَ آئی ءَ مالی مدت کنت ءُ ایم بی بی ایس کنائینیت۔ ڈاکٹر بوگ ءَ پد، وھدے دلپل وتی بازار ءَ واتر کنت، گڈا مہگل گوں آئی ءَ وتی مہر ءَ درشان کنت۔ ءُ آئی ءَ سکین دنت کہ آ گوں میر پُھلان ءَ وتی ذاماتی ءِ گپ ءَ بجنت، چیا کہ میر پُھلان ءَ آ دوست بیت ءُ وھدے دلپل پہ ترس ولرز گوں میر پُھلان ءَ وتی ذاماتی ءِ گپ ءَ جنت، گڈا میر پُھلان سک بد بارت ءُ کشیت:

''تو ھنّی منی لوگ ءَ مہ بیت اینے، من تراھرگ کتگ اَت۔ پادءَ چست بی ءُ چہ منی دیم ءُ ٹنگل بے حیائیں کم ذات۔'' ءُ چار روچ ءَ رند، آئی ءِ جون کوہانی تل ءَ بیت

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

ءُلہتیں ڈال ءُ گوتو آئی ءِ سرءَ بال بیت ءُلہتیں آئی ءِ گہتگیں گوشت ءَ چنڈگ ءُ ورگ بیت۔

ماہتاک پہ زبان ءُلبزانک ءِ تالان کنگ ءُ دیم ءَ برگ ءَ مزنیں ارزشتے دا انت۔ بلئے مئے بدبہتی ہمیش انت کہ مئے گیشتر ماہتاکاں ھاسیں پالیسی نیست۔ آسر ساچانی چاپ وشنگ کنگ ءِ واستا اے ھبرءَ نچار اَنت کہ سستا ساچ ءِ معیار چی انت، بلکیں بس ھمے ھبرءَ چار اَنت کہ سستا ساچ کئی نام ءَ اِنت۔ آ بس نامداری، سیادی ءُ سنگتی ءَ ارزشت دی اَنت۔

''بے وس'' بے نام وتوار ءُ نامداریں شاعرانی ھمے ڈولیں تپاوت ءِ قصہ اِنت۔ ھما گال کہ بے نام وتواریں شاعر بہرام بے وس ءِ نام ءَ ماہتاک ''لکّار'' ءَ چاپ وشنگ نہ کت، ھما گال نامداریں شاعر بابو بیدل ءِ نام ءَ ماہتاک ''لکّار'' ءِ جندءَ ماں سرتاک ءِ تہی نیمگ ءَ پہ پہرے چاپ وشنگ کت۔

ڈاکٹر پت ءُ مات، ءُ برات ءُ گوھار ءِ ڈول ءَ بنت۔ آ ھر کسی محرم بنت، چیا کہ آہانی کار دل پہکیں ھذمت اِنت۔ بلئے وھدے آوتی اسلی پرز ءَ یلہ کن اَنت ءُ دگہ پرز دست ءَ گر اَنت، گڈا برے برے نادراہانی کردھم بدل بیت۔ ءُ گنڈ یگ ءَ نئے ڈاکٹر ڈاکٹر بیت ءُ نئے نادراہ نادراہ، بلکیں ھنچیں قصہ پیداک بیت کہ غلام ءَ وتی ''نادراہ'' نامیں آزمانک ءَ پیش کنگ۔

اے آزمانک گیشتر دشت، نگور، تربت، بحرین ءُ دبئی ءِ پُشدر ءَ نبشتہ کنگ بوتگ اَنت، کہ ایشانی توک ءَ جوانیں ھاسیت باز گندگ بیت۔ مثال ءِ ھبرءَ:

فطری ندارگانی عکّاسی کنگ بوتگ۔ دشت ءُ نگور گوں وتی جمبر، نود، ساچان، کوش، ڈگار، مُشکی ہونڈ، کہیر، کپوت، کپوت ءِ کوکو، کپوت ءِ پلپنگ، مُرگ ءِ دُمبلیسک، پُٹانی بال گرگ ءُ دگہ ھمے ڈولیں چیزاں زاھر اَنت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

کلگی زندءِ عکاسی کنگ بوتگ۔ اے ردءِ بلّن، سرچات، درچکوہءُ دشتءُ گورءِ بازدگہ کلگانی کرگین، کاپر، دودپ، ھاک ودنز، کارمردی چیزءُ وسیلہءِ کی، وانگ و انگءِ کی، شرک و پال، کوھنیں رسم و رواج، ذات و زریات، گرو بند، نفسیاتی جیڑہ، بست وایر، اڑ و گڑ، جنگ و چوپ، گشت وکوش، نشہ ئی چیزءِ بہاءُ کارمردی، وت گرزی، نگی دٹوری، پندل سازی، زلم و زوراکی، لب و ملام، سِل کاریءُ دگہ ھمے پیمیں چیز پیدا ورانت۔

شہری زندءِ عکاسی ھم یک کچّءَ کنگ بوتگ۔ تربتءُ چہ تربتءُ مستریں شہرانی یک دروشمے جلشکگا انت۔ شونکار، ماہتاک، ماہتاکءِ درآھگ، شعرءُ نبشتانکءِ چاپ وشنگی، کتابی دکان، بس ءِ جلجاہ، ھُنر بانزی، ریپین وکائیءُ دگہ ھمے ڈولیں چیز انے جبرءِ نشانی انت۔

بلوچانی عربستانءِ زندءُ ھاسیں سُورتءُ بحرینءِ زندءِ عکاسی ھم یک کچّءَ کنگ بوتگ۔ بحرینءِ مزنیں بان و بادگیر، پکّائیں شہ دگ، رنگا رنگیں گاڑی، مزنیں مزنیں ہوٹل، وشّیں وراک، شراب خانہ، تہر تہرءِ بَیرءُ شراب، زیباءُ وش پوشیں جنک، شرر نگیں گُشندہءُ ناچی، بلوچ ورناہانی عیش وآرام پسندی، بلوچ ورناہانی چہ وتی وتن، پت و ماتءُ جن و چُکّاں پراموشیءُ دگہ ھمے رنگیں چیز انے جبرءِ مان زمان انت۔

دود ور بیدگ دوستی گندگ بیت۔ بلوچی دود ور بیدگ گوں کنڈ، کاپر، کاپرءِ ئل، کاپرءِ مات منوک، دودپ، برونک، پات، مشک، تہت، سواس، سواس بند، داس، تپر، تپرءِ زہ، کوڈال، نگار، جگ، شت، کاہ دان، رود، رودءِ آپ، ٹوٹویں تپنگ، تپنگءِ ہمگءِ توار، ڈب، زہیرگءُ دگہ ھمے وڑیں چیز گشئے مےَ دیمءَ انت۔

رشتہانی پرشت و پروشءِ درد، تہنائیءِ گم، زہیریءِ سوزمان، نزوریءِ ترس، زندءِ نااُمیتیءُ مرگءِ ھترالکاپیءَ مارگ بنت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

کلّگی زند ءِ عکّاسی کنگ بوتگ۔ اے رِد ءَ بلّن، سرچات، درچکوہ ءُ دشت ءُ
ور ءِ باز دگہ کلّگانی کرگین، کاپر، دودپ، ھاک ودنز، کارمردی چیز ءُ وسیلہ ءِ کمی، وانگ و
انگ ءِ کمی، شرک و پال، کوھنیں رسم و رواج، ذات و زریات، گرو بند، نفسیاتی جیڑہ،
ست وایر، اڑ وکُڑ، جنگ و چوپ، کُشت وکوش، نشہ ئی چیز ءِ بہاءُ کارمردی، وت گرزی،
لی وٹوری، پندل سازی، زلم و زوراکی، لب و ملام، سِل کاری ءُ دگہ ھمے پیمیں چیز
یداور اَنت۔

شہری زند ءِ عکّاسی ھم یکّ کچّے ءَ کنگ بوتگ۔ تربت ءُ چہ تربت ءَ مستریں
ہرانی یکّ دروشمے جلشکگا انت۔ شونکار، ماہتاک، ماہتاک ءِ درآھگ، شعر ءُ نبشتانک ءِ
چاپ وشنگی، کتابی دکان، بس ءِ جلجاہ، ھُنر بانزی، ریپین وکائی ءُ دگہ ھمے ڈولیں چیز اے
ہبر ءِ نشانی اَنت۔

بلوچانی عربستان ءِ زند ءُ ھاسیں سُورت ءَ بحرین ءِ زند ءِ عکّاسی ھم یکّ کچّے ءَ
کنگ بوتگ۔ بحرین ءِ مزنیں بان و بادگیر، پکّائیں شہ دگ، رنگا رنگیں گاڑی، مزنیں
مزنیں ہوٹل، وشّیں وراک، شراب خانہ، تہر تہر ءِ بَیر ءُ شراب، زیباءُ وش پوشیں جنک،
شررنگیں گُشندہ ءُ ناچی، بلوچ ورناہانی عیش وآرام پسندی، بلوچ ورناہانی چہ وتی وتن، پت و
مات ءُ جن وچُکّاں پراموشی ءُ دگہ ھمے رنگیں چیز اے ھبر ءِ مان زمان اَنت۔

دود ور بیدگ دوستی گندگ بیت۔ بلوچی دود ور بیدگ گوں کُڈ، کاپر، کاپر ءِ بُل،
کاپر ءِ مات منوک، دودپ، برونک، پات، مشک، تہت، سواس، سواس بند، داس، تپر، تپر
ءِ زِہ، کوڈال، ننگار، جُگ، شت، کاہ دان، رود، رود ءِ آپ، ٹوٹویں تپنگ، تپنگ ءِ ٹہکگ ءِ
توار، ڈب، زہیرگ ءُ دگہ ھمے وڑیں چیز گشئے مئے دیم ءَ اَنت۔

رشتہانی پرشت و پروش ءِ درد، تہنائی ءِ گم، زبہری ءِ سوزمان، نزوری ءِ تُرس، زند
ءِ نااُمیتی ءُ مرگ ءِ ھتر الکاپی ءَ مارگ بنت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

راستی، تجکی، سادگی، آسانی، روانی، روچ روزینی واکیات، واناکیں طرز، حلکیت پسندی، مارگ وجہزہ نویسی، دردواری، تون و بچکند، تہمبل کاری، نرم روی، پہکیں زبان ءُ دگہ ھمے ڈولیں رنگ و دروشم مکسد ءُ گندگ بیت۔

چہ آزمانکانی بُن گپ ءُ پلاناں ھنچو مالوم بیت کہ آزمانک نویس یک روژنائیں دورے ءِ لوٹوک انت ءُ روژنائیں منزل ءِ ھما کاروان ءِ یک نوکیں مسافرے کہ سروکے ایڈگرایلن پو ءِ ڈولیں امریکی یے زانگ بیت، بلئے ھمراہانی توک ءُ ایدگہ زبانانی بے حساب مردمان و ابید، شیر محمد مری، صورت خان مری، نعمت اللہ گچکی، مبارک علی، غوث بہار، رزاق نادر، صبا دشتیاری، گوھر ملک ءُ راشدہ بلوچ ءِ یمیں آئی ءِ وتی باز ھم زبان ھم ھوار انت۔

ھر پُست کہ اے آزمانکانی توک ءُ شرّی باز اِنت، بلئے ایشانی توک ءُ لہجیں نزوری ھم گندگ بیت۔ چوکہ:

دراھیں آزمانک کوھنیں بیانی تکنیکاں نبشتہ کنگ بوتگ اَنت، کہ آھانی توک ءُ فطری حلکیت پسندیں تکنیک، چاگردی حلکیت پسندیں تکنیک، رنگی ءُ راجدپتر نویسی تکنیک، چاگردی ءُ راجدپتر نویسی تکنیک، رنگی ءُ ھم ھبری تکنیک ءُ چاگردی ءُ ھم ھبری تکنیک ھوار اَنت ءُ ھچ آزمانک نوکیں تکنیکاں نبشتہ کنگ نہ بوتگ۔

دراجین ءُ مُتھیں ندارگ نویسی کنگ بوتگ کہ ایشی ءِ مثال چونائی ءُ واکیشتر آزمانک اَنت۔ بلئے ھاسیں مثالانی توک ءُ گرانیں زند ءِ بنگیج، ھزار کلدار ءِ بنگیج، تنگ ءِ بنگیج، کلم ءِ نیکی ءِ بنگیج، آدینک ءِ بنگیج، گھ ءِ بنگیج ءُ نادراہ ءِ بنگیج ھوار اَنت۔

مُتھامُست یک وڈیں لبزانی جوڑی کار مرد کنگ بوتگ، کہ آھانی توک ءُ ولایت ''خلیج''، رزا ''آرڈر''، موکل ''چھٹی''، کوٹی ''بان''، دپتر ''دیوان''، تب ''موڑ''، سرحال ''موضوع''، سستا ساچ ''تخلیق''، ہورد ''سامان''، پرگ ''ٹائیر''، ہور ''باسک''، واب جاہ ''بیڈروم''، ھندی ''انڈین''، مزنیں دروازگ ''مین گیٹ''، جنین گھڑیال ''لیڈیز واچ''، سوچن

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

"اینجکشن"، اشتاپیں "ایمرجنسی"، بن جاہی کارگس "ہیڈ آفس"، کار "ڈیوٹی" ءُ دگہ ھمے وڑیں ھوار اَنت۔

بے ھاجت ءَ جاگہہ ءُ کارستانی نامانی ءُ دگہ ھمے ڈولیں چیزانی ماں بریکانی نوک ءَ تشریح کنگ بوتگ۔ چوکہ: (درچکوہ بازارے ءِ نام اِنت)، (گلی شیرجان ءِ لوگبانک ءِ نام اِنت)، (مقصود آئی ءِ کستریں برات اِنت) ءُ دگہ بازیغے۔

پداھم ھوریں سُورت ءَ گرانیں زند، سنگت، ھزار کلدار، ننگ، مہمان، گڈی سوڈگ، زوراک ءِ زور، وڑالیگ، ھاترءُ ھشت آنہ وتی حساب ءَ شَرّیں آزمانک اَنت ءُ اگن غلام نگوری کئے گیشتر دلگوش بدانت تہ اَلَم ءَ آچریشاں ھم شرّتریں آزمانک نبشتہ کُلت کنت۔

غلام نگوری ءِ آزمانک نویسی شَرّ اِنت، آئی ءِ مروچ روژنا اِنت، بلئے باندات انگت روژنا تر اِنت، ءُ بلوچی زبان ءُ لہزانک آروچ ءِ رھچار اَنت کہ غلام نگوری چہ مرچیگ ءَ ھم شرّتریں آزمانک نویسے ءِ بستار ءَ دیم ءَ بئیت ءُ پہ بلوچی آزمانک ءِ دیم ءَ برگ ءَ ھاس تریں کردے پیش بداریت۔

(تربت، 28 جولائی 2001)

دلگوش: غلام نگوری ءِ آزمانکانی کتاب "اشکندیں واھگ" ءِ پیشگال۔

Scanned with CamScanner

بلوچی زبان ءِ دیوانگیں شاعر

چہ کلم کار، وانوک، اشکنوک ءُ گندوکانی نیمگا، مبارک قاضی ءُ آئی ءِ شاعری ءِ بارہ ءَ بازیں ھبرے گشگ بوتگ۔ چوکہ:

آوتی دور ءِ شاعر اِنت۔ آئی ءِ شاعری گوں وھد ءِ لوٹ ءُ گزراں ھم دپ اِنت۔ آئی ءِ شاعری واناک اِنت۔ آئی ءِ شاعری ءَ ھر کس پہمیت۔ آئی ءَ باز تہر ءَ شاعری کتگ۔ گُشند ہاں آئی ءِ شعر چہ درستاں گیشتر جتگ اَنت۔ کیٹاں آئی ءِ شعر چہ درستاں گیشتر ریکاٹ بوتگ اَنت۔ آ مہلوک ءِ تو کا چہ درستاں نامدارتر اِنت۔ آئی ءِ شاعری ھر پہمیں مردم ءَ دوست بیت۔ آئی ءَ ماں شعری دیواناں چہ درستاں گیشتر داد رسیت۔ آئی ءِ شاعری ءَ نزگسیت گندگ بیت۔ آئی ءِ شاعری ءَ شیزوفرینیا گندگ بیت۔ آ راجی شاعرے۔ آ الہی شاعرے۔ آ آشوبی شاعرے۔

ایش ءُ اے ڈولیں دُراھیں ھبر راست اَنت۔ بلئے من لہتیں دگہ ھبر ھم مارِاتگ۔ من نہ گُشاں کہ اے بابت ءَ منی مارِشت چہ ایدگہ مردمانی مارشتاں سرجمی ءَ جتا اَنت۔ بوت کنت، کہ چیزے مارشت گوں ایدگرانی ءَ یک بیت ءُ چیزے گوں ایدگرانی ءَ نزیک بیت، بلئے اے ھم بوت کنت کہ چیزے مارشت چہ ایدگراں جتا ھم بیت۔ چوکہ:

منی نزءَ یک ھسابے ءَ شاعری ءِ سے بُنکی تہر اَنت۔ یکے ھما اِنت کہ بس واب گیجیت۔ دومی ھما کہ بس آگہ کنت۔ ءُ سیمی ھما کہ واب ھم گیجیت ءُ آگہہ ھم کنت۔ ھنچو کہ ھر کس زانت، واب ءُ آگہی ھر دک بنی آدم ءِ دو بُنکی ھاجت اَنت۔ ءُ شاعری بنی

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

آدمءِ داستا اِنت، پمیشا شرترین شاعری ھما اِنت کہ بنی آدمءَ واب ھم بگیجیت ءُ آگہہ ھم بکت۔ قاضیءِ شاعری یکی تہرءِ شاعری یے کہ واب ھم گیجیت ءُ آگہہ ھم کن ت۔

سارتیں موسم دراجیں شپ بندہ واب خدا آگہ
چم ءُ دو چم کن بیا دُر دپ بندہ واب خداہ آگہ

منی پکر ءَ دگہ ھساب ءَ ھم شاعری ءِ دگہ سئے تہر اَنت۔ یکّے ڈولداریں شاعری، دومی مانا داریں شاعری ءُ یکی ڈولدار ءُ مانا داریں شاعری۔ باز مردم ءَ ایوکا ڈولداریں شاعری دوست بیت۔ باز مردم ءَ ایوکا مانا داریں شاعری دوست بیت، بلئے گیشتر مردم ءَ ھنچیں شاعری دوست بیت کہ آ ڈولدار ءُ مانا دار ھردک بیت۔ لس سُورت ءَ شاعری دُراھیں مردمانی واستا بیت۔ پمیشا شرترین شاعری ھما اِنت کہ آ ڈولدار ءُ مانا دار ھردک بیت ءُ قاضیءِ شاعری یکی تہرءَ ھوار اِت کہ آ ڈولدار ءُ مانا دار ھردک اِنت۔

تہاری ءَ غم ءِ لشکر، چراغ تہنا اِنت
چہ رُژن ءِ آس جہہ ءَ در، چراغ تہنا اِنت
تئی کید سنج بیت، چو کمان ءَ گوں مہپراں
بولان وھدے او منی دلدار سمبیت

ھمے ڈول ءَ دگہ ھسابے ءَ ھر اِزم ءِ ڈول ءَ شاعری ءِ ھم دو تہر بنت۔ یکّے یکّ رنگیں شاعری ءُ دومی رنگا رنگیں شاعری۔ بنی آدم ءِ بُنکی ھاسیت انت کہ آئی ءَ ھر وھد ءَ یکیں رنگ ءِ چیز دوست نہ بیت۔ بلکیں آ برے یکّ رنگے ءِ چیز ءَ لوٹیت۔ ءُ برے دگہ رنگے ءِ چیز ءَ۔ ءُ شاعری بنی آدم ءِ واستا اِنت۔ پمیشا شرترین شاعری ھما انت کہ آ یکّ رنگ مبیت، بلکیں رنگا رنگ بیت، ءُ قاضیءِ شاعری رنگا رنگ اِنت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

مہرءِ دوستی ءِ، دردءِ وشّی ءِ
من ھمک شعر پرتو پر بستگ
دیدارءِ عیبت ءَ دل ءِ راہاں نہ کپتگاں
انگت وتی من جندءِ نگاہاں نہ کپتگاں

ھمے پیم ءَ دگہ ھسابے ءَ ھر چیز ءُ ھر اِزم ءِ ڈول ءَ، شاعری ءِ ھم دگہ دوتہر انت۔ یکّے یک تامیں شاعری ءُ دومی باز تامیں شاعری۔ مزنیں ڈاکٹر گشنت کہ جوانیں وراک ھما انت کہ ھرتامے ماں بیت، چیا کہ ھرتامیں وراک تاکتدار بیت ءُ مردم ءَ جان دراہ کنت۔ وھدے کہ یک تامیں وراک بے تاکت بیت ءُ مردم ءَ نادراہ کنت۔ ھمے پیم ءَ مزنیں شرگدار گشنت کہ شریں اِزم، لبزانک ءُ شاعری ھما انت کہ ھرتامے ماں بیت، چیا کہ ھرتامیں اِزم، لبزانک ءُ شاعری ڈولدار، ماناادار، جُھل ءُ شایگان بیت۔ ھر مردم ءِ پسندے مان بیت۔ عمرے دراج بیت۔ ءُ تا دیر ءَ زندگ بیت۔ وھدے کہ یک تامیں اِزم، لبزانک ءُ شاعری بڈول، بے مانا، تلگ ءُ تنک بیت۔ ھر مردم ءِ پسندے مان نہ بیت۔ پمیشا عمرے کسان بیت ءُ زوت بیگواہ بیت۔ ءُ قاضی ءِ شاعری یک باز تامیں شاعری یے۔

زانت ءِ آدینک ءَ وتی جندءَ بچاراں یاترا
مرگ ءِ امبازاں وتی زندءَ بچاراں یاترا

ماں اندر ءَ، مدام جُشیت بے تواری ءَ
دل شیشگے نہ انت کہ پُرشیت بے تواری ءَ

ھمے ڈول ءَ دگہ ھسابے ءُ ھم ھر اِزم ءِ ڈول ءَ شاعری ءِ ھم دوتہر بنت۔ یکّے یک پہناتیں شاعری ءُ دومی باز پہناتیں شاعری۔ پلسپہ، نفسیات، سیاسیات، عمرانیات، حیاتیات، طبیعات ءُ دگہ لہتیں علمانی رُوءَ، زندءُ گیدی ماں ھر پڑ ءَ گیشتر دو دو ھم گرنچیں

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

پہناتانی شگل ءِ گندگ بنت۔ ءُ شاعری..... زندءُ گیدی ءِ عکس انت۔ پمیشا ایشی ءِ تو کا ہم، ہر پڑءَ کم چہ کم دو پہناتانی ہم گرنچی الّمی اِنت۔ ءُ قاضی ءِ شاعری ماں ہر پڑءَ ماں دو پہناتیں شگل ءِ گندگ ءُ مارگ بیت۔ چوکہ: مہرءُ بے مہری، وفاءُ بے وفائی، ہمراہی ءُ جتائی، یکجاہی ءُ ایوکی، اوست ءُ بے اوستی، امیت ءُ نا اُمیتی، دلمانگی ءُ یکمی، گم ءُ گل، دردءُ ڈنی، روچ ءُ شپ، سُہب ءُ بیگاہ، رُژن ءُ تہاری، ماہکانی ءُ تہار ماہی، واب ءُ آگہی، ترانگ ءُ بے ترانگی، ڈولداری ءُ بڈّولی، شرکنی ءُ زہری، ساز ءُ زیمل، ساری ءُ بے ساری، شہرءُ جنگل، گلامی ءُ آزاتی، منزل ءُ بے منزلی، وتن ءُ بے وتنی، اُستمان ءُ میان اُستمانی، زندءُ مرگ ءُ دگہ بازینے۔

جاگہ جاگہے زندءُ گیدی سئے پہنات ءَ ہم گندگ بنت۔ پمیشا قاضی ءِ شاعری ہم جاگہ جاگہے سئے سئے پہنات ءَ گندگ بیت۔ چوکہ: حانی، شئے مریدءُ چاکر۔ ءُ جاگہ جاگہے زندءُ گیدی چار چار پہنات ءَ ہم گندگ بنت۔ پمیشا قاضی ءِ شاعری ہم جاگہ جاگہے چار چار پہنات ءَ گندگ بیت۔ چوکہ: حدا، آدم، حواءُ شیتان۔

ما کہ یکّ رندے چہ دنیاءُ شُتیں
مارا بیاریت اے زمانگ چہ کجا

ہمے رنگ ءَ شاعرانی ہم یکّ ہسابے ءَ سئے تہر اَنت، یکّے ہما کہ آشعر پربند اَنت۔ دومی ہما کہ شعر آہانی وسیلہ ءَ وت ءَ پربندائین اَنت۔ ءُ سیمی ہما کہ مجسم شعروشاعری اَنت۔ قاضی چریشاں ہم سیمی تہرءُ ہوار اِنت ءُ مجسم شعروشاعری اِنت۔ آشعروشاعری ءِ یکّ ہنچیں سرچمگے مالوم بیت کہ چرائی ءَ فطری سُورت ءَ رنگا رنگیں گال، پابند لچہ، نیم آزات لچہ، آزات لچہ، ردانکی لچہ، سانیٹ، چاربند، لکڈ، ہائیکوءُ دگہ پربند پیداک بیت۔

دل ءِ دردانی قاضی متواراں
اے دانائی پہ سیم وزر نہ یتگگ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

شاعری یک ھنچیں اِزمے، کہ پریشی ءِ سؤب مندی ءَ، ماروکی چہ ھر اِزم ءَ کیشتر پکار بیت۔ شاعری ءِ مزنیں سؤب مندی ءِ ھاتر ءَ انگت گیشتر ماروکی لوٹیت۔ ءُ ھمے بازیں ماروکی ءِ بُنیات ءَ یک ھاسیں تہرے ءِ دیوانگی الّمی بیت۔ ءُ آ دیوانگی یک ھنچیں بے بہائیں نیامتے کہ ھر شاعر ءِ نسیب ءَ نہ بیت۔ بلکیں ھر زبان ءُ لبزانک ءَ، بس لبتیں گچینی شاعرانی نسیب ءَ بیت۔ ماں بلوچی زبان ءُ لبزانک ءَ ھم بس لبتیں گچینی شاعرانی نسیب ءَ بوتگ، کہ چراہاں، یک دیما تریں نامے..... مبارک قاضی اِنت۔ وھدے بازیں ماروکی ءِ آس ءَ قاضی ءِ دل ءُ جان بُن گر اَنت۔ گڈا آ دل ءُ جان ءِ جمبوریں آس ءِ توسگ ءِ ھاتر ءَ گوں کیف ءُ قدّ حاں گلاش بیت ءُ مہولک گُشیت آ شرابی یے۔ وھدے اے آس پہ کیف و قدح نہ تُسیت، گڈا آ چہ بازیں سُچگ ءِ ساہار ءَ سرسر جنت ءُ تلوسیت۔ بے وڑیں ھبر ءُ ھرکت کنت۔ دیواناں ھراب کنت۔ ریکانی سر ءَ دلموش بیت۔ ھاس پہ ھاتر ءَ کہ بلکیں ایڈول ءَ آ تاھیر بگپیت۔ رِدی مردم آئی ءِ اسلی جاور ءَ پہمت نہ کن اَنت۔ چیا کہ آ چرے جاور ءَ وت نہ گوستگ اَنت۔ پمیشا آئی ءَ گنوک گش اَنت۔ شپتال گش اَنت، باریں دگہ چے چے گش اَنت۔ بلئے قاضی چہ ھر وڑیں تئون ءُ شگان ءَ بے کمار انت۔ ءُ وتی دل ءُ جان ءِ جمبور ءُ نہ تسوکیں آس ءِ توسگ ءِ بے سؤبیں جہد ءَ ماں شاعری ءِ کورہ ءَ دور کنت۔

یا تانی بلوریں تاس ءِ تہا ھر روچ سُچاں
من درد ءِ بہشتیں آس ءِ تہا ھر روچ سُچاں
کیف نوشاں، خمار باں بلکیں!
من گنوکاں کہ سار باں بلکیں!

ھمے زیاتیں ماروکی، دیوانگی ءُ شاعری ءِ برکت ءَ، آئی ءِ تو کا یک مزنیں ھاسیتے ھمے پیداک بوتگ کہ آ ھچ چیز ءَ چیر نہ دنت، بلکیں ھلکیت ھمیش اِنت کہ چیر دات نہ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

کنت ۔ ھر چی گندیت، ماریت، پہمیت، ھیال کنت ..... آئی ءَ ماں دل ءَ داشت نہ کنت ۔ پمیشا درشانے کنت ۔ آئی ءَ پہ زانت درشان نہ کنت، بلکیں آوت سر ءَ وت درشان بیت ۔ ءُ قاضی آئی ءَ چہ درشانی ءَ ھچ سُورت ءَ داشت نہ کنت ۔ چیا کہ آئی ءِ گور ءَ دارگ ءِ ھچ بند ءُ کڑی نیست ۔ ھمے بے گروبندی ءِ آئر ءَ، برے برے آھنچیں ھبر ءُ حرکت ھم کنت کہ آئی ءِ سر پہ بندی جاہاں کپیت ۔ آچدو ساری ھم بندی جاہانی باہوٹ بوتگ، ءُ اے وھد ءَ ھم بندی جاہے ءِ باہوٹ اِنت ۔ بندی جاہانی حدابند ءُ انتزام کار آئی ءِ جسم ءَ وا بندی کُت کن اَنت، بلئے آئی ءِ ذہن ءُ پکر، ءُ اِزم ءُ شاعری ءِ، بندی کنگ، چراہانی وس ءُ واک ءَ ڈنّ اِنت ۔ بلکیں پاہو ءِ ڈولیں سزا ھم آئی ءَ بے توار کُت نہ کن اَنت ۔ چوکہ چہ قاضی ءِ ''گواچن'' نامیں گونڈیں لچّھے ءَ درشان بیت:

تو من ءَ را
ھزار رند ءَ پاہو بدئے
سوچ ءُ قبر ءَ بکن
من مراں حاک باں
پادکایاں
پدا
راستین ءَ گُشاں

(تربت، 15 مارچ 2007)

دلگوش: بلوچستان اکیڈمی تربت ءِ بندوبوج ءَ 17 مارچ 2007 ءِ سباہ ءِ سر ءَ ماں گورنمنٹ عطاشاد ڈگری کالج تربت ءِ ہال ءَ برجم بونگیں سیمینار ءَ پیش کنگ بوت۔

ناگمان ءُ آئی ءِ نگدانک

منی نزّ ءَ راستیں شرگداری یک نیمگی ساڑاھگ یا ایر جنگ ءِ نام نہ اِنت، بلکیں یک ھم تنگیں وانگ و زانگی ءُ ھیلکاری اِزمے، کہ وانوکانی واستا وانگ و زانگ ءُ کلم کارانی واستا ھیلکاری ءِ درجہ ءَ داریت۔ ءُ آئی ءِ چار ھاسیں بہر اَنت، کہ آہانی تو کا ازم ءِ تالانی، شرّ یانی درشانی، نزوریانی درشانی ءُ ازمی بستار ءِ گشّینگ ھوار اَنت۔ وھدے کہ راستیں شرگدار ءِ واستا اَلمی اِنت کہ آ چہ وتی لبزانک ءُ جہانی لبزانک ءَ زانت کار بیت۔ چہ فطری ءُ چاگردی علماں سرپد بیت۔ شرگداری رھبنداں بزانت ءُ تچک، دل پہک، مردم دوست، درد وار، دور گند، کّواس، بے ریا، بے ذیلدار ءُ گران ءُ سنگینیں مردمے بہ بیت۔

ناگمان بلوچی زبان ءِ ورنائیں آزمانک نویسے وا اَست اِنت، بلئے چیزے مُدّت اِنت کہ آ شرگدارے ھم بوگ لوٹیت، ءُ وتی اے واھگ ءِ سرجم کنگ ءِ جُہد ءَ ھم کنگا اِنت۔ آئی ءِ ھمے جُہد ءِ اولی بروردءِ نام ''نگدانک'' اِنت، کہ دو بہر ءَ اِنت۔

اولی بہر ءِ کُلّی سیزدہ شرگداری نبشتانک اَنت کہ آئی ءِ جند ءَ نبشتہ کتگ اَنت۔ اولی ''Shartory'' اِنت، کہ آزمانک ءِ ازم ءِ بُن گپّ ءِ سر ءَ پچّاری نبشتانکے۔ دومی ''بلوچی آزمانک..... پنجاہ سال ءَ رند'' اِنت، کہ بلوچی آزمانک ءِ سر ءَ چمشانکے۔ سیمی ''سرتنگ'' اِنت کہ بیزن صبا ءِ رجانکی آزمانکانی کتاب ''سچکان'' ءِ سر ءَ گونڈیں چمشانکے۔ چارمی ''پس ءُ گرگ'' اِنت کہ منی ءُ عصا نجّار ءِ باروا اِنت ءُ ایدگہ دُرست دگہ دگہ آزمانک

نویسانی دگہ دگہ آزمانکانی سرءَ گونڈیں ءُ مزنیں چمشانک اَنت۔ وھدے کہ دومی بہر ءِ آئی ءِ وتی زند، آزمانک ءُ آزمانکی کتاب ''دار ءِ اسپ'' ءِ سرءَ چاردہ نبشتانک اَنت، کہ دگہ دگہ کلم کاراں نبشتہ کتگ اَنت۔

اولی بہر ءِ ''Shartory'' آزمانک ءِ سرپد بوگ ءُ سرپد کنگ ءِ یک جُدے، کہ بلوچی زبان ءُ لبزانک ءِ کساس ءَ جوان اِنت۔

''بلوچی آزمانک.....پنجاہ سال ءَ رند'' ءِ مول ءُ مراد بس ھمیش اِنت کہ مئے گُورءَ پنجاہ سال ءَ رندھم ہچ شرّیں آزمانک ءُ آزمانک نویس پیدا نہ بوتگ۔ چشیں راستیں آزمانکے ہم نبشتہ کنگ نہ بوتگ کہ شاہکار بہ بیت ءُ موپاساں یا چیخوف ءِ دیم ءَ وانگ بہ بیت۔ مُردنی ئیں منی جند بلوچی آزمانک ءِ باروا اینچو دلپروش نہ اِنت ءُ آئی ءَ اے کچ ءَ جہل نہ جنت۔ چیا کہ منی ھیال ءَ سَتر کہ بلوچی زبان ءَ شرّیں آزمانک کم اِنت، بلئے چوھم نہ اِنت کہ ہچ چشیں آزمانکے دست مہ کپیت کہ آموپاساں یا چیخوف ءِ دیم ءَ وانگ ءِ لائک بہ بیت۔ بلکیں من اے کچ ءَ گُشاں کہ بلوچی زبان ءَ چہ یکے ءَ گیشتر ہنچیں آزمانک دست کپیت، کہ آموپاساں یا چیخوف ءِ دیم ءَ وانگ ءِ لائک بنت۔

''سرتگ'' ءِ تو کاھم آئی ءِ دلپروشی برجاہ اِنت۔ آ بلوچی رجانک ءَ ہم سرجمی ءَ جہل جنت ءُ گشیت کہ ''ہچ چشیں مردم نیست کہ روسی، فرانسیسی ءُ انگریزی ءَ الکاپ ءَ بزانت ءُ اے زبانانی آزمانکاں تچکا بلوچی ءَ بیاریت، یا بلوچی ئیگاں آنگر بہارت۔'' اے خبرءَ شک نیست کہ مئے بلوچ رجانک کار گیشتر اُردو ءِ وسیلہ ءَ ماں بلوچی ءَ رجانک کن اَنت، ءُ بیزن ءَ ھم ھمے پیم کتگ، بلئے ایڈول ہم نہ اِنت، کہ مئے ہچ بلوچ لبزانت روسی، فرانسیسی ءُ انگریزی مزانت ءُ چرا زباناں تچکا ماں بلوچی ءَ رجانک کُت مہ کنت۔

بلوچی آزمانک ءُ رجانک ءِ باروا نا گمان ءِ چرے نا اُمیتی ءَ من ءَ گیر کئیت، کہ گورنمنٹ عطا شاد ڈگری کالج تربت ءِ طالبی ءِ زمانگ ءَ، نا گمان ءَ پہ کالج میگزین ''کیچ'' ءَ

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

ماں انگریزی زبان ءَ "The Dying Language" ءِ سرحال ءَ، یک نیشتا نکے بوشتہ
ئت ءَ انگریزی سہر ءِ سر شونکار پروفیسر محمد اشرف ءَ دات۔ کہ آئی ءِ تو کا بلوچی ءَ را
Dying Language گشنگ بونگ اَت۔ ناگمان ءِ روگ ءَ رند، ولیہ اشرف ءَ آئی ءِ
نیشتا نک ونت ءَ دیم گوں من ئت ءَ پہ ھیرانی وڑا ئینت: "اے ناگمان چونیں بلوچ ورنا ہے کہ
بلوچی ءِ ڈولیں زندگیں زبانے ءَ Dying Language گشیت....." پدا آئی ءَ آ
نیشتا نک غیر معیاری لیک ات ءَ کالج میگزین ءَ حوالہ نہ کت۔ (اداا اے ھبر دلگوش کرزیت کہ
پروفیسر اشرف ونت پنجابی ہے اَت.....)

"پس ءُ گرک" ءِ تہا آئی ءَ منا پس ءُ عصا بجار گرک گشنگ، ءُ وتی منا منے سر ءَ
تون کتگ۔ اگن آئی ءَ اے نیشتا نک پہ اِزمکاری نبشتہ بکتیں، گڈا ایشی ءَ بلکیں لبزانکی
بستارے بوت، بلئے آئی ءَ اے تکلیپ نہ کتگ۔ پمیشا آئی ءِ نیشتا نکانی بابت ءَ منا غلام
نبوری ءِ چمشا نک "راست تہل اِنت" ءِ اے چُنڈ گیر آھگا اِنت کہ "آئی ءِ ہمک نوشتہ ءِ
تہا..... من یک بڈولی ہے مدام گندگایاں کہ منا ہچ دوست نہ بیت....."

"نکسہ" منی آزمانک "نکسہ" ءِ شرگداری نیشتا نکے۔ اے اسل ءَ ناگمان ءِ بنداتی
نیشتا نکے، بلئے ھنچو مالوم بیت کہ آئی ءِ گڈسری نیشتا نکے۔ چیا کہ ایشی ءِ تو کا راستیں
شرگداری ءِ بازیں رنگ ءُ دور شمے گندگ بیت۔ اے تنے سہت ءَ ناگمان ءِ اولی ءُ گڈی
شرگداری نیشتا نک انت کہ چریشی ءِ وانگ ءُ گیرآرگ ءَ، من دل ءَ ھر وھد ءَ ھمے ھیال
کتگ کہ اگن آ ئہد بکنت تہ دیمتر ءَ "شرّیں شرگدارے" بوت کنت۔ آئی ءِ تو کا شرّیں
شرگدار ءِ بازیں ھاسیتے است۔ تئی وھدی وا آ چراھاں سرپد نہ اِنت ءُ الکاپی ءَ کارگپت
نہ کنت، بلئے ھر وھدے چراھاں سرپد بہ بیت ءُ کار بہ گیپت، گڈا الّم ءَ "شرّیں
شرگدارے" جوڑ بیت۔

"بے منزلیں مساپر" ءِ تو کا آئی ءَ منی دومی آزمانکی کتاب "بے منزلیں مساپر" ءَ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

ءِ لُکّیں آزمانکانی سرءِ چمشانک داتگ کہ آہانی توکا ''جور''، ''مہمانی'' ءُ ''بے منزلیں مسافر'' ھوار اَنت۔ آئی ءِ اے سئے ئیں آزمانک ہیچ ارزشت نہ داتگ اَنت۔ ءُ پہکا بے ڈب لیکتگ اَنت۔ جواز ھمے پیش کتگ کہ ''اے گپ راست اِنت کہ من ولبچہ پرواز ءِ سرءِ نگدکاری کم ءُ عیب کشی زیادہ کتگ، بلئے اگن ولبچہ عبداللہ جان جمالدینی پرواز صاحب ءِ نزوریاں سرگوزکنان ءِ آئرا بلوچی ءِ چینوف ءُ موپاساں گشت کنت گڈا بایدیں منا ہم اے اجازت دیگ بہ بیت کہ من آئی ءِ ایوکا عیباں دربگیجاں۔''

منی جندءِ ناگمان دیری اجازت داتگ۔ آئی ءِ منی آزمانکانی سرءِ شرگداری یا قول آئی ءِ جندیگ ءِ عیب کشی ءِ ساری چمن اے چیز ءِ اجازت لوٹتگ اَت۔ ءُ من آپ دل پہکی اجازت دات۔ وھدے آئی ءِ منی یک آزمانکے ءِ سرءِ شرگداری یا عیب کشی کت، گڈا من ماہتاک بلوچی کوئٹہ ءِ ڈائریکٹ ڈائلنگ ءِ کاگدے دیم دات، ءُ آءِ ایہ گہ نبشتہ کار دعوت داتاں کہ آمنی ایدگہ آزمانکانی سرءِ ہم شرگداری کُت کن اَنت۔ چرا جبرءِ رند، آئی ءِ منی دگہ لہتیں آزمانک ءُ لہتیں نبشتانک ءُ شعرانی سرءِ شرگداری یا عیب کشی کت، ءُ آئسر منی نامداریں ''شرگدار'' یا ''عیب کش'' جوڑ بوت، بلئے من اے جبر مدام مارتگ کہ ناگمان ءِ ھوری ءِ منی دُراھیں شرگدارانی دلگوش گیشتر منی لہتیں لُک ءُ غیر نمائندہیں بیانی ءُ غیر بیانی آزمانکانی شرگداری یا عیب کشی ءِ نیمگ ءِ بوتگ ءُ منی دراشتر ءُ نمائندھیں بیانی آزمانک ءُ نوکیں تکنیکی آزمانکانی شرگداری یا عیب کشی سک کم، بلکیں نہ بوگ ءِ برابر ءِ، کنگ بوتگ۔ منی پکر ءِ راستیں شرگداری اِزم کار ءِ نمائندہ ءُ شرترِیں تخلیقاتانی سرءِ کنگ بیت۔

''چُشیں آزمانکانی وکالت ءِ کئے کنت؟'' اسل ءِ منی لُکّیں آزمانک ''کپودر کجا شُت؟'' ءِ سرءِ چمشانکے۔ چہ آزمانک ءِ چمشانک ءِ ساری وتی ھساب ءِ پہ بازشیواری منا منی آزمانکانی شرگداریانی پتہ دینگ ءِ سکین ءِ دیان ءِ نبشتہ یے کتگ کہ ''قول ءِ شریف

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

میریگ ءَ، بلاھیں ادیب ءُ شاعراے ڈولیں نبشتا نکاانی جواب ءَ نہ دینت، چوکہ بلوچی ءِ آزمانکار پروفیسر غنی پرواز اِنت، ولبہ ءِ بازیں آزمانکانی بارواِنبشتہ کنگ بُوتگ، بلئے ولبہ ءِ جندءَ ہچ وڈیں جواب نہ داتگ۔ ءُ ہچبر وتی آزمانکانی وکالت نہ کتگ.....'' شریف میر ءِ گپ وتی جاہ ءَ رَد نہ اِنت، بلئے منی حیال ءَ جواب نہ دیگ، مزنی ءِ نشانی نہ اِنت۔ مزنیں قلمکار جواب دینت، بلئے آہانی جواب چوشین نہ بنت کہ اے آر دادیگ اَنت۔ گپ پشت کپت پروفیسر غنی پرواز ءِ حاموشی ءِ، تہ اے بارواِمنی اندازہ ایش اِنت کہ ولبہ پرواز اے داستا جواب نہ دنت کہ آئی ءِ کرّا جواب ءِ جندنیست۔ آئی ءِ آزمانک انچو کمزور اَنت کہ آہانی وکالت ءَ کُت نہ کنت۔''

آئی ءَ باز براں وڈ وڈیں پلانگ کتگ کہ من آئی ءِ یک نہ یک پسّے بدیاں، بلئے آ سوَب مندنہ بُوتگ۔ پداہم، اے رندی بلکیں آپہک ءَ بے سوَب مہ بیت۔ چیا کہ آئی ءَ وتی کتاب ءِ پیش گال نبشتہ کنائینگ ءِ ٹوھیں پلانگ کتگ ءُ منا سرجمی ءَ چاگرد کنگ ءِ کوشست کتگ۔

دیمتر ءَ آئی ءَ آزمانک ''کپودر کجا شت؟'' ءِ سر ءَ چمشانک دیان ءَ ''کپوت در'' ءِ لبز ءِ تالانی ءُ عیب کشی ءَ بازیں تاکدیے زوال کتگ۔ کئے ھم ھیال نہ کتگ کہ بکندئے ماہتاک بلوچی ءِ پروفانی رَدی ءِ سوَب ءَ ''کپودر'' ءِ لبز ''کپوت در'' جوڑ بوتگ.....

''پشی ءُ پیرکو'' منیر بادینی ءِ ھمے سرحال ءِ سر ءَ نبشتہ کتگیں آزمانک ءِ چمشانک اِنت۔ آئی ءَ سر ءَ تا پاد ءَ اے آزمانک ایوکا ساڑا تگ ایشی ءِ ہچ نزوری زاھر نہ کتگ۔ آیا چشیں چیزے است کہ آئی ءَ ہچ نزوری مہ بیت؟ اگن نیست، گڈا ایشی ءِ مطلب ھمیش بیت کہ آئی ءَ اے آزمانک ءِ شرگداری نہ کتگ، بلکیں اے ڈال چار کتگ.....

''لفافہ'' منیر بادینی ءِ ھمے سرحال ءِ سر ءَ دگہ آزمانکے۔ اے آزمانک ہم ورنائیں شرگدار ءَ پہک ڈلگ چار کتگ، چیا کہ ایشی ءِ قصہ ءِ آرگ ءَ ابید دگہ ھاسیں ھبرے نہ

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

سنگ.....

''دمبیگ بلوچی ءِ نمائندہ آزمانک نہ اِنت!'' غنی پہوال ءِ آزمانک ''دمبیگ'' ءِ سرءَ عیب کشی ہے۔ چیا کہ بیگل ءَ سک ساڑا تگ۔ ناگمان ءِ شرگداری ءِ ہنکی پلسپہ ہمیش اِنت کہ ''آ آزمانک نویس یا آزمانک ءَ، کہ یکے ساڑائیت، گڈا آئی ءِ ایر جنگ منی حق اِنت.....'' اگن اُرتی ءَ بچارئے تہ اے آزمانک گوں وتی دُراھیں نزوریاں چہ بُرز ءِ دوئیں آزمانکاں ہچ پداتر نہ اِنت.....

''ماہتاک بلوچی ءِ سالتاک 1991ء سئے آزمانک'' منی آزمانک ''نوکیں سباہ''، منیر بادینی ءِ آزمانک ''حرف ءُ سنگ''، ءُ گوھر ملک ءِ آزمانک ''بُزد گوشدار'' ءِ سرءَ چمشانکے۔ منی آزمانک ءِ سرءَ دراج کشیں باوستے کتگ ءُ آیے جوڑ لیکتگ۔ منیر بادینی ءِ آزمانک یے بندات ءَ جوڑ گشتگ، بلئے گڈ سرءَ پلسپہ ئی نبشتانکے لیکتگ۔ وھدے کہ گوھر ملک ءِ آزمانک ءَ را تاک ءِ جواں تریں آزمانک ءِ سرٹیفکٹ یے داتگ۔ چیا کہ قول ءِ آئی ءِ جندیگا ''آئی ءِ تہا جنکانی وانینگ ءُ جنینانی ایدگہ جیڑہ جنجالانی سراشتریں گپ جنگ بوتگ۔'' ایشی ءِ مانا ہمیش اِنت کہ ھرچ نبشتانکے ءَ کہ چشیں شتریں گپ جنگ بہ بیت، آجوانیں آزمانکے بیت۔

''ماہتاک بلوچی لبزانک ءِ آزمانک تاک ءِ سرءَ چمشانک'' جنوری 1993ء شنگ بوتگیں ماہتاک بلوچی لبزانک ءِ آزمانک تاک ءَ ھواریں آزمانکی نبشتانک ءُ آزمانکانی سرءَ دراجیں چمشانکے۔ اے آزمانکی نبشتانکانی تو کا غلام فاروق ءِ نبشتانک، ''بلوچی آزمانک'' ءُ اے آرداد ءِ نبشتانک ''بلوچی آزمانک ءُ بلوچ نبشتہ کار'' ھوار اَنت۔ وھدے کہ آزمانکانی تو کا غلام فاروق ءِ آزمانک ''ساربان''، مراد ساحر ءِ آزمانک ''گرمیں ساھگ''، واحد بزدار ءِ آزمانک ''چاردمی سدی ءِ گوات''، نسیم دشتی ءِ آزمانک ''حدا دوست''، منِ غنی پرواز ءِ آزمانک ''مہمانی''، عباس علی زیمی ءِ آزمانک ''گیبت''،

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

آحرداد ءِ آزمانک ''راجدوست''، عیدمحمد عید ءِ آزمانک ''جاور آماچ''، عبداللطیف عادل ءِ آزمانک ''شکاری''، پیرل شے تگری ءِ آزمانک ''پدا سیاہے سگار ءَ جت''، تاج محمد طائر ءِ آزمانک ''گڈی بر''، بیزن صبا ءِ آزمانک ''کافر'' ءُ داؤد بلوچ ءِ آزمانک ''وشیں واب'' ھوار اَنت۔ گڈسر ءَ آئی ءَ اے ھلکیت وت منتگ کہ ''منا سا اِنت کہ اے چمشانک ءِ تہا من ہچ آزمانک ءِ سراشتری ءَ گپ نہ جنگ ءُ پہ دومی ءَ شتگاں۔ ایشی ءِ یک سہے آزمانکانی بازی اَت ءُ دومی منی زانت ءِ کمی!''

ناگمان ءُ اے آرداد بلوچی لبزانک ءِ پڈ ءَ پہ وت دل ءَ بادشاہی، ماں مَیتکی ءُ ڈوبارگ ءَ نامدار اَنت۔ بلئے کم چہ کم ناگمان ءَ وتی اے دراجیں چمشانک ءَ رند، وتی نزوری منتگ۔ چریشی ءَ پدّر بیت کہ نوں آئی ءَ مارنتگ کہ آوت ھم سرجم نہ اِنت ءُ آئی ءِ جند ءِ شرگداری ھم بوت کنت۔ دگہ ایش کہ وت دل ءَ بادشاہی، ماں مَیتکی ءُ ڈوبارگ ماں شرگداری ءَ جوانیں ھبر زانگ نہ بنت۔ بلئے چرے چیزان ءُ رند، اگن شرگدار وتی جند ءِ نزوری ءَ ھم بمتیت، گڈا آئی ءِ شرگداری ءِ ھرابی کم تر اَنت۔ پدا ہم اے ھبر پدّر کنگ کپیت کہ اے دراجیں چمشانک ءِ لپتیں بہر، چمشانک ءِ کساس ءَ، شر نبشتہ کنگ بوتگ اَنت۔

دومی بہر ءِ اولی نبشتانک غلام نگوری ءِ ''ناگمان ءِ آزمانک ءِ سر ءَ چمشانک'' اِنت۔ آگشیت: ''ماہتاک، بلوچی لبزانک'' ءِ جنوری، فروری 1991 ءِ تاک ءَ ولجہ ناگمان ءِ نبشتہ کتگیں آزمانک ''منزل'' من ونت۔ چوناہا آئی ءَ ہر کسے ءَ رانگدکاری ءِ اجازت داتگ، بلئے من پہ آئی ءِ جار یا گوانک ءِ پدءَ نگدکاری کنگ نہ لوٹاں۔ چیا کہ اگن من کسانیں ردیاں (چوش کہ نبشتہ ءِ رہبند، گرامر، لوزانی ترتیب) چنان ءُ مُچ بکناں کہ آئی ءِ نبشتانک چریشاں سر ریچ اِنت، تہ منی اے کاگد چرائی ءِ نبشتانک ءَ چار ھمینچوک بیت۔ منی اے نبشتانک ناگمان ءِ آزمانک ءِ بُنکپّ یا ھیال ءِ سرا اِنت.....''

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

دومی نبشتانک ھم غلام نگوری ءِ یگ اِنت کہ آئی ءَ ''راست تہل اِنت'' ءِ سرھال ءَ پشتہ کتگ۔ آ گشیت: ''ماہتاک ''بلوچی لبزانک'' اپریل، مئی 1992 منی دیم ءَ اِنت۔ ناکدیم 35 ءِ سرءَ ولجہ ناگمان ءِ چمشانک ''چوکہ من میرو ءِ لُڑا گنداں'' منی دیم ءَ نمُوست کہ ولجہ ءَ ''بلوچی لبزانک'' ءِ 10 تاک بندانی تہا چاپ ءُ شنگ بیتگیں آزمانکانی سرا چمشانکے داتگ اَت..... کُہتی گپ اِش اِنت کہ آئی ءَ اے کسانیں پڑ ءَ جُہد کنوکانی تہا (ابید وتی جندءَ) دگہ کس دوست ءُ پسند نہ بوتگ یا چو بکش کہ مان نیاتگ.....''

سیمی نبشتانک محمد بیگ بیگل یگ اِنت کہ آئی ءَ ''اگاں دل ءَ میارئے'' ءِ سرھال ءَ نبشتہ کتگ۔ بیگل ءَ آئی ءِ آزمانک ''ڈیژاویو'' ءِ شرگداری کنگ ءِ بدل ءَ، ایوکا ڈیژاویو ءِ لبز ءِ مانا ءُ متلب بیان کتگ اَنت ءُ آئی ءَ سرھال ءِ بدل کنگ ءِ سلاہ داتگ۔ ناگمان ءَ آئی ءِ سلاہ قبول کتگ ءُ وتی آزمانک ءِ نوکیں سرھال ''اسرار'' کتگ۔

چارمی نبشتانک ھم محمد بیگ بیگل یگ اِنت کہ آئی ءَ ''آزمانک ءِ لہتیں دلگوش کرزیں پہنات'' ءِ سرھال ءَ نبشتہ کتگ۔ آئی ءَ وتی شُول کشیں نبشتانک ءَ بس ھمے کوہنیں روایتی ھبر کنگی بوتگ ءُ کتگ یے ھم، کہ آزمانک توری ھر تکنیک ءَ نبشتہ کنگ بہ بیت، آئی ءِ واستا واناک ءُ گُڑینوک بوگ الُمی اِنت۔ ءُ ناگمان ءِ ھوری ءَ مئے بازیں ورنائیں آزمانک نویسے چرے چیز ءِ ارزشت ءَ جوانی ءَ سرپدانت۔

پنجمی نبشتانک شرف شاد ءَ نبشتہ کتگ کہ سرھالے ''ناگمان ءِ آزمانک'' اِنت۔ آ گشیت: ''ناگمان ءِ زبان ءُ بیان، آئی ءِ اسلوب چہ شعریت ءَ چکارانت۔'' آ گشیت: ''آئی ءِ سرھال گیشتر چاگردی ءُ نفسیاتی جیڑ ہانی سرا اَنت۔ ءُ پرے جیڑ ہانی جیڑگ ءِ سرا آ گیشتر تعلقان وتی سرھال جوڑ کنت.....'' آ گشیت: 'بلے آزمانکانی چاگرد ءَ آئی ءَ را اے بہتام ہم سرا داتگ کہ آ وتی آزمانکاں مردم ءُ جاگہانی اصلی ناماں کار مرز کنت ءُ آئی ءِ آزمانک آزمانک کمتر سرنمُوست گیشتر گندگ ءَ کاینت۔''

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

ششمی نبشتانک ہم شرف شادیگ اِنت کہ آئی ءَ ''نا گمان ءِ یک آزمانکے'' ءِ سرھال ءَ نبشتہ کتگ۔ اے نبشتانک ءِ تو کا شرف شاد نا گمان ءِ آزمانک ''پیرک ءُ نماسگ'' ءَ ساڑائیت ءُ گشیت کہ ''وھدے ما نا گمان ءِ آزمانک ''پیرک ءُ نماسگ'' ءِ تک ءُ گچین ءُ کنیں گڈا اے آزمانک گوں وتی سادگ ءُ دلکشیں انداز بیان ءُ اسلوب ءِ سبب ءَ ما راہچ وڑا دلپروش نہ کنت.....'' آ گشیت: ''پیرک ءُ نماسگ'' ءِ تہا نا گمان ءِ نشر وتی معراج ءُ انت.....'' آ گشیت: ''اردو لیزانک ءَ کرشن چندر آزمانکارانی تہہ ءَ شاعرے ہتگ۔ آئی ءُ آزمانک ءِ ندارگ کشی ہمے وڑا کتگ کہ ہمے وڑا ورڈز ورتھ ءَ وتی لچھانی تہا ندارگ قید کتگ اَنت۔ بلئے اے آزمانک ءَ ندارگ چو سرجمی ءَ دیم ءَ آرگ نہ ہتگ اَنت کہ مردم نا گمان ءَ بلوچی ءِ کرشن چندر بہ گشیت.....''

ہپتمی نبشتانک ھم شرف شاد ءَ نبشتہ کتگ کہ سرھالے ''دور نہ اِنت منزل'' اِنت۔ نبشتہ کار ادا وتی ءُ نا گمان ءِ دیریگیں دوستی ءُ ھمراہداری ءِ قصہ ءَ کاریت ءُ آئی ءَ سوب مندیں آزمانک نویس ءِ ھمراہی ءَ سوب مندیں نگدکار ھم لیکیت.....

ھشتمی نبشتانک لیاقت امین ئیگ اِنت کہ آئی ءَ ''منا نا گمان ءِ نک دوست بیت'' ءِ سرھال ءَ نبشتہ کتگ۔ آ گشیت: ''اے وار استیں گپے کہ ہچ آزمانکار، شاعر، عکس کش ءُ نبشتہ کار سرجم بوت نہ کنت۔ اگاں سرجم بوت تہ آئی ءِ زندروگے.....'' آ گشیت: ''اگاں سرسری بچارئے داں نک ءِ پلاٹ اینچو محکم نہ اِنت، بلئے نبشتہ کار ءَ کمال ءِ گڈسری منزل ءُ برتگ۔'' آ گشیت: ''نک ءِ وانگ ءَ پدنزاناں چے بوت، یک ایتک ءُ بے برمشیں ملوری ہے ءَ چاریں پہناتاں مانشانت۔ من انچو مارا ات کہ من واب ءُ آگاہی ءِ نیام ءُ دم کشگایاں.....''

نہمی نبشتانک لعل بخش آزات ءِ ''شانداریں ماڑی'' اِنت، کہ نا گمان ءِ آزمانک ''شانداری ماڑی'' ءِ بابت ءُ اِنت۔ اے اسل ءُ لعل بخش آزات ءِ سپرنامہ ''گنجیں گوادر''

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

یک پُنڈے۔ وتی سپر نامہ ءِ اے بہرءِ لعل بخش آزات ماں آزمانک ءِ پڑءِ ناگمان ءِ
ذاسی ءُ گشادکاری ءِ نیمگ ءَ اشارہ کنت ءُ گشیت: ''1994ءَ وہدے کہ گوادر ءِ سنگتاں
ءِ شرف ءَ یک دیوانے ایر کُت گڈا ناگمان ءَ شپ ءَ گوں من گشت کہ ''اے دیوان ءَ
انگ ءِ ہاترا منا ہچ گون نیست۔'' من گوشت کہ ''وتی گوہنیں آزمانکے بوان۔'' بلئے
ہدے کہ دیوان بوت گڈا آئی ءَ یک نوک تریں آزمانکے ونت۔ آئی ءِ سرگال اَت
'شاندار یں ماڑی'' کہ آئی ءَ ہمے روچ ءَ نبشتہ کتگ اَت۔ ہمے آزمانک رندءَ بلوچی ءِ
ریں آزمانکانی تہا شمار بوت.....''

دہمی نبشتانک غلام فاروق بُگ اِنت، کہ آئی ءَ ''ناگمان ءِ آزمانکانی کتاب
'دار ءِ اسپ'' ءِ سرھال ءَ نبشتہ کتگ۔ آ گشیت: ''ناگمان ءِ آزمانکانی وانگ ءَ رند مردم ءَ
ہا اولی چیز ءِ سما کہ کپیت آ آزمانک نویس ءِ حساسیت ءُ تہہ گندی ءِ واک ءُ قوت اِنت۔
ہا چیز، ہبر یا واقعہ کہ زاہر ءَ ہچے نہ اِنت ءُ کسّی حیال ءُ نظر پر آئی ءَ نہ روت بلئے ناگمان ءِ
یال نہ ایوکا آئی ءِ نیمگا روت بلکیں آئی ءِ بابت ءَ آ ہمچو زیات تہہ گندی ءُ ہورت چاری
نت کہ گش ئے آ دنیا ءِ اہم ترین ءُ مستریں چیز اِنت۔ آ گشیت: ''من نزاناں کہ
گمان پہ زانت یا پہ زور وتی جند ءِ لیکہ ءُ مقصد ءَ پہ زاہری ءَ نئیلیت۔ پورھیں آزمانک ءِ
انگ ءَ رند تو زانت نہ کن ئے کہ آزمانک نویس ءِ جند ءِ لیکہ ءُ حیال کجام دیما اَنت۔
گوں کجام کردار ءَ آئی ءِ مہر ءُ نزیکی گیش اَنت ءُ گوں کجائی ءَ کم اَنت۔ درھیں کردار
ائی ءِ دیما گشئے یک وڑیں جاہ ءُ حیثیتے ءِ واہند اَنت۔ اگن شرابی یے ءِ کردار بہ بیت کہ
یک بازے ءِ، آ ہچر آئی ءَ حرابیں رنگے ءَ پیش نداریت۔ البت وھدے آزمانک کٹیت
ندوانوک ءَ Message یے الما رسیت۔ آ گشیت: ''آزمانکانی تہا ندارہ کشی ءَ ناگمان
یک بلد اِنت۔ ایشی ءِ یک سۆبے شاید ایش اِنت کہ آئی ءِ بُنی ہند قدرتی ندارہ ءُ چاگردءَ
یک ازگار اِنت.....

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

یازدھمی نبشتانک اے آر داد ءِ ''دار ءِ اسپ'' اِنت۔ نبشتانک ءِ سرھال ''دار ءِ اسپ'' انت، بلئے آپورھیں کتاب ءِ بدل ءَ، بَس ''دار ءِ اسپ'' نامیں آزمانک ءُ ''گڈی تران'' نامیں نبشتانک ءِ بارواگپ کنت۔ وتی عادت ءِ پد ءَ گیشتر آہانی زبان ءِ سرہ ھیالاں درشان کنت۔ ءُ وتی ھساب ءَ زبان ءِ بازیں نزوری یے پیش داریت۔ آ گشیت: ''گڈی تران'' ءِ وانگ ءَ پد ہے سابیت کہ نامگمان زیکیں روچانی پیم ءَ مرچاں وتی زبان ءُ لبزانی سرا اِنچو واری نہ کشیت کہ پیش ءَ کشتگ یے۔ بکند ئے ڈاکٹری ءَ آئی ءِ آسودگی ءَ را پُلتگ کہ شریں دمانے بہ نندیت وتی اردو لبزاں بہ کشیت۔'' دیمتر ءَ آئی ءِ بُن گپ ءِ سرءَ تران کنان ءَ گشیت: ''نامگمان ءَ اگاں وتی ''گڈی تران'' ءِ تہا انسان ءُ حدا ءِ گپ ءَ رایلہ کرتین ءُ وتی آزمانکی سپر ءِ یا آئی ءِ نزءَ آزمانک چونیں ازمے نبشتگ بہ کرتیں گڈا جوان اَت۔'' آ وتی پکر ءِ پدا، ہچ ڈولیں شرّی درشان نہ کنت ءُ گشیت: ''اے وانامگمان ءِ گپ انت کہ آئی ءِ ''دار ءِ اسپ'' (آہری قصہ) ءِ تہا ''انسانی تاریخ'' بیان کرتگ۔ من ءَ بس ہمے (آہری قصہ ءَ چہ) گمان بوتگ کہ نامگمان ءِ ''گڈی تران'' ءِ اسل گپ ایوک جہز گی رنگ ءَ ہما سادگیں ہچک ءِ دپ ءَ داتگ کہ بہہ بالی گراب ءَ پر نہ کرتگ ئے.....''

دوازدھمی نبشتانک بیزن صبا ءِ ''دار ءِ اسپ ءِ مسافر'' انت، کہ آئی ءَ نامگمان ءِ زند، ''دار ءِ اسپ'' ءِ کتاب ءُ ''دار ءِ اسپ'' ءِ آزمانک ءِ سرءَ نبشتہ کتگ۔ آ گشیت: ''نامگمان راستی ءَ تیز پہمیں مردم یے۔ آ آزمانک ءُ نگدکاری نوشتہ کنگ ءَ گیش فکر ءُ حیال کنت۔'' آ گشیت: ''آئی ءَ میڈیکل کالج ءَ شرّیں نمبر گپت ءُ ما دوئیناں اے میدان ءَ گوں یکے دومی ءَ مرداں گوزی کُت بلئے لبزانکی میدان ءَ من آرسینت نہ کت۔'' آ گشیت: ''نامگمان ءَ اول سرءَ لبزانک ءِ دراہیں تہراں نوشتہ کُت بلئے کمکے ءَ رندیت ئے کہ آزمانک ءَ ابید ایدگہ تہرانی تہا نوشتہ کنگ آئی ءِ وس ءَ ڈن اِنت، پمیشا آئی ءَ

Scanned with CamScanner

آزمانک ءِ تہر ءُ وتی پیجار جوڑ کُت ءُ زوتاں وانوکانی دل ءَ جاگہہ کت..... '' آگشیت: ''ناگمان ءَ وتی آزمانکانی تہا بلوچ چاگرد ءِ جیڑہ ءُ جنجالان ءَ وتی بُنکپ جوڑ کتگ۔ درستاں گیشتر آئی ءُ مذہبی جیڑہ زرتگ بلئے یک جوانیں قلمکارے ءِ بستار ءَ آئی ءَ یک مذہبے ءِ بدل ءَ مردم گری ءَ را دیما داشتگ۔'' آگشیت: ''آئی ءِ آزمانکانی تہا بنجاہی حیال، کلائمکس ءُ آئسر دل ءَ مان روپنت۔ ءُ کِرداراني وڑ ءُ پیم ءُ گپ ءُ رپ ءُ کِردارنگاری ہم باز ڈولدار اَنت۔ البت برے برے آئی ءِ کِردار سرکش بنت ءُ انچیں گپ چہ زبان ءَ کشتت کہ آسُبگ اَنت.....''

سیزدھمی نبشتانک حفیظ روَف ءِ ''دار ءِ اسپ ءِ مسایر'' اِنت کہ آئی ءَ ناگمان ءِ زند، آئی ءِ ''دار ءِ اسپ'' ءِ کتاب ءُ آئی ءِ آزمانکانی بارواَنبشتہ کتگ۔ آگشیت: ''ناگمان ءِ آزمانکی کتاب ءَ نوکیں آزمانک ہچ مان نیست۔ آگشیت: ''دار ءِ اسپ ءِ تہا درست ناں گڈالہتیں آزمانک انچیں مان کہ ما آیان ءَ بلوچی لبزانک ءِ شریں آزمانک گشت کنیں کہ ایشانی تہا ''تلک''، ''منزل''، ''شکاری''، ''اسٹیکر'' ءُ ''پیرک ءُ نماسگ'' ہوار اَنت۔'' آگشیت: ''اے کتاب ءِ تہالہتیں انچیں کسہ اَنت کہ اگاں ہوار مبوتین اَنت شرتر اَت، پہ درور ''واہگ ءِ آس''، ''سہرءِ ہار'' ءُ ''منزل'' ءَ بچارگش ئے لبزانک ءِ تہا فلم جاگہہ دئیگ بوگا اِنت۔ پورہ فلمی کسہ انت..... فلمی گپ ءُ حبر اَنت، کِردار اَنت.....'' آگشیت: ''ناگمان آزمانکاری ءِ ہمراہی ءَ نگدی پڑ ءَ ہم وتی پاداں گوں ترندی ءَ ایر کنگا اِنت۔ بلئے یک چیزے است کہ آئی ءَ یک شریں نگدکارے ءِ بوہگا چہ زبہر کُت کنت۔ آ اِنت یک مردمے ءِ تخلیقانی سرا لکھگ۔ ءُ ہر وہد ءَ کہ موہ رسیت لکھگ..... یک شریں نگدکارے ءِ نگاہ ہمک نبشتہ کار ءِ سرا بوہگ لوٹیت، نیکہ تہنا یکے ءِ..... ادا انچو گمان بیت کہ ناگمان ءِ نگاہاں آدگہ درستیں نبشتہ کار شر نبشتہ کنگا اَنت، ابید یکین ءَ ءُ یا تو ناگمان آدگہ نبشتہ کاراں انچو ارزشت نہ دنت۔ اے چیز ناگمان ءَ یک نگدکارے ناں بلکیں یک ذاتی

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

دشمن یے ءِ رنگ ءَ پیشداریت.....''

چاردھمی نبشتانک یک دیوانے ءِ احوال انت کہ آئی ءِ تو کا حنیف شریف، قاسم فراز، غنی پہوال ءُ منیر مومن آئی ءِ آزمانکانی کتاب ''دار ءِ اسپ'' ءِ سرءَ گپ ءُ ترانکن اَنت۔

حنیف شریف گشیت: نامگان ءَ روایتی سُورت ءَ وتی کتاب ءِ نام وتی آزمانکے ءِ نام ءِ سرءَ ایر کتگ۔ ھنچو کہ بلوچی ءِ ھمراہی ءَ بازیں زبانے ءِ آزمانک نویساں کتگ۔ آ گشیت: نامگان ءَ وتی بازیں آزمانکے مذہب ءِ بُن گپ ءَ نبشتہ کتگ۔ آ گشیت: نامگان وتی آزمانکاں رزلٹ درکنگ ءِ جہد ءَ کنت۔ آ گشیت: نامگان ءِ تہ ءَ حدا بے سؤبیں واہگانی نام اِنت۔ آ گشیت: نامگان غنی پرواز ءِ بارواسک باز نبشتہ کنت، بلئے آئی ءِ سرءَ غنی پرواز ءِ جند ءِ یک مزنیں اثرے ہم است۔ 'منزل' ءَ بگرتا ''دار ءِ اسپ'' ءَ آ غنی پرواز ءِ رنگ ءِ تہا اِنت۔ پدا ہم آئی ءِ لہتیں ہنچیں آزمانک ہم نبشتہ کتگ کہ آئی ءِ جندگیں اَنت، چوکہ ''پیرک ءُ نماسگ''، ''ماہ پرچہ ڈولدار اِنت'' ءُ ''ننگ''۔ ءُ چریشاں ''پیرک ءُ نماسگ'' آئی ءِ نمائندہ تریں آزمانک اِنت ءُ بلوچی آزمانک ءِ مڈی ءَ یک سکیں شرّیں گیشی یے۔

قاسم فراز گشیت: ''دار ءِ اسپ'' ءِ دُراھیں آزمانک بنیادی سُورت ءَ بیانیہ اَنت۔ آ گشیت: ''نامگان ءِ آزمانک چہ غنی پرواز ءِ آزمانکاں نزیک ھم است انت ءُ جتا ہم۔ آ گشیت: نامگان ءِ تہا کسّہ گچین کنگ ءِ باز شرّیں بودے است۔ آ گشیت: نامگان گُونڈ ءُ بے ارزشتیں چیزانی سرءِ ھم آزمانک نبشتہ کنت، چوکہ چشگ ءُ کچگ۔

غنی پہوال گشیت: ''دار ءِ اسپ'' آئی ءِ شرتریں آزمانک نہ اِنت، آ گشیت: نامگان ءَ چہ غنی پرواز ءَ بازیں گپاں رنگ زرتگ۔ چیا کہ غنی پرواز بلوچی آزمانک ءِ مستریں آزمانکاراں یکے بوتگ ءُ باز نویسوکے بوتگ۔ آ گشیت: نامگان ءِ دراہیں

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

آزمانکانی کِردار چہ وتی چاگردءَ زورگ بوتگ اَنت۔ بلئے ھیرانی ھبر ھمیش اِنت کہ آئی ءِ زندءِ مستر، نزدیک ترءُ ارزشدارتریں کِردار ''آئی ءِ مات'' آئی ءِ ہچ آزمانک ءَ گندگ نہ بیت.....

منیر مومن گشیت: ''ناگمان ءِ آزمانکانی شرتریں ھبر آئی ءِ Readable بوگ اِنت۔ آگشیت: ہما Complex یا تجرید کہ ناگمان ءِ تہا است اَنت، آہانی لوٹ ہمیش اِنت، کہ آ بیانیہ آزمانک نبشتہ بکنت۔ آگشیت: رزلٹ ءِ کشگ اسل ءَ آئی ءِ دماغ ءِ تہا استیں Complex یا تجرید ءِ لوٹ اِنت۔

منی نزّ ءَ بلوچی زبان ءُ لبزانک ءِ ھساب ءَ ناگمان ءِ نبشتہ کتگیں سجہیں شرگداری نبشتانک بد نہ اَنت۔ پرچہ کہ بلوچی زبان ءُ لبزانک ءَ تنی وھدی گیشتر، شرگداری ءِ نام ءَ ذاتی ءُ تاثراتی شرگداری کنگ بوتگ۔ بلئے اگن یک جوانیں معیارے دیم ءَ دارگ ءُ چارگ بہ بیت۔ تہ آئی ءَ تنی وھدی بس یک راستیں شرگداری نبشتانکے نبشتہ کُتگ ءُ آ اِنت منی آزمانک ''نکسہ'' ءِ شرگداری کہ سرھالے ھم ''نکسہ'' اِنت۔ ھمے ڈول ءَ ناگمان ءِ جند ءِ آزمانکانی سر ءَ نبشتہ بوتگیں شرگداری نبشتانک ہم بد نہ اَنت۔ بلئے چراھاں چشیں نبشتانک ہچ گندگ نہ بیت، کہ آئی ءَ مردم راستیں شرگداری گشت بکنت۔ پدا ہم، اُمیت ہمیش اِنت کہ گوں وھد ءِ گوزگ ءُ زانت ءُ ھلیکاری ءِ گیش بوگا، ناگمان ھم گیشتر راستیں شرگداری نبشتانک نبشتہ کُت کنت۔ ءُ ناگمان ءِ آزمانکانی سر ءَ دگہ شرگدار ھم راستیں شرگداری نبشتانک، نبشتہ کن اَنت۔

اے ھبر وتی جاہ ءَ انگت پشکپتگ کہ من وتی شرگداریانی پسّہ ءَ پرچہ نہ دیاں؟ چرے ھبر ءَ بازیں وانوکے سرپد انت کہ منی شرگداری ایوکا ناگمان ءَ نہ کتگ۔ بلکیں باز دگہ کلم کاراں ھم کتگ۔ بلئے من کسّی پسّہ نہ داتگ۔ آخر پرچہ؟ منی ھیال ءَ ایشی ءِ سئوب اے نہ اِنت کہ منی کرّ ءَ ھچ پسّہ نیست۔ اگن من بلوٹاں تہ ایوکا ناگمان ءِ ھبرانی پسّہ ءَ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

پورھیں کتابے نبشتہ ءَ ات کناں..... پسّہ نہ دینگ ءِ ہنکی سؤب منی جتائیں پکر ءُ نفسیات اَنت۔ وھدے کہ ہمے پکر ءُ نفسیات ءِ بنیات ءَ، کستریں سؤب باز اَنت۔ چوکہ: یک سؤبے ہمیش اِنت کہ بلوچی شرگداری تئی وھدی چہ شیر مچی عمر ءَ نہ سُوستگ۔ اگن من پسّہ بدیان ءُ وتی آزمانک ءُ ایدگہ نبشتانکانی وکالت ءَ بکناں، گڈا بگند ئے بلوچی شرگداری ءِ دیمروی ءِ راہ ءُ در بند بہ بنت۔ دومی سؤب ہمیش اِنت کہ پہ شرگداری ءَ، ازم ءَ رانتی تاوان نہ رسیت۔ بلکیں آگیشتر زاہر ءُ پیداور ءُ زانگ ءُ پچارگ بیت۔ سیمی سؤب ہمیش اِنت کہ اگن نبشتانکے شرّ اِنت، گڈا پہ ایر جنگ ءَ ھراب نہ بیت، ءُ اگن نزور اِنت، گڈا پہ ساڑاہگ ءَ شرّ نہ بیت۔ چارمی سؤب ہمیش اِنت کہ ایر جنگ پسّہ ءِ لائک نہ انت، وھدے کہ ساڑاہگ ءَ پسّہ ءِ ذلورت نہ اِنت۔ پنجمی سؤب ہمیش اِنت کہ شرگداری ہا مردم ءِ کنگ بیت، کہ ارزشت دیگ بیت۔ توری شرگدار ھرڈول ءَ چرائی ءِ ارزشت ءَ انکار بکنت، بلئے آئی ءِ باتن ءِ تل وتوکاں یک نہ یک شگلے ءَ آئی ءِ ارزشت اَلم ءَ است بیت۔ اے سُورت ءَ گڈا پسّہ ءِ کجام زلورت پشت کپیت۔ ششمی سؤب ہمیش انت کہ حاموشی ءِ متلب ڈالچار کنگ ھم بیت، ءُ ڈالچار کنگ نادوستیں ھبرانی مستریں پسّہ اِنت۔ ھپتمی سؤب ہمیش اِنت کہ راستیں کلم کار چاگرد ءِ ھلکیی رہ در بر بیت، ءُ ھلکیی رہ در برانی توکاسگ ءُ اوپار ءِ بوگ اَلمی اِنت۔ اگن ادنا ادنائیں ھبرانی سرءِ کلم کار باھند بکن اَنت ءُ پسّہ بدی اَنت، گڈا آہانی سگّ ءُ اوپار ءِ واک ءِ توکا شک پیداک بیت ءُ آ چاگرد ءِ رہ دربری ءَ کُت نہ کن اَنت۔ ھشتمی سؤب ہمیش اِنت کہ چاپ ءُ شنگ بوگا رند، ازم ایوکا ازم کار ءِ ملکت نہ بیت، بلکیں کُلّیں آلم ءِ ملکت بیت۔ پمیشا آئی ءِ سرءِ ھر کس ھر پیمیں جبزہ ءُ ھیال درشان کُت کنت۔ ءُ اگن دگرے آئی ءِ پسّہ دینگ ءِ زلورت ءَ ماریت، گڈا پسّہ ءِ وت بہ دنت، بلئے اے اَلمی نہ اِنت کہ ازم کار ءِ جند پسّہ بہ دنت۔

من اے ھبر ءِ پیسلہ ءَ وانوکانی دست ءَ دیاں کہ ناگمان چمن وتی شرگداریانی

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

پتہ ءِ گرگ ءَ، سؤب مند بوتگ یا بے سؤب۔ اگن سؤب مند بوتگ تہ چہ کچ ءَ ءُ اگن بے سؤب بوتگ تہ کجام حدّ ءَ۔ ہلئے اے ھلکیت پہ دل وستک منگ کپیت کہ ناگمان وتی کسانیں عمرءَ ھم یک مزنیں مردے۔ آئی ءِ مزنی ءِ یک نشانی یے ہمیش اِنت کہ وھدے آئی ءَ مارتگ کہ منِ غنی پرواز ءِ آزمانکانی ھم تنکیں شرگداری ءِ بدل ءَ، آئی ءَ یک نیمگی عیب کشی کتگ، گڈا آئی ءَ پہ ھم تنگی ءِ شوہاز ءَ منا پہ وتی شرگداری کتاب ءِ پیش گال نویسی ءَ گچین کتگ۔ آئی ءِ مزنی ءِ دگہ نشانی یے ہمیش اِنت کہ آ پہ ہم تنگی ءِ سرجمی ءِ ھاتر ءَ وتی اے کتاب ءَ ہم منی نام ءَ کنگا اِنت۔ آ دگہ ھبرے کہ باریں من آئی ءِ کتاب ءِ پیش گال ءِ تو کا پرے ھم تنگی ءِ ودی کنگ ءُ سرجم کنگ ءَ، گوں آئی ءَ کُمک کتگ، یا ناں؟ ءُ اگن کُمک کتگ، گڈا چنچک، ءُ اگن کُمک نہ کتگ، گڈا چینکیاس!

منی واھگ اِنت کہ ناگمان ءِ لبزانکی جُہد روچ پہ روچ تیزتر، گیشتر ءُ شرتر بہ بنت۔ ءُ ہمے جُہدانی برکت ءَ، یک روچے آ بلوچی لبزانک ءِ ھنچیں مُہر کمیں ڈیکی یے بہ بیت، کہ ہچ ڈول ءَ پروش دئیگ مہ بیت.....!

(تربت، 2 جولائی 2006)

دلگوش: ناگمان ءِ شرگداری کتاب ''تمدانک'' ءِ پیشگال۔

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

ندیم اکرم ءُ آئی ءِ الہام

ندیم اکرم دو دور ءَ گوں من سک نزیک بوتگ۔ اولی دور ءِ سیادی گوں گورنمنٹ عطا شاد ڈگری کالج تربت ءَ اِنت۔ من اودا سیاسیات ءِ استاد ءُ کالج لڑیری سوسائٹی ءِ کارمستر اتاں ءُ آ ایف ایس سی ءِ طالبے اَت، کالج ءِ ڈیبیٹاں پہ ھُب بہرے زُرت ءُ پوزیشنے گپت۔ وھدے کہ دومی دور ءِ سیادی گوں گورنمنٹ انٹر کالج تمپ ءَ اِنت۔ من کالج ءِ پرنسپل اتاں ءُ کالج ءِ انتزامی، زمینی، بادگیری، سامان و ازبابی، نصابی، غیر نصابی ءُ ایدگہ جیڑ ہانی گیش و گیوار ءَ اتاں ءُ کالج ءَ دیم پہ نوک تریں دورے ءَ برگ ءِ جُہد ءَ اتاں ءُ آ اسلامیات ءِ استاد ءُ کالج میگزین ''نہنگ'' ءِ بلوچی بہر ءِ کارمستر اَت ءُ کالج ءِ تجمیں چست وایراں گوں من ھم کو پگ اَت۔ اے دوئیں دورانی نزیکی ءِ وھد ءَ من آئی ءِ تو کا بازیں لیاکت ءُ شَرّی یے دیستگ۔ مثال ءِ ھبر ءَ آ یک جوانیں ڈبیٹرے، شُرّیں استادے، وپاداریں دوستے، ءُ دیمروی پسند، دل پہک، دردوار، داناءُ دلیریں انسانے۔ من وتی زندءَ چشیں باز سپتیں مردم دگر ھم اَلم ءَ دیستگ، بلئے سک کم۔ ءُ منی نزءَ چُشیں لائگیں مردم اگن لبزانکی لیاکت بدار اَنت ءُ جہد بکن اَنت، گڈ اشَرّیں لبزانت ءُ شاعرھم بوت کن اَنت۔ آلبزانکی لیاکت داریت ءُ جُہدے کتگ، پمیشا شَرّیں لبزانت ءُ شاعرے جوڑ بوتگ۔

شاعر ءِ بستار ءَ آئی ءَ الہام بوتگ ءُ آئی ءِ الہام ءِ بروردھپتاد بلوچی گال ءُ لچہ ءُ دہ اردو گال ءُ لچہ اَنت، کہ ''الہام'' ءِ نام ءَ کتابی سُورت ءَ وانوکانی دیم ءَ اَنت۔ ایشانی توک ءَ ترائیلے، سانیٹ، آزات لچہ، نیم آزاتیں لچہ، گروبندیں لچہ، پنج بند، ہائیکو، گال ءُ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

دگہ ھے چیمیں تہر ھوار اِنت۔ چریشانی بُن گپّاں دوستی، مہر، حسن، وپا، ایوکی، ترانگ، زانت، مردمی، اُمیت، وشّی، گم، شراب، نیزگاری، وتن، اُستمان، دین، جہان، جندآدمی، الہام، شعر و شاعری ءِ دگہ بازینے ھوار انت۔ وھدے کہ ایشانی مستریں ھاستیانی تو کا بُرزی، جُھلی، شایگانی، رنگارنگی، دیمروی پسندی، زانت کاری، رژن داری، درد واری، مردم گری، مردم دوستی، وتن دوستی، استمان دوستی، راستی، اِزم کاری، جبزہ و مارگانی عکاسی، شِگلی تجربہ، بن گپّی تجربہ ءِ دگہ ھمے ڈولیں ھاسیت ھوار اِنت۔ اے آئی ءِ شعرانی اولی کتاب اِنت۔ ایشی ءِ تہا آئی ءِ جند ءِ ءُ شاعری ءِ عمرانی کچ ءَ پُہتہ ئی گندگ بیت۔

''الہام'' ءِ شاعر وتی یک گالے ءَ گشیت:

من سکّیں دلسپاھیں مردمے آں
منی بس مستریں اے گندگی انت

بلئے منی ھیال ءَ دلسپاھی آئی ءِ گندگی نہ اِنت، بلکیں شَتری انت۔ دنیاءِ جوانیں مردم دُرہ دلسپا بوتگ اَنت، تری سُقراط ءُ افلاطون ہنت، مارکس ءُ لینن ہنت، سارتر ءُ کافکا ہنت، غالب ءُ فیض ہنت، یا شئے مرید ءُ عطا شاد!

آوتی ''سماایدءَ جانشود'' نامیں لچّے ءَ گشیت:

فکرانی ذگریں جل ءَ
سماایدءَ جانشود
بلئے
گار اِنت ھدا مہر ءُ وپا بانی

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

کہ بئیت، شاھے بیاریت
مئے دردءِ دوراں بتولیت

چرے لچہءِ ھر سدرءَ شاعرءِ پکری بُرزی، جُہلی ءُ شایگانی مارگ بیت کہ سک کم شاعرءِ نسیبءَ بیت۔

دگہ گالےءَ گُشیت:

زندءِ اے دور سریں راہءِ سرءَ
پہر بندگ غیبت ھمراہءِ سرءَ

ادا شاعر ھمے جہانی راستی ءِ نیمگءَ اشارہ کنت کہ زندءِ سپر سک دراج انت ءُ اے دراجیں سپرءَ اَلم نہ اِنت کہ ھمراہ تا گڈسرءَ وپا بکنت۔ چشیں ھمراہ باز انت کہ نیم راہءَ یلہ دی اَنت ءُ اگن یک ھمراہے تا گڈسرءَ یلہ مہ دَنت، آباز ساڑاھگ کرزایت۔

ھمے پیمءَ دگہ گالےءَ گُشیت:

در پہ در زندءِ جنگلءَ بوتگ
دل پہ تو عہدءِ شاتلءَ بوتگ

زندءِ جنگل، گران وُمُشکلیں زندءِ نشانی اِنت۔ وھدے کہ شاتل ایوکی، اینکی ءُ دردواریءِ نشانی اِنت۔ ادا شاعر مہرءِ ہوشام ءِ گڈی سیم سراں سر اِنت۔ ھنچو کہ شاتل وتی ھمراہءِ واستا پہ بے کراری نالیت، ھمے ڈولءَ شاعر ھم وتی دوستدارءِ ھاترءَ پہ بے کراری پریات وزاری کنت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

دگہ گالے ءِ چوھم گُشیت:

تئی بہشتیں ھیال ءِ ھر پلّ ءَ
گریوگ ءِ روچاں مارا کندینگ

چرے شعر ءَ شاعر ءِ پکر و مارگانی نازرکی زاھر بیت۔ آ یک دلیریں عاشقے کہ دوستدار ءِ جتائی ءِ وھد ءَ ھم گریوگ ءِ بدل ءَ کندیت۔ منی جند ءِ چتاں ھچ گریوکیں مردم ڈولدار نہ بیت، بلئے گریوکیں مردیں آدم سک بڈّ دل بیت۔ آوتی دوستدار ءَ ھم ماں گریوگ ءَ گندگ نہ لوٹیت۔ پمیشاوتی اردو شعرے ءَ گُشیت:

مسکراؤ کہ موتی جھڑتے ہیں
کیسے دیکھوں میں اشکبار تمہیں

جاگہ جاگہے آئی ءِ شعرانی تو کا دینی رنگ زیات گندگ بیت۔ بلئے اے ھیرانی جہرے نہ اِنت چیا کہ آ اسلامیات ءِ استادانت ءُ ھر کلم کار ءِ نبشتانکانی سرءَ آئی ءِ وانینگی مضمون ءُ چست و ایرانی اثر کپیت۔ ھمے اثر ءِ سوب ءَ آئی ءِ شاعری ءِ تو کا دینی لہز کار مرد بیت۔ چوکہ: دین، مذہب، الہام، کربلا، اللہ، رب، خدا، ھداوند، ھدائی، فرشتہ، پریشتگ، جبریل، خضر، شیطان، فرعون، موسیٰ، کافر، مسلمان، عرش، قرآن، تلاوت، بانگ، ایمان، گناہ، ثواب، صلات، نماز، ذکر، سجدہ، پوجا، مندر، چرچ، مسیت، قبلہ، کعبہ، حرم، لحد، قیامت، محشر، آخر زمان، جہنم، جنت، بہشت، طہور، کوثر، تسنیم ءُ دگہ بازیئے۔ بلئے آئی ءَ دینی رنگ ءِ پر بندھم پہ ڈولداری پر بستگ اَنت، مثال ءِ جہر ءَ:

بل ثوابان ءَ کے باز کناں
دامن ءَ پچ کن من نماز کناں

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

دگہ گالے ءِ چوھم گُشیت:

تئی بہشتیں ھیال ءِ ھر پلّ ءَ
گریوگ ءِ روچاں مارا کندینگ

چرے شعر ءَ شاعر ءِ پکر و مارگانی نازرکی زاھر بیت۔ آ یک دلیریں عاشقے کہ دوستدار ءِ جتائی ءِ وھد ءَ ھم گریوگ ءِ بدل ءَ کندیت۔ منی جند ءِ چتاں ھچ گریوکیں مردم ذولدار نہ بیت، بلئے گریوکیں مردیں آدم سک بڈّ ول بیت۔ آوتی دوستدار ءَ ھم ماں گُریوگ ءَ گندگ نہ لوٹیت۔ پمیشا وتی اردو شعرے ءَ گُشیت:

مسکراؤ کہ موتی جھڑتے ہیں
کیسے دیکھوں میں اشکبار تمہیں

جاگہ جاگہے آئی ءِ شعرانی تو کا دینی رنگ زیات گندگ بیت۔ بلئے اے ھیرانی نبرے نہ اِنت چیا کہ آ اسلامیات ءِ استاد انت ءُ ھر کلم کار ءِ نبشتانکانی سر ءَ آئی ءِ وانینگی مضمون ءُ چست و ایرانی اثر کپیت۔ ھمے اثر ءِ سؤب ءَ آئی ءِ شاعری ءِ تو کا دینی لہز کار مرد بیت۔ چوکہ: دین، مذہب، الہام، کربلا، اللہ، رب، خدا، ھداوند، ھدائی، فرشتہ، پریشتگ، جبریل، خضر، شیطان، فرعون، موسیٰ، کافر، مسلمان، عرش، قرآن، تلاوت، بانگ، ایمان، گناہ، ثواب، صلات، نماز، ذکر، سجدہ، پوجا، مندر، چرچ، مسیت، قبلہ، کعبہ، حرم، لحد، قیامت، محشر، آخر زمان، جہنم، جنت، بہشت، طہور، کوثر، تسنیم ءُ دگہ باز ینے۔ بلئے آئی ءَ دینی رنگ ءِ پر بندھم پہ ڈولداری پر بستگ اَنت، مثال ءِ ھبر ءَ:

بل ثوابان ءَ کے باز کناں
دامن ءَ پچ کن من نماز کناں

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

تئی قرآنیں غمءِ تلاوتءَ
زیملاں سہبءِ سرءَ سازکناں
دل پداکیفءِ کعبہ ایں شہرءَ
تئی پداشاھیں غم شراب ریچاں
پدادل گناھےءَ کُت پارسا
بہشتیں غمءِ تئی قیامت سرانت
ھیالءِ کعبہ ایں بازارءَ مئیگءَ
خدایے پدرّانت دیدارءَ مئیگءِ
اہلءِ ترانگ،
صلات، ذکرءُ ماعاشقانی
قرآنءِ وانگ

دینی لہزانی برکتءَ آئیءَ جوانیں لہز جوڑ ٹہیئنگ۔ چوکہ مہرانی واز، دیدگانی کرامت، رنجءِ جہندم، کربلائیں تنگی، عشقءِ پیغمبر، عشقءِ فرشتہ، کافریں عشق، پرشتگانی مجلس، بہشتیں ھیال، بہشتیں ایوکی، قرآنیں غمءِ تلاوت، کیفءِ کعبہ ایں شہر، ھیالءِ کعبہ ایں بازار، واھگءِ عرشءِ آیات، دوستیءِ پاکیں جنتءُ دگہ ھمے ڈولیں۔ کم وگیش اے دُرہ پہ بلوچی لہزانکءَ نوکیں چیز اَنت۔ آئیءَ چہ ردی لہزاں ھم شرّیں لہز جوڑ ٹہیئنگ۔ چوکہ کلمانٹیں زرد، اُمیتءِ مچکدگ، مہرانی چنال، مہرانی بر، موجیں سمین، مَلگءِ کوش، کندگءِ پُل، شہدیں الوت، فکرانی ذگریں جل، واھگءِ دردءِ سوزمان، زردءِ سرچنگیں ھرّامءُ دگہ ھمے پیمیں۔ اے ھم بلوچی لہزانکءِ واستانوکیں چیز اَنت۔

اگن ماآئیءِ شرتریں گالءُ لچھانی مثالءَ دمیگ بلوٹیں، گڈاگوں کئے چارگ و

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

ٹپاسگ ءَ رند، لہتیں گال ءُ لچّہ دیم ءَ کئیت کہ آہانی تو کا ''من''، ''زانت ءِ تنگی''، ''سما اید ءَ جانشود''، ''چم ءِ چراگ درھیکگ دل ءِ''، ''بہشتیں ایوکی''، ''تئی دردانی گوماسنگتی اِنت''، ''زند ءِ اے دور سریں راہ ءِ سرءَ''، ''ھیال ءِ شیر کنیں کوشے سُران اِنت''، ''ھیال ءِ کعبہ ایں بازار ءَ مئیگ ءَ''، ''ماھکانی بلیت رنگ ءِ تئی جلوہ ءَ''، ''در پہ در زند ءِ جنگل ءَ بوتگ'' ءُ ''چماں پر بستگ، لُنٹاں نازینتگ'' ھوار اَنت۔

آئی ءِ ''زانت ءِ تنگی'' نامیں جوانیں لچّہ ءَ بگندت ءُ آئی ءِ زانت، رُژن، ماروکی، دیمروی پسندی، مردم گری ءُ مردم دوستی ءِ ھلکٹ ءَ وت بجن اِت:

سماہانی سیر کگیں ڈنّ ءَ
شیطان آپے نگواھیت
تُنگ اِنت زندگی
پہ ترمپے ءَ زانت ءِ
کہ، تُن ءَ ببارت اے زمین ءِ
چو تنگ اِنت ھون ءِ
مردمی جون ءِ
بلئے، اے کستانی ھُدا چو موم دل نہ ینت
کہ، جذبگے بئیت
واھگ ءَ مارگے بمنّیت
سنگاں بُرز ءِ مردم
ایوکا ذات زاناں، دین، مذہب، دود ءُ رزم
سماہانی سیر کگیں ڈن ءَ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

شیطان آپے نگواھیت
تنگ اِنت زندگی
پہ ترمپے ءِ زانت ءِ

ندیم اکرم ءِ اردو شاعری ھم پہ ورنائیں بلوچ شاعرے ءِ کساس ءُ شُڑ اِنت۔ آئی ءِ شرتریں اردو گال ءُ لچّھانی مثالاں ''کیوں نہ دیکھوں میں بار بار تمہیں''، ''حالِ دل آپ کو سنانا ہے''، ''میریں بلوچ''، ''ترے حسن جیسا خزانہ نہیں ہے'' ءُ ''غنچۂ دل پہ نکھار آجائے'' ھوار اَنت۔

آئی ءِ اُردو شاعری ءِ ھم لہتیں شرتریں شعر ءُ لچّھی چُنڈ بگندِت:

غنچۂ دل پہ نکھار آجائے
تو جو آئے تو بہار آجائے

ترے بن نہ اِک پل بھی رہ پائیں گے
جو چھوٹا ترا ساتھ تو مر جائیں گے

ترا ساتھ جو ہو مقدر میں اپنی
تو دیوانے جنت کو ٹھکرائیں گے

حالِ دل آپ کو سنانا ہے
پیار کرتے ہیں یہ بتانا ہے

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

تیری نظروں سے تیر چل نکلا
میرے سینے سے میرا دل نکلا

ہے چاہت، محبت روایت ہماری
جہاں سے الگ ہے ہر اِک بات ہماری

ہم میریں بلوچ کا خطاب پانے والے
ہاں قربانیوں کے ہیں گُن گانے والے

گڈسرءَ من اے ھبرءَ گیشینگ لوٹاں کہ آئی ءِ شاعری ھر چُند کہ شَر اِنت، بلئے نئے کہ آئی ءِ جندءِ وڈءَ، اِزمی دنیاءَ ھمے گندگ بوتگ کہ باز اِزم چہ وتی اِزم کارءَ شرتر بنت، باز اِزم چہ وتی ازم کارءَ نزورتر بنت ءُ باز اِزم وتی ازم کارءِ جندءِ وڈءَ بنت۔ دھدے کہ "الہام" ءِ اِزم چہ وتی اِزم کارءَ نزورتر اِنت۔ ءُ اگن ایشی ءِ اِزم کار لوٹیت کہ آئی ءِ اِزم چرائی ءَ شرتر بیت تہ اے ھبر پرائی ءَ نہ بوتگیں ھبرے گندگ ءَ کئیت۔ ءُ اگن آ لوٹیت کہ آئی ءِ اِزم آئی ءِ جندءِ وڈءَ شر بیت، تہ اے ھبر بوتگیں ھبرے وا است اِنت، بلئے باز گران اِنت، پمیشا آئی ءَ پرے مرادءَ دراج ءُ نہ وشیں پندے جنگ کپیت۔ پدا ھم منی واھگ ھمیش اِنت کہ آوتی ھر مرادءَ سوب مند بات۔

(تمپ، 24 ستمبر 2004)

دگوش: ندیم اکرم ءِ شعری کتاب "الہام" ءِ پیشگال۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

بیزن ءُ آئی ءِ رجانک

بنی آدم ءِ زندءِ رجانک ءِ ارزشت سک باز اِنت۔ چیا کہ چریشی ءَ دگہ دگہ ڈیہہ ءُ زبانانی مردم چہ یکّے دومی ءِ زانت، اِزم ءُ لبزانکاں سئی ءُ سرپد بنت۔ چہ یکّے دومی ءِ کارگرتاں نپ و پائدگ چست کن اَنت، ءُ وتی وتی زانت، اِزم ءُ لبزانکاں دیمروی دی اَنت۔ اگن رجانک مبوتیں، گڈا مردم چہ دنیا ءِ دگہ دگہ ڈیہہ ءُ زبانانی کوھن ءُ نوکیں زانت، ازم ءُ لبزانکاں مالوم دار نہ بوت ءُ اے وھد ءَ پرے چیزانی باندات ءَ پہک نزانتکار اَت۔ وھدے کہ ھمے رجانک ءِ برکت ءَ مہلوک چہ تھیلز، ہیرا کلائٹس، سقراط، افلاطون، ارسطو، کانٹ، ھیگل ءُ مارکس ءِ ڈولیں پلسپیانی پلسپہ، بطلیموس، گلیلیو، کوپرنیکس، لاپلاس، بضون، جیمز جینز، میری کیوری، آئن سٹائن، ابوالحسن علی المسعودی، عثمان امر الجبیز، ءُ ابنِ سینا ءِ ڈولیں سائنس زانتانی سائنس، ءُ ہومر، سافوکلیز، دانتے، ملٹن، ٹالسٹائی، پوشکن، دوستوفسکی، شولوخوف، میکسم گورکی، فلابیر، گوئٹے، سارتر، کامیو، کافکا، بورخیس، ایمائل زولا، پابلونیرودا، گارشیا مارکیز، ماریو پزو، برنارڈ شا، بودلیئر، البرٹو موراویا، جرجی لوکاش، رولاں بارت، کالی داس، فردوسی، احمد شاملو، پروین اعتصامی، حافظ شیرازی، ناظم حکمت، شاہ عبداللطیف بھٹائی، نورالہدی شاہ، جمال ابڈو، امر جلیل، ایاز قادری، بلھے شاہ، وارث شاہ، سلطان باہو، احمد احسن رندھاوا، رحمان بابا، خوشحال خان خٹک ءُ فاروق سرور ءِ ڈولیں لبزانتانی لبزانک ءَ سئی وسرپد اِنت۔ رجانک ءِ ھمے ارزشت

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

ءِ بوب ءَ دنیاءِ توک ءَ بے حساب مزن نامیں رجانک کار ودی بوتگ، کہ چہ اہانی توک ءَ ول ڈیورنٹ، برٹرینڈ رسل، سیموئیل کریمر، ابنِ رُشد، حبیب اشعر، ظ۔ انصاری، انور احسن صدیقی، سید عابد علی عابد، جلال انور، عنایت اللہ، شیخ ایاز، میر خدا بخش بنجارانی مری، عبدالصمد خان اچکزئی، تنویر جہاں، کشور ناہید، ثُریا اقبال، ءُ صابرہ زیدی ءِ نام چیزے مثال اَنت۔

بلوچی زبان پہ رجانک ءَ اَزگار نہ اِنت۔ ایشی ءِ توک ءَ تنی وھدی سک کم رجانک بوتگ۔ پمیشا ایشی ءَ سک باز رجانک پکار اِنت۔ چہ بلوچی ءَ ماں دگہ زباناں ھم، ءُ چہ دگہ زباناں ماں بلوچی ءَ ھم۔ اے جاوراں وھدے یکے ہمت بکنت ءُ چہ بلوچی ءَ ماں دگہ زباناں، یا چہ دگہ زباناں ماں بلوچی ءَ چیزے رجانک بکنت تہ مردم ءِ دل وش ءُ وشنود بیت۔

مئے ورنائیں لبزانت ڈاکٹر بیزن صبا اے رد ءَ لگ سَتا و توسیپ کرزیت کہ آئی ءَ گوں مزنیں جُہدے ءَ ''میاں اُستمانی آزمانک'' ءِ سرھال ءِ سرءَ دنیا ءِ دگہ دگہ زباناں نامداریں آزمانک نویسانی ھبدہ آزمانک ماں بلوچی ءَ ترجمینگ کہ آہانی تہا موپاساں، چیخوف، کامیو، لوشین، اوھنری، سلیمیٰ لیگراف ءُ نجیب محفوظ ءِ ڈولیں مزن نامیں جہانی آزمانک نویس ھم ھوار اَنت۔

اے ھبر ءَ ھچ شک نیست کہ کتاب ءِ تہا بے حساب ٹوھیں آزمانک نویسانی نام ءُ آہانی آزمانکانی رجانک گندگ نہ بنت، چو کہ ایڈگر ایلن پو، ھاتورن، پیراندیلو، جیمز جوائس، تھامس مان، سارتر، کافکا، بورخیس، ٹالسٹائی، گورکی، ٹیگور، گارشیا مارکیز، صادق ہدایت، کرشن چندر، سعادت حسن منٹو، انتظار حسین، رشید امجد، بلراج مینرا، سُریندر پرکاش، پدما سچدیو، جمال ابڈو، امر جلیل، ایاز قادری، نورالہدیٰ شاہ، ءُ دگہ ھمے ڈولیں۔ بلئے اے ھبر ھم راست اِنت کہ یک کس کتابے ءِ تہا بازیں گنجائش نہ بیت۔

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

گُمان ھمیش انت کہ چرے کتاب ءَ باز پائدگ چست کنگ بیت۔ چریشی ءَ وانوک ءُ نبشتہ کنوک ھردک پائدگ چست کُت کن اَنت۔ وانوک ایشی ءَ ونت ءُ وتی رُژن ءُ زانت ءَ ودّینت کن اَنت۔ وھدے کہ نبشتہ کنوکاں چریشی ءِ وانگ ءَ وتی لیا کتانی ودّینگ ءِ موہ ءَ ابید، ھمے پیمیں رجانکی کتابانی نبشتہ کنگ ءِ سکین ھم رسئت کنت۔

رجانک کاری یکّ جتاءُ مزنیں اِزمے کہ چہ سازگی لبزانک کاری ءَ ھاس کمتر نہ اِنت۔ سؤب مندیں رجانک ءَ باز جُہد پکار بیت۔ بلئے رجانک کار ھر چُنت زیات جُہد بکنت، آئی ءِ رجانک اسلیں سازگی کار ءِ مَتّ مُشکل ءَ بیت۔ پداھم پہ ڈاکٹر بیزن صباءُ بلوچی اکیڈمی کوئٹہ ءِ واستا اے چیز یکّ مزنیں وشنامی ھبرے کہ آہاں ماں بلوچی زبان ءَ یکّ جوانیں رجانکی کتابے ءِ گیشی کتگ، ڈاکٹر بیزن صباءَ گوں وتی رجانک کاری ءَ ءُ بلوچی اکیڈمی کوئٹہ ءَ گوں وتی چاپ ءُ شنگ کاری ءَ۔ ءُ پرے مزنیں کار ءَ من ھردکاں گوں وتی دل ءِ جہلانکیاں باز باز مبارکی دیاں۔ ءُ اُمّیت کشّاں کہ وانوک ءُ نبشتہ کار وتی وتی گُشاد ءُ ھساب ءَ چرے کتاب ءَ باز پائدگ چست کن اَنت۔ ءُ اے ڈول ءَ وتی رژن، زانت ءُ لیا کتانی ھمراہی ءَ بلوچی زبان ءُ لبزانک ءَ ھم گیشتر دیمروی دی اَنت۔

(شالکوٹ، 31، دسمبر 2003)

دلگوش: ڈاکٹر بیزن صباءِ رجانکی کتاب "میاں اُستمانی آزمانک" ءِ پیشگال۔

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

''آسمی پُل'' ءِ سرءَ گونڈیں چمشانکے

''آسمی پُل'' جی ایم بلوچ ءِ شاعری ءِ کتاب اِنت۔ اے چہ ''بھارگاہ چاپ شنگ'' ءِ نیمگا ماں 2008ءَ اولی رَندا چاپ وشنگ بوتگ۔ سرتاک شگراللہ بلوچ ئیگ اِنت۔ کمپوز فینس کمپوزنگ تربت ءُ انور کمپوز حب ءَ کتگ۔ تاکدیمے 144 اَنت۔ گال ءُ لچہ کُلی 67 اَنت۔ چاپ وشنگ بوتگیں دانگانی کِساس 500 اِنت، یک کتابے ءِ نہاد 100 کلدار اِنت۔ درآمدیں وتیگ ءِ نام ءَ ندر کنگ بوتگ۔ پیرل شئے تگری ءَ پیش گال نبشتہ کتگ۔ وھدے کہ پروفیسر صبا دشتیاری، عابد آسکانی، وارث قادر ءُ کریم مراد ءَ شاعر ءِ زندءُ ازم ءِ سرءَ چمشانک داتگ۔

چہ کتاب ءِ بیک ٹائیٹل، پیش گال ءُ چمشانکاں ھمے مالوم بیت کہ جی ایم بلوچ ءِ پورھیں نام غلام محمد بلوچ مُلّا زئی اِنت۔ آ 1956ءَ درپکان زامران ءَ پیداک بوتگ۔ آئی ءِ واجہیں پت ءِ نام مُلّا محمد رحیم اِنت۔ آئی ءَ تا 20 سال ءَ مشکت ءِ پوج ءَ نوکری کتگ۔ مشکت ءِ زمانگ ءَ ماں 1973ءَ شاعری یے بنا کتگ۔ 1997ءَ ماں بلوچی ءَ ایم اے یے کتگ۔ مشکت ءِ نوکری ءَ رند مُلک ءَ واتر ے کتگ، ءُ ھمدا ٹھیکیداری یے کتگ۔ ءُ اولی اکتوبر 2007ءَ لیور کینسر ءِ نادراھی ءَ بیران بوتگ۔

پیرل شے تگری نبشتہ کنت کہ: ''جی ایم بلوچ یک وش باشیں، مردم دوستیں، مال نہ پلوکیں مردمے بوتگ ءُ یک دور ھیالیں، شرکن گپتاریں ءُ دیوان داریں شائرے بوتگ۔''

پروفیسر صبا دشتیاری نبشتہ کنت کہ: ''ماہتاک بلوچی'' ءِ شونکاری ءِ زمانگ ءِ من چار بلوچ ورنا ئیں شاعر ءُ ندکارانی سسا ساچاں چہ سک باز متاثر بوتگاں۔ اولی بوھیر کلانچی بوتگ، دومی ورنا عبدالغفور کوپچی اَت، سیمی مردستار میّا اِنت..... ءُ چاری مردم ھدا مرزی جی ایم بلوچ اِنت۔ اے چاریں سنگتانی نبشتانک ءُ شعرانی مسترین ءُ مشترکہ جوانی ھما درد ءُ خلوص بوتگ کہ تخلیق ءُ تنقید ءَ توانا ءُ تاجگ جوڑ کنت۔''

عابد آسکانی نبشتہ کنت کہ: ''جی ایم بلوچ ءَ گلزمین، راج ءُ زند ءُ چاگرد ءِ نگیگی ءُ بندیگی ءِ ''درد'' چو اے دگہ ھزارانی بلوچ لچّہ کاراں، میراس ءَ رس اِتگ اَت۔ پمیشکا آئی ءِ بنگیجی لچّہ کاری کمکے زبر ءُ ماھندی اَت۔ بلئے کم کم ءَ آئی ءِ لچّہی تب ءُ میل دستونک ءِ دردشم ءَ وتی کنان اَت۔ آئی ءِ بنگیجی ءُ گڈّی دور ءِ لچّہ کاری ءِ میانجی ءَ مارا ھمے دگری گندگ ءَ کیت۔''

وارث قادر نبشتہ کنت کہ: ''واجہ ءِ شیرانی یکّ شرّیں بہرے ءُ نوکتریں شیر اے کتاب ءَ ھوار نہ اَنت۔ پرچہ کہ مارا دیراں دست کپتگ اَنت ءُ مئے دل ءِ واھگ انت کہ چرے کتاب ءَ رند ما آئی ءِ دومی کتاب ءِ چاپ ءُ شنگ ءِ چِن ءُ لانچ ءَ بکنیں۔''

کریم مراد نبشتہ کنت کہ: ''جی ایم بلوچ ءِ شاعری منی ھیال ءَ ھچ ستاہ ءِ محتاج نہ اِنت۔''

ءُ منی جند ءِ ھیال ءَ، چہ دُراھیں کتاب ءِ وانگ ءَ پد، ھمے ھلکٹ بیت کہ جی ایم بلوچ یکّ دل پہکیں، مردم دوستیں، سادگیں ءُ بے شانیں انسانے ھم بوتگ، ءُ یکّ شرّیں، راج دوستیں، وتن دوستیں ءُ رنگی شاعرے ھم، کہ گیشتر گال، پابند لچّہ ءُ چار بندے پر بستگ۔ آئی ءِ پربند آئی ءِ جند ءِ ڈول ءَ سادگ اَنت، بلئے گیشتر ڈولدار ءُ مرادی ئیں پربند اَنت۔

آچہ وت ماں وتی ناتپاکی، کست وکینگ ءُ اَڑ وکُڑاں شزار گندگ ءَ کئیت ءُ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

اے چیزاں پہ مکہیں ماتیں وتن ءِ ھراب لیکیت، پمیشا وتی یک گالے ءِ گُشیت:

کینگ ءُ بگزانی مُجاں گار اِنت
مئے وتی ماتیں مکہیں ھند اِنت

ھمے پیم ءَ وتی دگہ گالے ءَ چہ براتی جیڑ ہاں شزاری درشان کنت ءُ گُشیت کہ پریشانی ھاتر ءَ وتی باسکاں مہ پروش اِت:

کن اِت ویل جیڑ ہاں براتی مہ پروش اِت وت وتی باسکاں
وتی براتاں گوں وت راج ءَ ھدوکیں ''شفقتے'' بیار اِت
آچہ وت گرزیں سروک ءُ میرانی ھال ءُ چالاں سرپد اِنت ءُ آہانی شرگداری ءَ کنت، پمیشا ''ووٹ'' نامیں لچّے ءِ گُشیت:

او بیلاں پدا بیا اِت بیا اِت کہ پدا ''ووٹ'' اِنت
مئے لیڈر ءُ میرانی دپ مرچی پدا چوٹ اِنت
رپینگ اِش باز مارا رندے پہ وڑ ءُ پیمے
نوں پجّاہ بیار اِت کہ اے ساریگیں چارموٹ اِنت

آ بلوچاں ٹوھینیت ءُ گُشیت کہ تو گُلام ئے، تئ مات ءُ گوھار بندی اَنت ءُ برات ءُ ازیز نادر اَنت۔ پمیشا تو ماں ماڑیاں مہ نند ءُ شہد ءُ شراب ءَ مہ نوش، ھُشکیں دیوان ھم مکن، ءُ واجہی تر وتاب ھم مکن۔ بلکیں کمبرے ببوءُ جاہ بجن۔ البت کمبر ءِ ڈولیں پہر ءَ ھچ سُورت ءَ مکن:

او بلوچ دُردانگیں وھد ءَ وتی مُپت ءَ زیان مکن
اے راجانی پیم ءَ تو مہ نند ءُ دیوان مکن
برات ءُ ازیز تئ نادر اَنت پہ چنڈکے نان ءَ زَر اَنت

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

تو مہ نِند ماں ماڑیاں شہد ءُ شراب نوشاں مکن
تو غلام ءُ بندی ئے او بلوچ بیھال مہ بو
ڈیل ءُ ڈول ءُ ترّ ءُ تاب چو واجہ ءَ دھکاں مکن
مات ءُ گُھار تئی بند اَنت تو نشتگ ءُ شان کن ئے
تو ھم بہ بو یکّ کمبرے بس کمبر ءِ پھراں مکن

بلئے آئی ءِ نزّ ءَ راجی جُہد ءِ دیم ءَ برگ ءُ سؤب مند کننگ ءِ واستا وت ماں وتی اڑ وکُڑانی ھلاسی، ءُ تپا کی اَلمی اِنت، پمیشا ھمے گال ءِ دیمتری شئیراں گُشیت:

لَٹّ لگ اَنت چہ کجا شر تو بزان میریں بلوچ
جنگ ءُ داوا ءُ اڑ ءَ تو گوں وتی براتاں مکن
ھرچی کہ نام یے بلوچ اِنت ءُ دُرست تئی برات ءُ کس اَنت
باسکاں وتیگاں وت مہ پروش شومّیں بداں شاداں مکن

''بیار اِت'' نامیں لچّھے ءَ بلوچاں توار پر جنت ءُ گُشیت کہ پہ چورہی، بزّگی ءُ واری مہ گَرد اِت، بلکیں گوں وتی شیری پنجگاں شیری تاکتے بیار اِت ءُ جہان ءَ یکّ مُج ءُ دنز ءُ بلاہ ءُ آپتے بیار اِت، ءُ گوں وتی شہیدی ھوناں پہ وت ءَ راحتے بیار اِت:

وتی گوں پنجگاں شیری یکّ شیری تاکتے بیار اِت
جھان ءَ یکّ مُج ءُ دنز ءُ بلاہ ءُ آپتے بیار اِت
چیا چو چورہ ءَ گرد اِت جھان ءَ بزّگ ءُ وار اِت
شھیدی گوں وتی ھوناں پہ وت یکّ ''راحتے'' بیار اِت

آئی ءَ رنگی بُن گپّاں ھم شَرّیں شاعری کتگ۔ بلکیں اگن اُرت بچارئے تہ پہ مراد ءُ مکسد ءِ ھساب ءَ آئی ءِ راجی ءُ وتنی شاعری شرتر اِنت، بلئے پہ اِزمی ءُ جمالیاتی ھساب ءَ آئی ءِ رنگی شاعری دیماتر اِنت، ءُ ماں گالانی وسیلہ ءَ گیشتر پیداور گِند گا کئیت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

چوکہ:

او ماڑی ءِ شرّیں جنک کے بکن دیم ءَ درا
شش ماہ گوں سالاں گوستگ اَنت من نشتگاں تئی آسَرا
دل کہ گنوک اِنت پہ ترا چو کودک ءَ نیمون کنت
بیا کہ دل ءَ آرام کیت وھدے بگند اِیت دوست ترا

یا ایڈول کہ:

درا چہ ھیال ءُ گمان ءَ درا
چہ مئے زند ءِ گنجیں جہان ءَ درا
دل مئے وتیگ ءُ درد ھم وتیگ
چہ درد ءُ دلانی میان ءَ درا
تئی نام بلکیں مئے سھگیر بیت
ھدا ءَ بچار مئے زبان ءَ درا
مبات شالا پولنگ تئی جیگ ءِ پُلّ
گُلیں ھانگل ءِ توشگان ءَ درا

یا آئی ءِ اے گال ءِ لہتیں شعراں بگند اِت، کہ آئی ءَ ''گران اِت'' ءِ سرھال داتگ:

موسمی پُلّ ءِ گیمرگ گران اِنت
ماں دل ءَ ھون ءِ اِنسرگ گران اِنت
توبہ چہ دوستانی جُدائی ءَ
زندگیں جان ءِ بنگرگ گران اِنت

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

آئی ءِ لہتیں لبزانکی ءُ سیاسی سروکانی سرءِ ھم لچہ پر بستگ کہ آہانی توکا لبزانکی سروک سید ظہور شاہ ہاشمی ءُ سیاسی سروک حاجی براہ جان ھم ھوار اَنت۔

سید ءِ لچہ ءِ سرھال ''سید'' اِنت۔ آئی ءِ تو کا شاعر ءِ ''سید'' پلّیں اُمیت ءِ جمبر ءُ گاریں راہانی راھبر لیکتگ ءُ کشتگ کہ ایڈولیں انسان پہ مرگ نہ مر اَنت۔ بلکیں چہ مرگ ءِ رندھم، پہ زبان دوستاں ذگریں نیمروچاں سارتیں ساھگ ءُ کاپر بنت۔ چوکہ:

پلّیں اُمیت ءِ جمبر اِنت سید
گاریں راہانی راھبر اِنت سید
کئے گوش اِیت مرگ ءُ پہ مر اَنت انسان
زندگیں یاتانی بَر اِنت سید
زگریں نیمروچاں ساھگ اِنت سارتیں
پہ زبان دوستاں کاپر اِنت سید

وھدے کہ حاجی براہ جان ءِ لچہ ءِ سرھال ''ولجہ حاجی براہ جان ءِ نام ءُ'' اِنت۔ لچہ ءِ تو کا آئی ءُ گوں رنگارنگیں نام، شُبین ءُ لبزاں آساڑاتگ، ءُ کشتگ کہ تو مئے راہ در برءُ راہ ءِ بروک ئے، ہمیشا دائم ءُ شادمان باتئے ءُ چہ دنیا ءِ رنج ءُ زحمتاں ربّ تراوت نگاہ بدارات۔

ولجہ منی ولجہ منی
ولجہ منی راج ءِ سروک
ھچبر ترا پرواہ مبات
او بزّگانی چم ءِ روک
دردیں دانی آہ توئے

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

سیاھیں شپانی ماہ توئے
بیا بے کسانی گس توئے
مھر ءِ یلیں ھمراہ توئے

.....

دائم بہ بات ئے شادمان
راہ دربر ءُ راہ ءِ بروک
ربّ وت نگاہ دارات ترا
چہ دنیا ءِ رنج ءُ زھمتاں

منی ھیال ءَ، بنی آدم ءِ بُندری ءُ مستریں واھگ ھمیش اِنت کہ آ دائما زندگ ہیت۔ پمیشا آ چُک پیداک کنت۔ مال و جائیداد مُچ کنت۔ پکر وھیال درشان کنت۔ لیکہ سازیت۔ شاگرد جوڑ کنت۔ نبشتہ کنت۔ سیاست کنت۔ عبادت کنت۔ یا دگہ ھزاراں نمونہ ءِ کار و کرد پیش داریت۔ بلئے آ دُراھیں مردم مر اَنت کہ ھاس پہ وتی جند ءَ، یا پہ وتی جند ءُ دگہ چیز کے نزیکیں مرداں کار و کرد پیش دار اَنت۔ ءُ بس ھما مردم زندگ بنت کہ پہ دُراھیں دنیاءُ بنی آدم ءَ، یا کم چہ کم ءَ، پہ یک ڈیہہ ءُ راجے ءَ کار و کرد پیش بدار اَنت۔

جی ایم بلوچ ءَ پہ دُراھیں دنیاءُ بنی آدم ءَ ھاسیں کار و کرد پیش داشتگ، یا ناں؟ اے یک جتائیں باوستے، بلئے آئی ءَ کم چہ کم پہ وتی ڈیہہ، راج، زبان ءُ لبزانک ءَ الم ءُ چیزے کار و کرد پیش داشتگ، وتی گلاب ءُ آسمی پُلّیں شاعری ءِ سُورت ءَ۔ پمیشا آ .....دائما زندگ بیت.....!! جی ہو، دائما زندگ بیت.....!!!

(تربت، 29 جنوری 2009)

دلگوش: جی ایم بلوچ ءِ شعری کتاب "آسمی پُلّ" ءِ دیم درائی دیوان ءُ پیش کنگ بوتگ۔

نوگیں راہ

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

بے دروریں ٹیکی

''بلوچ راجی آدینک'' اردو ءِ بلوچی زبانانی نامداریں بلوچ کلمکار ولیہ خورشید نگوری ءِ بلوچ راج دپتری کتاب انت۔ اے ماں بلوچی زبان ءِ نبشتہ بوتگیں اولی مزن ءِ الکاپیں بلوچ راج دپتری کتاب اِنت۔ بلوچانی اولی راج دپتری کتاب اِنت کہ آئی ءِ تو کا بازیں راج دپتر نویسانی پکر ءِ ھیال یکجاہ گندگ بنت۔ پرے کتاب ءِ سرجم کنگ ءِ نبشتہ کار ءِ باز جہد و جپا کنگ کپتگ۔ آئی ءِ جہد و جپاہانی بازی ءِ ھلکٹ چہ کتاب ءِ سرگال ءِ جنگ بیت کہ آئی ءِ وت نبشتہ کتگ۔ آئی ءِ گشتگ اِنت کہ پریشی ءِ سرجم کنگ ءِ آئی ءِ بیست سال لگتگ۔ اینچو جہدو جپا ءِ رندھم، نبشہ کار ءِ اے وتی یک ادنائیں جہدے گشتگ۔ بلئے اسل ءِ اے آئی ءِ سکئیں مزنیں جہدے۔ ءِ آئی ءِ راج دوستی، وتن دوستی ءِ زبان دوستی ءِ مستریں نشانی اِنت، کہ پریشی ءِ آئی ءِ ہر پُست زیات بساڑائے، کم انت۔

نبشتہ کار ءِ وتی ہمے راج دوستی، وتن دوستی ءِ زبان دوستی ءِ ھاترءِ بازیں راج دپتری کتاب ءِ نبشتانکے ونگ، تاکہ چہ وتی راج ءِ وتن ءِ راج دپتر ءِ سرپد بہ بیت۔ بلئے آئی ءِ وتی راج ءِ وتن ءِ راج دپتر ءِ بارہ ءِ ہچ پُشیں کتاب ءِ نبشتانکے نہ دیستگ کہ آ یک کچے ءِ ہم سرجم بہ بیت۔ یا چو بکش کہ آئی ءِ وتی راج ءِ وتن ءِ راج دپتر ہچ کتاب ءِ نبشتانک ءِ یکجاہ نہ دیستگ، بلکیں بازیں کتاب ءِ نبشتانکے ءِ شنگ و شانگ ءِ دیستگ، کہ آ درستانی وانگ ءِ عمرے پکار بیت۔ پمیشا آئی ءِ حاجت ماراتگ ءِ لوٹتگ ہم، کہ آ وتی راج ءِ وتن ءِ راج

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

دپترءِ بابتءُ وت یک ھنچیں کتابے نبشتہ بکنت کہ یک کچے ءُ سرجم بہ بیت، تا کہ آئی ءُ کم دانند ہیں راجے پہ آسانی ءُ زوتاں زوت ونت و ھلاس کنت بکنت۔ ءُ چہ وتی راج ءُ وتن ءِ راج دپترءُ سرپد بہ بیت۔

پمیشا آئی ءُ ہمت کنت ءُ بازیں کتاب ءُ نبشتانکانی وانگ ءُ بازیں پٹ و پولے ءِ رند، بلوچ راجی آدینک سرجم کنت۔ اے اولی راج دپتری کتاب انت، کہ ایشی ءِ توکا بلوچ راج ءُ بلوچستان ءِ گیشتر چیز ءُ پہنات ہم گرنچ اَنت، کہ آہانی توکا بلوچستان ءِ ئے ئیں مزنیں بہر، کہ گوں افغانستان، ایران ءُ پاکستان ءُ ھوار کنگ بوتگ اَنت، بلوچستان ءِ ایدگہ کستریں، چنڈ و چانڈ، کہ گوں دگہ ھنداں ھوار کنگ بوتگ اَنت، بلوچستان ءُ مکران ءِ دگہ دگہ کوھنیں نام، بلوچستان ءِ کوھی، حدّ وسیم سر، دگہ دگہ دور و بار یگ، بہرو بانگانی دگہ دگہ تاریخ، پیدائشت، مادن، کوہ ءُ بند، ءُ آہانی دراجی ءُ برزی، کور ءُ دریا، ءُ آہانی دراجی ءُ ھند، تیاب ءُ بندن، ءُ آہانی دراجی ءُ ھند، بلوچانی کوہنیں آبادی، بلوچانی نوکیں آبادی، آ ملک ءُ ھندکہ اودا بلوچ نندوک اَنت، بلوچانی نسلی شجرہ، دگہ دگہ بلوچ تمنانی نسلی شجرہ، بلوچانی دگہ دگہ نسل ءُ گوں دگہ دگہ راجاں نسلی سیادی، بلوچانی اسل وتن، ہجرت ءُ آبادکاری، مکران ءِ لبز ءِ سرچنگ، بلوچ ءِ لبز ءِ سرچنگ، بلوچ ربیدگ ءِ دگہ دگہ پہنات، وت ماں وتی جنگ ومڑ، گوں دگہ راجاں جنگ ومڑ، بلوچستان ءُ بلوچانی دگہ دگہ تمنانی حاکمی، بلوچستان ءُ ڈنّی راج، نسل ءُ حاندانانی حاکمی، بلوچانی کوھنیں دورانی مزاحمتی جُنز، بلوچانی نوکیں دورانی مزاحمتی جُنز، ایرانی بلوچستان ءُ بلوچانی مزاحمتی جُنز، پاکستانی بلوچستان ءُ بلوچانی مزاحمتی جُنز، چہ میر غوث بخش بزنجو ءُ رند ءِ بلوچ سیاست ءُ دگہ بازیں چیز ءُ پہناتے ھوار اِنت۔

راج دپتری جیڑ ہانی سرءُ سجمیں مردمانی ھم تپاکی نہ بوتگیں ھبرے۔ پمیشا ایدگہ راج دپتری کتابانی ڈول ءُ اے کتاب ءِ باز راج دپتری جیڑ ہانی سرءُ ہم جتائیں ھیال و

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

لیکہ دارگ بیت۔ ءُ ایشی ءِ زبان ءِ سرءَ ہم جتائیں ھیال ولیکہ دارگ بیت۔ بلئے منی دل ءَ اے ھبر ءِ سرءَ دُراھیں وانوک ھم تپاک بنت کہ بلوچستان ءُ بلوچ راج ءِ راج دپتر ءِ سرءَ اے کتاب چہ معلومات ءُ سرپدی ءُ سرریچ انت، ءُ چہ گوستگیں دُراھیں کتاب ءُ نبشتانکاں سرجم تر انت۔ چیا کہ کم وگیش چلن ءُ پنجاہ راج دپتری کتاب ءُ نبشتانکانی مجگ انت۔

بنی آدم ءِ عمر سک گُونڈ اِنت ءُ زند ءِ جیرہ و جنجال سک باز اَنت۔ پمیشا اے گُونڈیں عمر ءَ یکیں ہنکپ ءِ سرءَ چلن ءُ پنجاہ کتاب ءُ نبشتانکانی وانگ ءُ دراھیں عمر ءِ گوازینگ ءِ بدل ءَ، اگن دَز گئیں مردم ھمے یکیں کتاب ءَ بوانیت، تہ آئی ءَ وانگ ءُ بس چیزے روچ لکّیت، بلئے پائدہ چلن ءُ پنجاہ کتاب ءُ نبشتانکانی رسیت۔

خورشید نگوری ءِ ''بلوچ راجی آدینک'' پہ دل بلوچ راج ءُ بلوچ ڈیہہ ءِ یک ھنچیں ساپ ءُ سلّہیں راج دپتری آدینکے کہ ایشی ءِ تو کا بلوچ راج ءُ بلوچ ڈیہہ ءِ گیشتر چیز ءُ پہنات الکاپی ءَ گندگ بنت۔

اے یک ھنچیں باگے کہ ایشی ءِ تو کا بلوچ راج ءُ بلوچ ڈیہہ ءِ ھزاراں رنگا رنگ، ڈولدار ءُ وشبودار یں پُل پہ گومے کشگ ءُ رودینگ بوتگ۔ ءُ گوں ایشی ءِ تہہ ءِ پترگ ءَ مردم ءِ دل ہنچو وش و وشنود بیت کہ پرائی ءَ دَرآہگ باز مُشکل بیت۔

اے یک ھنچیں ڈولدار ءُ مانادار، ءُ بے بہاءُ بے دروریں ٹیکی یے کہ کرنانی جہد و جہانی آئر ءُ سداں وشیں وابانی گندگ ءَ پد، کزا بہتاورے ءَ دست بکپیت۔ پمیشا بلوچ راج ءِ تہمیں پُتگاں، بلوچی زبان ءِ دُراھیں وانوکاں، ءُ بلوچ راج، بلوچ ڈیہہ ءُ بلوچی زبان ءِ گُلیں پٹ و پول کاراں، باز باز مبارک بہ بیت۔

(تربت، 21 مارچ 2009)

دلگوش: خورشید نگوری ءِ راجدپتری کتاب ''بلوچ راجی آدینک'' نمیشگال۔

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

"بے زُبانیں کِشک" ءِ هَبدہ زبان

"بے زُبانیں کِشک" نثار احمد ءِ بلوچی آزمانکانی اولی کتاب اِنت۔ ایشی ءِ گُنی هَبدہ آزمانک اَنت ءُ هَبدَهیں آزمانک گُشئے ایشی ءِ هَبدہ زبان اَنت کہ مردم ءَ چہ هاسیں مُرادے ءَ سرپد کنگ ءِ جُهد ءَ اَنت۔ گے سرپد بیت، ءُ گے سرپد نہ بیت، اے هرکی عقل ءُهوش ءَ کاردار اِیت۔

هَبدَهیں آزمانکانی بُنگی هاسیتانی توک ءَ رَوانی، سادگی، گُونڈی، دیم گُشی، پُهکیں زبان، تژن ءُ بچکند، دَرد واری، ربیدگ دوستی، اُستمان دوستی، وَتن دوستی، نوکیں مَیل، نوکیں اُمّیت، جبزہ ءُ مارگ نویسی ءُ دگہ هَمے ڈولیں چیز هوار اَنت۔

بُن گپانی توک ءَ آجوئی، تُرس، بے دلی، ماں مَیتگی، نشہ، دُزّی، کُشت ءُ کوش، زلم ءُ زورا کی، پُل ءُ لُٹ، شُکّی، چک دُزّی، کمتری ءِ مارگ، مهر ءُ دوستی، بلوچانی ناتپا کی ءُ دت ماں وتی اَڑ ءُ گڑ، گوں سرکاری هاکم ءُ اپسراں نیَرت، پولیس ءِ لبّ ءُ ملام، ءُ بنی آدم ءِ بے وَسی، دت گرزی، بے وپائی، دوتل ءُ دوپوستی ءُ چیر جنگی، ءُ دگہ هَمے پیمیں چیز هوار اَنت۔

ءُ تکنیکانی توک ءَ گیشتر آزمانکاں وا تیزیں، شعری، بیانی، هم کلامی، چاگردی هلکیت پسند، سیاسی هلکیت پسند ءُ آشوبی هلکیت پسند تکنیک هوار اَنت، وهدے کہ کهتیں آزمانکاں چیدگی تکنیک، راجد پتر نویسی تکنیک ءُ فطری هلکیت پسند تکنیک هم هوار اَنت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

سرزاھر ءَ اے آزمانک بلگ ءِ بے زُبانیں کِشکانی کِسّہ اَنت، بلئے ھلیکت ءَ بلوچ راج ءِ جُھدانی ھما کِشک اَنت کہ آیے گوں ھَبدہ زباناں وتی ماتیں وتن ءِ پیشانیگ ءَ رندگ ءَ اِنت، ءُ گوں آئی ءَ اَھد کنگ ءَ اِنت کہ آئی ءَ پہ ھاسیں آپسرے ءَ سرکنگ ءِ ھاترءَ آچہ ھچ ڈولیں قربانی ءَ چَکّ وپَد نہ بیت۔

نثار احمد یک سَکیں دَزگئیں مردے۔ وتی دَزگئیانی نیام ءَ کہ آئی ءَ چیزے نہ چیزے وھد رَستگ، تہ آئی ءَ وتی راج ءُ وتن دوستیں جبزہ ءُ ھُل آزمانکانی شکل ءَ دَرشان کتگ اَنت۔ چَرے آزمانکاں پدّر بیت کہ آ یک اَنچیں قدرتی آزمانک نویسے، کہ لیاکتانی یک گنجے ءِ ھُدابُند اِنت۔ آچہ آزمانک نویسی ءِ اِزم ءَ زانتکار اِنت۔ آئی ءِ طرز گشتگ ءُ جتا اِنت۔ آئی ءِ وِژن پیداور اِنت۔ آئی ءِ لبز انبار جوان اِنت، ءُ لبزانی گچین کاری ءِ سِنچ ھم شَرّ اِنت۔ پمیشا اگن آ یک کمے گیشتر وھد بہ گشّ اِیت ءُ آزمانک نویسی ءِ نیمگ ءَ الکاپی ءَ دلگوش بہ دَنت، تہ آوَکیں دَور ءِ شرتریں آزمانک نویسانی رَم ءَ ھوار بوت کنت۔

(تربت، 26 دسمبر 2009)

دلگوش: نثار احمد ءِ آزمانکانی کتاب "بے زُبانیں کِشک" ءِ سرءُ چمشانکے۔

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

صبا دشتیاری ءِ آزمانک نویسی

(یک گونڈیں چمشانکے)

واجہ پروفیسر صبا دشتیاری ءِ بستار ماں بلوچی زبان ءُ لبزانک ءَ سک مزن اِنت۔ آ بلوچی ءِ مستریں لبزانتاں ھوار کنگ بیت۔ آئی ءَ بلوچی لبزانک ءِ دگہ دگہ پڑاں بور تاچی کنگ۔ چوکہ شاعری، آزمانک، شرگداری ءُ پٹ و پول۔ سید ہاشمی ریفرنس لائبریری ءِ جوڑ کنگ ہم آئی ءِ یک مزنیں کارے۔ بلوچی زبان ءِ ھیلکاری پروگرام ہم آئی ءِ یک ٹوھیں کارے۔ بلوچی تاکبندانی انڈکس (Index) ءِ کار ہم آئی ءِ یک بلاھیں کارے۔ بلوچی انسائیکلوپیڈیا ءِ رد و بند دیگ ءِ کار آئی ءِ سکّیں بلاھیں کارے کہ ناسرجم ءَ پش کپت۔ اُمیت اِنت کہ چرائی ءَ رند آئی ءِ نزیک تریں لبزانت اے کار ءَ برجادار اَنت ءُ سرجم کن اَنت

آئی ءِ ہر پڑ ءِ کتگیں کار ستا گرز اَنت ءُ آہانی سرءَ باز پٹ و پول، باز نبشتانک ءُ باز سمنیار پکار اِنت، بلئے ادا من آئی ءِ ھاسیں پڑ آزمانک نویسی ءِ سرءَ گونڈیں چمشانکے دیاں۔

آئی ءِ زندءَ آئی ءِ آزمانکانی سئے کتاب چاپ بوتگ۔ اولی ''ھون ھوشام'' اِنت کہ 1994ءَ چاپ بوتگ، دومی ''ترانگانی بُزہ'' اِنت کہ 2001ءَ چاپ بوتگ ءُ سیمی ''آس ءُ آسیب'' اِنت کہ 2006ءَ چاپ بوتگ۔

''ھون ھوشام'' ءِ کُلّی بیست ءُ سئے آزمانک اَنت کہ آہانی تو کا ''ھون ھوشام''، ''دو لک کلدار ءِ ڈی ایس پی''، ''ونڈ مسیت'' ءُ ''ارمان ءِ مرگ'' شرتریں آزمانکانی رم ءَ ھوار کنگ بنت۔

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

''ترانگانی بُزہ'' ءِ کُلّی ھبدہ آزمانک اَنت، کہ چراہاں ''ترانگانی بُزہ''، ''جیگ بندءِ اَرس''، ''جَن ءِ جوڈ'' ءُ ''گُرن ومہر'' شرتریں آزمانکانی رم ءُ ھوار کنگ بنت۔

''آس ءُ آسیب'' ءِ کُلّیں دوازدہ آزمانک اَنت، کہ چراہاں ''آس ءُ آسیب''، ''سئے کنگ''، ''جون ءَ مکند حون ءَ بچار'' ءُ ''شپ جتیں جوھان'' شرتریں آزمانکانی رم ءُ ھوار کنگ بنت۔

آئی ءِ آزمانکانی بنکی ھاسیتانی تو کا وراجی، دیمروی پسندی، آزاتی پسندی، جتائیں رنگ، تژنی رھبند، پہکیں زبان، درد وسوزبان، دُور گندی، زانتکاری، پلسپہ ئی رنگ، سیاسی رنگ، سادگیں پلاٹ، ھوار تواریں پلاٹ، مُنظمیں پلاٹ ءُ دگہ ھمے ڈولیں ھوار اَنت۔

آئی ءِ بُنکپانی تو کا چاگردی پدمنتگی، ناوانندہی، نیزگاری، چاگردی گروبند، تنکی نابروبری، اُستمانی نابروبری، ناانساپی، زُلم و زوراکی، جنین آدمانی ھقانی پادمالی، جنین آدمانی کمتری، جنین آدمانی بزگی، پُل وھُل، رِشوت، اُستماں دوستی، وتن دوستی، چاگردی بدلی سدلی، سیاسی بدلی سدلی ءُ دگہ ھمے پیمیں ھوار اَنت۔

آئی ءِ تکنیکانی تو کا بیانی تکنیک، راجدپتر نویسی تکنیک، ہم کلامی تکنیک، خود کلامی تکنیک، چاگردی ھلکیت پسند تکنیک، شرگداری ھلکیت پسند تکنیک، جنسی ھلکیت پسند تکنیک، نفسیاتی ھلکیت پسند تکنیک، سیاسی ھلکیت پسند تکنیک، دیمروی پسند تکنیک، پلسپہ ئی تکنیک، اُلسی تکنیک، اُرت کاریں تکنیک، سُستیں تکنیک، فلیش بیک تکنیک، گژینوکیں تکنیک، ءُ دگہ ھمے وڑیں تکنیک ھوار اَنت۔

''دولک کلدار ءِ ڈی ایس پی'' آئی ءِ یک نمائندہ آزمانکے، کہ آئی ءِ آزمانکانی اولی ءُ شرتریں کتاب ''ھون ھوشام'' ءُ ھوار اِنت۔ اے آزمانک ''ناانساپی ءُ رشوت'' ءِ بُنکپانی سرءَ نبشتہ کنگ بوتگ۔ ایشی ءِ تو کا بیانی، راجدپتر نویسی، خودکلامی ءُ فلیش بیک تکنیک کار مرد کنگ بوتگ اَنت۔ اے انور ناہیں سکّیں بلئے نیزگاریں ورنایے ءِ

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

دروناکیں کہ انت کہ ڈی ایس پی بوگ اوٹیت ءُ آئی ءِ ٹسٹ ءُ انٹرویو ءِ دنت ءُ گل ءَ بال بیت کہ من الم ءُ سیلیکٹ ہاں، چیا کہ منی ہچ سوال رَد نہ بوتگ، بلئے اے پوسٹ ءَ یک نالائکیں، بلئے مالداریں ورنایے سیلیکٹ بیت ءُ انور ءِ سَر، پرائی ءِ مُنشی گری ءَ کپیت۔

''جن ءِ جود'' ہم آئی ءِ یک شرّیں آزمانکے، کہ آئی ءِ آزمانکانی دومی کتاب ''ترازگانی بُنزہ'' ءَ ھوار انت۔ اے نگی ءُ ریپینگ ءِ بُنکپاں ماں ہم کلامی ءُ چاگردی ھلکیت پسند تکنیکاں نبشتہ کنگ بوتگ۔ اے واجہ گوھرام نامیں مُکیں مردے ءِ چپ و چاگرد ءَ چکریت کہ دت ءَ رازالے است انت، بلئے انگت ءَ دگہ سُور کتگیں زالے ءِ سر ءَ آشک بیت ءُ پرائی ءِ گرگ ءِ ھاتر ءَ بازیں مردے ریپینیت ءُ بازیں مردے پُلیت۔

''آس ءُ آسیب'' ہم آئی ءِ یک ھاسیں آزمانکے کہ آئی ءِ آزمانکانی سیمی کتاب ''آس ءُ آسیب'' ءَ ھوار انت۔ اے نشہ ءُ بدراہی ءِ بُنکپانی سر ءَ ماں تُرسی، راجد پتر نویسی، چاگردی ھلکیت پسند ءُ جنسی ھلکیت پسند تکنیکاں نبشتہ کنگ بوتگ۔ ایشی ءِ بُنجاہی کارست سلیم نشہ ءُ بدراہیانی تو کا ھنچو مان گیشیت، کہ گڈیگا چہ وتی جند ءِ لوگ ءِ برباد کنگا ہم چک و پد نہ بیت۔

صبا دشتیاری بیران نہ بوتگ۔ بلکیں وتی شرّیں آزمانک نویسی ءُ ایدگہ لبزانکی کار کرتانی وسیلہ ءَ زندگ انت، ءُ تا وھد یکہ بلوچی زبان ءُ لبزانک زندگ ہنت، صبا دشتیاری ہم زندگ بیت۔

(تربت، 25 جون 2011)

رکوش: 26 جون 2011 ءِ شب ءُ ''بلوچ چاگردی ءُ ربیدگی مجلس'' تربت ءِ بند و بوج ءُ ماں گورنمنٹ ماڈل ہائی اسکول تربت ءِ ہال ءُ برجم داشتگیں سیمینار ءُ پیش کنگ بوت۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

بلوچی آزمانک ماں نوکیں دوراں

بلوچی آزمانک ءِ راجدپتر سَکَ لُکَ اِنت، بلئے ایشی ءِ کسانی، ڈولداری، ماناداری، نوکی ءُ وشی ءِ برکت ءَ ایشی ءَ چہ ایدگہ سَجہیں رِدانکی شِگلاں گیشتر دیمروی کتگ۔

ایشی ءِ بنگیج نوزدہ سد ءُ پنجاہ ءِ دہ یکَ ءَ ماہتاک ''اومان'' کراچی ءُ ماہتاک ''بلوچی'' کراچی ءِ درآھگارند..... بوت۔ ایشی ءِ بنگیج کارلَس سُورت ءَ شیر محمد مری زانگ بیت، کہ آئی ءِ اولی آزمانک ''گنوک'' اولی رندا ماہتاک ''بلوچی'' کراچی ءِ اگست 1956 ءِ تاک ءَ شنگ بوت۔ اے کلگی، تُمنی ءُ تبکی چاگرد ءِ پُشدر ءَ، رومانی، چاگردی ءُ تبکی نابرابری ءِ بُنکپانی سر ءَ، یکَ بیانی، رومانی، فلیش بیک، راجدپتر نویسی ءُ چاگردی ھلیکت پسند تکنیکانی آزمانکے۔ اے خدا بخش نامیں نیزگاریں ورنایے ءِ ٹریجک کسہ اِنت، کہ گوں سدو نامیں نیزگاریں جنکے ءَ مہر کنت، بلئے سدو ءِ سُور گوں محمد علی نامیں زورآور ءُ اَزگاریں زمیندارے ءَ بیت۔ چیا کہ پرے مراد ءَ آوتی زور ءَ ھم کار بندیت ءُ پنج ھزار کلدار ولور ھم دنت۔ چریشی ءَ خدا بخش ھِژم گیپت ءُ آئی ءَ کُشیت۔ جرگہ خدا بخش ءِ سر ءَ دہ ھزار کلدار حون ءُ چاردہ سال ءِ قید بامُشقت ءِ سزا بندیت ءُ مہلوک آئی ءَ گنوک کُشیت۔ اے دہ یکَ ءِ ایدگہ پیداوریں آزمانک نویسانی تو کا مراد ساحر، نسیم دشتی، رحیم صادق، گلزار خان مری، نعمت اللہ گچکی، طاہر محمد خان، محمد بیگ بلوچ، عبدالرحمٰن غور، فقیر محمد عنبر پنجگوری، صورت خان مری، سید ظہور شاہ ہاشمی، عصمت اللہ جمالدینی، عبدالقادر

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

نوری، محمد اعظم آسکو جمالدینی ءُ دگہ لبتیں ھوار اَنت کہ چہ ریشاں مراد ساحر ءِ ''گرند'' ءُ ''گریں ساھگ''، عبدالقادر نوری ءِ ''تہاریں شپ'' ءُ آسکو جمالدینی ءِ ''غریبانی ننگ ءُ امیرانی گواچی'' ھاسیں سُورت ءَ نامدار بوت اَنت کہ گیشتر پدمنتکیں کلکی چاگرد ءِ پُشدر ءَ، مہر و دوستی، نیزگاری، تبکی نابرابری، زلم و زورا کی، کوھنیں رسم و رواج ءُ دگہ ھمے ڈولیں بُنگپانی سرءَ، ماں بیانی، رومانی ھلکیت پسند ءُ چاگردی ھلکیت پسند تکنیکاں بنشتہ کنگ بوتگ اَنت۔

نوزدہ سد ءُ شست ءِ دہ یک ءَ، ماہتاک ''اولس'' کوئٹہ ءُ نیم ماہی ''زمانہ'' کراچی درا تک اَنت، گڈا چراہانی اثر ءُ کمکا چیزّے نوکیں آزمانک نویس ودی بوت، ءُ چیزّے چہ پیسرا استیں آزمانک نویساں اِزمی سُورت ءَ دیمروی کت، ءُ ایڈول ءَ نعمت اللہ گچکی، صورت خان مری ءُ نسیم دشتی جوانیں آزمانک نویسانی بستار ءَ دیم ءَ اَتک اَنت کہ چراہانی شرترین آزمانکانی تو کا نعمت اللہ گچکی ءِ ''استالے ست''، ''اے زندے'' ءُ ''زندے پہ ھزار جنجال''، صورت خان مری ءِ ''کپے پُل''، ''پروش ءِ سوَب''، ءُ ''بندی خانہ ءِ باھوٹ'' ءُ نسیم دشتی ءِ ''ناکو'' ءُ ''سور'' ھم ھوار کنگ بنت، کہ پدمنتگ ءُ پُل و لٹ زدگیں بلوچ چاگرد ءِ پُشدر ءَ، چاگردی، رومانی، جنسی، سیاسی ءُ آشوبی بُنگپانی سرءَ، بیانی، چاگردی ھلکیت پسند، رومانی ھلکیت پسند، جنسی ھلکیت پسند، سیاسی ھلکیت پسند ءُ آشوبی ھلکیت پسند تکنیکاں بنشتہ کنگ بوتگ اَنت۔

نوزدہ سد ءُ ھپتاد ءِ دہ یک ءَ، بلوچی آزمانک ءِ دیمروی ءِ رپتار تیزتر بوت۔ باز نوکیں آزمانک نویس ودی بوت کہ آہانی تو کا غوث بخش صابر، سلطان نعیم قیصرانی، عزیز محمد بگٹی، عبدالقیوم سربازی، عبدالقادر مطاہر، عباس علی زیبی، تاج محمد طائر، منیر احمد بادینی، منیر عیسیٰ، علی رئیسی، غنی طارق، اُلفت نسیم، غوث بہار، مبارک علی بلوچ، غلام فاروق بلوچ، بانل دشتیاری، گوھر ملک، فاطمہ مینگل، راشدہ بلوچ، منی جند ءُ دگہ لبتیں ھوار

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

اَت۔ اے دَہ یک ءِ آزمانکاں پہ بازی ءُ شری ھر دو ھساباں دیمروئی کت۔ پیری ءُ بُنکپانی ھمراہی ءَ، مالی، نفسیاتی ءُ ربیدگی بُنکپانی سرءَ ھم، بنشتہ کنگ بوت، ءُ پیری ءُ تکنیکانی ھمراہی ءَ نفسیاتی ھلکیت پسند تکنیک، ربیدگی ھلکیت پسند تکنیک ءُ چیدگی تکنیک ءِ تجربہ ھم کنگ بوت۔ ھاسیں سُورت ءَ غوث بخش صابر ءِ آزمانک ''دورگ ءِ درمان''، مبارک علی بلوچ ءِ آزمانک ''مبات گنجے کہ دل ءَ رنجے'' ءُ غلام فاروق بلوچ ءِ آزمانک ''شگان'' پہ بلوچی آزمانک ءِ باندات ءَ نوکیں مستاگ اتنت۔ غوث بخش صابر ءِ آزمانک ''دورگ ءِ درمان'' پدمتگیں بلوچ چاگرد ءِ پُشدرءَ، سیاسی ءُ راجی بُنکپانی سرءَ، ماں چیدگی تکنیک ءَ بنشتہ کنگ بوتگ۔ مبارک علی بلوچ ءِ آزمانک ''مبات گنجے کہ دل ءَ رنجے'' کلکی بلوچ چاگرد ءِ پُشدرءَ، چاگردی، جنسی ءُ نفسیاتی بُنکپانی سرءَ، ماں چاگردی، جنسی، ءُ نفسیاتی ھلکیت پسند تکنیکاں بنشتہ کنگ بوتگ ءُ غلام فاروق بلوچ ءِ آزمانک ''شگان'' پدمتگیں کلکی چاگرد ءِ پُشدرءَ، چاگردی ءُ ربیدگی بُنکپانی سرءَ، ماں چاگردی ھلکیت پسند ءُ ربیدگی ھلکیت پسند تکنیکاں بنشتہ کنگ بوتگ۔

نوزدہ سد ءُ ھشتاد ءِ دہ یک پہ بلوچی آزمانک ءِ راجدپتر ءَ مزنیں بستارے داریت۔ چیا کہ ھمے نیام ءَ، بلوچی آزمانک ءَ باتن ءِ جہلانکیاں پُترگ بنا کت ءُ چہ وُتی دنیاءَ ابید، تہی دنیاءِ سیل ءَ گیشتر دلگوش بوت۔ ھاسیں سُورت ءَ چاگردی، سیاسی، نفسیاتی، جنسی ءُ راجی بُنکپانی، ءُ چیدگی تکنیک ءِ، کارمردی گیشتر بوت۔ ءُ مابعد جدید تکنیک ھم بنگ بوت۔ باز نوکیں آزمانک نویس ودی بوت، کہ آہانی تو کا رزاق نادر، صبا دشتیاری، حفیظ حسن آبادی، فضل خالق، ڈاکٹر علی دوست بلوچ، لطیف عادل، اسحاق محمود، عزیز پیشکانی، عیسیٰ گل، زینت ثناء، فریدہ انجم، ءُ دگہ چیرّے ھوار اَت۔ اے نیام ءَ چونائی ءَ وابازیں کوھنین ءُ نوکیں آزمانک نویسے شر بنشتہ کنگا اَت، بلئے چراہاں لبتیں آزمانک نویسانی کرد دیما تر گندگ بوت کہ آہانی تو کا عزیز پیشکانی، غوث بہار ءُ عباس علی زیمی ھم ھوار

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

انت۔ عزیز پیشکانی ''انساپ'' ءِ بُنکپ ءَ، وتی چاگردی ھلکیت پسند تکنیک ءُ سیاسی ھلکیت پسند تکنیک ءِ آزمانک ''انساپ ءِ وزیر'' ءِ ھمراہی ءَ دیماتر گندگ بوت، چیا کہ آئی ءِ اے آزمانک کوتنیں تکنیکانی وسیلہ ءَ، گوں نوکیں رنگے ءَ دیم ءَ اَتک، ءُ وانوکاں دیت کہ ''انساپ'' مرچاں، انساپ ءِ وزیر ءُ عدلیہ ءِ دست ءَ نہ اِنت، بلکیں ایس ایچ او ءُ پولیس ءِ دست ءَ اِنت۔ ءُ اے ملک یک پولیس اسٹیٹے جوڑ بوتگ۔ غوث بہار بلوچانی راجی نفسیات ءِ بُنکپ ءَ، وتی چیدگی آزمانک ''محشر'' ءِ ھمراہی ءَ دیماتر گندگ بوت۔ چیا کہ اے آزمانک بلوچی آزمانکی دنیا ءَ، دلدل ءَ چہ محشرے ءَ پداتر نہ اَت کہ چریشی ءِ وسیلہ ءَ آزمانک نویس ءَ وتی عزتمندیں راج ءِ مردمانی، یکے دومی ءِ پادانی دارگ ءُ ژرگ ءُ دیم ءِ روگانیلگ ءِ نفسیات ءَ را یک جتائیں رنگے ءَ دیم ءَ آوَرتگ اَت۔ اے بلوچی زبان ءِ اولی ءُ تنی وھدی گڈی آزمانک اِنت کہ کسانیں برءِ کم وگیش یک ءُ نیم درزن زباناں رَجانک کنگ ءُ چاپ و شنگ کنگ بوتگ۔ اے یک ھنچیں بے دروریں آزمانکے، کہ بلوچی زبان ءِ نمائندہ آزمانک ءِ بستار ءَ، میاں اُستمانی سَند ءَ پہ آسانی پیش کنگ بیت۔ وھدے کہ عباس علی زیمی بنی آدم ءِ نفسیات ءِ بُنکپ ءَ، وتی مابعد جدید آزمانک ''ہرجاہ من ءَ برے بر'' ءِ ھمراہی ءَ دیماتر گندگ بوت۔ چیا کہ اے آزمانک کم چہ کم بلوچی لبزانک ءَ یک باز نوکتریں تجربے اَت۔ گوں سادگیں زبان ءُ گرانیں پکر ءَ سیادی داروکیں اے آزمانک ءَ، پہ وتی پہمگ ءُ سرجم کنگ ءِ ھاتر ءَ، وانوک گوں وت ءَ ھنچ ھوار ءُ ھمراہ کُت اَنت، کہ آہاں وت ءَ رامزنیں کساسے ءَ آئی ءِ بُنجاہی کارست مراد ءِ ڈول ءَ آزمانک ءِ بُنجاہی کارست زانت گوں۔ مراد کہ..... گوں دومی بُنجاہی کارست شانزدہ سالی کاڑ ءَ، نزیک بوگا پدھم، چرائی ءِ سرپد بوگ ءِ جُہد ءَ نہ چُفت۔ اے یک ھنچیں آزمانکے کہ شَریں وانوک ءُ اشکنوک چریشی ءِ وانگ ءُ اشکنگا پد..... ایشی ءَ ھچمبر بے ھیال کُت نہ کن اَنت۔

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

نوزدہ سدءِ نود ءِ دہ یک ءَ، بلوچی آزمانک ءِ دیمروی ءِ رپتار چہ پیسری ءَ ہم تیزتر بوت۔ نوزدہ سدءِ ھشتاد ءِ دہ یک ءِ گڈسر، ءُ نوزدہ سدءِ نود ءِ دہ یک ءِ ہنگ ءَ، سیاسی، مالی ءُ چاگردی پڑاں میاں اُستمانی بدلی سدلی ودی بوت۔ سوشلسٹ کیمپ زوال ءَ شت۔ سوویت یونین پرشت ءُ امریکہ یکیں جہانی تاکت ءِ بستار ءَ پشکپت، کہ آئی ءَ چہ سامراج دوستیں نبشتہ کار فرانسس فوکویاما ءِ نامداریں کتاب "The end of history and the last man, (1992)"، ءُ سامراج دوستیں نبشتہ کار سیموئیل پی ھنٹنگٹن ءِ نامداریں کتاب "The clash of civilizations and the remarking of world order (1996)" ءَ پائدہ چست کت، ءُ وتی "New world order" ءِ بندوبوج ءُ "Globalization" ءِ پالیسی ءِ ہمراہی ءَ تئیں دنیاءِ سر ءَ وتی بالادستی ءِ جوڑ کنگ ءُ دنیاءِ وسیلہان ءَ وتی دست ءَ آرگ ءِ، جُہد بنا ءُ ت اَنت۔ پمیشا نوزدہ سدءِ نود ءِ دہ یک ءَ، بلوچی آزمانک ءَ باز نوکیں بُنگپ ءُ تکنیک دست کپت، ءُ آزمانک نویساں باز کوھنین ءُ نوکیں بُنگپ ماں نوکیں تکنیکانی وسیلہ ءُ دیم ءَ آوَرت، کہ آہانی تو کا نوکیں مالی، چاگردی، دینی، سیاسی، نفسیاتی، جنسی، وانگ و زانگی، میاں اُستمانی ءُ دگہ بُنگپ، ءُ تیز، سُست، شعری، سُر ریلی، باز نیمگی، گپ ورپی، ڈائری، کاگدنویسی، اظہاریہ، ہم کلامی، خودکلامی، تجریدی، شعوری رو، آزاد تلازم خیال ءُ دگہ تکنیک ھوار اتنت، ءُ باز نوکیں آزمانک نویس ھم ودی بوت کہ آہانی تو کا اللہ بخش کرار، عطاء اللہ قحطانی، عبدالصبور بلوچ، باقر علی شاکر، عید محمد عید، بیزن صبا، یٰسین مجروح، رفیق زاہد، ناگمان، یونس حسین، اے آر داد، حنیف شریف، غلام نگوری، مقبول انور، محسن بالاچ، نذیر ناصر، اقبال بالی، واحد بُردار، نبی بُردار، قمر النساء ءُ دگہ لہتیں ھوار اَت کہ چراہاں چیزے ءَ چہ نوکیں بُنگپ ءُ نوکیں تکنیکاں پائدہ چست کُت ءُ وت ءَ را مزنیں کساے ءُ منا رینت کہ آہانی تو کا ناگمان، اللہ بخش کرار، یونس حسین، اے آر داد، حنیف شریف ءُ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

مقبول انور گیشتر پیداور اَنت۔ چریشاں ناگمان ءِ چیدگی آزمانک ''دار ءِ اسپ'' چہ بلوچی زبان ءِ شرتریں آزمانکاں یکے، کہ آئی ءِ بُنجاہی ھیال گوں گوسگیں کرنانی یک وشیں وابے ءَ سیادی داریت۔ یونس حسین ءِ چیدگی آزمانک ''زِریں پتانی آلاڈ'' ھم چہ بلوچی زبان ءِ شرتریں آزمانکاں یکے کہ بُنجاہی ھیالے چہ کوھنیں اسلامی ءُ یہودی تہذیباں زورگ بوتگ۔ ھمے ڈول ءَ گوھر ملک ءِ تخونی آزمانک ''بلوچ ءَ من ءَ دھکادات'' ہم باز ارزشت داریت۔ اے آزمانک ماں چاغی ءَ ایٹمی تراکانی تباہ کاریانی بُنکپ ءَ، ہم کلامی ءُ چاگردی ھلکیت پسند تکنیکاں نبشتہ کنگ بوتگ۔ ھلکیت ءَ وا بلوچستان ءُ آئی ءِ ھاسیں ھند چاغی، ایٹمی تراکانی سوَب ءَ تباہ و بربادِ انت ءُ نیزگار، لگتمال ءُ زلم آماچیں کلگی بلوچانی زند..... ھنچو تباہ و بربادانت، کہ چہ مرگ و میران ءَ ھم، گندہ تر اِنت۔ بلئے اے آزمانک ءِ تو کا تجہیں چاغی سبز و آباد اِنت ءُ ھر نیمگا وشحالی ءُ دیمروی گندگ بیت۔ پدا ھم، آزمانک ءِ گڈسر ءَ، ھمے ھبر پدّر بیت کہ آزمانک نویس کہ بُنجاہی کارست ھم است اِنت، بس یک وشیں وابے گندگا اَت کہ انا گہا چہ واب ءَ پدّر ھت ءُ آگہہ بوت۔ محمد بیگ بلوچ ءِ ''چانس'' ءِ بُنکپ ءَ، ہم کلامی ءُ گرینوکیں تکنیکانی تخونی آزمانک ''انام'' ءِ نام ھم گرگ کرزیت۔ ایشی ءِ تو کا انام ءِ اُمیت واریں مردے ءَ، وھدے وتی اُمیت ءِ ھلاپ ءَ انام رسیت، گڈا آوشی ءِ بدل ءَ سک گمیگ بیت۔ اے آزمانک ءِ ارزشت چے ھبر ءَ پدّر بیت کہ اے پنجاب ءِ وانگ وزانگی نصاب ءَ ھوار کنگ بوتگ۔ صبا دشتیاری ءِ ''نا انسانی ءُ رشوت'' ءِ بُنکپانی، بیانی، راجد پتر نویسی، خود کلامی ءُ فلیش بیک تکنیکانی آزمانک ''دولک کلدار ءِ ڈی ایس پی'' ھم وتی تہر ءِ جوانیں آزمانکے۔ اے انور نامیں سکّیں لائگیں، بلئے نیزگاریں ورنایے ءِ دل سندیں کسہ اِنت کہ ڈی ایس پی بوگ لوٹیت ءُ آئی ءِ ٹیسٹ ءُ انٹرویو ءَ دنت ءُ گل ءَ بالِ بیت کہ من اَلم ءَ زورگ باں، چیا کہ منی ھچ سوال رَد نہ بوتگ۔ بلئے اے پوسٹ ءَ یک نالائگیں، بلئے مالداریں ورنایے زورگ بیت، چیا کہ آ دولک

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

کلدار بُرزءِ اپسراں ءُ یک لک کلدار سپارش کنوکیں ایم پی اے ءَ رشوت دنت ءُ انور ءِ سر پرائی ءِ مُنشی گری ءَ کپیت۔ چرے آزمانک ءَ ھمے زانگ بیت کہ ناانسانپی، رشوت ءُ دگہ ہمے ہیمیں سِل کاری اے حدادا تیں ملک ءِ ھاسیں پجار اَنت، ءُ چے سِل کاریانی سؤب ءَ ایشی ءِ اُنڈال کوکا اَنت ءُ ایشی ءِ تجہیں بادگیر پہ کپرگا لمبان انت۔ پداھم ڈاکٹر نعمت اللہ گچکی ءِ آزمانک ''کور ءِ پتار'' اے دہ یک ءِ شرترین آزمانک گندگا کئیت کہ روایرشت ءِ حاندانی بندوبوج ءِ بنگپ ءَ، تیز، شعری، ربیدگی ءُ چاگردی ھلکیت پسند تکنیکاں بنشتہ کنگ بوتگ۔ ایشی ءِ وسیلہ ءَ کوا سیں آزمانک نویس ءَ پہ بازشیواری ءُ ڈولداری روایرشتی ملکانی کواپگیں دیمروی ءِ راز پاشک کتگ۔ چرے بے دروریں آزمانک ءَ مردم ھمے سرپد بیت، کہ روایرشتی ملکانی دیمروی، ھُشکیں زاھریں دیمروی یے، چیا کہ اودا حاندانی بندو بوج پُرشتگ۔ پت ءُ مات گوں وتی پُکاں، ءُ چُک گوں وتی پت ءُ ماتاں ھچ کار نہ دار اَنت ءُ اے جاورانی آئسر..... ھمے بوتگ کہ ایوکی ءِ ہڑگئی ئیں بلا بنی آدم ءَ بے جاھگ ءَ ایر برگا اِنت۔ بلوچی زبان ءِ اے آزمانک میاں اُستمانی بستار داریت ءُ دنیا ءِ شرترین آزمانکانی لڑءَ ھوار کنگ بیت۔ ءُ اگن..... منا اجازت دیگ بیت، گڈا ادا من وتی جند ءِ آزمانک ''وت دل ءَ بادشاہ'' ءِ مثال ءَ ھم پیش کناں۔ اے بُنکی سُورت ءَ، ''امریکی سامراج ءِ جہانی بالادستی'' ءِ بُنکپ ءَ، چیدگی ءُ تجریدی تکنیکانی آزمانکے۔ امریکی سامراج تجہیں دنیا ءِ حاکمی ءُ پُل و پانچ ءِ ھاترءَ، بندات ءُ تانیدارے جوڑ بیت، پدامستیں لیڑہ ے جوڑ بیت، ءُ گڈسر ءُ مُستیں پیلے جوڑ بیت۔ وھدے کہ دنیا ءِ مہلوک پیسراوتی چیر دیگ ءُ رگینگ ءِ ھاترءَ، مور جوڑ بنت، ءُ پداوتی وار ءَ وش کن اَنت، ءُ چہ بازیں اَزگاری ءُ سیری ءَ تاہیر کپتگ ءُ آرام ءَ وپتگیں پیل ءِ سر ءَ اُرش کن اَنت، ءُ آئی ءِ لونس ءُ گوشاں پُتر اَنت، ءُ آئی ءِ ساہ ءَ گر اَنت ءُ آئی ءِ مرگ ءَ پد، پدا مہلوک جوڑ بنت۔ نوزدہ سد ءُ نود ءِ دَہ یک ءُ بنشتہ بوتگیں۔ چرے آزمانک ءِ پیشگوئی ءَ، اگن امریکی سامراج ءِ انوگیں جاور ءُ جیڑہ چارگ

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

ءُ مارگ ببنت، کہ مالی ءُ سیاسی پڈاں پہ تیزی زوال ءِ نیمگ اروگا اِنت، گڈا اے آزمانک بلکیں وتی کساس ءَ ارزشت دئیگ بیت۔

بیست ویکمی عیسوی کرن ءِ اولی دَہ یک ءَ، بلوچی آزمانک ءِ دیمروی ءِ حق ءَ، انگت ءَ نوکتریں جہانی ءُ ملکی جاور ودی بوت۔ 11 ستمبر 2001ءَ، وھدے امریکہ ءِ سر ءَ، دھشت گردی اُرش بوت، گڈا ھمے نامہ ءَ، آئی ءَ، نوکیں سامراج ءِ بستار ءَ، تحمیں دنیا ءَ ماں شانت۔ عراق ءُ افغانستان ءِ سر ءَ لشکر کشی یے کُت ءُ آیے پہ زور گپت اَنت۔ دگہ بازیں ملکے بیم و پاترا پے کت۔ تحمیں دنیا چرائی ءِ تُرس ءَ لرزگا لکت۔ گیشتر ملک ءُ قوماں چرائی ءَ نپر تے چیر کپت۔ چرے ڈنّی ءُ تہی جاوراں، تحمیں دنیا ءَ ءُ پاکستان ءُ بلوچستان ءِ کُنڈ کُنڈا ھم، سیاسی، مالی، دینی، ربیدگی، پکری، نفسیاتی، ازمی ءُ لبزانکی بدلی سدلی اتک۔ باز نوکیں بُنکپانی یک دِرچے بنا بوت۔ ءُ اے بُنکپانی کارمردی ءِ واستا بازیں تکنیکے ھم دیم ءَ اَتک۔ چرا بُنکپانی تو کا قوم دوستی، وتن دوستی، سامراج دژمنی، آزاتی پسندی، جنین آدمانی حق وحقوق، چُکانی حق وحقوق، اغوا، بیگواہی، کُشت وکوش، دھشت گردی، ایوکی، تُرس، بے ھپازتی، گم وگُرست، جسمانی تکلیپ، باتنی درد ءُ دگہ بازینے ھوار بوت۔ وھدے کہ تکنیکانی تو کا فلسفیانہ ھلیکت پسند تکنیک، نفسیاتی ھلیکت پسند تکنیک، ربیدگی ھلیکت پسند تکنیک، آشوبی ھلیکت پسند تکنیک، چیدگی تکنیک، وجودی تکنیک، مابعد جدید تکنیک ءُ دگہ لہتیں تکنیک ھوار بوت، کہ چریشاں گیشتر پیسرا بنا بوتگ اتنت ءُ آہانی تہا گیشی ءُ شرتری اَتک، ءُ چیزے نوک بنا بوت۔ چریشی ءَ آزمانک نویساں نوک و نوکتریں چیزانی نویسگ ءِ سِکین رسئت۔ نوک ءُ نوکتریں تجربہانی جُنزے بنا بوت، کہ تیز تر چہ تیز تر ءَ، ءُ شرتر چہ شرتر ءَ، دیم ءَ روان بوت۔ چرے جُنز ءِ اَثر ءَ باز دگہ نوکیں آزمانک نویسے ودی بوت، کہ آہانی تو کا حکیم بلوچ، غنی پہوال، شرف شاد، منیر مومن، آصف شفیق، گلاب غالب، ساجد حسین، غنی شریف، مقبول ناصر، قیوم فنا سیدّ، رخشندہ تاج، سمّی پرواز، مہلب بلوچ، کریمہ بلوچ، ءُ دگہ چیزے ھوار اَت، کہ آہاں معیاری ءُ تجرباتی آزمانک نبشتہ کُت

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

ءِ بلوچی آزمانک ءِ دیمروی ءَ وتی وتی کرد پیش داشت۔ چریشانی تو کا غنی پرواز ءِ ربیدگی بنگپ ءُ ربیدگی ھلکیت پسند تکنیک ءِ آزمانک ''دَمبیگ'' باز ساڑاھگ بوت۔ چیا کہ ایشی ءِ تو کا بلوچی ربیدگ ءَ را پدا زندگ کنگ ءِ سکین دیگا ابید، اولی رندا سکین پسکیں بلوچی زبان کارمرد کنگ بوتگ۔ پداھم..... اے دہ یک ءِ شرتریں آزمانکانی تو کا منیر احمد بادینی ءِ آزمانک ''ھزاریں پاسانی شپ'' ءُ ڈاکٹر علی دوست بلوچ ءِ آزمانک ''کاپر'' ھوار کنگ بنت۔ چریشانی تو کا اولی آزمانک ایوکی، ترس ءُ بے چارتی ءِ بنگپانی سر ءُ، وجودی، پلسپہ ئی ھلکیت پسند ءُ نفسیاتی ھلکیت پسند تکنیکاں ہشتہ کتگیں یک ڈولداریں آزمانکے۔ وھدے کہ دومی آزمانک سیاسی، ربیدگی ءُ راجی بنگپانی سر ءُ، سیاسی ھلکیت پسند، ربیدگی ھلکیت پسند ءُ چاگردی ھلکیت پسند تکنیکاں ہشتہ کتگیں یک ماما داریں آزمانکے۔ ھردک وتی وتی ہشتہ کارانی شاہکار اَنت ءُ ھردکانی بُنجاہی کارستانی روحانی درد یک اَنت۔ اولی وتی جند ءِ باتنی شِنگ و شانگی ءِ درد ءَ تلوسگا اِنت، وھدے کہ دومی وتی راجی، ربیدگی ءُ چاگردی زوال ءِ درد ءَ بے تاھیر کتگ۔ ءُ ھردک یکیں ترس ءُ گار اَنت ءُ آ ترس اِنت..... بے چارتی ءِ تُرس!..... کہ مرچیگیں دور ءِ مستریں ٹریجڈی اِنت.....!

چرے دُراھیں چیزاں ھمے ھبر پدرّ بیت کہ بلوچی آزمانک ہر ھساب ءَ دیمروی کنان اِنت۔ ایشی ءِ دیمروی ءِ رپتار روچ پہ روچ تیزتر بوان اِنت۔ گیشتر آزمانک نویس، شرگدار، چمشانک کار ءُ زانت کار، چریشی ءِ باندات ءُ، باز اُمّیت گشّ اَنت۔

مرچی..... بلوچی لبزانک ءُ، چہ شاعری ءَ رَند، آزمانک، چہ دُراھیں لبزانکی شِکلاں دیماتر اِنت۔ ھرچُت کہ اے وھد ءَ بلوچی آزمانک، چہ پاکستان ءِ ایدگہ زبانانی آزمانکانی تو کا، چہ اردو ءُ سندھی آزمانکاں، ھروڈ ءُ، پدمنگ تر اِنت، چہ پشتو آزمانک ءُ ھم پہ ھوری یک کچے ءُ پدمنگ تر اِنت، بلئے تکنیکی تجربہانی ھساب ءَ یک کچے ءَ دیماتر ھم اَست اِنت۔ وھدے کہ چہ ایدگہ سجّمیں پاکستانی زبانانی آزمانکاں پہ ھوری دیماتر گندگ بیت، کہ آھانی

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

تو کا پنجابی، سرائیکی، ہندکو، بلتی، گلگتی، شینا، کشمیری، ھزارگی، براہوی ءُ ایدگہ زبانانی آزمانک ھوار اَنت ءُ چ شیں بلوچی آزمانک ھم است، کہ آ بلوچی آزمانک ءِ نمائندگی ءِ ھاتر ءَ، میاں اُستمانی سَند ءَ پیش کن ءگ بنت۔

چرے دلیل ءُ مثالاں ھمے ھلیکت دیم ءَ کئیت کہ بلوچی آزمانک ءَ وتی گونڈیں راجد پتر ءِ تو کا ھم، وت ءَ رامنا رینتگ۔ ایشی ءِ پوزیشن شَر اِنت، اے نوکیں دور ءِ لوٹاں مزنیں کساسے ءَ پورہ کُت کنت ءُ اگن بلوچی زبان ءُ لبزانک ءِ ھاسیں تکنیکی، شنگ کاری، وانگ وزانگی، علم وزانتی ءُ ایدگہ جیڑہ ءُ جنجال گشینگ بنت، گڈا بلوچی آزمانک گیشتر دیمروی کنت، ءُ نوکیں دور ءِ لوٹاں شرتر پورہ کُت کنت۔

پدا ھم..... بلوچی زبان ءُ لبزانک ءِ تجہیں جیڑہ و جنجالانی تو کا ھم، بلوچی آزمانک ءِ باندات..... مزنیں کساسے ءَ روژنا اِنت۔ چیا کہ ایشی ءِ تو کا، جاورانی بدلی سدلی ءِ ھمراہی ءَ، بدل بوگ ءُ دیما روگ، ءُ گوں ھر نوکیں دور ءَ ھم گُرنچ بوگ، ءُ آئی ءِ لوٹانی پورہ کننگ ءِ تاکت..... شَرّی ءِ سر ءَ اَست.....!!

(تربت، 27 جولائی 2011)

دلگوش: اولی اگست 2011 ءَ ماں سرینا ہوٹل کوئٹہ ءَ بلوچی اکیڈمی کوئٹہ ءِ گولڈن جوبلی ءِ میاں اُستمانی کانفرنس ءَ پیش کننگ بوتگ۔

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

گِدار ''نازک'' ءِ نگدی چار ءُ چکّاس

''نازک ءِ بُنجی سانگ ءَ آئی ءَ پانزدہ سال اَت۔ ءُ مرچی بیست ءُ ھشت سال ءِ گلّا نھیں جنینے، بلئے انگت ھم آئی ءِ ورنائی آئی ءِ ھمراہ اَت ءُ ھر مردمے ءَ کہ آدینگ اَت آئی ءِ دل ءَ پہ ایشی ءِ سانگ ءُ ھُل ءُ تگ اَت۔ البت آئی ءِ میتگ ءِ جنینانی گورءَ آئی ءِ نام مَردکُش اَت۔ ءُ چہ اے جنیناں ھر یکے ءِ دانکہ وَس شُتگ اَت، وتی چُک یا براتے ءَ پہ نازک ءِ گرگ ءَ مکن ءُ تگ اَت کہ آیانی بزّ ءَ ھر کس کہ نازک ءَ گپت پہ آئی ءَ دریاءِ نھنگیں دپ پَچ بیت.....''

ایش اَت واجہ سید ہاشمی ءُ بلوچی زبان ھرُ کانی اولی گدار ''نازک'' ءِ ھژدھمی در ءُ یک سد ءُ چلّ ءُ ششمی تا کدیم ءِ اولی پیرا، کہ گدار ءِ گیشتری بہر ءِ یک ھاسیں دُروشمے دیم ءَ کاریت۔

''نازک'' 19 در ءُ 158 تا کدیمانی یک لُکیں گِدارے، کہ یک روچے ءَ ہم وانگ بیت۔ اے گوادر، یا دگہ ھمے ڈولیں کسانیں کلگی بندن ءُ آئی ءِ تیاب ءُ زرءِ پُشدر ءَ، ماں ھمے ڈولیں ھندانی کار و پوریات ءِ سَکّی و سُوریانی بُنکپ ءَ، ءُ ھمے بُنجاہی ھیال ءِ سر ءَ کہ ''دریا ءِ کار زند ءِ واستا بلاھیں ھترے'' نبشتہ کنگ بوتگ۔ ایشی ءِ تو کا بیانی، راجد پتر نویسی، چاگردی ھلکیت پسند، ربیدگی ھلکیت پسند، جنسی ھلکیت پسند، فلیش بیک، اُلسی، سُستیں، اُرت کاریں ءُ دگہ لبتیں تکنیک کار مرد بوتگ۔ ایشی ءِ پلاٹ گیشتر..... مُنظّم ءُ مخلوطیں یا ھوار تواریں پلاٹے ءُ شُتگ بیت۔ چیا کہ ایشی ءِ گیشتر واکیات ءُ کارست وت

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

ماں دت ءَ نزیکیں سیادی دار اَنت ءُ بے یکے دومی ءِ کُمکا دیم ءَ نہ روانت۔ ءُ ایشی ءِ مستر ءُ بنکی کسّہ ھر چُت کہ یکے، بلئے اے کسّہ ءَ دگہ لہتیں کسترءُ براگیں کسّہ ھم مان گوں۔ چوکہ دومی ''پیر مرد'' ءِ کسّہ، یا نازک ءِ چارمی مرد ''اومر'' ءِ جتائیں کسّہ۔

کارستے..... چونائی ءَ باز اَنت۔ بلئے چہ دُرستاں مستریں بُنجاہی کارست ''نازک'' انت۔ ءُ چرائی ءَ رند، گڈا آئی ءِ چاریں مرد ناھدا میرین، جامی، میرین ءُ اومر، ءُ پدائبدیں کارست ولجہ گزا بیک.....

مستر ءُ بنکی کسّہ نازک ءِ چپّ و چاگرد ءَ چکّریت۔ آ یک براھد ار، زانتکار ءُ لائکیں بندنی زالے، کہ پد ماں پدا..... گوں سئے میدیں مَردیں آدماں سُور کنت، کہ آہانی تو کا ناھدا میرین، جامی ءُ میرین ھوار بنت۔ ءُ آئی ءَ وتی ھمو مرد سک دوست ھم بیت ءُ ھمو مرد ءَ آھم سک دوست بیت۔ بلئے ھمو مرد چیزے مُدّت ءَ رَند، کہ زر ءَ روت، گڈا پدا واتر نہ کنت، بلکیں زر ءِ تو پانانی آماچ بیت۔ یکی مرد ءِ بیرانی ءَ پد، وتی ھلک ءَ..... آ ''مردکش'' ءِ نام ءَ نامدار بیت۔ وھدے آ اِشکُنت کہ من ''مردکش'' ءِ نام ءَ نامداراں، گڈا سوڑگ کنت کہ نوں من دگہ سُور نہ کناں، چیا کہ من دگہ ھون وتی سر ءَ زُرت نہ کناں۔ بلئے وھدے آئی ءِ ناکوزتک ءُ اول اولی دستار اومر گڈی رندا چہ کراچی ءَ واتر کنت ءُ پرائی ءَ گواجار دیم دنت، گڈا آ پہ وتی ایوکی ءُ وتی جند، چُک ءُ مالانی ھپازت ءِ حاترءَ، انکار کُت نہ کنت، بلکیں باز گل بیت۔ چیا کہ آئی ءَ چہ بد عادتیں ولجہ گزا بیک ءُ آئی ءِ رَبالہ ءُ دلّاراں دائم ءَ ھمے ھتر بیت، کہ باریں کدی آئی ءِ جند ءُ مستریں جنیں چُک ماھل ءِ اِزّت ءِ سر ءَ اُرش بکن اَنت، یا کدی آہانی مالاں بُلفت و بر اَنت، بلئے آئی ءَ اے ڈُک اَلم ءَ جت کہ ''اومر دریا ءُ زر ءِ کار ءَ مکنت کہ من دگہ ھون وتی سر ءَ زُرت نہ کناں۔''

منی ھیال ءَ گِدار ءِ تو کا ندارگ نویسی شر کنگ بوتگ۔ گوادر یاد گہ ھمے پیمیں

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

کلگی بندنے ءِ چست وایرشَری ءِ سر ءَ پیش دارگ بوتگ اَنت، چوکہ، تیاب ءِ دپ ءَ بَٹ، بانکلینک، ماک، مَلائی، تِنّی نگن، تیجگ، آپ، چاہ ءُ دگہ ورگ ءُ نوشگی چیزانی بہا کنوکیں جنین ءُ مردینانی توار، سُر وپُر ءُ چیز ءِ بہا کنگ۔ ریکانی تو کا چُک، جنین ءُ مردینانی نندگ، اوشتگ ءُ روآ۔ مید ءُ بوجیگانی ماں زر ءَ روگ ءُ آھگ۔ ءُ تا دیر ءَ واتر نہ کنوکیں میدانی رھچاری ءَ پہ بے تاھیری نندوک، اوشتوک ءُ تروتاب کنوکیں آہانی جن ءُ چُک، سیاد ءُ وارث ءُ دوست ءُ دز برادرانی سُر وپُر ..... شُد ءُ تُن ..... گم وگُرست ..... ءُ پہ ھبرو ھال وتی جاورانی دَرشانی۔

باتنی سُر وپُر ءُ جاورانی عکّاسی ھم جاگہہ جاگہے شر کنگ بوتگ۔ منی نزّ ءَ فلیش بیک ءَ واب ءُ ترانگانی سُورت ءَ نازک ھرچی کہ گِندیت ءُ ماریت، ءُ گدار نویسے ھرچ رنگے ءَ کہ پینٹ کنت، آ اِزمی سُورت ءَ گدار ءِ شرتر ءُ وشتریں بہر اَنت۔ چوکہ ناھدا میرین ءُ جامی ءِ جند ءُ آہانی چست وایرانی ترانگ۔ دومی دَر ءُ بیست ءُ ششمی تاکدیم ءَ ناھدا شمبک ءِ لوگ ءَ آھگ ءِ روچ ءِ ترانگ۔ ھشتمی در ءُ ھپتاد ءُ سیمی تاکدیم ءَ واجہ گزابیک ءِ دلّار ءِ ماں لوگ ءَ آھگ ءِ روچ ءِ ترانگ۔ یازدھمی، پورھیں دَر ءَ، چہ نود ءُ ھشتمی تاکدیم ءَ بگر تا یکّ سد ءُ پنچمی تاکدیم ءَ..... نازک ءِ واب ءِ گندگ..... واب ءَ ناھدا میرین ءِ آھگ..... ءُ جامی ءَ وتی ھمراہی ءَ برگ..... ءُ دوئینانی سَر ورند بوگ ءُ ماں دریا ءَ روگ ءُ گار بوگ ..... پدا واب ءَ نازک ءِ کُکّار۔ جامی ءِ چہ واب ءَ گڈگ..... پدا نازک ءِ ھم چہ واب ءَ آگہہ بوگ ءُ گوں جامی ءَ گلاش بوگ۔ نازک ءِ چو زندگیں ماھیگ ءَ درھگ۔ جامی ءِ..... آئی ءَ بگل ءَ کنگ..... ءُ پدا جامی ءِ..... دلدل ءَ..... دریا ءَ روگ ءُ واتر نہ کنگ ءِ دل سِندیں آسَر۔ یا گڈا..... نوزدھمی در ءُ یکّ سد ءُ پنجاہ ءُ ششمی تاکدیم ءَ، زاپران ءِ پرائی ءَ اومر ءِ گواجار ءِ آرگا رند، آئی ءِ..... دل ءِ ایر مرگ..... وتی ءُ اومر ءِ کسانی ءِ ترانگ ءَ کپنگ ..... ءُ گوں آئی ءَ لیب وگوازی کنگ.....

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

ءُ پہ یکجاہی رُدگ ءُ مزن بوگ ءِ ندارگ.....

گدار ءِ کدّ شَر اِنت۔ وھدی زمانگ ءَ باز گدار لویساں دراج دراجیں گدار بشتہ کتگ۔ چوکہ روسی لبزانک ءَ ٹالسٹائی ءِ ''وار اینڈ پیس'' (War and Peace,1863-69)، دوستوفسکی ءِ ''دا برادرز کراما زوف'' (The Brothers Karamazov, 1880) ءُ دگہ ھمے ڈولیں۔ ءُ آزمانگ ءَ وانوکانی کرّ ءَ وھد باز بوتگ، پمیشا آہاں پہ ھُب وتنگ اَنت۔ ہلئے مرچاں بازیں دزگئی ءُ وھد ءِ کمی ءِ سوَب ءَ پُشیں دراجیں گدار کم ءُ پہ ناکامیں دلے وانگ بیت۔ وھدے کہ لُکّیں گدار گیشتر ءُ پہ ھُب و واھگے وانگ بیت۔ پمیشا وانوکانی ھمے نالاجی ءُ نوکیں مئیل ءِ سوَب ءَ لُکّیں گدار باز گیشتر بشتہ کنگ بیت۔ چوکہ: فرانسیسی لبزانک ءَ کامیو ءِ ''دا آوٹ سائیڈر'' (The out sider, 1942)، برازیلی لبزانک ءِ پُرتگالی زبان ءَ پائلو کویلھو ءِ ''دا الکیمسٹ'' (The Alchemist, 1988)، میکسیکوئی لبزانک ءِ ھسپانوی زبان ءَ کارلوس فیونتیس ءِ ''اُورا'' (Aura, 1962)، اردو لبزانک ءَ انیس ناگی ءِ ''میں اور وہ'' (1984)، بلوچی لبزانک ءَ عبدالستار پُردلی ءِ ''سوَب'' 1985، اسلم دوستین ءِ ''سوتکال'' (2008)، ءُ منیر احمد بادینی ءِ ''میری ءِ بُرج دَرا اِنت'' (2009)، ءُ دگہ بازینے۔

گدار ءِ نام شَر ءُ ڈولدار اِنت کہ مستریں بُنجاہی جنینیں کارست ءِ نام ءِ سرءَ اِنت ءُ آ ''نازک'' اِنت۔ 1976 ءَ چرے گدار ءِ چاپ بوگا پیسر مستریں بُنجاہی ءُ جنینیں کارستانی نامانی سرءَ سدہاں گدار چاپ وشنگ بوتگ۔ چوکہ برطانوی انگریزی لبزانک ءَ چارلوٹ برانٹ ءِ ''جین آئر'' (Jane Eyre, 1848)، ءُ تھامس ہارڈی ءِ ''ٹیس آف داڈی، اَربَر ویلیز'' (Tess of the D,urbervilles, 1891)، فرانسیسی لبزانک ءَ بالزاک ءِ ''یوجین گرینڈ'' (Eugenie Grandet, 1833)، فلابَیر ءِ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

''میڈم بواری'' (Madam Bovary,1857)، ایمائل زولا ءِ ''نانا'' (Nana, 1880) ءُ تھریسا راکوئن (Therese Raquin, 1866) ءُ ورجینا وولف ءِ ''مسز ڈالوے'' (Mrs Dalloway, 1925)، روسی لبزانک ءَ ٹالسٹائی ءِ ''آئیلیتا'' (Aelita) ءُ آنا کارینا (Anna Karenina, 1875-77)، اردو لبزانک ءَ مرزا محمد ہادی رسوا ءِ ''اُمراؤ جان ادا''، پریم چند ءِ ''نرمَلا''، گلشن نندہ ءِ ''مادھوی'' ءُ قرۃ العین حیدر ءِ ''چاندنی بیگم'' ءُ دگہ بازینے۔

گدار نویس وتی دور ءِ متابک ءَ وانوکیں مردمے بوتگ۔ بگندئے آئی ءَ چے گِداراں یکّے نہ یکّے، یا دگہ ھمے ڈولیں گدارے ونتگ۔ پمیشا لوٹتگے کہ آھم جتینی نامے ءِ سرءَ گدارے نبشتہ بکنت۔ یا وتی گِدار ءِ نام ءَ جتینی نامے ءِ سرءَ ایر بکنت۔

گدار بندن، تیاب ءُ زرءِ پُشدرءَ انت ءُ ھاسیں سُورت ءَ، زرءِ پُشدرءَ۔ چرے گدار ءِ چاپ بوگا پیسر، دنیا ءَ زرءُ کورانی پُشدرءَ نبشتہ بوتگیں ھم بازیں گدارے چاپ بوتگ، چوکہ امریکی لبزانک ءَ جیک لنڈن ءِ ''داسی وولف'' (The Sea Wolf, 1904) ءُ ہیمنگوے ءِ ''دا اولڈ مین اینڈ داسی'' (The old man and the sea, 1952)، روسی لبزانک ءَ شولوخوف ءِ ''اینڈ کوائیٹلی فلوز دا ڈان'' (And Quietly flows the don, 1928-40)، ہندوستانی انگریزی لبزانک ءَ مُلک راج آنند ءِ ''اِکراس دا بلیک واٹرز'' (Across the black waters, 1940)، بنگالی لبزانک ءَ رابندر ناتھ ٹیگور ءِ ''طوفان'' (The Tempest) ءُ دگہ ھمے ڈولیں۔

بوت کنت کہ گدار نویس ءَ چے گِداراں ھم یکّے نہ یکّے، یا دگہ ھمے رنگیں گِدارے ونتگ، ءُ دل ءِ ماں روستگ کہ آھم زِرءِ پُشدرءَ گدارے نبشتہ بکنت، بلئے اے ھبر ھم اَلمی نہ اِنت۔ چیا کہ آوت بندنی ءُ تیاب دپی مردمے بوتگ۔ بلکیں آئی ءَ وت تیاب ءُ دریا ءِ تر و تاب ءُ سَپرانی وھد ءَ ھنچیں مُشاہدہ بوتگ کہ چرائی ءِ اَثر ءَ آئی ءَ

اے گِدار نبشتہ کتگ۔

پداھم..... وھدے من ''نازک'' ءَ واناں، یا گیر کاراں، گڈا چہ دُرستاں گیشتر..... روسی لبزانک ءَ چیخوف ءِ نامداریں آزمانک ''دا ڈارلنگ'' (The Darling,1899) ءِ ترانگ ءَ کپاں۔ چیا کہ ''نازک'' کارستی ھساب ءَ گیشتر گوں ھمے آزمانک ءَ نزیک اِنت۔ ''دا ڈارلنگ'' ءِ تئہیں کسہ ''اولینکا'' (Olenka) نامیں جنینے ءِ چپّ و چاگردءَ چکرّیت، کہ نازک ءِ ڈولیں براھدار، دل پہک ءُ مردم دوستیں جنینے بیت۔ ءُ پلیمیا نیا کوف نامیں ریٹائریں کالجی سلاہ کارے ءِ جنیں چُک بیت۔ آئی ءِ نزیکی ھم نازک ءِ ڈول ءَ گوں چار مردین ءَ بیت۔ بندات ءَ آ گوں کوکن (Kukin) نامیں تھیٹر مالکے ءَ سُور کنت، بلئے چیزّے مُدّت ءَ رند کوکن ماسکو ءَ روت ءُ چودا آئی ءِ بیرانی ءِ تار کئیت، پدا آ گوں واسیلی انڈریچ (Vassily Andreich) نامیں دار ءِ سوداگرے ءَ سُور کنت، بلئے چیزّے مُدّت ءَ پد، آئی ءَ سارتی جنت ءُ کُشیت۔ چرائی ءَ رند، سمرنن (Smirnin) نامیں ھنچیں دلوتی سرجنے کئیت ءُ آئی ءِ دوست بیت کہ وتی زال ءِ بے وپائی ءِ سوَب ءَ آئی ءِ سُہنے داتگ اَنت ءُ دگہ جنینے ءِ نزیکی ءِ واھگدار اِنت۔ چہ وتی جنوزا میں زال ءَ ''ساشا'' نامیں مردیں چُکے اَستے، کہ آئی ءِ ھمراہ اِنت۔ چیزّے مُدّت ءَ رند، آسائیریا ءَ بدل بیت، ءُ پدا نوکری ءَ یلہ دنت ءُ چودا واتر کنت۔ ءُ ساشا ءَ وانگ ءِ ھاتر ءَ اولینکا ءِ اِنان ءَ دنت کہ آ وھد ءَ دہ سالی پُرا پُریں بچکے بیت۔ ءُ وت..... وتی پیشی زال ءِ کرّ ءَ روت، ءُ گوں آئی ءَ سلاہ و بنا ءِ جُہد ءُ دلوتانی الاج ءَ دَزگٹ بیت۔ پمیشا سئے سئے چار چار روچ ءَ اولینکا ءِ لوگ ءَ اَتک نہ کنت، کہ چریشی ءَ اولینکا باز تکانسر بیت۔ بلئے وھدے آ ساشا ءَ چُک ءِ ڈول ءَ دوست داریت ءُ وتی دلگوش ءَ گیشتر ھمائی ءِ وانگ ءِ نیمگا گور کنت، گڈا چہ وتی تکانسری ءَ پراموش بیت۔

بوت کنت کہ گدار نویس ءَ چیخوف ءِ اے آزمانک وتنگ۔ ءُ چمیشی ءِ اثر ءَ،

گوں چیزّے بدلی سدلی ءِ ناز کے نہشتہ کتگ۔ چرے ھر ءَ اے شک کیشتر بیت کہ بندات ءَ..... آئی ءِ ھم گِدارے ناں بلکیں آزمانکے نہشتہ کتگ۔ بلئے اے شک ءُ ھبر، ھُشکیں گُمان ءُ ھلاک ھم بوت کن اَنت۔ چیا کہ باز براں ساچشتانی ہَمرنگی ءِ سَوب ساچشت کارانی یک وڈیں پکر وھیال ءُ تجربہ ءُ مُشاہدہ ھم بنت۔

کارست سک باز اَنت کہ آہانی تو کا جنینی ءُ مردینی ھر دو تہر ءِ کارست ھوار۔ کارست نویسی گونڈیں کُچے ءَ وا گِندگ بیت کہ ھر یکّے ءِ چیزّے نہ چیزّے ھاسیت کُشگ بوتگ۔ بلئے بازیں ھاسیت ھم گِندگ نہ بیت، ءُ پیداوریں کارستی رُدوم ھم گندگ نہ بیت۔ اگن یکّے نیک اِنت، گڈا چہ بندات ءَ بگر تا گڈسر ءَ نیک، ءُ اگن یکّے بد اِنت، گڈا ھم چہ بندات ءَ تا گڈسر ءَ۔ چریشی ءِ کارستانی گندگ ءَ اردو گدار ءِ بُن ھشت ایر کنوک نذیر احمد ءِ گداری کارست گیرکا اَنت۔ کہ ھچ رُدوم نہ کن اَنت۔ پداھم اکاپ تریں کارست ''نازک'' اِنت، کہ براھد اری، شرکردی، پاکدامنی، سگ و اوپار، دلیری، ہمّت، جُہد و جپا، دل پہکی، مردم دوستی ءُ مہر و وپا ءِ نمونہ اِنت۔ دومی گہتریں کارست داہ گزابیک اِنت، کہ لالچ، مالواری، بددستی، لُچی، ہُنر بانزی، پندل سازی، پلینڈی، چیر جنگی، اَڑ و کَڈ، جنگ و چوپ، دُزّی، گوچلی ءُ شیتانی ءِ نمونہ اِنت۔ ءُ سیمی شرتریں کارست گڈا اومر اِنت، کہ کسانی ءَ تچک ءُ بے پساتیں بچکے بیت۔ مستر بیت، گڈا نابود، سُست، کاردُزّ، بے اگل، لالچی، مالوار، گوچل، بیرگر ءُ اڑ و کَڈ کنوکے جوڑ بیت۔ بلئے دیمتر ءَ چہ وتی ھرابیں تجربہ ءُ بے سَوبیاں رند، ہوش کنت ءُ شرّیں انسانے جوڑ بیت۔ اے یکّیں کارست اِنت کہ ایشی ءِ تو کا گوں وھد ءُ جاورانی بدل بوگا بدلی سدلی ءُ رُدوم پیداک بیت۔ پداھم زندگیں کارست بس یکّے کہ کارست نویسی ءِ سنجھیں نزوریاں ابید ھم وتی مَتّ وت اِنت ءُ گدار نویس ءِ شاھکاریں کارست اِنت..... ءُ آ اِنت..... نازک!!!

بازیں کارستے بے ھاجت ءَ مُپتا مُپت ماں ریچگ بوتگ، کہ چریشی ءَ اے

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

اِزمی سُورت ءَ شُلامگ شُلامگ بوتگ۔ اگن گدار ءَ بازیں اِزمی ھاسیتے بِیت، گڈا آئی ءِ شُلامگی ڈالچار ھم کنگ بیت چوکہ دوستوفسکی ءِ مستریں گدار ''دا برادرز کرامازوف'' (The Brothers Karamazov, 1880) سک باز شُلامگ اِنت۔ بلئے چرائی ءِ بازیں اِزمی ھاسیتانی سؤب ءَ، آئی ءِ شلامگی ڈالچار کنگ بیت۔ وھدے کہ نازک ءِ شُلامگی ڈالچار کنگ نہ بیت، چیا کہ ایشی ءِ تو کا ھاسیں اِزمی شَرّی نیست۔ ''نازک'' بائد اِنت ایوکا نازک ءِ جند ءُ آئی ءِ مَردانی ھمراہی، جِتائی ءُ ترانگانی کسہ ببوتیں۔ پہ کُمکا زَرُک ءِ ڈولیں یکّ و دو دز گوھار بَس اَت، ءُ پہ یکّ رنگی ءِ پروشگا شیتانیں واجہ گزا بیک ءُ آئی ءِ یکّ و دو رَبّالہ ءُ دلّار.....!

گدار ءِ اِزمی سؤب مندی ءِ واستا کارستانی بازی الّمی نہ اِنت، بلکیں اگن گدار نویس کّواس بِیت، گڈا چیز کے کارستانی برکت ءَ ھم گدار ءَ اِزمی سُورت ءَ سؤب مند کُت کنت۔ چوکہ ہیمنگوے ءِ ''دا اولڈ مین اینڈ دا سی'' (The old man and the sea, 1952) ءِ کارست کُمکّ اَنت، کہ آہانی تو کا یکّ پیر مردیں ماہیگرے، یکّ بچکیں ماہیگرے، یکّ ڈلفین ماھیگے ءُ لہتیں شارک ماھیگ ھوار اِنت، بلئے گدار نویس ءَ چہ وتی کوّاسی ءِ زور ءَ اے گدار وتی شاھکار جوڑ کتگ۔ ءُ چمے گدار ءِ چاپ بوگا رند، آئی ءَ لبزانک ءِ نوبل داد دئیگ بوت۔ بلکیں ٹیگور ءِ ''گھرے باہرے'' (Home and the World, 1916) ءِ کارست بس سئے اَنت، کہ آہانی تو کا نکھل، آئی ءِ زال بملا ءُ آئی ءِ دوست سَندیپ ھوار اَنت، بلئے اے ھم یکّ بے درور یں گدارے۔ ءُ ایشی ءِ نبشتہ کار ءَ ھم لبزانک ءِ نوبل داد رستگ۔ آ دگہ ھبرے کہ نوبل داد آئی ءَ گیشتر پہ وتی شئیری کتاب ''گیتاں جلی'' ءَ دئیگ بوتگ۔

گوادر ءُ دگہ ھمے پیمیں کلگی بندنانی کار و پوریات ءِ سکّی وسُوریانی بُنکپ وا باز شَرّ اِنت، بلکیں اے بُنکپّ ءِ سر ءَ بلوچی زبان ءَ انگہ گیشتر گدار نبشتہ کنگ لوٹیت۔ بلئے

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

''دریاءِ کار زندءِ واستا مزنیں ھترے'' یکّ ھنچیں بُنجاہی ھیالے کہ ایشی ءِ شَرّی ءِ سرءَ شک کنگ بیت۔ گدار نویس چہ وتی گدار ءِ اے بُنجاہی ھیال ءَ پہ زانت، یا پہ نزانگ وانوکاں ھمے کُلہ ءَ دَنت کہ دریاءِ کار یا میدیءُ ماھیگری ءِ کسب شَرّیں چیزّے نہ اِنت، کہ چریشی ءَ مردیں آدم مِر اَنت ءُ آہانی جنین جنوزام ءُ چُک چورہ بنت۔ گدار ءِ گڈ سرءَ، ءُ اومر ءِ گواجار ءِ قبول کنگا رند، گوں نازک ءِ اے ڈَک ءَ، آئی ءِ کُلہ شَرّی ءِ سرءَ، پیداور بیت، کہ: ''اومر دریاءُ زِرءِ کارءَ مکنت کہ من دگہ ھون وتی سَرءَ زُرت نہ کناں.....''

گدار چہ وتی ایدگہ نزوریانی سَوب ءَ وت یکّ نزوریں گدارے ءِ سُورت ءَ دیم ءَ آہان اَت، بلئے چرے نزوریں آسَر ءَ انگہ نزورتر گندگ بیت۔ چیا کہ بندنانی مستریں کسب میدیءُ ماھیگری اِنت ءُ گیشتر مردم گوں ھمے کسب ءَ بندوک اَنت، کہ آہانی پت ءُ پیرکی کسبے ھم۔ وھدے گدار نویس آہانی اے مستریں کسب ءَ ایر جنت ءُ ایشی ءِ یلہ دئیگ ءِ سوج ءَ دَنت، گڈا آ دگہ چونیں کار بکن اَنت؟ چیزّے مردم بلکیں وتی اے پت ءُ پیرکی کسب ءَ یلہ بد اَنت، بلئے تئیھیں مردم ایشی ءَ چوں یلہ دات کن اَنت۔ وھدے کہ اے کلگی بندنانی مَستریں کسب اِنت ھم۔ پدا جیڑہ ایوکا نازک ءِ نہ اِنت، بلکیں کلگی بندنانی ھر جنین آدمیگ اِنت۔ اگن کلگی بندنانی ھر جنین آدم نازک ءِ ڈول ءَ بُگشیت کہ منی مَرد میدیءُ ماھیگری مکنت، گڈا اے کسب ءِ کجام ارزشت پشت کپیت؟ ءُ بے میدیءُ ماھیگری ءَ کلگی بندنانی جند ءِ ارزشت چوں پَشت کپیت؟

بَندن بنی آدم ءِ کوھن تریں کسبی وسیلہ اَنت۔ ءُ وت بلوچستان ءِ، ءُ ھاسیں سُورت ءَ مکران ءِ..... کوھن تریں آبادی بَندناں آباد بوتگ اَنت۔ ءُ ماھیگ یے گپتگ ءُ وارتگ۔ اگن مرچی ما بگشیں کہ مئے مَردیں آدم ماھیگری مکن اَنت۔ ءُ نوکری، دکانداری ءُ دگہ ھمے پیمیں کار بکن اَنت، گڈا اول وا ڈُراھیں مہلوک ءَ نوکری، دکانداری ءُ دگہ ھمے پیمیں کار ءِ جند نہ رسیت، ءُ دومی ایش کہ مئے مستریں کسب ھم یلہ بیت، کہ چریشی ءَ مئے

راج ءُ ڈیہہ ءَ مزنیں مالی تاوان رسیت۔ ءُ وھدے مئے راج ءُ ڈیہہ مالی سُورت ءَ پدمنگ بنت، گڈا ایشی ءِ اَثر ءَ، آزند ءِ اید کہ نجمیں پڈاں ھم پدمنگ بنت۔

گدار نویس ھر ڈولیں بُنجاہی ھیالانی سرءَ گدار بشتہ کُلت گُن اَنت۔ بلئے شَریں گدار نویس وتی گدرانی تو کا گیشتر ھنجیں بُنجاہی ھیال پیش کن اَنت، کہ چراہانی سؤب ءَ دانوکاں بے دِلی، دلپروشی ءُ سُستی ءِ سکین مَرسیت، بلکیں دلیری، ہمت ءُ جُہد ءِ سکین برسیت۔ چو کہ: روسی لبزانک ءَ گوگول ءِ ''تاراس بُلبا'' (Taras Bulba, 1835-42)، امریکی لبزانک ءَ ھاورڈ فاسٹ ءِ ''سپارٹیکس'' (Spartacus, 1951)، بنگالی لبزانک ءَ ٹیگور ءِ ''طوفان''، سندھی لبزانک ءَ عبدالرزاق راز ءِ ''نوان آدمی'' (1976) ءُ دگہ بازیئے۔

آئر ءِ ھساب ءَ گدار ءِ دو تہر بنت، کہ آہانی تو کا ٹریجڈی ءُ کامیڈی ھوار اَنت۔ ردی سُورت ءَ ٹریجڈی ھما لبزانک ءَ گُش اَنت کہ آئی ءِ ھلاسی گوں گم ءَ ہیت ءُ کامیڈی ھما لبزانک ءَ کہ آئی ءِ ھلاسی گوں گُل ءَ ہیت۔ نازک ءَ سرءَ تا پادءَ گم باز گیشتر ءُ گل باز کمتر گِندگ بیت۔ چیا کہ نازک ءِ سئے مرد پد ماں پدا مریت ءُ آھمو رندا گمانی اولاک جوڑ بیت۔ ھمو مرد ءِ مرگا رند، آئی ءِ اِزّت ءُ مال ھردک ھر وھد ءَ ھتر ءِ تو کا بنت۔ سیمی مرد ءِ مرگا پد، اَنا گہا اومر چہ کراچی ءَ گڈی رندا واتر کنت۔ چہ نازک ءَ وتی ردیانی پہلی ءَ لوٹیت ءُ پرائی ءَ گوجار دیم دنت۔ نازک گوں ھمے شرت ءَ آئی ءِ گواجار ءَ قبول کنت کہ آدریا ءِ کار ءَ مکنت۔ ایشی ءِ آئر پہ نازک ءَ واگی آئر ے بیت کہ مستریں بُنجاہی کارست اِنت، پمیشار بیتی سُورت ءَ اے گدار یک کامیڈی یے گُشگ بیت۔ بلئے وھدے پورھیں گدار چارگ بیت کہ ایشی ءِ تو کا نازک پد ماں پدا باز براں سک گمیگ بوتگ، ءُ باز گیشتر گمانی سیادی گوں آئی ءِ سئے مردانی بیرانی ءَ بوتگ، کہ آئی ءَ سک باز دوست بوتگ اَنت۔ ءُ آسئے ئیں مردانی بیرانی ءِ دل سندیں گم تا گدار ءِ گڈسر ءَ، گوں

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

چاری مردءِ گواجارءِ پتہ ءُھم ھوارتوار ہنت۔ ءُھنچ مالوم بیت کہ چاری مردءِ گرگارندءُم آئی ءُیلہ نہ دی اَنت، چوکہ ''نازک یکّ برے پدا ماھل ءِ پت، پیرل ءِ پت ءُھدک ءِ پت ءِ ترانگ ءَ کپت ءُ پہ بے سمائی یکّ انا گہ ءَ گوشت ئے: ''بلئے منی ڈک ایش اِنت کہ اومر دریاءُ زرءِ کارءُ مکنت کہ مس دگہ ھون وتی سرءُ زُرت نہ کناں.....''

گڈا..... اے رنگا، منی ھیال ءَ..... اے گدار نئے پہکیں ٹریجڈی یے بیت ءُ نئے پہکیں کامیڈی یے، بلکیں ایشی ءَ را ''ٹریجک کامیڈی'' یے گُشگ بیت۔

ردو بندے ھم ھنچوش اِنت کہ آئی ءِ بابت ءَ جُستی نشانے پیداک بوت کنت۔ گدار ءِ ردو بندءِ مانا اے نہ اِنت کہ سَر ءَ تا پاد ءَ ھر چیز تچکیں ردو بندءِ سرءَ ہیت۔ گدار پہ بے ردو بندی ھم بیت۔ بلکیں نوکیں گدار ءَ بے ردو بندی کیشتر بیت، کہ چوٹیں ردو بندی یے ھم گُش اَنت۔ بلئے اے چوٹیں ردو بندی ءَ ھنچیں ڈولداری یے بیت کہ آ تچکیں ردو بندی ءُھم نہ بیت۔ بلئے ایشی ءِ تو کا ازمی رنگ ءِ تچکیں ردو بندی ھم کم اِنت ءُ چوٹیں ردو بندی ھم کم.....

گدار نویس ماں شاعری ءَ جتا ءُ جوانیں طرزے ءِ ھد اَیند اِنت۔ گدار نویسی ءُ ھم آئی ءُ طرزے اُست۔ آچہ گُوستگیں دگہ زبانانی گدار نویسانی طرز ءُھم جتا اِنت ءُ وتی بلوچی ءِ رندی گدار نویسانی طرز ءُھم جتا۔ بلئے آئی ءِ گدار نویسی ءِ طرز اینچو جوان نہ اِنت، چوکہ آئی ءِ شاعری ءِ طرز۔

چہ گدار ءِ وانگ ءَ، اے ھبر پدّر بیت کہ گدار نویس ءَ..... گدار نویسی ءِ سنج ءُ لیاکت بوتگ، بلئے وتی باز کاری، دَزگئی ءُ دگہ نا الاجیانی سَوب ءَ، آئی ءَ وتی گدار ءِ یرگا بازیں دِلگوش دات نہ کتگ۔

من ھر وھد ءَ کہ اے گدار ءَ واناں، ھمے ماراں، گشئے زانا گدار نویس ءَ وتی گدار ھاس ارزشت نہ داتگ ءُ ایشی ءِ ھر بہرے پہ اشتاپی نبشتہ کتگ۔ ھاسیں سُورت ءُ

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

گدار ءِ لہتیں تو کی ءُ گڈسری دَرانی وانگ ءِ وھد ءَ من آئی ءِ اشتاپ کاری ءَ گیشتر ماراں، کہ آہانی تو کانہمی، دوازدھمی، پانزدھمی، ءُ دگہ چیزے درھوار اِنت، بگندے اے دور ءَ آنادراہ ھم بوتگ ءُ آئی ءَ اے ھترھم بوتگ کہ بلکیں زندمنا زیاتیں موہ مَد اَنت۔ یا جان سلامتی ءُ چم، تادیر ءَ ھمراہ مبنت۔

ھَر چُند کہ ''پیشگال'' ءَ آئی ءَ نبشتہ کتگ کہ ''نازک'' بُندر ءَ بیست تاکدیمی آزمانکے یا داستانے بوتگ کہ آئی ءَ 1958 یا 1959 ءَ نبشتہ کتگ۔ وھدے نبشتہ کنگا، دہ سال رند، 1969 ءَ آئی ءَ پدا چارینگ، گڈا آئی ءِ دل ءَ لوٹینگ کہ ایشی ءَ دراج تر بکنت، ندے دست ءَ بوتگ۔ پمیشا دگہ دگہ بہرے گون جنگ ءُ مستر کتگ اَنت، گڈا چارینگے کہ جُھدے بے مُزَ نہ بوتگ۔ ءُ پہ آپسرے ءَ سر بوتگ۔ بلئے ھنچو مالوم بیت کہ بنداتی نبشتہ ءِ وھد ءَ آئی ءَ اے اَرزشت نہ داتگ۔ بس یک تجربے ءِ ھاترءَ نبشتے کتگ، ءُ پدا بازیں کار، دَزگئی ءُ دگہ نالاجیانی سَوب ءَ پراموشے کتگ۔ بلئے وھدے گڈسری وھد ءَ پدا دست ءِ کتگ، گڈا پہ اشتاپی سرجمے کتگ ءُ پہ چاپ و شنگ کنگا جاڑیگے کتگ۔ کہ بلکیں زندو پامکنت، یا جان سلامتی ءُ چم دَگا بدی اَنت۔ ءُ اے..... کمّی بیت۔ ھاسیں سُورت ءَ وھدے کریم دشتی ءُ محمد بیگ ءَ پیشے داشتگ ءُ چراہاں جُستے کتگ کہ شُمیئے ھیال ءَ اے چے ایت؟ ءُ آہاں پتہ داتگ کہ ''گدارے'' کہ چرائی ءِ آدگہ تخمیں لبزانکی کاراں جتاءُ نوکترین چیزے، گڈا آ اِشتاپ ءَ ن یشتگ ءُ ھیاپہ دِہے کتگ ءُ یک نہ یک رنگے ءَ وتی منا سرجمے کتگ ءُ پہ چاپ و شنگ کنگا، تیارے کتگ۔ اے نیام ءَ آئی ءَ پہ پیشگال ءِ نبشتہ کنگا، باریگ باریگ ءَ..... کریم دشتی ءُ محمد بیگ ءَ گشتگ۔ بلئے ھنچو اشتاپی بوتگ کہ چراہاں کسّی پیشگال ءِ داستا سَرے نہ کتگ ءُ پیشگالے ھم گُشادگُشاد ءَ وت نبشتہ کت گ۔

سرجمی ءَ پد، گدار، پہ دل زوت چاپ و شنگ نہ بوتگ، بلکیں 1976 ءَ چاپ و شنگ بوتگ، بلئے آئی ءَ زوتاں زوت چہ وتی سرءَ چُنینگ، ءُ وتی دلگوشے پدا ھما کار ءُ

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

زرگنیانی نیرگا کتگ کہ آیے دوستر ءُ دشتر بوتگ اَنت۔

وھدے یک چیزے سک گران ءُ نوک ھم بیت ءُ انگہ مردم آئی ءَ باز ڈالچار بکنت، یا پرائی ءِ سرجمی ءَ باز اِشتاپ بکنت، گڈا آچوں..... دل ءِ تب ءَ بیت؟

''نازک'' مزنیں بستارے ءِ داؤند وانہ اِنت، بلئے پرے ھساب ءُ بدھم نہ اِنت کہ وتی نبشتہ کار ءِ ھم اولی گدار اِنت ءُ وتی زبان ءِ ھم اولی گدار۔ اگن مردم دنیاءِ اولی، انگریزی زبان ءِ اولی ءُ ہنری فیلڈنگ ءِ ھم اولی گدار ''جوزف انڈ ریوز'' (Joseph Andrews, 1742) ءَ بچاریت، یا اردو زبان ءِ اولی ءُ نذیر احمد ءِ ھم اولی گدار ''مراۃ العروس'' (1869) ءَ بچاریت، تہ اے دوئیناں ھم درگاہی بستارے نیست۔ ایشاں مردم گیشتر پمیشا ارزشت دی اَنت کہ وتی دور ءُ جاوراں بنگیچی گدار بوتگ اَنت۔ ءُ ایشاں وتی راجدپتری ارزشت است اِنت۔ پے ھاترءَ ''نازک'' ءُ ھم بنگیچی گدار ءِ بستار ءَ، وتی جاگہا ارزشت اَست، ءُ ایشی ءِ ھم گیشتر ارزشت راجدپتری اِنت۔ ءُ ھر وھدے..... بلوچی گدار ءِ راجدپتر ءِ سر ءَ، تران و باوست بیت، یا آئی ءِ سر ءَ چیزے نبشتہ کنگ بیت، گڈا چہ ''نازک'' ءَ رند، نبشتہ بوتگیں باز..... شرتریں گدارانی ڈالچار کنگ ءَ، یا آہانی نامانی نہ گرگا، بکندئے ھاسیں پَر کے مَکپیت، بلئے ''نازک'' ھچ سُورت ءُ ڈالچار کنگ نہ بیت، ءُ آئی ءِ نام الَم ءَ گرگ بیت۔ چیا کہ آئی ءِ ڈالچار کنگ ءَ، یا نام ءِ نہ گرگا..... باز باز پَرک کپیت.....!!

(تربت، 17، اپریل 2012)

دلگوش: سید ہاشمی اکیڈمی گوادر ءِ بند ءُ بوج ءُ سید ہاشمی ءِ ودی بوتن روچ ءِ درگت ءُ 21 اپریل 2012 ءُ ماں آری ڈی کلب گوادر ءِ ہال ءُ برجم داشکیں سیمینار ءُ پیش کنگ بوت۔

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

نبشتہ کارءِ گونڈیں پچار

نام	.....	غنی پرواز
پت ءِ نام	.....	حاجی محمد ابراہیم
دوی بوگ ءِ تاریخ	.....	15 اگست 1945
ودی بوگ ءِ جاگہہ	.....	نذر آباد
وانگ وزانگ	.....	ایم اے سیاسیات، ایم اے اردو
ءُ ھیلکاری		فاضل بلوچی ءُ بی ایڈ
زندءِ پڈ	.....	لبزانک، ربیدگ، پلسپہ، سیاسیات، ھوالکاری، وانگ وزانگ ءُ انسانی حقوق
لبزانکی پڈ	.....	شاعری، آزمانک، گدار، کسانک شرگداری، پٹ و پول ءُ رجانک
کلمی زبان	.....	بلوچی، اردو ءُ انگریزی
لبزانکی گل	.....	بلوچستان اکیڈمی تربت
کاگدو کراچی	.....	پرواز ہاؤس، پسنی روڈ، تربت، ضلع کیچ (بلوچستان)
ڈس ونشان		
ای میل ایڈریس	.....	ghaniparwaz@hotmail.com
موبائل نمبر	.....	0323-2342406
لوگ ءِ ٹیلیفون نمبر	.....	0852-411705
کارگس ءِ ٹیلیفون نمبر	.....	0852-413365

Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner
Scanned with CamScanner

تنی وھدی چاپ وشنگ بوتگیں کتاب

بلوچی

شاعری:	(1) موسم اِنت وَدارانی	(1998)
	(2) کسّی نہاں ماتیں وتن	(2001)
آزمانک:	(1) سانکل	(1992)
	(2) بے منزلیں مساپر	(1995)
	(3) مہر پہ بہا گپتِ نہ بیت	(1997)
	(4) مُرتگیں مردءِ پچیں چم	(2001)
	(5) بندیں چم کہ پچ بنت	(2008)
	(6) سَرشپءِ مرگ	(2010)
	(7) دل مہر مساپر منزل	(2012)
گدار:	(1) مہرءِ ہوشام	(2000)
	(2) شپ جتیں راہی	(2007)
	(3) مہرءِ ہمراہی	(2011)

شرگداری:	(1) لبزانکی شرگداری	(1997)
	(2) فکشن ءِ آئی ءِ تکنیک	(2009)
	(3) نوکیں راہ	(2012)
ردو بند:	(1) کاروان اولی	(1986)
	(2) کاروان دومی	(1987)
	(3) کاروان سیمی	(1988)
	(4) کاروان چارمی	(1989)
	(5) کاروان پنجمی	(1990)
	(6) آدینک اولی	(1995)

اردو

پٹ و پول:	(1) ماؤزم کیا ہے؟	(1986)
	(2) انسان اور اخلاقیات	(1987)
آزمانک:	(1) تھوڑا سا پانی	(2002)
	(2) دل کے سہارے	(2009)

بلوچی اکیڈمی ءِ لہتیں نوک چھاپ بوگیں کتاب

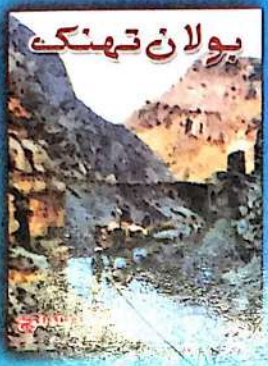

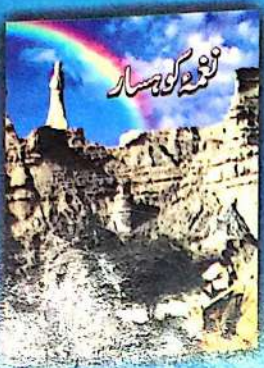

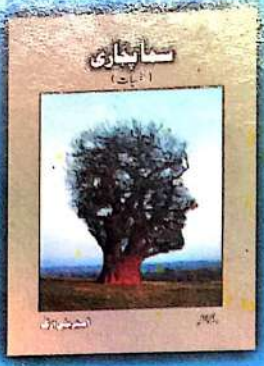

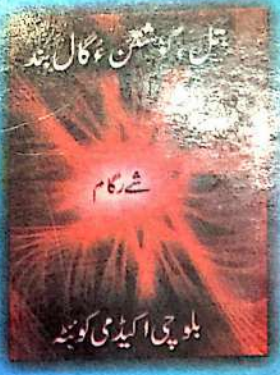

بلوچی اکیڈمی کوئٹہ

ISBN: 978-969-9768-16-3